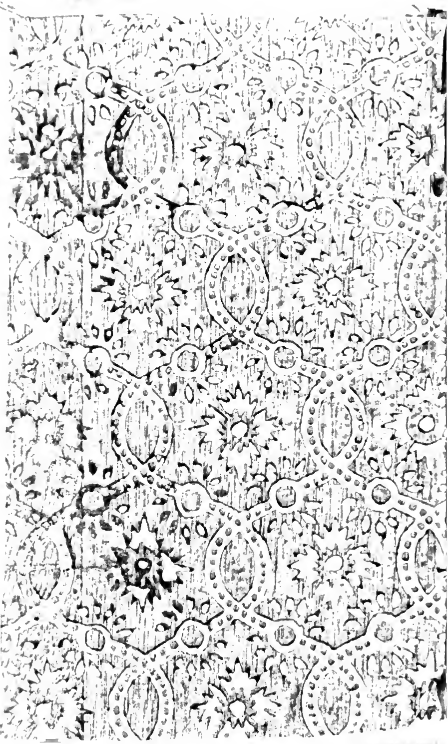

Digitized by Google

Digitized by Google

F/174

ELEMENTA
THEOLOGIAE PRACTICAE
AD USUM STUDIOSAE JUVENTUTIS.

TOMUS PRIMUS

Complectens Tractatus de Conſcientiæ & de Legibus, de Peccatis, & de Fide, Spe, & Caritate.

NEAPOLI

Excudebat Publica Auctoritate

JOSEPH ANTONIUS ELIA.

MDCCLXIX.

Non afferamus ſtateras doloſas, ubi appendamus quod volumus, & quomodo volumus, pro arbitrio noſtro dicentes: Hoc grave, hoc leve eſt: ſed afferamus divinam ſtateram de Scripturis ſanctis tanquam de theſauris dominicis, & in illa quid ſit gravius, appendamus: imo non appendamus, ſed a Domino appenſa recognoſcamus. S. Auguſt. lib. II. de Bapt. cap. 6.

IN ELEMENTA
THEOLOGIAE PRACTICAE
ANTELOQUIUM.

NIHIL utilius, nihil ſalubrius, nihil tandem hominum vitae accommodatius, quam ſcientia morum ac diſciplina. Haec autem non eſt, niſi Evangelium ipſum, quod veluti evolutum atque explicatum ad certos quoſdam canones revocatur. Evangelium porro Chriſtus eſt, qui via, veritas, & vita eſt. Qui igitur ex Evangelio colliguntur canones, rectam praeſeferunt viam, qua Chriſtus ipſe nos ad veram juſtitiam ducit: eorum ſtudium in purae ſempiternaeque veritatis contemplatione verſatur: ac demum eorum praxi aeterna apprehenditur vita. Hanc ſane viam humana Philoſophia deplorandis ignorantiae tenebris ſepulta non agnovit: hanc Judaicae Genti, quae umbras duntaxat & rerum caeleſtium imagines confectabatur, ingredi non licuit: hanc denique non aſſequitur ea ſcientia, quae ſecundum litteram eſt, non vero ſecundum ſpiritum. Per Evangelium ſolum, quo Chriſtus nunciatur, in quo Chriſtus loquitur, & ſuos alit ac nutrit, verae juſtitiae viam no-

novimus atque ingredimur, purae veritatis luce circumfundimur, atque aeternae vitae ſpiritu augemur. Quamobrem qui morum diſciplinam negligit, is quidem a recta via deflectens, in tenebris & umbra mortis ſedens, Evangelium ſalutis, atque uberrimos fructus, quos Salvatoris adventus hominibus comparavit, plane contemnit.

Atque hinc ſane deprehendere licet, tanto intervallo hanc morum doctrinam a Philoſophorum ſcientia ſeparari, quantum divina diſtant ab humanis. Qui enim ingenii ſui arbitrio atque humano ſpiritu ducti, de moribus diſſerere tentarunt, fieri vix potuit, quin turpiter decepti in aliquem errorem impegerint. Nam ea optimis admiſcent rebus, quae ſenſuum illecebrae, aut phantaſiae praeſtigiae, aut cupiditatum lenocinia cuique licet multa meditanti ſuggerere ſolent. Quae autem inde in hominum animos obrepunt, ea quidem plane decipiunt. Ita enim veritas aut omnino, aut maxima ſaltem ex parte tenebris obſita deliteſcit, quippe quae ſenſibus, imaginationi, ac potiſſimum cupiditatibus inimica adverſatur. Ad ſummum humanos affectus olet quidquid humanum eſt.

Evangelium vero plane divinum divinos praefert affectus, divinum afflatum, divina conſilia. Nos quidem hiſce um-

umbris, quibus immergimur, obſcurati, hiſce morbis, quibus urgemur, vexati ac plane conſumti, nonniſi Deo magiſtro, nonniſi Deo noſtrorum malorum medico indigemus. Lux ſane nonniſi caelitus immiſſa ignorantiae tenebras diſpellere, medicina nonniſi divinitus allata cupiditates ſanare potuit. Reliqua enim omnia ad ornatum civitatis, ad honeſtatem ſeculi pertinere potuiſſent; ad ſalutem vero, ad vitam, ad juſtitiam proficere non potuiſſent: quin imo ne initium quidem ſalutis, vitae, ac juſtitiae inchoaſſent. Quippe id noſtrum vitium eſt, ut humana ſcita perſaepe in ſuperbiae ſegetem convertamus, ac *veritatem in injuſtitia detineamus*, ut ait Apoſt. *ad Rom.* V. 18.

Ea autem eſt indoles Evangelii, quo novum cum hominibus Dei foedus initum eſt, ut non ſolum credenda & agenda proponat, omnia ſcilicet pietatis officia complectatur: verum etiam credentibus & agentibus aeterna promittat, atque ad credendum & agendum fidei & actionis ſpiritum impertiatur. Id enim potiſſimum diſcriminis Vetus inter ac Novum Teſtamentum intereſt, quod illud Salvatorem monſtret, hoc vero praebeat: illud ſalutem ſignificet, hoc exhibeat: illud juſtitiae imaginem praeferat, hoc juſtitiam ipſam infundat.

Quid ergo praeſtantius ad dicendum,

ſuavius ad utendum, felicius ad aſſequendum, quam morum ſcientia? Ea ſane quam Chriſtus docuit, ſuoque ſanguine confirmavit, ſuoque imbuit ſpiritu, ſeque ipſo cum Patre & Spiritu Sancto ut praemio cumulavit?

I.

Ea vero, quae de Deo, rebuſque a Deo revelatis Theologia chriſtiana diſputat, licet ad duo capita reducantur, credenda ſcilicet & agenda; artiſſimo tamen vinculo haec duo ita inter ſe conjuncta ſunt, ut nulla unquam ratione a ſe invicem divelli debeant. Eſt namque ex Apoſtolo *ad Tit.* I. 1. Theologia chriſtiana non quaevis veritatis ſpeculatio, ſed ſcientia, ut modo diximus, quae pietatem, verumque Dei cultum promovet ac fovet, ex quo ſpes vitae aeternae nobis offertur. Itaque qui veri nominis Theologus eſſe cupit, utramque Theologiae partem amplectatur & colat neceſſe eſt. Praecedat cognitio credendorum, ne in tenebris ambulemus: ſubſequatur praeceptio agendorum, ne ſcientia, praxi deſtituta, inflet. Profectus noſter non ſit minus in *cognitione ad Coloſſ.* III. 10. quam in *juſtitia* & *ſanctitate ad Eph.* IV. 24.

Nihil interea obſtat, quo minus peculiaris Theologiae pars conſtituatur, quae ſpeciatim de agendis praecipiat. Etſi enim in

in praxi vitae chriſtianae credenda & agenda ſint conjunctiſſima; diſtincte tamen & credenda & agenda ita ſtricte ſumta conſiderari poſſunt: quod in hoc opuſculo contracta ac facili methodo exponere aggredimur.

Et primo quidem haec Theologiae pars, quia agenda ſeorſum conſiderat, *practica* vocari ſolet, ab objecto ſcilicet, non vero a fine. Ratione enim finis tota Theologia practica eſt. Dicitur quoque *moralis*, quia ad mores informat.

II.

Porro hujus ſcientiae principium, quod in diſcendo, ac docendo ſequi debemus, *divina* eſt *revelatio*, ſeu doctrina aut ſcripto, aut traditione nobis a Deo revelata. Atque ex eo certo ac ſtabili principio Theologia noſtra ſuas haurit concluſiones. Humana vero ratio tanquam pediſſequa, divinae auctoritati famulatum praeſtare debet. Haec praeit, ſequitur illa. Revelatio rationem illuſtrat, ac dirigit; ratio ſic inſtaurata revelationem defendit, promovet, amplificat. Uſum autem tum auctoritatis, tum rationis, praeſtituto ordine, Theologo neceſſarium aſſerunt Patres omnes. Prolixitatis vitandae gratiâ unum adduco *Auguſtinum*, qui *lib. de Mor. Eccl. cap.* 12. inquit: „ Quamlibet ratio-

 „ nis

„ nis acumine polleamus, naturae ordo ita „ ſe habet, ut dum aliquid diſcimus, ra„ tionem praecedat auctoritas. „ Et *cap.* 25. ſubdit: „ Unde illud exoritur; quod „ ab initio ſatis egimus, nihil in Eccleſia „ catholica ſalubrius fieri, quam ut ratio„ nem praecedat auctoritas. „

Hinc I. Scientiae hujus colligitur certitudo, quae cognitionem complectitur earum rerum, quae cum principiis firmis ac ſtabilibus legitima connexione nectuntur. Procul hinc omnem Caſuiſtarum ſcepticiſmum abeſſe jubemus. Hi enim, neglectis revelatae doctrinae principiis, ad regulas ex humano arbitrio conſtitutas, caſuum conſcientiae reſolutiones revocant; quaeſtionem in utramque partem verſant, & contrarias opiniones aeque honeſtas defendunt: ita ut potius crederes audire Carneadem pro & contra juſtitiam diſputantem, ut ait *Lactan. Inſtit. divin.* V. 16. quam chriſtianum Theologum de lege divina differentem. Theologus ille ſolus eſt dicendus, ajebat *Melchior Canus*, qui de Deo rebuſque divinis apte, prudenter, ac docte e Litteris inſtitutiſque ſacris ratiocinetur.

Hinc II. magnum colligitur diſcrimen Philoſophiam inter, ac Theologiam Moralem. Differunt enim 1. quod ad cognoſcendi principium: in Theologia *revelatio* eſt, *recta ratio* in Philoſophia. 2. Quod ad media perveniendi ad ſummam felicitatem; hoc

Theo-

Theologiae proprium eſt: Philoſophia vero haudquaquam ſuppeditat. 3. Quod ad morborum mentis accuratam deſignationem, eorumque cauſſam ac profunditatem; haec omnia Philoſophia ignorat, aſſequitur autem Theologia. 4. Quod ad officiorum normam, eorundemque formam: Theologia enim non ſolum ad naturae legem, quam ſolam Philoſophia reſpicit, ſed ad legem divinam hominum actiones exigit. Unde conſequitur, Theologum officia quaedam tradere, quae Philoſophus plane ignorat. Uno verbo Philoſophus ex ratione, Chriſtianus ex Fide, Spe, & Caritate vivit. Multis ergo & infinitis modis Theologia Moralis Philoſophiae praeſtat. Verum Philoſophia non omni deſtituitur uſu, tum in divinae revelationis veritate comprobanda, tum in animis ad diſciplinam chriſtianam praeparandis.

III.

Doctrina revelata ſive ſcripto ſive traditione ſufficit ad comparandam Theologiam, quae jus divinum ſpectat. In ea enim revelata doctrina veritates omnes continentur, vel ex eadem colliguntur, ſive, ut cum Scholaſticis loquar, in ipſa veritates omnes continentur vel expreſſe, vel virtualiter & implicite, ſicut in principiis concluſiones. Hinc clare deducitur, quam ne-

ceſſarium ſit Morali Theologo ſtudium ſacrarum Scripturarum, ac SS. Patrum. Scripturae teſtimoniis conſcientiae caſus reſolvebant veteres Eccleſiae Doctores, quos antiquos Caſuiſtas vocat *Fleurius Hiſt. Eccleſ. lib.* VII. *num.* 57. ut videre eſt in epiſtolis canonicis S. Gregorii Thaumaturgi, ac S. Dionyſii Alexandrini aliorumque. Scientia, quae antiquis temporibus in Sacerdotibus requirebatur, erat ſcientia ſacrarum Scripturarum. Atque ita in eis verſati ſunt, ut inde poſſent rationem reddere de Fidei articulis, & diſciplinae regulas oſtendere: legeſis laudat. Hiſtoricum *in Diſſert.* 1. *ad* 6. *prior. ſec. num.* 13. Innumera eſſent de hac neceſſitate adſtruenda SS. Patrum teſtimonia: unus pro omnibus ſufficiat *Auguſtinus*, qui Scripturas ſanctas appellat *divinas ſtateras*, ex quibus quid ſit grave, quid ſit leve dignoſcitur. Ait enim lib. II. *de Bapt. cap.* 6. „ Non „ afferamus ſtateras doloſas, ubi appen„ damus quod volumus, & quomodo „ volumus, pro arbitrio noſtro dicentes: „ Hoc grave, hoc leve eſt: ſed afferamus „ divinam ſtateram de Scripturis ſanctis „ tanquam de theſauris dominicis, & in „ illa quid ſit gravius, appendamus: imo „ non appendamus, ſed a Domino appenſa „ recognoſcamus. „

De ſacrae Traditionis ſtudio, ac SS. Patrum neceſſario uſu in Theologia Morali non

non eſt ambigendi locus. Patres enim doctrinae ſacrae depoſitum ita cuſtodierunt, ut non ſolum Fidei, ſed & morum Magiſtri ſemper in Eccleſia habiti ſint. Aſſidua igitur eorum operum lectio Theologum juvabit, tum ad ſacrarum Scripturarum ſenſum recte interpretandum, tum ad vitae chriſtianae regulas apte, prudenter, ac docte colligendas. Quare *Clemens* Papa XIV. bono Eccleſiae natus, in doctiſſima Encyclica, qua Jubilaeum ſui Pontificatus initio indixit, Eccleſiae Paſtores ſapientiſſime monet „ ut ab illis divinae „ Sapientiae fontibus, ſcriptâ ſcilicet traditâque doctrinâ, quaecunque ſive ad credendum, ſive ad agendum requiruntur, „ tantummodo hauriamus. In gemino enim „ (proſequitur ſapientiſſimus Pontifex) „ hoc locupletiſſimo veritatis ac virtutis omnis inſtrumento continentur quaecunque ad Religionis cultum, ad morum diſciplinam, recteque vivendi inſtitutionem pertinent. Hinc Myſteriorum „ altitudinem, hinc pietatis, honeſtatis, „ juſtitiae, humanitatis officia ediſcimus. „ Quid Deo, quid Eccleſiae, quid Patriae, quid civibus, quid ceteris hominibus debeamus, intelligimus. „

Quanti autem hiſce in rebus Patrum auctoritas facienda ſit, *Grotius* ipſe, licet a Communione Romana ſejunctus, agnovit & confeſſus eſt in *proleg. in tres lib. de J. B. &*

B. & P. ubi ſincere fontes patefacit, unde aquam in ſuos derivavit hortos. Ait enim Vir doctiſſimus cit. *proleg. num.* 51. „ Secunda poſt hos „ (nempe ſynodicos canones & Chriſtianorum primorum uſus & mores) „ auctoritas eſt eorum, qui ſuis „ quiſque temporibus pietatis & doctrinae „ fama inter Chriſtianos floruerunt „ (ideſt Patres, ut Auguſtinus, Ambroſius &c.) „ . . . . Nam & hi quae dicunt magna cum „ aſſeveratione, & quaſi comperta, momentum „ non exiguum habere debent, ad interpretanda „ quae obſcura videntur in ſacris „ Litteris, eoque majus, quo & plurium „ apparet conſenſus. „

IV.

Sunt vero & alia praeſidia, ac monumenta Theologo neceſſaria, ſcilicet Eccleſiae Canones. Multa enim S. Mater Eccleſia interpretatur, explicat, determinat, quae ad cultum divinum, ad Religionem, ad mores pertinent: modos praeſcribit, quibus facilius, ſuavius, tutius quae Chriſtus inſtituit, exſequamur. Uno verbo ſcientia Juris Canonici neceſſaria eſt, ut Theologus Chriſtianus ſit omni ex parte inſtructus. Neque negligendum Hiſtoriae Eccleſiaſticae ſtudium, quo deprehendantur chriſtianae gentis mores & uſus pro temporum locorumque diverſitate ſemper ſtabiles quod ad Fidei ca-

capita & vitae regulas fuiſſe: licet exterior diſciplina varias paſſa ſit viciſſitudines.

Ex hiſce fontibus a nobis breviter indicatis ſuam ſcientiam haurire debet qui Theologus Moralis appellari cupit. *D. Bonaventura* querebatur de quibuſdam ſui temporis Sacerdotibus, qui ſine ſufficienti ſcientia de re morali ex puris fontibus hauſta, animarum regimen aſſumere audebant. Ait enim S. Doctor in *proleg. ſui Confeſſionalis*: „ Cum ſecundum B. Gregorium cura „ paſtoralis ſit ars artium, regimen anima„ rum, & occultiora ſint vulnera cogitatio„ num quam viſcerum; HORRENDUM „ profecto eſt videre quoſdam Sacerdotes „ noſtri temporis, qui ſacram Scripturam, „ in qua praefati regiminis ARS SUF„ FICIENTISSIME traditur, & Jura Ca„ nonica, & ſcripta Doctorum, in quibus „ PLENISSIME declaratur, vel per tor„ porem legere negligunt, vel per igno„ rantiam neſciunt. Et tamen cordis me„ dicos in audiendis Confeſſionibus ſe pro„ fiteri imprudenter non metuunt. „

V.

Pauci vero ſunt, qui tanto & ingenio & otio abundant, quo poſſint ex tot libris marte ſuo Theologiam omnem ſive dogmaticam ſive moralem colligere, & diſtribuere. Idcirco Scholaſtici, qui Patribus ſuc-

ſucceſſerunt, ſuis ſyſtematibus quidquid diſperſum in Scripturis, & Patrum libris, in unum collectum, & per tractatus diſtributum, preſſe & nervoſe diſputarunt. De Scholae auctoritate conferendus eſt hic *Melchior Canus de Loc. Theol. lib.* 8. *c.* 4. In cujus laudem haec ſcribit *Grotius* in laud. *proleg. num.* 52. „ Qui his „ (ideſt Patribus) „ ſucceſſerunt Scholaſtici, quantum „ ingenio valeant, ſaepe oſtendunt: ſed in „ infelicia, & artium bonarum ignara ſecula inciderunt: quo minus mirum ſi inter „ multa laudanda, aliqua & condonanda „ ſunt. Tamen ubi in re morum „ (ideſt in moralibus, quae ſpectant ad mores) „ conſentiunt, vix eſt, ut errent: quippe „ perſpicaces admodum ad ea videnda, quae „ in aliorum dictis reprehendi poſſunt: in „ quo ipſo tamen diverſa tuendi ſtudio „ laudabile praebent modeſtiae exemplum, „ rationibus inter ſe certantes, non qui „ mos nuper adeo litteras inquinare coepit, „ convitiis, turpi fetu impotentis animi.„ At nimia luxuriantium ingeniorum in diſputando libertas cauſſa fuit, ut Theologia ſcholaſtica nonnullorum vitio in inanium quaeſtionum farraginem degeneraret. Quapropter Scholaſtici plures a primo inſtituto, quo credenda & agenda junctim tradebantur, deſciverunt, omnemque operam collocarunt in prima Theologiae parte, utpote eorum ſpeculationibus magis ac-

com-

commodata, alteram vero ceu pabulum hominis retuſi ingenii neglexerunt. Atque ex eo factum eſt, ut nonnulli Theologi conſultum putarunt, hanc Theologiae partem ſeorſum tradere, & Scholaſticorum exemplo ſyſtematica connexione ex genuinis principiis integram Theologiam Moralem exhibere.

VI.

Jam vero variarum opinionum confuſio perinde excrevit, atque numerus Moralium Theologorum. Multi enim nimiam ſpeculandi licentiam, quam ab illis Scholaſticis hauſerant, non ſolum non emendarunt, verum etiam novis erroribus cumularunt. Novam colligendi vitae regulas methodum induxerunt, ab Evangelica ſimplicitate, & SS. Patrum doctrina prorſus alienam, ut ait *Alexander* VII. Theologi iſti, neglectis vel contortis veris chriſtianae Theologiae principiis, genuinae Moralis fundamenta labefactarunt. Per ipſos vitae cynoſura *Probabiliſmus* eſt; auctoritas ſunt Doctores recentiores: ad Scripturam & Patres provocati, quaeſtiones de quibus agitur, apud eos non reperiri reponunt: fatentur ultro novam eorum eſſe Theologiam .. „ Tota „ Theologia noſtra nova eſt „ (affirmare non erubuit *Caramuel*) „ quaerunt caſus temporum Doctores temporum. Bel-

„ lus

„ lus erit ille Criticus, ſi ex S. Augu-
„ ſtini doctrina diſſolvere poſſit emergen-
„ tes nodos circa ſimoniam, irregularitates
„ &c. omneſque contractus ex Gregorii
„ Nyſſeni & Nazianzeni placitis compo-
„ nere. „ Mirum itaque non eſt, ſi apud cordatos doctoſque viros illorum auctoritas nullius ſit pretii: imo tantum abeſt, judice *Mabillonio de ſtudiis Monaſt. part.2. cap.7.* ut ab hiſce Caſuiſtis doctrina Moralis Chriſtianorum recte addiſcatur, ut nihil periculoſius ſit, quam illorum promiſcue legere libros; cum & intellectus & voluntas per eos facile corrumpatur, niſi prava diſtinguantur a bonis. Non diſſimilia docet *Dupinius* de Caſuiſtarum auctoritate in *method. ſtud. theolog. cap.* 4. Jure meritoque eorum placita Rom. Pontificum cenſuras effugere non potuerunt. *Alexander* namque VII. ann. 1665. & 66. quadraginta quinque Caſuiſtarum propoſitiones ſub excommunicationis poena peculiari Bulla proſcripſit: tum & *Innocentius* XI. ann. 1679. ſexaginta quinque Moraliſtarum theſes peculiari itidem Bulla damnavit. Dogma de peccato philoſophico ab *Alexandro* VIII. Pontifice ann. 1690. peculiari decreto jugulatum fuit.

In damnatas propoſitiones ſtatim prodierunt commentaria, in quibus paſſim reviviſcunt eadem placita, quae fuerunt Pontificio judicio confoſſa: variantur in eorum commentariis voces, non vero doctrinae:

de

de quo *Cardenas* accuſat ipſe *La-Croix* lib. III. *part.* I. *cap.* 2. §. 13. *num.* 295. ideoque laudatus Caſuiſta lectores monet, ut caute legant opera *Cardenas*. Idem advertunt alii de operibus *P. Viva*.

In tanta autem Laxonum multitudine non defuerunt viri docti & cordati, qui a nova philoſophandi methodo recedentes, ex genuinis fontibus Moralis diſciplinae ſummas collegerunt, inter quos eminent *Bonus Merbeſius*, *Natalis Alexander*, *Jacobus Sambovius*, *Franciſcus Genettus*, *Ludovicus Habert*, *Joannes Pontaſius*, & *Daniel Concina*, qui multum allaboravit in detegendis, & ob omnium oculos exponendis, acriterque profligandis Caſuiſtarum erroribus.

VII.

Recentiore autem aetate a multis magno ſtudio ac labore excoli coepit jus naturae & gentium, ſive illa Moralis philoſophiae pars, quae de hominum agit officiis erga alios homines, in primiſque gentium erga alias gentes. Horum philoſophandi ratio, ſi *Grotium* excipias, qua, praeciſa revelatione, morum regulas ex ſolo naturae lumine colliguntur, Pelagianiſmum fovet, ad Naturaliſmum inducit, multorumque eſt cauſſa errorum: ex quo factum eſt, ut eorum ſcripta, etſi eruditionem multam, acu-

acutum ingenium, & judicium prodant, multis tamen ſcateant erroribus. Hi Doctores ipſorum experimento imbecillitatem humanae mentis comprobant in enucleandis juris naturae principiis. In hunc modum haud philoſophati ſunt Eccleſiae Patres, qui ob naturae imbecillitatem ac corruptionem undique adſtruunt revelationis neceſſitatem. *Auguſtinus lib.* II. *de Peccat. Merit. & Remiſſ. cap.* 5. ita ratiocinatur: „ Sicut corporis oculus non adjuvatur luce, „ ut ab eadem luce clauſus averſuſque diſcedat; ut autem videat, adjuvatur ab „ ea; neque hoc omnino, niſi illa adjuverit, poteſt: ita Deus, qui lux eſt hominis interioris, adjuvat noſtrae mentis „ obtutum. „

Auguſtino adjungimus *D. Thomam*, qui *lib.* IV. *Contr. gen. cap.* 3. ſolide oſtendit, quid valeat intellectus humanus ob naturae corruptionem; inquit enim: „ Patitur autem communiter humanum „ genus diverſas poenas & corporales, & „ ſpirituales. . . . Inter ſpirituales autem „ eſt potiſſima debilitas rationis, ex qua „ contingit, quod homo difficulter pervenit ad veri cognitionem, & de facili labitur in errorem, & appetitus beſtiales „ omnino ſuperare non poteſt, ſed multoties obnubilatur ab eis „.

Aberrant ergo qui univerſam juris naturae ſcientiam ſolo rectae rationis ductu oſten-

oſtendere gloriantur. Ultro fatemur, multa occurrere in eorum ſcriptis laudanda, praeſertim in gentium integrarum, ſummorumque imperantium controverſiis. Verum eorum libri caute ſunt legendi, ne novitate illecti, in eorum errores incidamus. Quamobrem talem animum ad eorum libros legendos appellamus, cujuſmodi animo comparatos eſſe ſuos Auditores jubebat olim Origenes, cum ipſi veteres Philoſophos pervolutarent. Eos enim hortabatur, ut quaecunque ſcitu digna ex eorum libris expiſcarentur, quae Scripturae oraculis conſentanea erant, ea quidem diligenter memoriae mandarent: cetera vero prorſus rejicerent. Id teſtatur ejus diſcipulus *S. Gregorius Neocaeſarienſis in Orat. Panegyr. ad Orig. Tom. 3. Biblioth. PP.* „ Nobis „ ergo ne id ipſum, quod imperitae mul„ titudini, eveniret, ad unicum nos phi„ loſophicarum opinionum genus non ad„ movebat, nec in eo conſiſtere ſinebat, „ ſed per omnia ducebat, nullius nos Grae„ canici dogmatis rudes aut ignaros eſſe „ permittens. Ipſe autem ſimul incedens „ praeibat, manuque ducens tanquam in „ via.... Ita quidquid apud ſingulos Phi„ loſophos utile, ac verum erat, deligens, „ nobiſque apponens, quae hominum pro„ pria ſunt ad pietatem; & horum quidem „ ut nihil attenderemus, ſuadens, ne ſic„ ut ſapientiſſimus quidem quiſpiam ab

„ omni-

„ omnibus celebraretur; ſed ut uni Deo ope-
„ ram daremus, ejuſque Prophetis. „

VIII.

Haec autem, quae hactenus curſim dicendo delibavimus, nativos fontes, unde morum ſcientiam haurire licet, ſatis aperire videntur. Quamobrem Moralis Theologiae diſciplina, quam proſequi debemus, antiquitatem praeſeferat, non vero novitatem, quae Laxonibus duntaxat arridet. Philoſophia enim, ut quae in abſtruſis naturae arcanis rimandis tota occupatur, eo facilius res abditas ad lucem evocat, & veritatem aſſequitur, quo diutius in contemplatione defixa rerum naturam exquirit, cauſſaſque inveſtigat. Hinc adhibita experimenta, rurſus inſtitutae diligentiori cura obſervationes non modicam lucem affundunt iis, quae antea tenebris involuta deliteſcebant. At contra Theologia, quippe quae humanae inveſtigationis opus non eſt, quo propius retroactas aetates, & antiquitatem attingit, hoc magis ad veritatem accedit. Ita enim beatos fontes adire datur, e quibus chriſtiana doctrina deducta univerſam Eccleſiam irrigavit.

In eo igitur cogitationum cura collocanda nobis eſt, ut ſacras Litteras, in quibus vitam aeternam contineri novimus, ſtudioſe ſcrutemur: tum etiam SS. Patrum, ſa-

ſacrorumque Canonum lectioni diligenter vacemus. Recentiores vero Theologi negligendi nobis non erunt: ii tamen, quos docte, ac prudenter, nulloque partium ſtudio abreptos de rebus divinis diſſeruiſſe deprehendimus.

Atque haec omnia in hiſce Inſtitutionibus praeſtitiſſe fatemur; quippe ſingula ad ſacrae Scripturae oracula, & Patrum, Canonumque ſcita veluti ad certam normam exigere ſategimus. Neque abs re eſſe duximus (quod quidem perquam utile eſſe omnes norunt) ut quando ſeſe locus offerret, patrias leges noſtras, & conſuetudines adjiceremus. Eas autem, qualeſcunque ſint, tironibus legendas exhibemus, quorum utilitati, & commodis unice proſpicere in animo habuimus. Quemadmodum enim pueris aliena manu cibus porrigitur, donec ipſi alimenta ſibi quaeſierint, cum adoleverint: ita quae longo ſtudio Moralis diſciplinae principia ex genuinis fontibus hauſimus, Eccleſiaſticis Adoleſcentibus clare breviterque expoſita hîc praebemus, ut ad morum doctrinam optime informentur. Quibus & illud non tenue commodum accedit, quod harum Inſtitutionum editione moleſto illo labore liberentur Adoleſcentes, quo dictata excipere, eaque manu propria velociter exarare cogebantur.

IX.

IX.

Ita autem opus omne partiemur; primum de Conſcientia, Legibus, ac Peccatis diſſeremus: quibus adnectitur Tractatus de Fide, Spe, & Caritate, tum de vitiis, quae hiſce virtutibus adverſantur. Quod primo Tomo abſolvitur. Deinde Virtutes Cardinales proſequemur: & paucis de Juſtitia in genere delibatis, (ſingillatim enim agetur alibi) multa de iis virtutibus, quae ex Juſtitia oriuntur, & potiſſimum de Religione dicemus, Atque haec excipiet Tractatus de Eccleſiaſticis Cenſuris. Quae quidem complectetur Tomus alter, Diſputabitur praeterea in tertio Tomo de Juſtitia ac Jure; tum de Reſtitutione, & Contractibus. Quartus tandem Tomus Eccleſiae Sacramenta tum generatim, tum ſingillatim proſequetur.

TRA-

TRACTATUS
DE CONSCIENTIA, ET DE LEGIBUS.

MORALIUM operationum regula duplex eſt, Lex ſcilicet, & Conſcientia. Illa dicitur regula extrinſeca & objectiva; haec intrinſeca, proxima, & formalis. De utrâque heic verba facere ſtatuimus, ſed initia tractationis hujus a Conſcientiae explanatione ſumenda ſunt, quae Moralis Theologiae baſis eſt, & fundamentum.

PARS PRIMA.

De Conſcientia.

ETſi nihil Conſcientiâ notius atque compertius, nihil tamen e contrario obſcurius, profundius nihil, propter turbulentos animi motus, quibus conſcientia obnubilatur atque obtenebratur. Unde modo bonum malum, & malum bonum; modo viam rectam ut curvam, & curvam ut planam nobis depraedicat. Ne ergo pravarum cupiditatum exquiſita verſutia nos decipiat, accipientes noſtrarum actionum normam falſam pro recta, Conſcientiae noſtrae naturam, ejuſque varias ſpecies explicare noſtra vel maxime intereſt.

CAP. I.

De Conſcientia in communi.

COnſcientia generatim definiri poteſt: *Dictamen rationis de juſtitia, injuſtitiaque actionum noſtrarum*. Clarius: Conſcientia eſt argumentatio practica de actionibus noſtris ad legem Dei relatis, ut earum ju-

juſtitiam injuſtitiamque colligat. Hujus autem practicae argumentationis duae primae propoſitiones conſtant ex *lege*, & *facto* inter ſe comparata, ex iiſque evincitur tertia propoſitio, nempe concluſio, quae proprie *Conſcientia* appellatur, ideoque a *S. Antonino* dicta eſt *concludens ſcientia*. Eſto exemplum: conſcientia imperat furtum hîc & nunc devitandum; ratiocinatio practica ita inſtituitur. Lex prohibet furtum. Sed haec actio eſt furtiva. Ergo devitanda. Ubi vides majorem propoſitionem praemitti a lege, minorem reſumi a facto, ſive ab operatione noſtra: tandem a conſcientia inferri actionem hîc & nunc juxta praemiſſas propoſitiones amplectendam, vel devitandam.

Hinc colliges I. diſcrimen inter ſyntherefin, & conſcientiam.

Syntherefis eſt notitia primorum principiorum moralium: qualia ſunt, bonum amplectendum, fugiendum malum; quod tibi non vis, alteri ne feceris, & id genus ſimilia. *Conſcientia* vero *eſt judicium applicans principium morale alicui actioni particulari;* ideoque dicitur *judicium practicum*, *ultimo practicum*, quod imperat immediate operis exſecutionem.

Colliges II. Conſcientiam eſſe actionum humanarum *regulam* ſive *normam*. Nam licet hujus practicae argumentationis major propoſitio principium morale, ſeu

legem contineat; concluſio vero, ſeu conſcientia legem applicat in particulari. Quare illa dicitur regula actionum noſtrarum generalis & remota, haec immediata & proxima.

Colliges III. Conſcientiam diverſos ſortiri reſpectus, modo libri & regulae, modo teſtis & judicis, prout in conſcientia aut notitia moralium principiorum, aut facti ſcientia ſpectatur. Nam majorem ſi ſpectes propoſitionem, legem continentem, conſcientia habet rationem *regulae*; ſi minorem aut notitiam facti, *libri* merito ac *teſtis* nomine venit. Quod ſi concluſionis, & hinc porro effectus rationem habeas, dum aut abſolvitur ſuomet judicio homo, aut damnatur, ſub *judicis* ac *tortoris* ſchemate ſiſtitur. Ad rem eleganter *Gregorius Nazianzenus Orat.* XV. conſcientiam vocat *verum*, *& domeſticum tribunal*.

Colliges IV. diviſionem conſcientiae in *antecedentem*, quando ratiocinamur de facto futuro; vel in *conſequentem*, quando ratiocinamur de facto praeterito.

Colliges V. Conſcientiam errori obnoxiam eſſe. Nam ſicut argumentatio poteſt peccare vel in *materia*, vel in *forma*; ita & conſcientia poteſt errare, aut bona principia male applicando, aut ad legem non ſatis attendendo. *D. Thomas Quodlib.* 8. *q.* 6. *art.* 3.

Hinc Conſcientiae diviſio in *veram* ſeu

ſeu *rectam*, quae ex principio practico vero, & *falſam* ſeu *erroneam*, quae ex falſo ſive erroneo principio deducitur.

Inſuper argumentum eſt modo certum, ſi ex certo aliquo principio, modo probabile, ſi ex hypotheſi probabili deducatur; ideo tribuimus conſcientiam in *certam*, & *probabilem:* certa, quae judicat ſecundum principia certa, quae omnem excludunt formidinem: probabilis, ſi judicat ſecundum principia probabilia. Si anceps haeret inter rationes utrinque aequales, dicitur *dubia:* ſi ex levibus conjecturis exſiſtat, vocatur *ſcrupuloſa*. Tandem ſi ſententiam fert ſecundum opinionem laxam, *laxa* appellatur. De his agemus ſigillatim in ſequentibus.

Nota. Quae hactenus de definitione Conſcientiae dicta ſunt, incidunt cum his definitionibus, quae vulgo a Scholaſticis traduntur, ut eſt ſequens definitio. *Conſcientia eſt actus intellectus practici dictantis aliquid hic & nunc eſſe licitum vel illicitum*.

CAP. II.

De Conſcientia Recta, & Erronea.

Nota. Conſcientia Recta eſt dictamen rationis, quo judicatur verum, ideſt eſſe licitum quod licitum; & eſſe illicitum quod illicitum.

Erronea Conſcientia eſt dictamen rationis, quo judicatur falſum, ideſt eſſe illicitum quod eſt licitum, & eſſe licitum quod illicitum eſt: haec duobus modis poteſt eſſe erronea, invincibiliter, aut vincibiliter.

Conſcientia *invincibiliter* erronea ea eſt, cujus error, omni adhibitâ diligentiâ, ſuperari nequit.

Conſcientia *vincibiliter* erronea ea eſt, cujus error, diligentiâ neceſſariâ adhibitâ, ſuperari poteſt.

Cum igitur Conſcientia ſit regula proxima humanorum actuum, quaeritur 1. an peccet qui non ſequitur conſcientiam rectam. 2. An peccet qui conſcientiam erroneam ſequitur. 3. Quale ſit ejus peccatum. 4. Quid obſervandum cum eo, qui erronea conſcientia laborat.

Prop. I.

Prop. I.

Peccat qui Conſcientiae Rectae refragatur, aliquid boni ſub praecepto imperanti, vel aliquid mali prohibenti.

Prob. Peccat qui agit adverſus legem aeternam. Ergo itidem peccat qui agit contra conſcientiam rectam. Conſcientia enim recta jubet vel vetat, cum ſit ejuſdem legis aeternae intimatio ſeu promulgatio. Ergo ſi peccat qui adverſatur legi aeternae, peccat pariter qui conſcientiae rectae refragatur.

Dixi, *ſub praecepto imperanti:* nam conſcientia altera eſt praecipiens, altera conſulens.

Praecipiens eſt ea, quae dictat hominem peccaturum, ſi talem actum hîc & nunc non ponat, vel omittat.

Conſcientia *conſulens* eſt illa, quae dictat hunc actum hîc & nunc licite poni poſſe, illum omitti. Conſilium enim ea quae ſunt perfectionis, ſpectat; minime vero, quae neceſſitatem imponunt. Hinc licet non ſervare virginitatem nubendo, non ſervare paupertatem, ut eam ſervant Religioſi.

Prop. II.

Non peccat, qui agit ex conſcientia invincibiliter errante, imo peccat qui agit contra ipſam.

Prob. 1. pars. Nullum peccatum ſine libertate. Atqui in hoc genere conſcien-

tiae non reperitur libertas, cum ignorantia invincibilis tollat omne voluntarium circa malum. Ergo nec etiam habetur peccatum.

Nota. Licet opus malum beneficio conſcientiae invincibiliter errantis non imputetur ad culpam; non tamen evadit opus formaliter bonum & meritorium, ſed poteſt intentio operantis opus materialiter malum, eſſe bona & meritoria. Hinc ſi quis proferat mendacium, quod invincibiliter putat eſſe honeſtum & licitum ad ſublevandam proximi miſeriam: mendacium hoc eſt materialiter malum, nec imputatur ad culpam, caret tamen formali bonitate & merito; quia Deus nec mendacium approbat, nec praemium confert mentientibus. Actus vero operantis, intentio ſcilicet ſublevandi proximi miſeriam eſt bona ac meritoria. Ita *Contenſonius Diſſert. de Probabiliſmo*, *Genettus de Conſcientia errante*. Sed praecipue conferendus eſt hîc *Joannes Mabillonius Enarrat. in S. Bernardum lib. de praecepto, & diſpenſatione cap.* 14.

Prob. 2. pars ex illo *Apoſt. ad Rom. cap.* XIV. v. 23. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt:* hoc eſt, ut interpretantur Patres, & patet ex contextu, qui non operatur *ex fide*, id eſt ex judicio conſcientiae, ſeu ex perſuaſione quod licite agat, peccat. Atqui agens contra conſcientiam errantem, non agit ex perſuaſio-

ſione, quod actio ſit licita. Ergo peccat.

Inſuper qui ponit actionem in ſe bonam, putans eſſe malam, interpretative aeque vult malitiam, ac ſi ſit in ſe mala, cum nolit abſtinere ab actione, licet ſibi proponatur ut mala. Atqui agens contra conſcientiam erroneam, operatur ex perſuaſione, quod actio ſit mala. Ergo interpretative aeque vult malitiam actionis, ac ſi ſit in ſe mala. Ergo peccat.

Nota, agentem contra conſcientiam errantem peccare contra legem divinam, & naturalem, quae prohibet omnem conſenſum & affectum ad id, quod putatur malum etiam ex errore.

Prop. III.

Qui habet Conſcientiam vincibiliter Errantem, peccat, ſive contra eam agat, ſive non.

Prob. 1. pars, quae eruitur ex dictis. Qui enim operatur contra conſcientiam etiam vincibiliter erroneam, operatur contra dictamen rationis, ſeu contra perſuaſionem, quod actio hîc & nunc ſit ſibi illicita. Ergo peccat.

Prob. 2. pars, eum nempe non excuſari, qui agit ex conſcientia vincibiliter errante. Quia error, cum ſit vincibilis, eſt voluntarius ſaltem indirecte, & in cauſſa. Ergo debet deponi, ut excuſetur a peccato.

Prop. IV.

Peccatum, quod contra Conſcientiam

Erroneam admittitur, abſolute loquendo habet eam ſpeciem & gravitatem, quam quis ex errore judicat ineſſe actioni, vel omiſſioni ſuae.

Prob. Voluntas fertur in malum, prout concipitur. Atqui in actionibus ex conſcientia errante perpetratis peccatum eſt volitum, prout ex errore concipitur. Ergo peccatum erit ejuſdem ſpeciei & gravitatis, quae actioni vel omiſſioni ineſſe judicatur.

Hinc qui exiſtimat ſpuere in Eccleſia, eſſe mortale contra Religionem; peccatum erit grave contra Religionem: Veniale vero, ſi exiſtimet eſſe veniale.

Si aliquis fornicetur cum muliere, quam falſo exiſtimat eſſe voto caſtitatis ſacratam, ſacrilegium perpetrat; tametſi voto illa careat.

Dixi, *abſolute loquendo*. Nam ſi conſcientia erronea vincibilis edicit eſſe veniale quod eſt mortale, culpa mortalis erit; eo quod ignorantia, utpote voluntaria, non excuſat. Hinc graviter peccat Scholaſticus, qui grandem ſummam parentibus furetur, etſi exiſtimet ſe leviter ſolum peccare; quia is eam conſcientiam facile deponere potuit. Secus, ſi conſcientia ſit invincibilis; tunc agere contra illam, erit culpa venialis. Quia haec ignorantia inculpata eſt, nec plus malitiae contrahit qui adverſus eam agit, quam quae ab eadem propoſita fuerit. Quod

Quod ſi conſcientia dictet in genere aliquid eſſe malum, quin definiat eſſe mortale, aut veniale, juxta multos graviter peccat qui contra hanc conſcientiam operatur. Ratio obvia eſt, quia deliberato animo ſe ſe exponit periculo peccandi mortaliter.

Notandum tamen eum, qui operatur contra conſcientiam erroneam, aeque formaliter peccare, ac alterum, qui operatur contra conſcientiam veram; non tamen incurrere eaſdem poenas humanas. Quia Legislatores humani non ſolent poenas imponere, niſi tranſgreſſoribus verae legis, non putatitiae.

Hinc qui falſo putat alicui actui adnexam eſſe excommunicationem, illumque ponit, excommunicationem propterea non incurrit. Similiter qui celebrat, falſo putans ſe excommunicatione eſſe irretitum, non incurrit irregularitatem; licet aeque peccet, ac ſi in excommunicatione celebraret. Item qui percutit laicum, putans eſſe clericum, non incurrit excommunicationem.

Q. I. *Quomodo deponenda ſit Conſcientia Erronea?*

R. Prudenter, & non temere deponendam eſſe. Temere vero & imprudenter conſcientiam deponit qui ad ejus dictamen non advertit, ſed alio convertit animum, vel mediis improportionatis utitur. Tunc enim

 non

non deponitur conſcientia, ſed ex levitate contemnitur.

Conſcientia erronea prudenter deponitur, quando media ad hunc finem idonea aſſumuntur; puta ſtudium, conſilium, preces, opera pia, quibus a Deo obtineatur lumen neceſſarium ad inveniendam veritatem: adhibendo majorem vel minorem diligentiam pro majore, vel minore negotii magnitudine, & gravitate.

Q. II. *An Confeſſarius teneatur monere poenitentem Conſcientiâ Erroneâ vincibiliter laborantem?*

R. Affir. Ratio eſt, quia Confeſſarius ratione ſui officii, nempe doctoris, cujus perſonam ſuſtinet, tenetur docere poenitentem quod vincibiliter & culpabiliter ignorat.

Quod verum eſt, etiamſi Confeſſarius praevideat monitionem ſuam poenitenti non eſſe profuturam. Quia cum error ſit vincibilis & culpabilis, poenitens eſt indiſpoſitus, ſi nolit ſuſcipere veritatem, quam culpabiliter ignorat: non enim vult a ſe diſpellere ignorantiam, quae eſt peccatum, & cauſſa peccati.

Hinc edocendi ſunt poenitentes, 1. quando poenitens de ſuo errore dubitat, vel Confeſſarium interrogat. Quia eo ipſo quod poenitens interrogat, ejus interrogatio non eſt ſine aliqua dubitatione, ac proinde ejus ignorantia evadit vincibilis: cum

cum vincibilis ignorantia dicatur illa, in qua menti occurrit principium dubitandi, & modus veritatis aſſequendae.

2. Quando ignorantia verſatur circa principia juris naturalis, non primaria ſolum, quae invincibiliter ignorare non poſſunt, ſed ſecundaria. 1. Quia haec non tam invincibiliter ignoratur. 2. Quia eorum ignorantia facile evadit vincibilis ob malitiae ſuſpicionem, quam actio de ſe mala & inhoneſta ingerere ſolet. Hinc admonendi ſunt adoleſcentes, qui quaſdam carnis ſpurcitias ex ignorantia exercent: quia non omnes de his flagitiis invincibilem admittunt ignorantiam, nec, ſi detur, diu perdurat. Item non tam facile relinquendi ſunt in bona fide poenitentes, quos Confeſſarius advertit contractus injuſtos exercuiſſe, magnam pecuniae ſummam uſuris cumulaſſe.

Q. III. *Utrum Confeſſarius teneatur monere poenitentem, qui conſcientiâ invincibiliter erroneâ laborat?*

R. Affir. *regulariter loquendo*. Et 1. quidem debet illum monere, ſi ejus ignorantia, quae putatur invincibilis, vergat in damnum publicum; etiamſi inde timeatur malum poenitentis. Ratio eſt, quia damnum privatum permitti debet, ut evitetur publicum. Hinc invalide ordinatus moneri debet ob ſacramenta, quae invalide conferret.

2. Si

2. Si error ſit de neceſſariis ad ſalutem neceſſitate medii. E. G. Si quis per errorem judicet ſolam confeſſionem ſine dolore ſufficere ad obtinendam remiſſionem peccatorum. Ratio eſt, quia ſine horum obſervatione poenitens non poteſt ſalvari.

3. Si ſpes emendationis affulgeat. Quia Confeſſarius, utpote ex officio poenitentis doctor, tenetur eidem diſpoſito ac parato veritatem pandere.

Quid ſi non affulgeat ſpes emendationis? Etiam Confeſſarius debet poenitentem monere, quoties in poteſtate poenitentis ſit abſtinere a peccato: aliter poenitens praeſumeretur indiſpoſitus; quia praeſumeretur virtualiter & interpretative nolle ſcire totam legem.

Dixi, *regulariter loquendo* Nam Confeſſarius non debet eum monere, ſi manifeſtatio veritatis praevideatur nocitura potius, quam profutura non ex diſpoſitione poenitentis, ſed ob ſcandala, quae ex ea manifeſtatione ſequerentur: quaeque poenitens tollere non poteſt, ut accidere ſolet in manifeſtatione impedimenti Matrimonii, de quo in *Tractatu de Matrimonio*.

AP-

APPENDIX

De Conſcientia Perplexa.

Conſcientia Perplexa eſt dictamen rationis, quo utrumque contradictionis extremum peccatum eſſe judicatur: ſive judicium practicum judicans hîc & nunc peccatum eſſe, ſive actio fiat, ſive omittatur. E.G. Si aliquis exiſtimet peccare, ſive mentiatur ad ſalvandam vitam proximi, ſive non mentiatur. Datâ hac definitione de Conſcientia Perplexa,

Queritur, quid agere debeat homo in hac perplexitate conſtitutus: pro cujus ſolutione

Aſſero I. *Si quis ex errore vincibili utrumque contradictionis extremum peccatum eſſe judicet, regulariter loquendo peccat, ſive eam ſequatur, ſive eidem reſiſtat, ſed debet eam deponere.*

Ratio patet ex dictis. Quia ſic operans poteſt ab errore recedere, cum ignorantia ſit vincibilis & voluntaria, adeoque culpabilis.

Dixi, *regulariter loquendo*. Nam ſi quis per temporis anguſtias, urgente hîc & nunc praecepti neceſſitate, non poſſit rem examinare, & conſcientiam erroneam deponere, non peccabit, ſi elicito actu contritionis de priori ignorantiae peccato, eligat

ligat partem, in qua minus mali ineſſe appareat. Quia error ex vincibili fit invincibilis, cum & actu excuti nequeat, & cauſſa ejus retractata fuerit, & quantum hîc & nunc fieri poteſt, a peccato recedatur.

Aſſero II. *Si conſcientia erronea ſit invincibilis, & judicet utramque contradictionis partem peccatum eſſe, ſic operans non peccat alterutrum eligendo.*

Ratio patet etiam ex dictis. Quia cum ignorantia ſit invincibilis, operans ex tali errore, caret libertate ad peccandum imputabiliter. Nam licet homo ſub tali ignorantia agnoſcat objectum ut malum, quia non cognoſcit ut vitabile, proinde non peccat; quia caret libertate morali neceſſaria ad peccandum.

Hinc paſtor, qui judicat ſe peccare, ſi deſerat gregem, ut audiat ſacrum die feſto: & ſimul judicat ſe peccare ſi ſacrum omittat, ut cuſtodiat gregem; non peccat alterutram partem exſequendo; quia moraliter non libere agit. Ita multi.

Similiter non peccat qui carcere incluſus exiſtimat ſe peccare mortaliter, niſi ſacrum audiat; quia haec omiſſio non eſt ei libera ac voluntaria.

CAP.

CAP. III.

De Conſcientia Dubia.

Nota I. QUamvis Conſcientia Dubia non ſit proprie conſcientia, cum dubium non ſit dictamen ſeu judicium practicum, ſed ſuſpenſio judicii circa bonitatem vel malitiam actus: dicitur tamen Conſcientia Dubia objective, quatenus circa ipſam rem dubiam habet homo varia judicia practica in utramque partem, quae ſententiam ſuper eadem ſuſpendunt. Brevius:

Conſcientia Dubia eſt dictamen rationis, quo ſuſpenditur judicium, num aliquid ſit bonum, vel malum.

Nota II. *Dubium eſt ſuſpenſio aſſenſus, & diſſenſus inter utramque partem ob motiva pro utraque parte aequalia.*

Dixi, *ob motiva*. Nam dubium, quod vocant *negativum*, conſiſtens in ſuſpenſione mentis ob carentiam motivorum pro utraque parte, non eſt proprie dubium, ſed neſcientia & ignorantia. E.G. Interroganti, num aſtra ſint paria vel imparia, legitime reſpondet aliquis, *dubito*: ſed melius, *id ignoro*.

Hîc nota obiter diſcrimen, quod inter-

tercedit inter *dubium*, *ſuſpicionem*, & *opinionem*.

In *dubio* mens anceps haeret. In *ſuſpicione* intellectus in unam partem magis inclinat, quam in alteram, abſque tamen aſſenſu. In *opinione* intellectus uni parti contradictionis aſſentitur, cum formidine alterius.

Nota III. Dubium dividitur in dubium *juris*, & *facti*. Dubium juris eſt, dum quis dubitat de lege ſeu obligatione. Puta cum quis dubitat, an exſtet lex, quae imperet vel vetet talem actionem, vel an ea lex legitima & obligatoria ſit: ut cum quis dubitat, an ex lege Eccleſiae, vel voti teneatur ad jejunandum tali die; an Superior talem conſcientiae caſum reſervare potuerit.

Dubium facti tunc eſt, quando quis certus de lege, ambigit de facto, quod legem reſpicit. Puta cum dubitat, an officium divinum perſolverit; num tali tentationi conſenſum praebuerit; an haec perſona, quam vult ducere in matrimonium, ſit conſanguinea, nec ne.

Advertunt Theologi, ex Dubio facti ſaepe oriri dubium juris. Puta dubitat quis, an emiſerit tale votum: en dubium facti. Praeterea dubitat, an teneatur ad votum in tali dubio: en dubium juris.

Nota IV. Dubium rurſus dividitur in *ſpeculativum*, & *practicum*. Dubium ſpecu-

culativum vocatur illud, quo dubitatur in genere, & praeſcindendo ab exſecutione, an aliquid ſit licitum vel illicitum. Puta utrum licitum ſit pingere die feſto.

Dubium practicum operis exſecutionem ſpectat. Puta an mihi liceat hoc die feſto pingere. His poſitis

Quaeritur 1. An liceat agere cum conſcientia practice dubia. 2. Si vero non liceat, quaeritur, quomodo ſit deponenda.

Prop. I.

Peccat qui operatur cum conſcientia practice dubia de malitia actus, vel ejus omiſſionis.

Prob. I. ex *Apoſt. Quod non eſt ex fide*, hoc eſt, ex perſuaſione quod ſit licitum, *peccatum eſt*. Sed qui operatur cum conſcientia practice dubia, non agit ex perſuaſione quod actio vel omiſſio, de cujus malitia hîc & nunc dubitat, ſit licita. Ergo peccat.

Prob. II. Peccat non ſolum qui expreſſe, verum etiam qui interpretative vult malitiam peccati. Sed qui agit cum dubio practico, ſaltem interpretative vult malitiam peccati. Ergo peccat. Voluntas enim in dubio ita opus aggreditur, ut parata ſit illud exſequi, ſive ſit, ſive non ſit contra legem Dei: quae voluntas ſuapte naturâ mala eſt, àtque divinae Majeſtati injurioſa.

Prob. III. Qui ſe exponit proximo pe-

periculo peccandi, peccat juxta illud *Eccleſiaſtici cap.* III. *Qui amat periculum, in illo peribit*. Sed qui dubitando operatur, proximo periculo ſe exponit peccandi, cum aeque probabile ſit, id quod agit, eſſe peccatum, ac non peccatum. Ergo peccat & quidem in ea ſpecie & gravitate, cujus eſt peccatum, de quo dubitatur, quamvis id ſecundum ſe ſit licitum.

Haec eſt doctrina certa ne dum penes omnes Theologos Catholicos, ſed Ethnicos ipſos: ſic enim ajebat *Tullius lib.* 1. *de Off. Bene praecipiunt, qui vetant quidquam agere, quod dubites, aequum ſit, an iniquum.*

Prop. II.

Conſcientia practice dubia non recte deponitur, quando motiva pro utraque parte ſunt aeque probabilia, niſi partem tutiorem eligendo.

Prob. I. Ad recte ac prudenter operandum, periculum morale peccandi praecaveri debet, dicente Scriptura: *Qui amat periculum, in illo peribit*. Atqui in aequali probabilitate peccandi periculum non praecavetur, niſi eligatur pars tutior. Ergo conſcientia practice dubia non recte deponitur, niſi partem tutiorem eligendo.

Prob. Minor. In aequali probabilitate habetur verum dubium ſeu ſuſpenſio judicii, cum intellectus miſere fluctuet inter duas contradictionis partes ob motivo-

rum

rum aequalitatem, quae movent ad utramque partem, ut docet *D. Thom. q.* 14. *de veritate art.* 1. Nec eſt ulla potior ratio judicandi unam opinionem eſſe veram, quam alteram, cum neutra plus minuſque appareat vera aut vero ſimilis, quam altera. Ergo intellectus neceſſario ſuſpendit judicium. Atqui in dubio non eſt alia via praecavendi periculum peccandi, quam eligendo partem tutiorem. Ergo &c.

Prob. II. Rom. Pontifices uſi ſunt, tanquam deciſionum principio naturali lumine noto, hâc regulâ pluries in Jure Canonico repetita: *In dubiis tutior pars eſt eligenda*. Sed qui verſatur in aequali probabilitate, verſatur in vero & proprie dicto dubio. Ergo aut eliget partem tutiorem removentem a peccato, aut peccatum non effugiet eligendo partem dubiam, non vero tutam.

Nota, hanc de amplectenda tutiore parte regulam procedere, ubicunque timeatur, ne quis peccandi periculo ſe exponat; ac proinde locum habere in dubio tum juris, tum facti.

Prob. III. Haec doctrina communis eſt penes omnes Patres, quorum teſtem adducimus *Auguſtinum*, qui lib. 1. *de Baptiſmo cap.* 4. ait: quod *graviter peccaret in rebus ad ſalutem animae pertinentibus vel eo ſolo, quod certis incerta proponeret*. & *cap.* 6. eod. lib. docet, *efficere id quod in-*

incertum eſt, an ſit peccatum, certum peccatum eſſe. Ex quibus verbis poteſt efformari hoc argumentum. Ex *Auguſtino* certum peccatum committit qui poſitus inter duas contradictionis partes, non eligit certam de honeſtate actionis, ſed dubiam de malitia actus. Sed qui in aequali probabilitate non eligit tutam, non eligit certam de honeſtate actionis, ſed dubiam de malitia actus. Ergo certo peccat.

Prop. III.

In probabilitate inaequali regulariter loquendo eligenda eſt pars, quae videtur probabilior vel tutior.

Prob. 1. Pars. I. Ad praecavendum morale periculum errandi in concurſu duarum opinionum ſatis eſt, ſi eligatur pars, quae videtur veritati magis conſentanea, ajente Scriptura *Eccleſiaſtici* VI. *Noli eſſe multum juſtus, neque plus ſapias, quam neceſſe eſt, ne obſtupeſcas*. Id eſt, ut explicant Interpretes, ne in continuo inevitabilium timorum concurſu certitudinem ſemper quaeritans in ſtupiditatem mentis incidas. Sed qui in probabilitate inaequali eligit partem quae videtur probabilior, eligit partem quae magis conſona rationi, ac veritati conformior apparet. Ergo &c.

Minor prob. Magis rationi conſentanea dicitur opinio illa, quae ex motivis multo gravioribus, & graviter praeponderantibus veroſimilior oppoſita apparet

At.

Atqui talis ſe habet opinio probabilior relate ad oppoſitam probabilem, licet tutam, quae minus veroſimilis apparet ob motiva judicandi in oppoſitum, quae comparata ad graviora, levia apparent, ac proinde prae illis contemnenda. Ergo &c.

Hinc Regula 3. in 6. *Eum qui certus eſt, certiorari non debet:* Ideſt ad formandum judicium prudens non requiritur omnimoda certitudo, quae omnem formidinem excludat. Impoſſibile enim eſt habere dictamina metaphyſice vel phyſice certa de omnibus agibilibus: ſufficit ad praecavendum proximum peccandi periculum, ut nunquam operemur, ſine firma & prudenti perſuaſione, quod operatio hîc & nunc ſit licita.

Prob. II. Ex damnáta propoſitione ab *Alexandro* VIII. quae ſic ſe habet: *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam*. Atqui ſi in probabilitate inaequali requireretur omnimoda certitudo quae omnem formidinem excluderet, ut volunt rigidioris ſententiae Patroni, ſequeretur non licere ſequi opinionem quantumvis probabilem, cum tutior non ſit. Opinio enim probabilis, ut ſic, neceſſario habet adnexam aliquam falſitatis formidinem. Ergo &c.

Inſuper obvius damnatae propoſitionis ſenſus eſt, non licere ſequi opinionem minus tutam, tametſi probabiliſſimam:

mam: quod clare evincitur ex eo, quod *Lovanienſes* Theologi eam Theſin, ex eo potiſſimum propugnabant, quod ſententia licet probabiliſſima falſitati eſſet obnoxia. Sed perperam; non enim conſurgit certitudo moralis ex evidentia demonſtrationis, ait *S. Antoninus p.* 3. *Tit.* 3. §. 10. ſub fine, *ſed ex probabilibus conjecturis groſſis & figurabilibus magis ad unam partem, quam ad aliam ſe habentibus*. Sufficit ergo ad praecavendum proximum periculum errandi in agibilibus certitudo moralis, quae licet admittat formidinem, haec formido tamen levis eſt, & prudenter contemtibilis. Unde agens poſitus in probabilitate inaequali, poteſt eligere partem probabiliorem, licet minus tutam.

Prob. 2. Pars. In probabilitate inaequali agens licet poſſit ſequi partem probabiliorem, ſed minus tutam; valet tamen eligere minus probabilem, ſed tutam. Ratio, quia periculum errandi magis praecavetur, ſi eligatur pars magis removens a peccato: pro cujus intelligentia

Nota: Idem non eſt, unam partem eſſe tutiorem, & eſſe probabiliorem. Nam pars tutior dicitur quae magis removet a periculo etiam materialis peccati: unde pars tutior ſtat pro lege. Pars probabilior ea eſt, quae ſpectatis rationum pondere, & gravitate auctoritatis, veroſimilior apparet. Puta opinatur aliquis poſſidentem be-

beneficium exigui reditus teneri ad horas canonicas, alii communius opinantur oppoſitum. Opinio affirmans tutior eſt, quod ad evitandum peccatum; eſt tamen minus probabilis, quia minus eſt fundata. E contrario opinio negans eſt probabilior, quia magis eſt fundata; ſed minus tuta, quia minus removet a peccato.

Dixi, *regulariter loquendo*. Nam tenemur ſequi partem tutiorem in iis omnibus, in quibus, non obſtante probabilitate majore, & ignorantia invincibili, finis obtineri non poteſt, niſi res ipſa praeſcripta ponatur. Ut cum agitur de rebus neceſſariis neceſſitate medii ad ſalutem, de valore ſacramentorum. Nam bona fides, & major probabilitas nihil confert ad valorem ſacramenti, & ad obtinendum finem, niſi ponantur ea, quae ex divina inſtitutione ad finem obtinendum ſunt neceſſaria.

Ex dictis reſolvitur I. qui operatur cum conſcientiâ practice dubiâ, 1. peccat. Ratio patet ex dictis in I. Prop. 2. Peccat, etiamſi ſpeculative non dubitet, ſed practice cum dubio operatur. Finge: certus ſum abſolute licitum eſſe die feſto docere; dubito tamen, an hîc & nunc mihi liceat, pecco docendo. 3. Peccatum illius, qui operatur cum conſcientia practice dubia, eſt ejusdem rationis ac ſpeciei, cujus eſt peccatum, de quo dubitat. Ratio eſt, quia habet affectum ad peccatum

ejuſdem rationis. Hinc 4. ſi dubites, ſit peccatum necne (ſive mortale, ſive veniale), ita ut malitia in confuſo proponatur, juxta multos mortaliter peccas. Quia deliberate te committis periculo peccandi mortaliter.

II. Conſcientia practice dubia eſt deponenda, & quidem non per ſolum affectum & voluntatem, ſed per motivum rationabile. Cujuſmodi eſt 1. ratio fundata. 2. Praxis proborum hominum ita operantium ſine ſcrupulo. 3. Auctoritas alicujus viri docti ac probi. Alioquin operans adhuc ſe exponeret periculo peccandi, cum voluntas ſit potentia caeca, quae dirigi debet per prudentiam intellectus.

Hinc quiſque tenetur in dubio ad inveſtigandam veritatem adhibere diligentiam pro negotii magnitudine, et loci ac perſonae qualitate, & conditione; rationes pro utraque parte diligenter expendere; ſincere exquirere veritatem, ad praxim timoratorum attendere, viros doctos ac pios conſulere, divinum petere auxilium. Nam eodem praecepto, quo quis tenetur prudenter agere, & vitare peccatum, tenetur etiam veritatem diligenter inveſtigare, ne imprudenter agat, ſeque periculo peccandi exponat.

Contra, animi ſinceritatem, & ſtudium aſſequendae veritatis non habent qui undique opiniones ſibi faventes venantur, tot do-

doctores conſulunt, donec quempiam inveniant, qui pruriat auribus, qui humanis cupiditatibus indulgeat, & ſecundum eas decernat: juxta illud *Apoſtoli ad Tim.* II. *cap.* 4. *Erit enim tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros, prurientes auribus, & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.*

Quod ſi poſt factam diligentiam, nullum grave motivum occurrat dubium deponendi, tenemur ſequi partem tutiorem, vel magis rationi conſentaneam juxta dicta in Prop. II. & III. Hinc qui prudenter dubitat, an votum emiſerit, manente dubio, tenetur ad votum, quae eſt pars tutior. Item qui nocte praecedente diem Veneris dubitat, an media nox elapſa ſit necne, nequit carnes comedere: quae eſt pars magis removens a peccato.

Quomodo intelligenda eſt Regula illa juris: In dubio melior eſt conditio poſſidentis?

R. Praeſens regula valet ſolum in materia juſtitiae, a jure civili inducta ad lites evitandas: & hoc modo intelligitur, quando quis poſt poſſeſſionem rei bona fide inceptam dubitare incipit, an ſit aliena; & adhibitâ ſufficienti diligentiâ, adhuc manet in dubio, poteſt illam retinere. Quia licet tutior pars eſſet rem alienam non retinere; cum tamen habeat pro ſe diſpoſitio-

tionem juris, quod in dubio melior ſit conditio poſſidentis, pars quae poſſeſſori favet, evadit tutior. In aliis vero morum controverſiis, ubi diſputatur de honeſtate, & malitia actionis, quae humanae poteſtati non ſubjicitur, locum habet haec alia regula: *In dubiis tutior pars eſt eligenda*, ſicuti demonſtratum eſt in Prop. II.

III. In iis, quae pertinent ad valorem & efficaciam ſacramentorum, tenemur ſequi partem tutiorem, relictâ oppoſitâ probabiliore, etiam probabiliſſima, ut clare patet ex damnata theſi ab *Innocentio* XI. in qua aſſeritur, *non eſſe illicitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiori*. &c. Ratio eſt, quia probabile hominum judicium ſupplere & commutare non poteſt quod Chriſtus voluit eſſe neceſſarium ad valorem & effectum Sacramenti; ideoque, quidquid probabiliter aſſerunt Doctores de ejus valore, Sacramentum manebit invalidum, ſi falſa ſit eorum opinio. Excipitur caſus extremae neceſſitatis, quo licet adminiſtrare Sacramenta neceſſaria neceſſitate medii, nempe Baptiſmum, & Poenitentiam cum materia, & forma dubia vel probabili, quando certa haberi non poteſt. Quia tunc lex caritatis praecipit, ut proximo opitulemur meliori modo, quo poſſumus.

Similiter medicus tenetur uti opinione

ne non ſolum probabiliore, ſed etiam tutiore. Item quando agitur de vitando damno proximi, quod ex caritate, vel juſtitia praecavere tenemur. Uno verbo, quando finis debitus obtineri non poteſt, niſi adhibeantur media, & non opinione tantum efficacia.

Nota: Quod dictum eſt de dubio poſitivo, intelligendum eſt etiam de dubio negativo. Unde in dubio negativo ſeu juris, ſeu facti pars tutior ſine peccato omitti non poteſt. Quia homo cum tali dubio licet male fundato, non ageret *ex fide*, ſeu ex perſuaſione, quod actio ſua hîc & nunc eſſet licita.

Verum hoc dubium ſatis facile excuti poteſt, utpote male fundatum, cum vel nullae adſint rationes dubitandi, vel leves & contemtibiles ſint. Hinc factâ ſufficienti diligentiâ, ſi nihil in actione de qua negative dubitatur, appareat mali, actio haec tutâ conſcientiâ exerceri poteſt.

APPENDIX
De Opinione Probabili.

OPinio Probabilis in genere moris eſt *Actus, quo intellectus ob motivum grave ſed tamen fallibile prudenter judicat aliquid eſſe licitum, vel illicitum.*

Dicitur 1. *Actus, quo intellectus judicat*, ut *Opinio* diſtinguatur a *dubio*. Opi-

pinio enim certum judicium includit; in dubio vero mens anceps haeret. 2. *Ob motivum grave*, ideſt motivum magni momenti, quod quamvis inevidens ſit, eſt tamen ſufficiens ad efformandum pro utraque parte judicium prudens. 3. *Sed tamen fallibile*. Opinio enim differt tum a *ſcientia*, tum a *fide divina*, quae omnem errandi formidinem ab aſſenſu excludunt. 4. *Prudenter*, nempe ut operans citra utriuſque partis ſtudium rationes expendat: & ut motivum ex quo judicat, Sacrae Scripturae, aut Patrum traditionibus, aut Eccleſiae definitionibus non opponatur.

Porro *Opinio improbabilis dicitur illa, quae nititur motivo levi & abſolute inſufficienti ad prudentem aſſenſum*.

Plurimae ſunt opinionis probabilis diviſiones: celebriores attingam. 1. Dividitur in probabilem *ſpeculative* tantum, & *ſpeculative* ſimul & *practice*. Prima in mera ſpeculatione ſiſtit; altera opus, & exercitium ſpectat. Aliter explicatur a Probabiliſtis, penes quos Opinio ſpeculative probabilis eſt illa, quae ſpectat actionem a ſuis particularibus circumſtantiis abſtractam. Practica e contrario, quae objectum proponit cum omnibus circumſtantiis particularibus veſtitum. Sed perperam. Nam quando variantur circumſtantiae, non eſt amplius eadem, ſed altera opinio.

Alia diviſio eſt in probabilitatem ab *in-*

intrinſeco, & in probabilitatem ab *extrinſeco:* Illa ratione, haec Doctorum auctoritate nititur.

Nota, probabilitatem ab intrinſeco omne rationis genus comprehendere, ſive ratio haec ex connexione praedicati cum ſubjecto, ſive a Scriptura Sacra, Conciliis, Patribuſque eruatur. Hi enim ſunt loci proprii, unde moralis ſententiae probationes, & confirmationes eruuntur.

Quando autem aliquam ſententiam plures Theologi defendunt, ea vocatur probabilis ab extrinſeco. Quare extrinſeca haec probabilitas in ſolo Auctorum conſenſu in eâdem ſententiâ ſita eſt. Verum nota, quod auctoritas Doctorum non movet, niſi in quantum praeſumatur conjuncta cum gravi ratione, qua Doctores moti, eam amplexi ſunt. Unde probabilitas extrinſeca reſolvitur in gravem rationem praeſumtam.

Dividitur quoque in *tutiorem*, & *minus tutam*. Opinio quae ſtat pro lege, tutior; quae favet libertati, minus tuta nuncupatur. Nota, opinionem probabilem, vel probabiliorem non eſſe confundendam cum ſententia tutiore, vel minus tuta, cum ea ab utraque praeſcindat. Opinio ſtans pro lege juxta communem intelligentiam tutior eſt, utpote magis remota a peccandi periculo. At eo ipſo non eſt probabilior, quin minus probabilis, & improbabilis eſſe poſ-

ſit, ſi deſtituta ſit fundamentis ac documentis, quae prudentem aſſenſum promereantur.

Poſtremo dividitur in opinionem *communem*, *communiorem*, & *minus communem*. Opinio communis dicitur illa, quae habet pro ſe decem, aut octo Auctores, non quoſcunque, ſed graves. Communior eſt illa, quam major numerus Doctorum defendit. Minus communis nuncupatur illa, quae a paucioribus propugnatur.

Nota hîc, probabilitatem ab auctoritate non tam ex numero, quam ex qualitate Auctorum metiendam eſſe. Sunt enim Auctores nonnulli, qui abſque praevio ſufficienti examine, priorum veſtigiis inhaerentes, vel ex neceſſitate, vel ex affectu, ſicut oves (ut loquitur *Navarrus*) ſequuntur alios.

Probabiliſtae ii nuncupantur, qui defendunt licitum eſſe uſum opinionis ſolide probabilis in concurſu opinionis aeque probabilis, atque etiam probabilioris.

Probabilioriſtae vocantur qui ex opinionibus probabiliorem ſequendam docent.

Alii tandem dicuntur *Tutioriſtae*, qui ſpretâ quacunque probabilitate, ſemper quod tutius eſt, ſequendum volunt.

Primi *Benigniſtae*, ſecundi *Rigoriſtae*, tertii *Rigidi Tutioriſtae* ab Adverſariis appellantur.

In hac quaeſtione cuinam partium adhae-

haerendum, ſatis in praecedenti capite indicavi. In praeſenti vero nonnulla explicentur oportet, quae neceſſaria ſunt, ut quiſque ſciat, quomodo a tricis, & ambagibus Recentiorum ſe extricare valeat: pro cujus intelligentia quaedam alia praenotanda ſunt, quae pro comperto apud omnes habentur.

Certum eſt I. non eſſe licitum ſequi opinionem *exiguae probabilitatis*, etſi intra fines probabilitatis ſe contineat, uti conſtat ex damnata theſi num. 3. ab *Innocentio* XI. *Generatim dum probabilitate ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.*

Certum eſt II. ad extrinſecam opinionis probabilitatem non ſufficere meram auctoritatem alicujus Auctoris *junioris* & *moderni*; etſi ejus opinionem non conſtet eſſe ab Apoſtolica Sede rejectam, uti patet ex proſcripta propoſitione num. 27. ab *Alexandro* VII. *Si liber ſit alicujus Junioris & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtet rejectam eſſe a Sede Apoſtolica tanquam improbabilem.*

Certum eſt III. non ſolum a Romana Sede damnatum eſſe extremum laxitatis, ut nimirum ſufficiat probabilitas quantumvis tenuis; verum etiam proſcri-

ptum eſſe extremum rigoris, ſcilicet non ſufficere probabilitatem quamvis magnam, uti liquet ex altera theſi ab *Alexandro* VIII. damnata: *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam*.

Certum eſt IV. non eſſe licitum uti opinione probabili, relictâ probabiliore vel tutiore, quatuor in caſibus. Et 1. in medendo: medicus enim in adhibendis corporum medicinis tenetur uti opinione non ſolum probabiliore, ſed etiam tutiore. 2. In judicando: nam judici ſecundum opinionem probabiliorem ferenda ſententia eſt; cum damnata ſit haec theſis num. 2. ab *Innocentio* XI. *Probabiliter exiſtimo, judicem poſſe judicare juxta opinionem etiam minus probabilem*. 3. In collatione Sacramentorum ex propoſitione num. 1. ab Eodem damnata, quam cap. praecedenti retulimus. 4. Quando timetur periculum damni alieni. Nemini enim licet uti opinione probabili cum periculo damni, vel injuriae proximi.

Nota poſtremo, opinionem aliquam conſiderari poſſe vel in concurſu alterius contrariae opinionis, vel extra concurſum. In concurſu opinio poteſt comparari cum altera oppoſita aeque probabili, vel probabiliore.

Opinio aeque probabilis dicitur ea, cujus rationes & auctoritates ſunt ejuſdem ponderis cum rationibus & auctoritatibus ejus contradictoriae. Opi-

Opinio probabilior dicitur illa, cujus rationes & auctoritates antecellunt rationibus & auctoritatibus partis oppoſitae.

Difficultatis cardo in hoc vertitur, 1. num ſit licitum ſequi opinionem probabilem in concurſu alterius opinionis aeque probabilis, vel probabilioris ſtantis pro lege. 2. An amplecti liceat opinionem probabiliorem pro libertate, relictâ minus probabili tutiore pro lege. Sit ergo

Prop. I.

In concurſu duarum opinionum aeque probabilium, quarum una faveat legi, libertati altera, eam amplecti debemus, quae tutior eſt, ideſt quae ſtat pro lege.

Prob. ex dictis in II. Propoſitione capitis antecedentis.

Obj. I. Qui prudenter operatur, non peccat. Sed qui ſequitur opinionem probabilem, prudenter operatur. Ergo non peccat, ſive opinio quam ſequitur, faveat praecepto, ſive hominis libertati. Minor prob. Opinio probabilis eſt illa, quae nititur motivo licet incerto, gravi tamen ac ſolido, ut virum prudentem ad aſſenſum movere poſſit. Sed qui agit ductus motivo, quod ad aſſenſum determinare virum prudentem poſſit, prudenter operatur. Ergo qui ſequitur opinionem probabilem, prudenter operatur; adeoque non peccat, ſive opinio quam ſequitur, faveat praecepto, ſive hominis libertati.

Inſuper opinio probabilis non eſt, nec dicitur, niſi tribus inſtructa ſit conditionibus. 1. Ut ejus motivum ſeu ratio ſit gravis. 2. Ut a gravibus Theologis ſit ex profeſſo diſcuſſa, & non obiter tantum ab aliquo inſpecta. 3. Ut Scripturis, Canonibus, Patribus, & Eccleſiae Deciſionibus non adverſetur. En potiſſimum Probabiliſticum principium, quod *Probabiliſtae* vocant *Principium principiorum*, & *fundamentum fundamentorum*.

R. diſt. Maj. Opinio probabilis dicitur illa, quae movendo eſt ad aſſenſum virum prudentem, ſi non impugnetur ab alia non minus probabili ac tutiore, concedo; ſecus, nego. Et ſub data diſtinctione reſpondeo ad Minorem. Qui operatur ex motivo apto ad determinandum virum prudentem ad aſſenſum, prudenter operatur, ſi motivum non concurrat cum altero, quo ejus gravitas elidatur, concedo; ſecus, nego. Itaque opinio probabilis cum impugnatur ab alia non minus probabili, non remanet vere ac ſolide probabilis; cum non poſſit magis judicari vera ob motivum quo nititur, quam falſa ob motivum opinionis oppoſitae. Ergo neceſſe eſt, ut intellectus inter utramque anceps & ſuſpenſus maneat. Ergo in hoc dubii ſtatu nihil melius fieri poteſt, quam ſi pars tutior teneatur, ut vitetur periculum peccandi.

Inſtabis. Opinio probabilis non amittit gra-

gravitatem ſui motivi ex eo, quod concurrat cum opinione oppoſita aeque probabili. Ergo ſive in concurſu, ſive extra, opinio ſolide probabilis movendo eſt ad aſſenſum virum prudentem.

R. Eſto Antecedens, & nego Conſequens. Nam ut intellectus uni parti contrarietatis adhaereat potius, quam alteri, debet probabilitas unius partis praevalere probabilitati alterius. Atqui probabilitas unius opinionis praevalere non poteſt probabilitati aequali. Ergo &c.

Dixi, *Eſto Antecedens*. Quod gravitas unius opinionis eliditur per gravitatem opinionis contrariae aeque probabilis, ſicut vincitur per gravitatem opinionis contrariae probabilioris, & ita neutrum apparet magis verum, quam falſum; ac proinde intellectus neutri parti ſaltem prudenter aſſentire vel diſſentire poteſt, ſed aſſenſum & diſſenſum ſuſpendere debet, & dubius remanere.

Ad Confirmationem ſimiliter reſpondeo diſtinguendo hanc probabiliſticam aſſertionem, ſcilicet licitum eſſe ſequi quamcunque opinionem probabilem, quae tribus inſtructa ſit conditionibus, ut nimirum fulciatur gravi ratione, a viro Theologo ex profeſſo ſit diſcuſſa, neque contraria ſit Scripturae. Si non concurrat cum altera aeque probabili, quae ſtat pro praecepto, concedo; ſecus, nego. Ratio eſt, quia aſſer-

aſſertae conditiones in ſenſu probabiliſtico non ſunt a parte rei & abſolute verae, ſed apparentes; ea nimirum de cauſſa, quod ab opinante ita judicantur. Cum enim in conflictu duarum opinionum aeque probabilium, & ſibi invicem contradictorie oppoſitarum, una ſit neceſſario falſa; ſequitur unam ex his opinionibus, quae ab opinante cenſebatur ſolide probabilis, nixa gravi fundamento, neque contraria Scripturae, talem non eſſe a parte rei, ſed apparenter, cum falſum nunquam veritate nitatur. Ac proinde ne operans ſe exponat periculo errandi, tutiorem eligat neceſſe eſt.

Obj. II. Lex dubia non poteſt certam parere obligationem. Atqui ſi in dubio de liceitate actionis, ab ea eſſet abſtinendum, lex dubia certam pareret obligationem. Ergo &c.

R. I. Diſtinguendo Majorem. Lex dubia non poteſt certam parere obligationem petitam ex parte ipſius legis, de qua dubitatur, concedo; petitam ex parte legis generalis, quae vetat, ne quis ſe exponat periculo peccandi, nego. Cum enim dubito de aliqua lege, teneor ab actione ipſi contraria abſtinere, non quidem vi illius legis quae eſt dubia, ſed vi legis generalis quae praecipit non ſolum ut obediam ſuperioribus, ſed etiam ne me exponam probabili periculo eam tranſgrediendi.

R. II.

R. II. Si verum eſſet hoc Probabiliſtarum Axioma, Legem nimirum dubiam non eſſe legem, ideſt non obligare; ſequeretur hoc maximum abſurdum, homines ſcilicet exemtos eſſe a lege naturali quod ad maximam ſui partem; cum innumeri fere caſus juris naturae ſint dubii, ut patet ex diſſidiis Doctorum in utramque partem diſputantium.

Hinc in dubiis neceſſarius non eſſet Chriſtifidelibus recurſus ad Ictos, ad Superiores, ad Epiſcopos, ad Summum Pontificem; ſed ſufficeret ex Caſuiſtis colligere elenchum opinionum in utramque partem diſputabilium, ut poſſent opiniones quas maluerint, eligere: quo ſane pacto divinarum humanarumque legum quod ad maximam ſui partem homines beneficio probabilitatis jugum excuterent.

Obj. III. Haec regula juris in 6. *Cum ſint partium jura obſcura, reo favendum eſt potius, quam actori:* ubi nomine *Actoris* intelligitur qui agit, ut obligatio alteri imponatur; nomine vero rei intelligitur ille, cui obligatio imponitur. Ergo in dubio de lege judicandum eſt in favorem libertatis.

R. Nego Conſequen. Praedicta enim regula de ſolis poenis intelligenda eſt, quae hoc unum praeſcribit, ut judex reum abſolvat, ſi in dubio ſit, eum eſſe obnoxium, edicente *Juſtiniano l.* Abſentem 5. *ff. de poenis:*

nis : Satius eſſe impunitum relinqui facinus, quam innocentem damnare : cui optime ſuccinit haec regula juris civilis: *In re dubia benigniorem interpretationem ſequi , non minus juſtum eſt , quam tutum .*

Obj.IV. Haec alia juris Regula : *Odia reſtringi , favores convenit ampliari* . Ergo in dubio de lege homo non manet obligatus .

R.Odia convenit reſtringi , quando non agitur de licito vel illicito , concedo ; quando de licito vel illicito agitur , nego . Porro Regula loquitur de privilegiis odioſis , quae ampliari non debent .

Obj. V. Regula haec : *In obſcuris minimum eſt ſequendum* . Ergo tutius non eſt ſequendum .

R. Nego Conſequen. Nam in allata Regula , *minimum* eſt idem ac *tutius* ; illud nempe eſt ſequendum , quod minimum periculi habet .

Prop. II.

Licitum eſt amplecti opinionem multo probabiliorem ex gravibus momentis pro libertate , relicta minus probabili tutiore pro lege .

Prob. ex dictis in Prop. III. cap. antecedentis .

At hîc advertas volo , me opinionem *multo probabiliorem* dixiſſe . Nam ſequi haud licet opinionem minus tutam , quae ſolum tutiore paulo probabilior videatur .

tur. Quia in Moralibus parum pro nihilo reputatur. Tenuis enim probabilitatis exceſſus non efficit certitudinem moralem, neque formidinem errandi excludit; ac proinde morale peccandi periculum omnino non tollit.

Q. *Quo in gradu excedere debet major haec probabilitas, ut ſecure aliquis opinionem libertati faventem poſſit amplecti?*

R. Debet in eo probabilitatis gradu oppoſitum ſuperare, quem ſpectatâ negotii magnitudine, & omnibus tum auctoritatis, tum rationum momentis ſimul expenſis, graviores Theologi exiſtimant ſufficientem eſſe ad excludendam errandi formidinem, & ad aſſenſum prudenter praebendum.

Prop. III.

Tenemur ſervare praeceptum, quando opinio illud affirmans, eſt unice probabilis.

Prob. Tenemur ſervare legem, quando prudenter judicamus illam exſiſtere, neque poſſumus, niſi imprudenter, illam negare. Atqui quando opinio aſſerens praeceptum, eſt unice probabilis, homo habet grave motivum illud aſſerendi, & nullum motivum illud negandi. Ergo &c.

Prop. IV.

Extra concurſum licitum eſt ſequi opinionem libertati faventem, quando opinio eſt unice probabilis.

Prob. Prudenter operatur qui habet gra-

grave motivum judicandi actionem ſuam eſſe licitam, nullumque grave motivum aſſerendi eſſe illicitam. Atqui &c. Ergo &c.

Hinc ſi qua ſint oppoſita motiva, contemnenda ſunt ut ſcrupuli, utpote rationabili fundamento carentia.

Probabilitas, quam ſupra rejecimus, eſt falſa probabilitas a Recentioribus excogitata, quae vaga eſt & verſatilis, ad verum & falſum indifferens. Vera autem probabilitas verum ſpectat, & quoad fieri poteſt vero accedit; adeo ut in pluribus verum ſemper aſſequatur, in paucioribus deficiat. Hanc probabilitatem cum gravioribus Theologis dicimus ſufficientem eſſe honeſtae operationis regulam. Legeſis *D. Antoninum* 1. *part. tit.* 3. *cap.* 10.

Q. I. *An licitum ſit operari ſecundum opinionem alienam, quam tu reputas falſam?*

R. Neg. Quia propria conſcientia eſt proxima operationum noſtrarum regula; ſecus, aliena.

Q. II. *An Confeſſarius conformare ſe poſſit opinioni poenitentis, quam falſam credit, & minus probabilem?*

R. I. Neg. Quia cum Confeſſarius pro Tribunali poenitentiae ſedens, doctor ſit & judex, debet ſecundum propriam opinionem & conſcientiam poenitentem qui rei perſonam gerit, dijudicare. Praeterea

terea cum ex probatis non ſit licitum ſequi opinionem minus probabilem, & minus tutam, poenitens erit indiſpoſitus, ſi ad eam in praxi ſequendam ſit paratus.

R. II. Poteſt Confeſſarius permittere, ut poenitens ſuam opinionem ſequatur, ſi is doctrinâ praeditus ſit, & rebus ſerio perpenſis, judicet opinionem ſuam multo probabiliorem opinione Confeſſarii. Quia licitum eſt poenitenti agere ſecundum ſuam conſcientiam prudenter efformatam: neque ob hoc ei deneganda a Confeſſario abſolutio eſt, cum ſit rite diſpoſitus. Adde, quod cum in materia morum docti doctis quotidie adverſentur, nemo unus abſolveretur, ut advertit *Colet*. Quia quem errare crederes, is te viciſſim erroris argueret. Quemadmodum ergo aegre ferres tibi negari abſolutionem; ita & ille eandem ſibi denegari merito conquereretur.

Q. III. *Quam Regulam ſequi debeant in defectu ſententiarum qui docent, ſcribunt, dantve conſilium?*

R. Theologus vere Chriſtianus 1. cane pejus & angue devitet hanc quorumdam Probabiliſtarum fatalem methodum, qui de aliquo dubio interrogati, ex tripode hoc modo profantur: *Tueri quis poteſt, probabile eſt, Auctore non caret, utrumque probabile eſt, elige quod malueris*. 2. Utrumque extremum effugiat, tum ne temere & extemplo ſententiam proferat, tum ne

ne plus aequo moleſtus conſulentes difficultatibus obruat. 3. In dirigendis conſcientiis tam voce, quam ſcripto ſtudeat magis prodeſſe proximo, quam placere. 4. Ad quaeſitum, ſi difficile ſit, non decretorie reſpondeat, ſed praemiſſo debito ſtudio, quod ſibi veroſimilius eſt, exponat. Si vero caſus propoſitus ſit facilis reſolutionis, nodum in ſcirpo non quaerat. 5. In gravioris momenti dubiis ita ſuam ſententiam exponat, ut alienam non aſpernetur. Sunt enim qui adeo de ſe praeſumunt, ut totum mundum velint in ſuam opinionem, quae forſitan erronea vel falſa eſt, concludere ſeu coarctare, quaſi ipſi ſoli videant, & ſcientia obitura ſit cum eis, ut loquitur *Hadrianus quaeſt.* V. *de Confeſſione dubio* 7.

C A P. IV.

De Conſcientia Scrupuloſa.

Conſcientia Scrupuloſa ſic definiri poteſt: *Dictamen rationis, quo peccatum apprehenditur ex timore inani*. Scrupulus diſtinguitur a dubio. Dubium ſuſpendit aſſenſum, ſecus vero ſcrupulus. Diſtinguitur quoque ab opinione, quae nititur gravi fundamento; ſcrupulus vero levi. Demum Con-

Conſcientia Scrupuloſa peccatum apprehendit ex timore inani : hic enim fere eſt ſcrupuloſorum character, qui ſemper anguſtiis premuntur, ac torquentur.

Scrupulorum cauſſae plures aſſignari ſolent: praecipuae ſunt melancholia, indoles timida, cerebri debilitas ex morbo, vel ex nimia corpôris maceratione, ac diuturnis vigiliis contracta. Hae numeratae cauſſae medicorum, non Theologorum conſilio & ope indigent. Sunt & aliae cauſſae; ut ignorantia, ſuperbia, ſocietas, & familiaritas cum ſcrupuloſis, daemonis ſuggeſtio, &c. Quae expelluntur frequenti oratione, ſubjectione, obedientia erga proprium Directorem, fuga otii, ceteriſque remediis, quae obvia ſunt in Auctoribus. Adeatur *Ludovicus Granatenſis*, *Jacobus Joſephus Du-Guet in Tract. de Scrupulis.*

Q. *Num liceat agere contra Conſcientiam Scrupuloſam?*

R. Affir. Prob. Scrupulus non excludit judicium moraliter certum de honeſtate operationis. Ergo licitum eſt agere contra illam. Prob. Antecedens. Scrupulus nititur fundamento levi & contemtibili. Ergo deſtruere nequit judicium oppoſitum, gravibus fultum momentis. Scrupuli enim ſunt quaedam veluti nubeculae, quae judicium intellectus obſcurare aliquantulum poſſunt; nullo tamen modo illud praefocare.

Porro non una eſt regula, quae Confeſſa-

riis

riis tenenda eſt in dirigendis ſcrupuloſis. Sunt enim quibus ſcrupulus offertur in rebus nullius momenti; cujuſmodi ſunt, quod temere de proximo judicaverint, quod alio intenti Divinum officium aliaſque preces recitaverint, Sacro interfuerint, aut illud celebraverint. Quibus de cauſſis Confeſſarii minus periti eis multa privilegia concedunt, quibus eos eximunt ab exacta & ſevera divinae legis obſervatione. Interim ſcrupuloſus, praecipue ſi Clericus ſit, vix ſcrupulis torquetur, ut & otio marceſcere, & tempus inutilibus confabulationibus terere, & ſcholas negligenter frequentare conſpiciatur. At prudentis Confeſſarii erit, illos non benigne, ſed ſevere excipere, cum experientia doceat, ſcrupulos ut plurimum ceu fumum in auras abire. Sunt autem & qui ſcrupulis lacerantur, ſed de aeterna ſalute ſolliciti, exacte ſanctam Dei legem obſervant. Confeſſarius cum his mitis ſit atque benignus; dummodo benignitas morbum non foveat, ſed caveat.

TRA-

TRACTATUS DE CONSCIENTIA, ET DE LEGIBUS.

PARS ALTERA.

De Legibus.

EXpoſitâ Moralium Operationum Regulâ proximâ, ejuſque verâ ideâ adverſus ſanioris doctrinae hoſtes vindicatâ; illud nunc eſt reliquum, ut de altera Moralis Honeſtatis Norma ſive de Lege, quae hominis liberi officia moralia dirigit atque imperat, ſermonem inſtituamus. Haec autem Moralis Theologiae nobilis pars uberrimam nobis diſſerendi copiam tradit. Sed pro more, ſubtilioribus ac ſuperfluis quaeſtionibus ad Scholaſticos remiſſis, ea ſelegimus, quae ad mores inſtruendos, & caſus Conſcientiae explicandos unice conducunt.

Porro unde *Lex* dicta ſit, non una eſt Auctorum opinio. Quidam enim a *legendo*, quod lex ſcripta *legatur*, eam deducunt: quod quidem etymon communiter rejicitur, cum neceſſe minime ſit, ut

ut lex abſolute ſcripturae conſignetur. Alii a *legendo* ſive *eligendo* appellatam eſſe dixerunt, teſte *Auguſtino*. *S. Thomas* eam arceſſit a *ligando*, quia obligat ad agendum. Sed haec levia ſunt.

Legis notio, quam paſſim tradunt Theologi cum *D. Thoma* 1. 2. *q.* 90. *art.* 4. haec eſt: *Ordinatio rationis ad bonum commune ab eo qui curam communitatis habet, promulgata.*

Explicatur definitio. Dicitur 1. *Ordinatio rationis*: ex quo ſignificatur legem eſſe actum rationis praecipientis, quid faciendum, quid omittendum ſit. Qua de re Lex a Conſilio diſtinguitur, eo quod conſilium non obliget, ſed tantum proponat, ſuadeatque; Lex contra urgeat, & adſtringat ad actum. *Lex* enim *de ſui ratione duo habet*, 1. *quidem quod eſt regula humanorum actuum*; 2. *quod habet vim coactivam, quam debet habere lex, ad hoc quod efficaciter inducat ad virtutem*. *D. Thomas* 1. 2. *q.* 90. *art.* 3. & *q.* 96. *art.* 5.

Dicitur 2. *Ad bonum commune*: haec verba finem legis produnt, ad quem lex directe & unice intendit. Hinc ſi lex bonum commune ſpectat, imponi debet Communitati. Et in hoc differt a ſimplici praecepto, quod praeceptum nec bonum commune directe ſpectat, nec perpetuitatem prodit, ſed particularis perſonae commodum atque utilitatem.

Di-

Dicitur 3. *Ab eo qui curam communitatis habet:* haec verba indicant legislatorem eſſe principem, aut alium qui curam communitatis habet.

Poſtremo dicitur *promulgata*. Nam lex ut obliget, debet promulgari.

Dividitur Lex 1. in *aeternam*, & *temporalem*. Quoniam lex aut in Deo eſt, aut extra Deum: ſi in Deo, eſt aeterna; ſi vero extra Deum, temporalis ſit oportet. Aeternam legem ſic deſcribit *S. Auguſtinus: Lex aeterna eſt ratio & voluntas Dei, quae rerum ordinem ſervari jubet, perturbari vetat*. Temporalis, quia aut a Deo, aut ab homine eſt, idcirco dividitur in *naturalem*, & *poſitivam*. Naturalis eſt aeternae legis participatio quaedam in creatura rationali, de qua infra erit ſermo. Lex poſitiva ab aliquo poteſtatem habente condita eſt, quae aut *divina*, aut *humana* nuncupatur.

Poſitiva divina duplex, *vetus*, & *nova*, ſive *Moſaica*, & *Evangelica*. Poſitiva humana ſimiliter duplex. Altera *Eccleſiaſtica* ſeu *Canonica*, altera *Civilis* ſeu *Politica*. De his in ſequentibus.

CAP. I.

De Lege Dei Aeterna.

DE Lege Dei aeterna, quae omnium legum fons & origo eſt, ſermo prius eſt inſtituendus. De ea igitur quaeri poteſt 1. quid ſit. 2. An exſiſtat. 3. Utrum verae legis rationem habeat. 4. Ad quos ſe extendat. 5. Utrum omnes leges ab ea proficiſcantur.

Ratio Divinae ſapientiae omnia dirigens in debitum finem Lex Aeterna nuncupatur. Hanc vero Aeternam Legem in Deo admittendam eſſe, ita demonſtrat *D. Thomas*: In qualibet Republica bene inſtituta reperitur Legislator, qui omnia adminiſtrat in bonum commune. Atqui mundus a Deo dirigitur. Ergo Deus ſuâ aeternâ lege creaturas omnes in ſuum finem dirigit.

Utrum lex aeterna habeat rationem verae legis, diſputatur, cum nonnihil deficiat a natura legis ſtricte ſumtae. Quia lex aeterna, ut ſic, nemini reipſa lata eſt ab aeterno, neque ab aeterno promulgata; tamen prout eſt prima regula omnium creaturarum in bonum commune totius univerſi, veram legis rationem habet.

Nota, legem aeternam diſtingui a Dei pro-

providentia; cum illa bonum commune univerſi, hoc bonum particulare cujuſque creaturae reſpiciat. Illa vim obligandi prodit, haec ab obligatione praeſcindit.

Prima inter omnes lex aeterna Dei eſt, a qua ceterae ſingulae proficiſcuntur. Unde *S. Auguſtinus lib.* 1. *de libero arbitrio cap.* 6. ajebat: *Te videre arbitror in illa temporali* (lege) *nihil eſſe juſtum, atque legitimum, quod non ex hac aeterna ſibi homines derivaverint*. Hinc I. leges humanae ab aeterna Dei lege derivant. Nam poteſtas ferendi leges, & per eas obligandi, & ipſa legis juſtitia ex Deo eſt, juxta *Proverb. cap.* VIII. *Per me Reges regnant, & legum Conditores juſta decernunt*. II. Lex naturalis etiam ab aeterna lege fluit. Nam lex naturalis 1. vetat quod prohibet lex aeterna. 2. Quia robur & juſtitia legis naturae habetur a lege aeterna.

Poſtremo quaeritur, *an omnia, quae ſunt in mundo, legi aeternae ſubjaceant?* Reſpondetur: Lex aeterna latius ſumta extenditur etiam ad irrationabilia & inanimata, ut patet ex illo *Proverb.* VIII. *Legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos.* Proprie tamen & ſtricte lex ſolum ſe extendit ad creaturas intellectuales, quae ſolae ſunt obligationis, & conſequenter legis capaces.

CAP. II.

De Lege Naturali.

PArticipationem legis aeternae, ac veluti hujus aeternae lucis radium ſignatum ſuper vultum mentis noſtrae, quo diſcernimus, quid ſit bonum, quid malum, Legem Naturalem vocamus. De ea itaque expendemus 1. an ſit. 2. Quid ſit. 3. Quaenam praecepta contineat. 4. Num ſit mutationi obnoxia. 5. Utrum in ea diſpenſari poſſit. 6. An aliquis ſine culpa eam ignorare valeat.

§. I.
De Exſiſtentia, & Eſſentia Legis Naturalis.

Prop. I.

Exſiſtit Lex Naturalis nobis a Deo impreſſa.

Prob. Nomine Legis Naturalis intellimus lumen animae rationali impreſſum, quo independenter a quacunque lege poſitiva, honeſta, & turpia diſcernit. Atqui exſiſtit in homine hoc lumen. Ergo lex naturalis exſiſtit. Prob. Minor ex *Apoſt. ad Rom. cap.* 2. qui docet, gentes quae legem

gem ſcriptam non habent, *naturaliter ea quae legis ſunt*, facere, quia habent legem ſcriptam *in cordibus ſuis*, quae bonum indicat, & ob malum remordet. Nam ſequitur: *Teſtimonium reddente ipſis conſcientia ipſorum, & inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus.*

Prop. II.

Lex Naturalis eſt rationis practicae in bonum commune ordinatio, menti noſtrae a Deo indita, eaque praecipiens aut vetans, quae lumine naturae cognoſci poſſunt.

Prob. & explicatur Prop. Dicitur 1. *rationis practicae in bonum commune ordinatio*. Per haec verba lex naturalis convenit cum qualibet lege, quae eſt ordinatio rationis ſive regula dirigens.

2. *Rationis practicae*, ſive quae non meditationem, ſed exſecutionem ſpectat.

3. *Menti noſtrae a Deo indita* &c. Haec verba produnt legis naturalis propriam differentiam, ut nimirum ſit nobis a Deo impreſſa, eaque praecipiat; aut vetet, quae naturae lumine cognoſcuntur.

In quo legis naturalis idea collocanda ſit, non levis quaeſtio eſt. Sunt qui eam collocant in ipſa natura rationali ſecundum ſe ſpectata. Alii legem hanc contendunt eſſe ipſum lumen naturale, quo diſcernimus honeſta, & turpia: tamen non in

ipſo actu diſcernendi, ſed in habitu conſtituentes. Plures alii eam in ipſo actu ſitam volunt. *S. Thomas* 1. 2. *q.* 9. *art.* 1. *ad* 2. docet, legem naturalem univerſales eſſe propoſitiones rationis practicae ad operationem ordinatas. Quae quidem propoſitiones ſunt nobis inditae ab ipſo Deo, ſuntque participationes aeternae lucis: & licet habitus non ſint, ſunt tamen permanentes & fixae in mente noſtra. Ceterum an lex naturalis ſita ſit in habitu, vel in actu, vel in potentia, vel in ipſo lumine, parum refert ad inſtitutum noſtrum. Qui hac de re plura cupit, adeat Scholaſticos.

Illud tamen eſt animadvertendum, quod licet lex naturalis non dicatur lex, niſi per participationem, quia eſt participatio legis Dei aeternae, quae eſt prima regula moralis honeſtatis; attamen abſolute, & in ſe ſpectata lex naturalis ſimpliciter *Lex* nuncupatur, eique legis proprietates competunt: quippe quae officia noſtra dirigat, praecipiat honeſta, turpia vetet, omniaque ad finem ultimum conducat.

Ex dictis colliges I. non recte procedere juris naturae definitionem, quam tradit *Ulpianus lib.* 1. *Inſtit. tit.* 1. inquiens: *Jus naturale eſt, quod natura omnia animalia docuit. Nam jus iſtud non humani generis proprium eſt, ſed omnium animalium*. Si preſſe loqui velimus, hanc defini-

nitionem falſam eſſe comperiemus. Jus quippe jubet, & vetat illis, qui libertate inſtructi, agere vel omittere juſſa valent: qua quidem facultate ſoli homines potiuntur. Hinc *Cic. lib. de Nat. Deor.* inquit: *Soli ratione utentes jure, & lege vivunt.* Verum dici poteſt, in brutis aliquam juris ſimilitudinem elucere, dum naturae inſtinctu plura peragunt bruta, quae ipſis, & hominibus communia ſunt. Ut maris & feminae conjunctio, prolis generatio, alimentum, educatio, &c.

Colliges II. Legem naturalem non eſſe acquiſitam, ſed nobis inſitam, ejuſque principia non ex populari informatione, uſu, & conſuetudine hauriri, ut craſſe de jure naturae ſcripſerunt Proteſtantium magiſtri *Thomas Hobbeſius*, aliique; ſed ex conformitate ad legem Dei aeternam. Legeſis *Tullium lib. 2. de Legibus*, & *in Orat. pro Milone cap.* 4. qui inter Idololatriae tenebras hunc recentiorum juris naturae Interpretum errorem profligavit. Vocat enim eloquentiſſimus Philoſophus *laudat. Orat. pro Milone* naturae legem *jus non ſcriptum, ſed natum, quod non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quod non docti, ſed facti; non inſtituti, ſed imbuti ſumus.*

Colliges III. diſcrimen inter legem naturalem, ſyntereſim, & conſcientiam.

Haec enim tria maxime inter ſe differunt. Nam lex naturalis eſt rationis ordinatio nobis a Deo impreſſa: ſyntheresis lumen eſt naturale, quo ipſam divinam ordinationem cognoſcimus: coſcientia vero dictamen practicum intellectus eſt, quo legem ipſam applicamus, & quid hic & nunc agendum ſit, judicamus.

§. II.
De Praeceptis, quae in lege naturali continentur.

Nota. TRibuitur jus naturale in praecepta prima generalia, & in praecepta, quae ſunt concluſiones ex iiſdem collectae; quarum aliae proximiores, aliae remotiores ſunt. Prima praecepta ſunt principia generalia, per ſe nota, puta *quod tibi non vis, alteri ne feceris*. Concluſiones proximiores ſunt Decalogi praecepta, ut ex iſto primo principio, *quod tibi non vis* &c. proxime eruitur hoc Decalogi mandatum, *non furaberis*. Concluſiones remotiores ſunt concluſiones expreſſae medio ratiocinio ex Decalogi mandatis, ut ex hoc praecepto *non furaberis* eruitur hoc aliud, *uſuram non exercebis*. His poſitis, quaeritur, an praeter praecepta generalia ſub lege naturali contineantur etiam concluſiones proximiores, & remotiores: pro cujus intelligentia ſit

Prop.

Prop.

Non ſolum prima principia practica per ſe nota, verum etiam concluſiones ex eis neceſſario depromtae, ſunt totidem juris naturae praecepta.

Prob. Concluſiones ſive proximiores, ſive remotiores neceſſario eruuntur ex primis legis naturae principiis. Ergo ſub eâdem lege continentur. Nam aliter concluſio ex primis principiis collecta, eſſet ſimul neceſſaria, & libera: neceſſaria, quia ita ſupponimus; libera, quia homo ſpectato ſolo naturae jure, poſſet oppoſitum eligere, cum a tali lege concluſio non ſit praeſcripta: quod eſſet abſurdum. Ergo &c.

Ex dictis colliges graviter peccare contra jus naturae, qui in re gravi non ſolum prima praecepta, verum etiam concluſiones legis naturae violat, juxta illud Apoſtoli *ad Rom.* I. 32. *Qui talia agunt* (contra legem naturalem) *digni ſunt morte*. Eo loci damnat Apoſtolus Ethnicorum vitia contra legem naturae continentem ſive principia in concluſionibus, ſive concluſiones in principiis. Inſuper qui legem naturae violat, graviter offendit Deum, quem ſine culpa ignorare non poteſt, eſſe illius auctorem. Unde ſequitur Apoſtolus *cap.* II. *Quicunque ſine lege* (ſcripta) *peccaverunt, ſine lege peribunt*.

Nota, Chriſtum Dominum legem naturalem explanaſſe, confirmaſſe, ejuſque

obſervationem in Evangelio praecepiſſe . Quare lex naturalis eſt etiam Evangelica quod ad materiam, ſeu quod ad rem praeceptam, & vetitam.

Q. *An omnes actus virtutum ad legem naturae pertineant?*

R. I. Ad legem naturae pertinet, quod homo deliberate agens, virtuoſe agat. Quia quoties homo operatur ut homo, debet ſecundum rectam rationis normam operari, atque adeo virtuoſe juxta regulas rationis. Actus vero humanus non cenſetur virtuoſus & laudabilis, niſi habeat objectum legitimum, finem honeſtum, & circumſtantias objecto debitas juxta illud : *Bonum ex integra cauſſa, malum ex quocunque defectu.*

R. II. Omnium virtutum actus ad legem naturae non pertinent, ſi ſenſus ſit, quod unuſquiſque omnia virtutum officia exſequi debeat. Plura quippe virtutum officia ſunt, quae aut ſolo conſilio, aut lege ſupernaturali praeſcribuntur. Hinc non omnes tenentur ad caelibatum, paupertatem voluntariam &c. quae ſine peccato poſſunt omitti. Contra lex naturalis quidquid praecipit, neceſſario praecipit.

R. III. Si ſenſus ſit, quod omnes actus virtutum maxime perficiunt naturam rationalem, utique ad legem naturae pertinent. Uno verbo : lex naturalis actus omnium virtutum approbat, ſed non omnes

actus

actus ſingulis praecipit.

§. III.
De Mutatione, & Diſpenſatione legis naturae.

Nota. JUs naturae dividitur in *praeceptivum*, & *permiſſivum*. Praeceptivum dicitur illud, quod lex naturae praecipit, vel prohibet, ideoque ejus oppoſitum a nemine ſtatui poteſt: puta jus, quod ſtatuit ſervandam eſſe juſtitiam, virtutes eſſe complectendas, temperate vivendum &c. vel prohibet, non mentiendum, non pejerandum, non odio habendum.

Permiſſivum vero dicitur illud, quod jus naturae approbat & concedit, non tamen praecipit: puta jus, quod approbat bonorum communionem, homines liberos eſſe, matrimonia contrahi poſſe, filium patri ſuccedere, fidem adhibendam duobus teſtibus, &c. Haec vero ſingulis jus naturae non praecipit, licet approbet concedatque. Haec omnia, quae ſub jure permiſſivo cadunt, mutationi ſubjecta eſſe nemo inficiatur. Igitur quaeſtio erit tantum de jure praeceptivo, hoc ſcilicet ſenſu num lex naturalis eadem ſemper praecipiat, vel vetet.

Prop.

Lex Naturalis abſolute, & in ſeipſa

cujuſque variationis, & diſpenſationis expers eſt.

Prob. Objectum juris naturalis neceſſario & ex natura rei eſt vel honeſtum, vel inhoneſtum. Ergo eſt invariabile. Prob. Antecedens. Objectum juris naturalis ante omnem legem, & liberam Dei ordinationem vel prodit ordinem cum eſſentia divina, ſive cum aeterna ratione, primâ regulâ agendorum, & omnium rerum fonte, & eſt ex natura honeſtum; vel ab hac regula deflectit, & eſt neceſſario malum & inhoneſtum. Atqui quod eſt neceſſario & ex natura rei honeſtum, vel inhoneſtum, eſt omnino invariabile. Ergo lex naturalis &c. Omnes enim res creatae pendent ab eſſentia ſive ratione divina tanquam a prima cauſſa exemplari, ſeu a prima Archetypa idea, quam Deus contemplans omnia creat, diſponit, & ordinat.

Hinc ſequitur I. jus naturale, ſuppoſitâ creaturâ intellectuali, eſſe omnino neceſſarium, nec Deum potuiſſe non praecipere, vel prohibere quae conveniunt, vel repugnant rectae rationi, & eſſentiae ſive rationi divinae, quae eſt prima honeſtatis regula.

Sequitur II. officia juris naturae ante omnem legem indifferentia non eſſe ad honeſtatem, & turpitudinem, ut propugnare ſtudet *Samuel Puffendorfius lib.* 1. *de Jur. Nat. & Gent. cap.* XI. §. *6.* Nam facta

ſta hac poſitione, quod indifferentia ſint officia naturae, evidenter infertur, Deum potuiſſe mendacium, odium, fraudem praecipere. quod maxime repugnat divinae ſanctitati.

Dixi in Prop. *abſolute*, *& in ſe ſpectata*. Nam ſunt quaedam praecepta juris naturae, quae abſolute & in ſe ſpectata, mutationis ſunt expertia. At haec praecepta circumſtantias quaſdam poſſunt excipere, vi quarum lex non praecipiat quod ſublatis circumſtantiis praecipiebat. E. G. Lex naturalis praecipit depoſitum eſſe reddendum: eadem lex vetat reddendum eſſe in hac vel illa circumſtantia; ut ſi quis depoſitum petat ad impugnandam patriam. Haec mutatio improprie dicitur talis, quia lex proprie non ceſſat, ſed materia legis ratione circumſtantiarum quibus circumſcribitur, mutatur, & deſinit eſſe ſub praecepto legis praecipientis, vel vetantis eam actionem. Scholaſtici paucis ſeſe expediunt, cum dicunt hanc mutationem materialem eſſe, non vero formalem.

Dixi, *quaedam praecepta*, *non omnia*. Nam ſunt & alia juris naturae praecepta, quae nec etiam hanc impropriam & materialem mutationem excipiunt. Hujuſmodi ſunt: *non blaſphemandum*, *non odio habendum*, *non mentiendum*, *non pejerandum* &c. Nam hujuſmodi actus ita ſunt intrinſece mali, ut nullâ circumſtantiâ cohoneſta-

ri,

ri, & extrahi poſſint extra materiam legis naturae illos prohibentis.

Nota, mutationem legis propriam & formalem haberi, quando lex, quae olim urgebat, nunc obligare ceſſat; tum quia inutilis evadit, tum quia legislator eam revocat ob peculiarem finem ſub initium latae legis non praeviſum.

Ex dictis colliges, Deum abſolutâ ſuâ poteſtate non poſſe directe & proprie diſpenſare in aliquo praecepto legis naturalis. Nam ex probatis objectum juris naturae ita eſt intrinſecus ordinatum, vel inordinatum, ut neceſſario petat praecipi vel vetari. Ergo nullo modo ſubjacet liberae & voluntariae diſpenſationi: alioquin eadem officia honeſta ſimul, & turpia eſſent; honeſta, quia ex Dei indulgentia fierent; turpia, quia neceſſario & ex natura rei eſſent inhoneſta: quod contradictionem involvit.

A fortiori non poteſt aliqua humana poteſtas ſive civilis, ſive eccleſiaſtica ab obſervatione legis naturalis diſpenſare, ſeu ſolvere homines tum ratione ſuperius adducta, tum quia in lege ſuperioris diſpenſare non valet. Unde legis naturae praeceptis non minus ſubjecti ſunt Principes, Reges, Imperatores, Pontifices; quam ſint ceteri homines.

Nota, diſpenſationem directam & propriam haberi, quando aliquis liberatur ab obli-

obligatione legis, manentibus omnibus circumſtantiis, ſub quibus lex viget & obligat.

Poſſe tamen Deum in multis naturae praeceptis diſpenſare indirecte & improprie, ſed non in omnibus, conſtat ex ſuperius dictis. Nam impropria diſpenſatio habetur, quando a praeceptis, quorum materia a Dei dominio pendet, Deus aliquas conditiones, ac circumſtantias, quibus materia praecepti affecta eſt, reſpectu alicujus tollit; ita ut relate ad illum, in cujus favorem inducitur mutatio, lex deſinat obligare. Sic Deus ut ſupremus rerum ac jurium omnium creaturarum dominus, poteſt alicui tribuere jus ſurripiendi bona aliena: ut Iſraëlitis imperavit, ut vaſa Aegyptiorum aurea, & argentea ſurriperent. Jus item poteſt tribuere innocentem occidendi: ut Abraham juſſit ſuum filium perimere. Hoc autem jure dato, acceptio boni alieni non eſt injuſta, imo non eſt acceptio alieni, ſed boni, quod fuit alienum: cum per donationem Dei factum ſit proprium accipientis. Occiſio innocentis eſt juſta, cum fiat auctoritate a Deo accepta, qui poteſt pro ſua voluntate diſponere de vita hominum. Vide *D. Thomam* 1. 2. *q.* 100. *art.* 8.

Dixi, *non in omnibus*. Nam ſunt quaedam juris naturae praecepta, quae hanc indirectam & impropriam diſpenſationem ne admittunt quidem juxta dicta ſuperius.

Q. *Quo-*

Q. *Quomodo Rom. Pontifex diſpenſet 1. in actuali Epiſcoporum reſidentia in propriis Dioeceſibus : 2. in votis & juramentis : 3. in matrimonio rato & non conſummato : cum omnia ſint juris naturalis ?*

R. Summum Pontificem nullo modo a reſidentia perſonali Epiſcopos diſpenſare, ſed in aliquo caſu ob majorem Eccleſiae utilitatem declarare, a reſidentia Epiſcopum eſſe exemtum. Idem dicendum de exemtione ab implendis votis, ſervandiſque juramentis.

§. IV.
De Ignorantia Juris Naturae.

Nota I. Partitionem juris naturae, quam ſupra indicavi, nunc repetendam judico. Tribuitur itaque jus naturae in tres claſſes. In prima ſunt univerſalia juris principia, cujuſmodi ſunt, faciendum bonum, vitandum malum &c. In ſecunda ſunt concluſiones proximae ſeu immediatae, quae ex illis primis principiis clare proficiſcuntur, ut ſunt Decalogi mandata. In tertia tandem claſſe ſunt illa praecepta, quae ſunt concluſiones quaedam remotae ex praefatis mandatis, difficili diſcurſu erutae.

Nota II. Convenit penes omnes, nullam dari ignorantiam invincibilem circa prima principia morum, quia ſunt per ſe nota, & cuilibet rationis compoti per ſe obvia. An detur circa praecepta ſecundi & ter-

& tertii generis, non leve diſſidium fervet inter Theologos. Negativam ſententiam tuentur *Contenſonius*, *Marius Diana*, *Noriſius*, *Van-Roy*, aliique, quos laudat *Concina* in *Apparatu ad Theologiam* Tomo II. Negant laudati Theologi, dari ignorantiam invincibilem etiam in concluſionibus remotioribus contra jus naturae. Quia, ut ajunt, ignorantia iſthaec provenit, vel quia homo voluntarie reſpuit gratiam, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; vel quia homo pravis cupiditatibus affectus, obicem ponit, qui reddit ignorantiam culpabilem ſaltem in cauſſa.

Contra alii docent in praeceptis ſecundi generis non dari ignorantiam invincibilem, niſi in paucis, & per breve tempus, vel niſi addita aliqua circumſtantia apparenter cohoneſtante: dari vero in concluſionibus remotioribus. Non negaverim quidem circumſtantias aliquas interdum concluſiones a principiis longe diſtrahere, implicatiores nempe, implexioreſque. 1. enim circumſtantiae facti ſunt, non juris: ſed inter actum & jus interjectae, quo minus jus applicetur ad actum, impediunt. 2. Regulas quidem juris naturalis non abſcondunt, ſed quaenam ex iis in actu illo facti, circumſtantiis implicato, locum habeant, non apparet. 3. Ut jus applicetur, longo ac difficili ratiocinio, extricatis facti circum-
ſtan-

ſtantiis opus eſt. Ejuſmodi ſunt occulta rerum adjuncta, ignotae qualitates, incomperta attributa, humana etiam quae concurrunt in ſingularibus & contingentibus inſtituta, conſuetudines, pacta &c. in contractibus commoda & incommoda, pericula & ſpes, lucra & damna, onera & fructus, quorum aequalitas facto non conſtat. Atqui ab his pendet contractuum juſtitia: in his ſudant etiam Theologorum ingenia, ac peritorum induſtria. His praemiſſis, quid in tam abſtruſa & ſalebroſa quaeſtione ſentiam, paucis aperiam, paratus ſemper recipere meliora.

Prop.

Lex Naturalis invincibiliter ignorari nequit quod ad praecepta univerſalia, neque quod ad alia, quae ex illis ſponte fluunt, ut ſunt praecepta Decalogi: poteſt vero quod ad praecepta quaedam particularia a primis principiis remota, atque cognitu difficillima.

Prob. 1. pars. Invincibilis dici nequit ignorantia principiorum, quorum notitia apprehenſis terminis ſtatim intellectui citra diſcurſum ineſt. Atqui talis ſe habet cognitio primorum juris naturae principiorum. Ergo de his invincibilis ignorantia dari nequit. Et ſane principium iſtud: *quod tibi non vis, alteri ne feceris*, eſt tam evidens & menti noſtrae inditum, ut intel-

tellectis terminis quibus exprimitur, non poſſimus non ſtatim eidem aſſenſum praebere.

Prob. 2. pars. I. Praecepta Decalogi ſponte fluunt ex primis principiis, ac ſine difficultate ab his eruuntur. Ergo ſi non datur ignorantia invincibilis de primis principiis, nec etiam datur de praeceptis Decalogi, quae ſine difficultate ab illis eruuntur. Nam poſitâ notitiâ hujus principii, *quod tibi non vis, alteri ne feceris*, facili negotio concluditur: ergo non eſt furandum, occidendum.

Hinc peccantes contra praecepta Decalogi, excuſari nequeunt, etſi peccent ex ignorantia: cum ignorantia haec ſit vincibilis, adeoque culpabilis, utpote orta non ex difficultate cognoſcendi talia praecepta, quae facillime cognoſci poſſunt, ſed ex defectu attentionis, & ex prava cordis diſpoſitione. Confer huc caput II. *Ep. ad Rom.*

II. Ignorantia contra legem naturalem invincibilis dicenda non eſt, ſi non viribus naturae, ſaltem viribus gratiae vinci poſſit. Atqui haec ignorantia viribus gratiae diſpelli poteſt. Ergo abſolute invincibilis dicenda non eſt. Deus enim *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, *Joan. I.* Scripturae ſuccinit *Auguſtinus lib. de quantit. Animae cap.* 14. indubitanter aſſerens, ex divina providentia numquam *deeſſe religioſis animis facultates in-*

inveniendi veritatem, eam pie caſte ac diligenter quaerentibus. Ergo ſi eam non inveniant, hoc provenit ex negligentia petendi divinum auxilium neceſſarium ad ejus cognitionem aſſequendam.

Prob. 3. pars. Multae concluſiones juris naturae a primis principiis, ut explicatum eſt, ſunt longe remotae, cognituque difficillimae vel ab ipſis doctis. Ergo facile invincibiliter ignorari poſſunt. Prob. Conſequen. Hae concluſiones non ſine longiore diſcurſu cognoſci poſſunt. Atqui rudes praeſertim ſunt moraliter incapaces hujus altioris inquiſitionis. Ergo &c.

Confirmatur. Ignorantia concluſionum remotarum facti potius eſt, quam juris. Non enim ignotum eſt jus, ſed ignotae ſunt rerum circumſtantiae, ut iis jus notum recte applicetur. Atqui ignorantia facti invincibilis eſſe poteſt. Ergo & remotarum concluſionum.

Confirmatur experientiâ. Non pauci Theologi, imo ſanctiſſimi Eccleſiae Doctores oppoſitas de ejuſmodi concluſionibus docuere opiniones. Atqui ſi invincibilis non daretur ignorantia circa remotas haſce concluſiones, Sancti Doctores vincibiliter erraſſent; adeoque formaliter peccaſſent. Sed dici nequit, homines veritatis aſſequendae ſtudioſiſſimos, culpam perpetraſſe, veritatemque, poſt debitam diligentiam, oratio-

tionem, & alia media neceſſaria, non inveniſſe. Ergo eorum ignorantia fuit inculpabilis, ac proinde invincibilis. Fuſe tractat hoc argumentum *S. Antoninus I. part. tit.* 3. *cap.* 10. §. 10.

Dices, remotas concluſiones juris naturae ſi non viribus naturae, ſaltem viribus gratiae cognoſci poſſe. Ergo &c.

R. Ad aſſequendam cognitionem omnium difficultatum, quae oriri poſſunt ex lege naturali in ſingularibus & contingentibus, & in implicatis facti circumſtantiis, ſaepe neceſſariam eſſe gratiam extraordinariam & miraculoſam, quam Deus ſecundum ſuae providentiae ordinem conferre non tenetur. Poteſt ergo homo abſque ſua culpa carere hac gratia extraordinaria, & conſequenter invincibiliter ignorare has praefatas concluſiones remotas, ac difficillimae cognitionis.

Inſtabis. Ergo aliqua Dei praecepta ſunt impoſſibilia, incognoſcibilia, non promulgata: quod eſt abſurdum. Nam Deus impoſſibilia non jubet.

R. Nego Conſequen. Nam Dei praecepta non ſunt impoſſibilia, incognoſcibilia, & non promulgata. Sed aliquae difficultates obſcurae, quae in ſingularibus & contingentibus occurrunt, ne jus recte applicetur, ſunt incognoſcibiles, & huic vel illi incompertae. Praecepta enim naturae omnibus ſunt pervia, quamvis difficultates ali-

quae

quae abſtruſae humanae mentis aciem fugiant ob altiſſimos divinae ſapientiae fines.

APPENDIX

De Jure Gentium.

Q. I. *Quid ſit Jus Gentium?*

R. Jus gentium eſt illud, *quod exigente uſu, & humanis neceſſitatibus, gentes humanae ſibi conſtituerunt. Inſtit. Civil. lib.* 1. *tit.* 2. §. 2.

Dicitur 1. *Exigente uſu*. Hujus enim juris cauſſa eſt uſus & indigentia. Unde Dio Chryſoſtomus hoc jus *inventum uſus & temporis* appellat.

Dicitur 2. *humanis neceſſitatibus*. Quaedam enim gentium jura naturae corruptionem ſupponunt: ut ſunt diſcreta dominia, jura commerciorum, jura belli, & alia hujuſmodi.

Dicitur 3. *gentes humanae ſibi conſtituerunt:* haec verba produnt tacitam cultiorum gentium conſpirationem in certas fixaſque regulas ſeu leges.

Quidam jus gentium diſpeſcunt in *primaevum* & *ſecundarium*. Illud docent non eſſe a jure naturae diverſum, ſed ipſum *jus naturale vitae hominis ſociali, negotiiſque ſocietatum atque integrarum gentium applicatum:* Hoc vero *jus humanum multis gentibus commune*. Illud *perpetuum* & *im-*

& *immutabile:* Hoc *voluntarium* ac *mutabile*. Illud a naturali jure non differt, niſi *ſolo objecto*. Nam objectum juris naturae ſunt homines ſinguli ſeorſum conſiderati, qui ſecundum rectam rationem vivere debent: objectum vero juris gentium ſunt hominum ſocietates, quae quid juſtum injuſtumve, inter ſe ſervare debent. Hoc a lege civili non diſtinguitur, niſi quod haec arctius, jus vero gentium latius pateat.

Juris gentium exempla ſunt jura legatorum, belli, commerciorum, &c. de quibus legeſis *Inſtit. Civil. loc. laud.*

Q. II. *An Jus gentium ſit praeceptivum?*

R. Affir. Quia Jus gentium eſt vera lex, vel naturalis ſocietatibus applicata; vel poſitiva, quam gentes ſibi conſtituerunt.

Hinc colliges Jus gentium etiam ſecundarium obligare in conſcientia, praeſertim communitatum capita.

C A P. III.

De Lege Divina Poſitiva.

LEx Divina Poſitiva duplex eſt, vetus ſeu Moſaica, & nova ſeu Evangelica.

§.I.

§. I.
De Lege Veteri ſeu Moſaica.

Q. I. *Quaenam ſit Lex Vetus ſeu Moſaica?*

R. Illa eſt, quam Deus genti Hebraeae dedit, & Moyſes Dei juſſu promulgavit. *Exodi* XIX. & XX.

Q. II. *Quot praeceptorum genera Lex Moſaica complecteretur?*

R. Tria, Moralia nempe, Caeremonialia, & Judicialia.

Moralia, quae ad mores ordinantur ſecundum rectam rationis normam componendos; & in Decalogo continentur.

Caeremonialia, quibus certi quidam ritus ad Dei cultum ordinati praeſcribuntur: ut fuerunt praecepta, quae ſacrificia, ſacramenta, inſtrumenta, & obſervantias ſpectabant.

Judicialia, quibus modus juſtitiae inter Judaeos ſervandae praeſcribebatur.

Praecepta Moralia ad naturalem, Caeremonialia, & Judicalia ad voluntariam ſeu poſitivam legem ſpectant.

Q. III. *Quoſnam obligaverit Lex Vetus?*

R. Obligavit tantum Judaeos, quibus ſolis data fuit. *Quae eſt enim alia gens ſic inclyta, ut habeat caeremonias, ac juſta judicia, & univerſam legem? Deut.* IV.

IV. Gentiles tamen ad omnia Moralia praecepta ſervanda fuerunt adſtricti, non vi legis ſcriptae, ſed vi legis naturalis.

Q. IV. *Quinam finis Veteris Legis fuerit?*

R. Fuit homines diſponere, & praeparare ad Chriſtum Dominum ſuſcipiendum, qui non ſoluturus, ſed impleturus legem veniebat. Quare lex homines non juſtificabat, ſed juſtificationem quibuſdam caeremoniis figurabat; cum juſtificatio ex fide venturi Mediatoris haberetur.

Q. V. *Utrum Lex Vetus ſit abrogata?*

R. Affir. Ita declararunt Apoſtoli in Concilio Hieroſolymitano, & narratur *Actor.* XV. Adhaec cum harum legum finis jam eſſe deſierit, ipſam quoque obligationem exſpiraſſe neceſſe eſt.

Finis vero Legum Caeremonialium erat Chriſtum repraeſentare ac praefigurare. Poſtquam ergo Chriſtus advenit, finis hicce non amplius locum habet. Umbrae fuerunt, teſte Apoſtolo, quae ſuperveniente corpore, Chriſto, evanuerunt, *ad Coloſſ.* II. v. 17. Adde *Danielem* XX.

Finis autem Legum Forenſium fuit conſervatio Reip. Judaicae. Hac itaque jam pridem deſtructâ atque everſâ, harum quoque legum finis non potuit non exſpirare.

Moralium praeceptorum finis, qui eſt

mores ad rectam rationis normam componere, cum ceſſare nequeat, nec ejus obligatio ceſſare poſſit. Quod autem in diſputationem revocant Theologi, illud eſt, utrum praecepta Decalogi nunc obligant vi legis Moſaicae, an tantum vi legis naturalis, & Evangelicae. Diſputatio haec tanti non eſt, ut noſtrum exigat examen.

Q. VI. *Quando Lex Vetus fuerit abrogata?*

R. Statim ac Chriſtus Dominus mortem oppetiit. Nam Apoſtolus *ad Hebr. III.* ait: *Translato ſacerdotio, neceſſe eſt, ut legis translatio fiat.* Atqui ſtatim ac Chriſtus Dominus mortem oppetiit, Sacerdotium Aaronicum translatum fuit, novumque conditum, cum Chriſtus novus Sacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech in ara Crucis Patri ſeipſum obtulit, juxta illud *ad Hebr.* X. *Aufert primum* (Sacerdotium) *ut ſequens ſtatuat.* Ergo &c.

Q. VII. *An ſtatim ac Lex Vetus obligare deſiit, ejus obſervatio mortifera evaſerit. Num ſcilicet mortaliter peccaſſet qui quo tempore nondum omnino publicatum erat Evangelium, Legalia Moſaica obſervaſſet?*

R. Neg. Nam Apoſtoli pro loco, & tempore oeconomiae cauſſa, non neceſſitate ſalutis legales caeremonias uſurparunt, ut patet ex circumciſione Timothei *Actor.* XVI. ex purificatione Pauli juxta legis

legis praeſcriptum *Actor.* XV. quas ſane caeremonias Apoſtoli non peregiſſent, ſi mortifera tunc temporis Legalia fuiſſent.

Dices: Apoſtoli Legalia nunquam obſervarunt poſt paſſionem ſecundum veritatem, ſed ſolum quadam pia ſimulatione, ne ſcilicet ſcandalizarent Judaeos, eorumque converſionem impedirent. Ergo &c.

R. Nego Antecedens. Haec enim ſimulatio nequiviſſet efficere licitum quod reipſa malum & illicitum erat. Alioquin etiam Gentilitatis ritus ſub ſimulationis fuco celebrare Apoſtoli potuiſſent, ut facilius Gentiles ad Chriſti fidem adducerent, ut recte argumentatur *Auguſtinus ep.* IX. *ad Hieronymum*.

Inſtabis: Morte Chriſti peractâ, legales ritus erant intrinſece falſi. Nam reipſa Apoſtoli fidem profitebantur in Chriſtum venturum, qui erat jam natus, & paſſus. Ergo Apoſtoli non ſerio & ſincere, ſed tantum ficte ritus illos uſurpare potuerunt.

R. Nego Antecedens. Apoſtoli enim legales ritus uſurparunt, non quatenus Chriſtum futurum repraeſentabant; ſed praeſcindendo ab eorum ſignificatione, quatenus a Deo praeſcripti erant, ut cum honore Synagoga tumularetur.

Q. VIII. *Quo praeciſe tempore Legalia coeperint eſſe mortifera?*

R. Quo tempore everſum fuit Tem-

plum Hieroſolymitanum ab Imperatoribus Romanis. Tunc temporis enim manifeſta reprobationis tum legalium, tum populi argumenta apparuerunt: neque honor amplius deferendus erat Synagogae jam ſepultae.

§. II.
De Lege Evangelica.

Q. I. *Quid ſit Lex Evangelica?*

R. Lex Evangelica principaliter eſt gratia Spiritus Sancti, quae fidelibus datur per fidem Chriſti, juxta illud Apoſtoli *ad Rom.* I. *Lex ſpiritus vitae in Chriſto Jeſu liberavit me a lege peccati:* ſecundario ſunt praecepta a Chriſto tradita.

Q. II. *Quotuplicis ſint generis praecepta a Chriſto tradita?*

R. Triplicis, Moralia ſcilicet, Caeremonialia, & Judicialia. *Moralia* ſunt praecepta juris naturae, quae Chriſtus non inſtituit, ſed clarius explanavit, inculcavit, & ab erroribus, quibus hominum pravitate implicata erant, purgavit. *Caeremonialia* ſunt praecepta, quae Novi Foederis Sacramenta reſpiciunt. *Judicialia* ſunt praecepta, quibus Eccleſiam tanquam Judicem, & Matrem audire tenemur, juxta illud Chriſti: *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus.*

Adde praecepta fidei, quae non ſunt de

de novo inſtituta, ſed ejus arcana clarius explicata; ita ut explicite credere teneamur fidei myſteria, quae in lege veteri implicite credebantur.

Q. III. *An Chriſtus dici valeat novus Legislator, ejuſque praecepta verae legis habeant rationem?*

R. Affir. Nam 1. in Scripturis Chriſtus ut novus Legislator promittitur. *Ieſaiae cap.* V. *Dominus enim judex noſter, Dominus Legifer noſter, ipſe ſalvabit nos.* 2. Legislatoris eſt legibus ſubjungere poenas, quae eos maneant, qui leges ſunt tranſgreſſuri. Atqui a Chriſto ſuis praeceptis poenae ſunt adnexae, Ergo &c. *Joan.* III. v.5. *Amen, amen dico tibi: niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non poteſt introire in Regnum Dei.* Et *cap.* VI. v.3. ejuſdem Evangelii: *Amen, amen dico vobis: niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

Id etiam liquet ex concione Chriſti habita *Matth. cap.* V. VI. & VII. ubi Chriſtus legem moralem non tantum explanavit, ſed etiam ut legem ſuam poſuit, ejuſque obſervationem gratiâ Evangelicâ temperatam ab omnibus Chriſtianis ut omnino neceſſariam poſtulavit. Ubi praecipue notanda ſunt Epilogus concionis, & verba, quae exſtant v. 2. *cap.* V. *Dico vobis, niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſ-*

quam Scribarum, & Phariſaeorum, non intrabitis in Regnum Caelorum.

Prob. altera pars. Praecepta Evangelica ſunt promulgata a Chriſto noſtro rege in bonum Chriſtianae reip. & in perpetuum ſervanda. Ergo habent verae legis rationem. *Euntes docete, baptizantes.... docentes eos ſervare omnia, quaecunque mandavi vobis: & ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Matth.* XXVIII.

Hinc merito in Concilio Trid. *ſeſſ.* VI. *Can.* 19. 20. 21. damnati ſunt Novatores aſſerentes, nihil in Evangelio praeceptum eſſe praeter fidem, neque Decalogi praecepta ad Chriſtianos pertinere. Item Chriſtum eſſe Redemtorem, cui fidere debemus; non legislatorem, cui obedire adſtringimur.

Q. IV. *In quo differat Lex Vetus a Nova?*

R. Lex Vetus differt a Nova pluribus rationibus. Sed praecipuum diſcrimen eſt, quod lex nova, quod ad praecipuam ſui partem habeat vim juſtificandi, non vero lex vetus. *Ibi*, in lege veteri, *lex extrinſecus eſt poſita, qua injuſti terrerentur: hic*, ſcilicet in Evangelio, *intrinſecus data eſt, qua juſtificarentur. Auguſtinus de ſpiritu, & litera*. Hinc lex vetus non juſtificabat, niſi per fidem Chriſti, qui eſt auctor Novi Foederis. Unde eos *qui in Ve-*

Veteri Teſtamento habuerunt gratiam Spiritus Sancti, & caritatem, ſecundum hoc pertinuiſſe ad legem novam, inquit *D. Thomas* 1. 2. *q.* 107. *art.* 1. *ad* 2.

Dixi, *Juſtificat quod ad partem ſui praecipuam*, nempe quod ad gratiam Spiritus Sancti: quod ad partem vero minus praecipuam, nempe quod ad praecepta de credendis & agendis, per ſe non juſtificat. Quia praecepta per ſeipſa ſolum praeſcribunt, quid credendum, quid agendum ſit. Unde etiam praecepta Evangelica ad literam quae occidit, reducuntur; niſi adſit gratia fidei ſanans. *Auguſtinus cap.* 14. *de Spiritu, & litera.*

CAP. IV.

De Lege Humana ſecundum ſe.

HEic tria expendemus 1. an ſit in hominibus condendarum legum poteſtas. 2. An valeant obligare in conſcientia. 3. Penes quoſnam reſideat haec poteſtas.

Nota. Supremas Poteſtates auctoritate legum ferendarum pollere poſt *Waldenſes*, & *Wicleffiſtas*, *Lutherus & Calvinus* in diſcrimen vocarunt. Eorum Sectarii eas tantum admittunt leges, quae materiam di-

vina lege praeſcriptam complectuntur: leges vero mere humanas aut penitus rejiciunt, aut reſtringunt in foro duntaxat exteriore, cum illae per eos in conſcientiae foro non obſtringant.

Prop. I.

In ſocietate civili Supremae Poteſtates facultate legum condendarum praeditae ſunt, quae circa ea etiam quae jure divino praeſcripta non ſunt, conſcientiam obſtringunt.

Prob. I. Chriſtus legem Caeſaream de tributis ſolvendis obſervari praecipit: *Reddite quae ſunt Caeſaris, Caeſari. Lucae* XX. Atqui materia hujus legis ab Ethnico Principe latae de jure divino praecepta non erat. Ergo &c.

Prob. II. Ex Apoſt. *ad Rom.* XIII. *Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt... Ideo neceſſitate ſubditi eſtote non ſolum propter iram* ſeu poenam, *ſed etiam propter conſcientiam.* Unde ſic: Leges, quas Apoſtolus ſervandas inculcat, latae a paganis erant, & tamen, teſte eod. Apoſtolo, in conſcientia ligabant; ita ut qui ipſis reſiſtebant, Deo ipſi reſiſterent, & idcirco damnationem ſibi acquirerent aeternam. Ergo turpiter errant Sectarii, humanas leges conſcientiam non obſtringere effutientes.

Prop. II.

Adeſt quoque in Eccleſia divinitus tra-

tradita Canonum ferendorum facultas, qui Fidelium ſpirituale regimen reſpiciunt, eorumque conſcientias ligant.

Prob. I. A Spiritu Sancto conſtituti ſunt Apoſtoli, eorumque ſucceſſores Praeſides ac Rectores Eccleſiarum, ajente Apoſtolo *Paulo Actor.* XX. *Attendite vobis, & univerſo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei.* Atqui ſuprema regendi poteſtas facultatem ſecum fert condendi leges, quibus multitudo ad ſuum finem dirigitur. Ergo &c. Adde verba Chriſti Apoſtolos alloquentis *Lucae* X. *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Quibus ſane verbis multitudinis obligatio eruitur Praeſidum Rectorumque praeceptis acquieſcendi.

Prob. II. Ex hujuſce poteſtatis uſu, quem uſurparunt Apoſtoli *Actor.* XV. 28. ubi haec habentur: *Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam haec neceſſaria, ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato.* Ex quo ſic: Non minor eſt nunc, quam olim fuit Eccleſiae auctoritas. Atqui leges ab Apoſtolica Eccleſia in Conciliis Hieroſolymitanis rogatae, Fidelium conſcientias ligabant. Ergo etiamnum Eccleſia eâdem poteſtate gaudet. Minor patet. Nam quod praecipitur in Apoſtolico Canone, imponitur ut opus neceſſarium, quod veram obligationem ſupponit.

Confirmatur ex conſtanti Eccleſiae praxi, quae pro Chriſtianae Reip. bono diverſas diverſis temporibus condidit leges, graviſſimis ſpiritualibus poenis adjunctis.

Dices contra I. propoſitionem: Principes ſeculares ſaltem infideles condendo leges, ad forum conſcientiae non attendunt. Ergo ſaltem eorum leges conſcientiam non ligant.

R. Ad obligationem in foro conſcientiae inducendam ſatis eſt, ſi Principes ſeculares ſua poteſtate legislativa uti intendant. Cum enim ea poteſtas a Deo ſit, & Deus ſubditos eis reſiſtere prohibeat; ſequitur, ex uſu legislativae poteſtatis oriri in ſubdito, etiam Principe neſciente, obligationem in conſcientia gravem vel levem, ſecundum materiae ſub lege contentae gravitatem vel levitatem.

Inſtabis. Ergo nullum erit praecepta divina inter, & humana diſcrimen.

R. Id verum eſſe quod ad obligationem in conſcientia inducendam; differre tamen in eo, quod divina ſint immediate a Deo, humana autem immediate ab homine: cujus tamen poteſtas vim habet & auctoritatem derivatam ab ipſo Deo vel auctore naturae, vel auctore gratiae. Ex quo etiam patet humanam legem ſemper inferiorem eſſe lege divina, a qua ſuam haurit vim & auctoritatem.

Dices I. contra II. propoſitionem: Eccleſia

cleſia non eſt Imperium. Ergo leges ferre nequit.

Prob. Antecedens. Eccleſia Chriſti inſtitutione nec jura, nec inſtrumenta Imperii habet; non tributa, non vectigalia, non milites: dominium omne ab Eccleſia interdicitur I. *Petri cap.* V. *v.* 3. non jus coërcendi, ac puniendi rebelles & contumaces, ſed ſolum abſtinendi ab his tanquam ab ethnicis & publicanis. Ergo ſi Eccleſia jura & inſtrumenta imperii non habet, Imperium non eſt; adeoque ei non competit poteſtas legislativa.

R. Diſtinguendo I. Antecedens. Eccleſia non eſt Imperium civile & politicum, concedo; ſpirituale, nego.

R. Pariter diſtinguendo II. Antecedens. Eccleſia non habet jura & inſtrumenta Imperii civilis, concedo; ſpiritualis, nego. Eccleſia enim Chriſti inſtitutione eſt Regnum ſpirituale, cujus regimen ipſe Chriſtus Apoſtolis eorumque in miniſterio ſucceſſoribus commiſit. Regnum iſtud habet ſua jura, & inſtrumenta; qualia ſunt Sacramenta, divini verbi praedicatio, poteſtas condendi leges pro ſpirituali fidelium regimine, refractarios & contumaces poenis ſpiritualibus coërcendi. Excluditur vero ab Eccleſia dominium, non omne, ſed illud, quod ab hujus ſeculi poteſtatibus exercetur per phyſicam & corporalem coactionem, iiſque omnibus, quae huic adſtipulantur.

Hinc vetus Eccleſia modeſtiae ſuae minime convenire imperiorum legis vocabulum exiſtimavit, eo quod vim civilem ſeu violentam corporis coërcitionem contineat; ideoque *canonum* h. e. *regularum* graeca & leniore voce, unde ortum *Jus Canonicum*, uſa eſt. Vide *Vincent. Gravina Inſtit. Can. lib.* 1. *tit.* 1.

Dices II. Eccleſiaſticae legis objectum Sacra ſunt. Sacrorum autem nomine veniunt vel actus interni, E. G. quid credere debeamus: vel externae actiones, E. G. cultus doctrinae in Eccleſiis proponendae &c. Sed de neutro eorum Eccleſia leges ferre valet. Ergo nulla in Eccleſia adeſt ſaltem ratione objecti legum ferendarum poteſtas.

Prob. Minor quod ad primam partem. 1. Quia Religio libera eſt, & a nemine cogi poteſt. 2. Quia actus interni non ſunt humanae legis objectum: cum poenae obnoxii non ſint, neque de his judicium inſtitui poſſit. Hinc *l.* 18. *ff. de Poenis*, *Cogitatione poenam nemo patitur*. Ergo &c.

Prob. quod ad alteram partem. Actionum externarum ſylloge ad Reip. tranquillitatem, vel perturbationem confert. Ergo earum directio ad illum ſpectat, cui, Principi ſcilicet politico, commiſſa eſt Reip. pax & ſecuritas.

R. Ad primum. Religio utique libe-

ra

ra eſt; quia non coacte, ſed libere ſuſcipi & rejici poteſt. Sed ſi quis pro ſua aeterna ſalute ingredi velit Eccleſiam (extra quàm ſalus haberi non poteſt) articulos Fidei ab Eccleſia propoſitos amplecti & credere tenetur, nec poteſt proprio arbitrio illos temerare ac corrumpere. Eccleſia enim jus accepit a Chriſto docendi, & praecipiendi, quid credere debeamus. Ergo vi relatorum tenentur ſubditi Eccleſiae praeceptis obtemperare. Ergo actus interni non ſunt legis humanae objectum judicio coactivo, concedo; ſecus, nego.

R. Ad ſecundum diſtinguendo Conſequens. Actionum externarum directio pertinet ad Principem politicum in ordine politico ſive in genere civilis ſocietatis, concedo; ſecus in ordine Religionis. Chriſtiana enim Religio a Chriſto inſtituta in ſuo eſſe morali, ab Imperio civili non pendet: immo Imperio ipſo adverſante, conſiſtere poteſt. Quod patet ex primis Eccleſiae ſeculis, in quibus, furente Romano Imperio, permanebat vera Religio, ſicut ſiſtit Imperium in ordine politico ſine vera Religione.

At cum Religio a Rep. ſuſcipitur, civilis, & ſacra Poteſtas mutuo ſe adjuvant; nihilque juris Principi adimitur externas civium actiones inſpiciendi in ordine ad publicam vitae hujus tranquillitatem, & communem politiam.

Hinc

Hinc jus illud Oeconomicum proficiſcitur, quo gaudent Principes in materia Religionis, cavendi ſcilicet, ne Canones impune violentur, aut novis turbentur ſtatutis, quae neque Religioni ſunt neceſſaria, neque civium indoli conveniunt.

Praeterea verâ Religione in ſocietate civili admiſsâ, Eccleſiae Protector Princeps evadit, qui & Eccleſiae jura defendat, ſuâque auctoritate improbos novis doctrinis illius pacem turbantes compeſcat. Quod quidem clariſſime demonſtratur exemplis Chriſtianorum Principum, praeſertim *Conſtantini Magni*, qui Nicaenos Patres ſic allocutus eſt *Euſebio* teſte *lib.* 4. *in vita Conſtant. Vos quidem in eis quae intra Eccleſiam ſunt, Epiſcopi eſtis; ego vero in eis quae extra geruntur, Epiſcopus ſum a Deo conſtitutus.* Perperam igitur *Puſendorfius* Chriſtianae Religionis duos ſupremos judices conſtituit, unum internum, proprium nempe arbitrium, quod ad phanatiſmum inducit; alterum externum, Principem ſcilicet politicum: quod Chriſti inſtitutionem deſtruit.

Q. I. *Penes quas perſonas in civili ſocietate reſideat condendarum legum poteſtas?*

R. Penes ipſas ſupremas Poteſtates. Jus enim ferendi leges inter jura Majeſtatis & quidem praecipua computatur.

Nota I. Suprema Poteſtas ſeu Majeſtas eſt facultas, nullum habens ſuperiorem,

rem, actiones civium ad communem & publicam felicitatem dirigendi.

Hinc forma regiminis inſpicienda eſt. Aut enim omne Imperium penes unum eſt, ut in *Monarchia*, & tunc jus legum ferendarum ſoli competit Regi: aut penes plures, ut in *Ariſtocratia*, & tunc Senatores, ſeu Optimates qui in commune conſulunt, poſſunt leges condere: aut Imperium eſt penes omnes, nempe penes totum populum in comitiis congregatum, ut in *Democratia*, & tunc populi ſuffragiis leges feruntur: aut eſt mixta regiminis forma, ita ut vis legislativa ſit in Senatu, exſecutiva in Principe, ut in Anglia: aut utraque ſimul in utroque communi jure exerceatur, ut in Svevia: aut legislativa in Principe, exſecutiva in Senatu, ut alibi. Legeſis *D. Thomam* 1. 2. *q.* 95. *art.* 4.

Nota II. Jura Majeſtatis, quae vulgo *Regalia* nuncupantur, ſunt jura illa, quae ſummo Imperanti competunt, ut interna & externa Reip. ſecuritas obtineri poſſit. Haec jura a quibuſdam dividuntur in *immanentia*, & *tranſeuntia*. Illa ſummus Imperans exercet erga cives, E. G. jus leges ferendi, judicandi, tributa imponendi: His utitur erga exteros, E. G. jus legatos mittendi, foederum, belli, & pacis. Nonnulli ſatis concinne omnia ad tria capita, *Regimen* ſcilicet, *Imperium*, *Dominium* revocant. Ex

Ex dictis colliges regulas, quae a ſuperioribus in imperfectis ſocietatibus, puta conjugali, herili, collegio, praeſcribuntur, non eſſe proprie leges, ſed praecepta, & ſtatuta. Non enim, ut diximus, cujuſque eſt leges ferre, ſed ſolius ſummi Imperantis, ad quem ſpectat ſubditos ad felicitatem, & politicam communionem dirigere. Confer huc *D. Thomam p. cit. q.* 90. *art.* 2. Scholaſtici pro more paucis ſeſe expediunt, aſſerentes poteſtatem legislativam pertinere ad eum qui praeeſt communitati perfectae: illi ſcilicet communitati, quae ſibi eſt ſufficiens ad finem aſſequendum.

Q. II. *Quinam in Eccleſia valeant leges condere?*

Nota. Eccleſiae régimen, & ipſa forma regiminis a Deo ſunt inſtituta. Eccleſia enim a Chriſto claves accepit, quae ſunt ſupremi regiminis ſymbolum: quaſque non niſi per Apoſtolos, & praecipue per Petrum, qui Eccleſiae perſonam gerebant, ad eam perveniſſe teſtatur *Auguſtinus Tract.* XXIV. *in Joan.*

Idem S. Doctor praeſertim contra Donatiſtas claves tum Eccleſiae ſive Unitati, tum Apoſtolis datas fuiſſe ut ejuſdem Eccleſiae Miniſtris ac Paſtoribus, qui ejuſdem figuram & perſonam gerebant. Id ita explicat *Toſtatus Epiſcopus Abulenſis in cap.* 13. *Num. quaeſt.* 48. 49. ut a Chriſto ipſo proprietatem clavium Unitati, miniſterium

rium Paſtoribus datam velit. Verum enimvero id immotum fixumque ſit, clavium poteſtatem miniſteriumque Paſtoribus non a multitudine, ſed a Chriſto ipſo immediate derivari per manuum impoſitionem, & ordinatis Paſtoribus non humano ſuffragio, ſed divino jure reſervari.

Supremus autem Eccleſiae Magiſtratus fuit Apoſtolorum Collegium, ſervato debito ordine ad Petrum, jure divino totius Eccleſiae caput.

Apoſtoli vero omnes una cum Petro poteſtatem regendi Eccleſiam immediate a Chriſto acceperunt ſub eo tamen Capite.

Jam vero Apoſtolico Collegio in eccleſiaſtico regimine ordo ſuccedit Epiſcopalis, cujus apex Rom. eſt Pontifex, Petri ſucceſſor, primuſque Chriſti Vicarius, qui jure divino in univerſa Eccleſia Primatum habet non dignitatis & honoris tantum, ſed auctoritatis & poteſtatis.

Porro pro recto Eccleſiae regimine inſtitutae ſunt Dioeceſes ſeu unius Dominici gregis ſingulae portiones, quas ſinguli Epiſcopi in ſolidum teneant. Qua in partitione Epiſcopalis juriſdictio intra propriae Dioeceſis confinia limitata eſt, adeo ut unus in alterius meſſem nequeat immittere falcem, ſed ſuae ſolum Eccleſiae proſpicere: nihilque eo vel maxime pro univerſa Eccleſia ſtatuere poſſit, ſive in univerſalibus Eccleſiae legibus mutare aut altera-

terare. Verum urgente neceſſitate, & Fide, vel diſciplinae ſubſtantia periclitante, poteſt quilibet Epiſcopus non jure proprietatis, ſed Caritatis jure in alienam Dioeceſim ſuam curam protendere; quia juxta illud *Cypriani* effatum, *Epiſcopatus eſt unus, cujus in ſolidum pars ab unoquoque tenetur*.

Ad Rom. tandem Pontificem, cui a Chriſto Domino omnium Eccleſiarum ſollicitudo demandata eſt, pro totius Eccleſiae bono ſpectat canones edere, canones cuſtodire, diſſidentes ad unitatem revocare &c. quae & jure Primatus, & ſacris Canonibus, & longa conſuetudine ad eum pertinent, de quibus vide Canoniſtas.

Quod ſi neceſſitas urgeat, pro componendis Fidei controverſiis, vel pro Eccleſiaſticae diſciplinae reformatione, aut Schiſmate tollendo, convocandum eſt Generale Concilium, totius Chriſtianae gentis venerabilis ſenatus, ſupremum Tribunal, Paſtoratus univerſus, qui univerſalem Eccleſiam repraeſentat.

R. Pro univerſali Eccleſiae regimine Rom. Pontifex, qui eſt totius Eccleſiae caput. Item Concilium Generale, quod univerſam repraeſentat Eccleſiam. Concilium Nationale pro tota Natione, & Provinciale pro tota Provincia. Epiſcopus pro ſua Dioeceſi licet non conſecratus, modo ſit confirmatus. Archiepiſcopi, Patriarchae ſub-

ſubditis ſuis leges imponere poſſunt: extra Concilium tamen pro univerſa cui praeſunt provincia, leges ferre non valent. Qui habent juriſdictionem quaſi epiſcopalem, ut aliqui Abbates, pro locis ſibi ſubjectis. Ordines Religioſi virorum poteſtatem habent legislativam proprie dictam, non tamen praeciſe vi ſuae approbationis, ſed ob expreſſam Pontificis conceſſionem.

Q. III. *Num Declarationes Sacrae Congregationis Cardinalium vim legis habeant, ita ut non ſolum in caſu particulari definito, ſed & in aliis ſimilibus obligent?*

R. Sunt qui negant, hujuſmodi Declarationes vim legis habere, eo quod ſolemniter non promulgentur, quemadmodum leges promulgari ſolent. Alii autem affirmant; cum leges recens conditae promulgatione indigeant; ſecus vero legum Declarationes. Alii tandem litem hac diſtinctione componunt, ejuſmodi nimirum Declarationes tum vim legis habere, cum prodeant a Pontifice approbatae, ejuſque juſſu promulgatae, & a Praefecto Congregationis ſigillo munitae: ſecus, ſi a ſolis Cardinalibus, inconſulto Papa, factae ſint, licet magnam praeſeferant doctrinalem auctoritatem.

Ex dictis colliges I. cum *Gelaſio* Papa *ep.* 8. *ad Anaſtaſium* Imperatorem, duo eſſe, quibus hic mundus principaliter regitur, Sacerdotium ſcilicet, & Imperium. Am-

Ambo divinam habent originem . Sacerdotium enim ſolvendi atque ligandi immediate a Chriſto accepit Pontificium : Imperium vero a Deo , naturae auctore , & humanis rebus conſulente , ſuam hauſit majeſtatem , ſed non immediate , ſicut ſacra Pontificum auctoritas ; ſed mediante populi conſenſu vel electione , ut contendunt quidam Doctores . At hoc parum refert , dummodo firmiter teneamus , nihil habere Regiam Majeſtatem , quod ei deſuper datum non ſit .

Porro utraque Poteſtas quamvis ab uno eodemque procedat principio , ut loquitur *Juſtinianus Novel. 6.* ſunt tamen utriuſque Poteſtatis officia Dei ordinatione diſcreta . Sacerdotium enim divinarum rerum gerit curam , Imperium humanarum . Illud divina diſpenſat , hoc humana adminiſtrat . Et licet hae Poteſtates in ſe ſint abſolutae & independentes ; artiſſimo tamen vinculo ita conjunguntur , ut & Imperii legibus pareant Religionis Antiſtites , & Imperii Rectores Eccleſiae filios ſe profitentes , rerum divinarum Praeſulibus devota colla ſubmittant . Ex hac mutua conſenſione & obedientia oritur illa Sacerdotii , & Imperii adeo optata concordia , qua Deo quae Dei ſunt , & Caeſaris quae ſunt Caeſari , tribuuntur .

Colliges II. Eccleſiam perfectam eſſe communitatem, cui inſtitutione divina in ſacra com-

competit jus ſeu poteſtas. Haec autem triplex eſt: prima Ordinis, Juriſdictionis interioris altera, tertia Juriſdictionis exterioris. Ad primam pertinet ſacramentorum confectio atque adminiſtratio: ad ſecundam poteſtas abſolvendi & ligandi conſcientias: ad tertiam denique poteſtas fidei controverſias dirimendi, convocandi Concilia, iiſdemque praeſidendi, imponendi manus & conſtituendi Eccleſiae Miniſtros, & poenis ſpiritualibus in delinquentes animadvertendi. Summi vero Imperantes civiles, quos Deus ſanctae fidei, Eccleſiaeque Protectores eſſe voluit, ut docet Tridentinum *Seſſ.* XXV. *cap.* 20. in ſacra jus *Protectionis* habent, Eccleſiam nempe, ejuſque jura, & regimen tueri & juvare poſſunt ac debent.

Ex his itaque, quae de utriuſque Poteſtatis ſacrae & politicae indole, & Scripturarum oraculis, ac Ss. Patrum doctrina retulimus, quis non videt, quam inepte *Samuel Pufendorfius* in libello *de habitu Religionis Chriſtianae ad vitam civilem* Sacerdotium cum Imperio confundat, jus ſacrum cum civili permiſceat, nullamque agnoſcens in ſacra poteſtatem a politica ſejunctam, unicam ſummam ſtatuat poteſtatem, ſacra & profana moderantem?

AU-

AUCTARIUM.

Q. *Utrum Eccleſia infallibilis ſit in praecipiendo?*

R. Affir. in ſenſu explicando.

Prob. I. Eccleſia ſuis praeceptis jus divinum aut interpretatur, aut determinat, aut applicat, aut media praeſcribit, quibus illud facilius, ſuavius, tutius exſequamur. Atqui in jure divino interpretando, determinando, applicando, exſequendoque infallibilis prorſus eſt, attentis promiſſionibus Chriſti. Ergo &c.

Prob. II. Eccleſia praeceptis aut declarat jus revelatum, ſi quod controverſum accidit, aut juris revelati modum in Religione, in cultu, in ritu definit. Atqui &c. Ergo &c.

Prob. III. Materia praeceptorum Eccleſiae quod ad fundamentum, baſim, ſubſtratum, atque, ut ajunt, fundum, ad cultum divinum pertinet, ad Religionem, ad Moralem & in ordine ad alteram vitam tendit. Atqui in cultu divino, in via ad alteram vitam deſignanda infallibilis eſt. Ergo &c. Neque enim philoſophicis, civilibus, profaniſque tricis ac technis delectatur Eccleſia in praecipiendo: ſed qua viâ ſuavius, facilius, tutius, cautiuſque ducantur homines ad vitam aeternam, id curat.

Dixi, *in ſenſu explicando*. Non enim ne-

negaverim modos, quibus jus divinum obſervare tenemur, ab Eccleſia praeſcriptos, non ad jus divinum, ſed ad diſciplinam pertinere; proinde congruentes circumſtantiis loci, temporis, perſonarum, quae ut variare poſſunt, ita & diſciplina poteſt: in quibus circumſtantiis (utpote facti) diſcernendis non revelatio, ſed humana ſcientia ac prudentia adhibetur. Conferendus hîc *Melchior Canus in Loc. Theolog. lib.* 5. *cap.* 5. *q.* 4. *Concluſ.* 1. 2. 3.

C A P. V.

De Humanae Legis Conditionibus.

Q. I. *Quaenam ſint Humanae Legis Conditiones?*

R. Generales potiſſimum tres ſunt; ut lex ſcilicet ſit *juſta*, *poſſibilis*, *utilis*: ſpeciales vero duae ſunt, nempe ut *loco*, & *tempori* ſit conveniens. Adeatur *D. Thomas* 1 2. *q.* 95. *art.* 3.

Et primo quidem humana lex *juſta* ſit oportet: tum ex parte materiae, tum ex parte formae, tum ex parte legislatoris. *D. Thomas* ibid. *q.* 96. *art.* 4.

Et ſane ex parte *materiae* legi ſubjectae, juſta erit lex, quae rectae rationi, & divinae legi ſit conformis. Quare lex quae rem

rem turpem aut inhoneſtam praeciperet, non erit lex, ſed legis corruptio. *D. Thomas* ibid. *q.* 95. *art.* 2.

Ex parte vero formae, qua lex praeſcribitur, juſta erit, quando *ſecundum qualitatem proportionis imponuntur ſubditis onera in ordine ad bonum commune. D. Thomas* ibid.

Ex parte tandem legiſlatoris requiritur legitima ferendae legis poteſtas.

Poſſibilis quoque debet eſſe lex, i. e. humanae conditioni conveniens. Appoſite *Grotius de J. B. & P. lib.* 1. *cap.* 4. §. 7. *n.* 2. *Ferri enim leges ab hominibus ſolent & debent cum ſenſu humanae imbecillitatis*. Conſiderent quippe legiſlatores quid haec fragilitas ferat, nec mandent quod homo natus praeſtare nequeat. Ita *Gronovius τὸ cum ſenſu* explicat.

Utilem denique legem eſſe diximus. Finis enim legum eſt bonum commune. Hinc legibus ſolent praecedere vota populi eam cupientis legem, quam ad conſervationem ſtatus neceſſariam, & ad promovendam Reip. felicitatem utilem eſſe praeſentiat.

Quod autem *loco*, & *tempori* ſit conveniens, nil aliud eſt, quam ut fini & formae Reip. ac civium indoli optime quadret. Quod quidem prudentiâ quanta maximâ indiget. Saepe enim unam vel alteram legem imprudenter latam Remp. plane peſſum

ſum dediſſe, ait *Puſendorfius de Off. Hom. & Civ. lib.* 2. *cap.* 11. §. 5. Hinc leges hiſce conditionibus latae *juſtae ſunt*, *& obligant in foro conſcientiae*, *& ſunt leges legales*. *D. Thomas* ibid.

Q. II. *Qua ratione differat Lex a Praecepto?*

R. Triplici de cauſſa; & 1. Lex praeceptum univerſale eſt, omnes obligans cives: Praeceptum vero ſtricte ſumtum ſpeciale eſt, quod unum tantum vel alterum ad quem dirigitur, obſtringit. 2. Lex praeceptum eſt perpetuum, tamdiu valiturum, donec ab ipſo Principe abrogetur. 3. Lex a ſola ſuprema Poteſtate condi poteſt: Praeceptum vero a quocunque ſuperiore. *D. Thomas* ibid. *q.* 90. *art.* 2.

CAP. VI.

De Humanae Legis Materia.

MAteria humanae legis, ſicut legum ceterarum, ſunt actus humani, qui praecipi aut vetari poſſunt, quatenus communi bono, ad quod lex unice ſpectat, aut conferunt, aut officiunt.

Hinc cujuſcunque virtutis praecipi, & cujuſcunque vitii actus vetari humana lege poſſunt; cum unaquaeque virtus conducat,

& unumquodque vitium obſit bono communi.

Jam vero non ſolum virtutum actus, verum etiam actus indifferentes humanae legis praecipientis aut vetantis materia eſſe poſſunt; dummodo in aliqua circumſtantia praecipiantur aut vetentur, in qua cum bono communi convenire aut pugnare judicantur. Verum legislatores humani praecipere omnium virtutum officia, aut omnia vitia collective accepta prohibere nequeunt; cum humanae legis objectum ipſi ſubditorum communitati moraliter poſſibile ſit oporteat. Atqui ſpectata humanae naturae imbecillitate, omnia virtutum officia peragere, omniaque vitia evitare, hominum communitati moraliter impoſſibile eſt, Ergo &c.

Praeterea non omnibus quoslibet virtutum actus etiam heroicos praecipere lex humana valet, niſi bonum commune aliquem ejuſmodi actum exigat. Hinc imprudenter omnibus praeciperentur virginitas, ſolius panis & aquae jejunium &c. cum ea lex pleriſque eſſet moraliter impoſſibilis.

Hoc tamen non obſtat, quin ejuſmodi actus ex aliqua hypotheſi voluntaria praecipi poſſint. Ita Eccleſia iis, qui ſacris ordinibus initiari volunt, perpetuum praecipit caelibatum. Quae quidem cum ad omnes certa ſint, nihil eſt quod hac in

in re diutius immoremur.

Verum heic duo nobis examinanda occurrunt, 1. An lex humana ad actus internos ſe extendat. 2. An lex humana rem praeceptam in ea collocet virtute, ex cujus motivo etiam extrinſeco praecipitur.

§. Unicus.
Utrum legibus humanis actus etiam interni poſſint praeſcribi.

Nota I. Actus interni alii ſunt mere interni cum externis non connexi; ut oratio pure mentalis. Alii ſunt cum externis connexi: quae quidem connexio dupliciter eſſe poteſt. Prima dicitur *per ſe*, in qua actus interior eſt veluti exterioris forma in genere moris, & virtutis. Quo pacto eſt intentio ad orationem exteriorem requiſita, conſenſus ad quemlibet contractum celebrandum, Altera vocatur connexio *per accidens*, in qua actus exterior abſolute nullam dicit connexionem cum actu interiore, ſed mere concomitanter ad illum ſe habet: puta jejunia, orationes ab Epiſcopo inſtitutae ad pacem obtinendam, ad calamitatem avertendam &c.

Nota II. Poteſt porro aliquid directe, vel indirecte praecipi. Praecipitur *indirecte* quod alterius cauſſa jubetur, propterea quod actus ſine illius adminiculo aut omnino fieri nequeat, aut non fiat recte, atque

ut oportet. Puta lex quae obligationem mandat contractuum, liberum quoque praecipit voluntatis aſſenſum, ſine quo haberi nequit duorum, vel plurium in idem placitum conſenſus: praeceptum canonicas horas perſolvendi, internam quoque praecipit attentionem, ſine qua fructuoſa ac perutilis oratio eſſe nequit. *Directe* vero praecipitur illud, quod per ſe, & ratione ſui ſine alterius conſideratione praecipitur obſervandum, E. G. opus ipſum, quod per legem declaratur eſſe ponendum, puta jejunium &c. His poſitis,

Prop. I.

Lex humana actus internos indirecte & concomitanter praecipere, aut prohibere poteſt.

Prob. I. Lex humana veram orationem externam, verum votum, verum contractum praecipere poteſt. Ergo indirecte & concomitanter praecipere poteſt veram intentionem laudandi Deum, voluntatem ſe obligandi &c. quae eſſentialiter requiruntur ad veram orationem, verum votum, verum contractum. Quando enim actus internus forma eſt & eſſentia moralis actus externi, lex humana quae directe actum externum praecipere valet, indirecte interiorem jure imperat.

Hinc Eccleſia, quae Beneficiariis praecipit horarum canonicarum recitationem, indirecte imperat internam attentionem, ſine

ſine qua oratio non ſubſiſteret. Item quando fidelibus praecipit annuam Confeſſionem, Communionem Paſchalem, Miſſae auditionem, indirecte praecipit omne id, quod requiritur ad Sacramenta rite ſuſcipienda, ad Miſſam rite audiendam.

Idem cum debita proportione dicendum de lege civili. Lex enim civilis aliquem contractum praecipiens vel prohibens, internam imperat vel vetat intentionem ad eum actum requiſitam. Nam ii actus externi ſi actibus internis eſſent deſtituti, Reip. multum obeſſent, ut ſunt contractus ficti.

Prob. II. Quamvis actus internus non ſit neceſſario requiſitus ad actum externum, ſed mere concomitanter ſe habeat ad illum; ab Eccleſia tamen praecipi poteſt: quia Eccleſia praecipere poteſt, ut actus externus honeſte fiat. Ergo ut eam habeat honeſtatem. Hinc Eccleſiae Praelato ſupplicationes, eleemoſynas, jejunia ad eum finem praecipiente, nimirum ut pax obtineatur; Eccleſiae praecepto non ſaceret ſatis qui jejunaret, eleemoſynas erogaret ob alium finem licet bonum, cum non poneret totum id, quod lege praeciperetur.

Prop. II.

Poteſt Legislator Eccleſiaſticus actus mere internos praecipere iis in caſibus, in quibus ad ſalutem aeternam id opportunum eſſe judicaverit. Ita multi.

Prob. I. ex verbis Chriſti Domini, quibus animarum regimen ſuae Eccleſiae contulit. Inquit enim Chriſtus Petro, ejuſque ſucceſſoribus *Joan.* XXI. 17. *Paſce oves meas*: & *Matth.* XIV. *Quaecunque ligaveris ſuper terram, erunt ligata & in caelis*. Atqui haec verba abſoluta & illimitata ſunt. Ergo ad ſolum exterius regimen reſtringi non debent; propterea quod Eccleſiae ſpiritualis poteſtas internum animarum regimen potiſſimum ſpectat.

Prob. II. ex praxi Eccleſiae, quae interiores actiones modo praeſcripſit, modo vetuit. Quod patet 1. ex Rom. Miſſalis Rubrica, in qua praecipitur, ut Sacerdos in SS. Sacramenti meditatione aliquantulum quieſcat: quae meditatio eſt quidem actus mere internus. 2. Ex *Michaëlis de Molinos* propoſitione *66.* ab *Innocentio* XI. proſcripta, quae ab Eccleſiae Paſtoribus regimen animarum interius auferebat: *Riſu digna eſt doctrina quaedam nova in Eccleſia Dei, quod anima quoad internum gubernari debeat per Epiſcopos .... quia Eccleſia non judicat de occultis.*

Dices: Eccleſia ea praecipere, aut vetare poteſt, de quibus judicandi poteſtatem habet. Sed Eccleſia de occultis animi moribus judicare nequit. Ergo neque de eiſdem ferre legem valet.

R. diſt. Min. Eccleſia non judicat de occultis judicio coactivo externo, quod fit cum

cum cauſſae recognitione, citatis teſtibus auditiſque partibus, concedo; non judicat judicio directivo, vetando vel praecipiendo ſub culpa a Deo punienda, quod non requirit tranſgreſſionis cognitionem, nego. Imo ſunt qui docent, Eccleſiam judicare poſſe judicio coactivo interno, quod ſub culpa & poena ipſo facto ante judicis ſententiam ſubeunda adſtringat.

Q. *Num violans legem humanam, peccet tantum contra obedientiam, an etiam contra eam virtutem, ex cujus motivo lex aliquid praecipit?*

R. I. Legis humanae tranſgreſſor non ſolum peccat contra obedientiam, ſed etiam contra illam virtutem, ex cujus motivo intrinſeco lex aliquid praecipit. Quia lex humana poteſt actum ſpecialis virtutis praecipere, cum ex dictis actus cujuſque virtutis ad bonum commune ſit ordinabilis. Quare ſubditus peccans contra legem, peccat contra illam virtutem, ad cujus actum ponendum a lege adſtringitur.

Hinc qui plura Eccleſiae praecepta violat, puta Sacrum die feſto non audiens, in Quadrageſima non jejunans, ſemel in anno non confitens, non faciet ſatis, ſi in Confeſſione dicat, ter contra Eccleſiae praeceptum peccaſſe: ſed exprimere debet diverſas peccatorum ſpecies, prout diverſis opponuntur virtutibus, quibus ſpecialiter praecepti tranſgreſſio repugnat.

R. II. Si actus praecipiantur ſub aliquo materiae motivo extrinſeco, tunc ſi ſuperior ex illo motivo extrinſeco ſe velle obligare declaret; tranſgreſſor peccat contra eam virtutem, ex cujus motivo etiam extrinſeco mandat legislator. Sic peccat contra Religionem qui parum cibi quantumvis tenuis ante Communionem ſumat, cum id propter reverentiam in Euchariſtiam ab Eccleſia interdictum ſit. Quod ſi legislator hanc extrinſecam obligationem non imponat, tunc tranſgreſſionis malitia ex motivo tantum intrinſeco deſumitur. Sic qui non jejunat in vigilia alicujus Sancti, peccat tantum contra temperantiam, quae intrinſeca praecepti ratio eſt; licet jejunium praecipiatur etiam ex motivo extrinſeco Religionis ad honorem Sancti: ſed quia Religionis obligatio non imponitur, ideo non jejunans in eam non peccat.

R. III. Quod ſi ſuperior aliquid omnino indifferens praecipiat ad experiendam ſubditi obedientiam, tunc praecepti violator tantum contra obedientiam peccat.

CAP. VII.

CAP. VII.

De Quibuſdam aliis conditionibus requiſitis, ut lex humana obliget.

TRia heic inquiremus; legis nimirum promulgationem, acceptationem, & obligationem.

§. I.
Utrum neceſſaria ſit Promulgatio, ut lex obliget.

Nota I. Legis Promulgatio eſt *publica legis denunciatio, ſeu publicatio nomine Principis facta, ut lex in notitiam ſubditorum perveniat*. Haec autem legis Publicatio vel voce fit praeconis, vel affixione legis ſcriptae in loco publico, vel alio ſimili modo juxta propriam cujuſque Regni conſuetudinem. *Promulgatae legis notitia, quae ad omnes, vel ad majorem ſubditorum partem extenditur, dicitur legis divulgatio.*

Nota II. Docent omnes, legem vim obligandi non habere, niſi ſit ſufficienter promulgata; nam lex per modum regulae aliis imponitur. Ergo ut lex virtutem

 obli-

obligandi obtineat, quod eſt proprium legis, oportet, ut applicetur hominibus, qui ſecundum eam moderari ſe debeant, Hujuſmodi autem applicatio fit per promulgationem. Promulgatio igitur neceſſaria eſt, ut lex obliget. Ita *D. Thomas* 1. 2. *q.* 90. *art.* 4.

Aſſero I. *Ut Leges Imperiales obligent in Provinciis, non ſufficit promulgatio uno loco facta*, E. G. *in Curia Principis, niſi fiat in ſingulis Provinciis.*

Prob. Ex *Authentica* Ut Novae Conſtitutiones (quae eſt *Novella 66. Juſtiniani* §. ſancimus) ubi Imperator ſancit, *novas leges valere in urbe quidem Imperatoria, ex quo ibi in communi factae ſunt manifeſtae: in provinciis vero, ex quo per Metropolitas palam factae fuerunt.* Nota, licet in textu hujus Authenticae agatur ſolum de legibus teſtamentariis, uſus tamen invaluit, ut ceterae quoque leges ſimiliter promulgari debeant in provinciis Imperio ſubjectis.

Idem dicendum de legibus aliorum Principum, & populorum Jure Caeſareo utentium. In Regnis autem, & Principatibus jure Caeſareo non utentibus propriae leges & conſuetudines ſpectandae ſunt.

Aſſero II. *Inſpecta communi Eccleſiaſtici regiminis praxi & ſpiritu, Generales Eccleſiaſticae leges non obligant, niſi fuerint in ſingulis Dioeceſibus promulgatae.*

Prob.

Prob. I. Praxim promulgandi generales Eccleſiae leges prolixo ſermone illuſtrat *Van-Eſpenius Jur. Eccl. de Promul. leg. Eccleſ. part.* 1. *cap.* 2. §. 2. incipiens a Concilio Nicaeno I. ad Tridentinum uſque, in quo *ſeſſ.* XXIV. *cap.* 1. poſtquam declaratum fuit invalida eſſe Matrimonia clandeſtina, haec in fine decreti adduntur: *Decernit inſuper, ut hujuſmodi decretum in unaquaque Parochia ſuum robur poſt triginta dies haberi incipiat a die primae publicationis, in eadem Parochia factae, numerandos*. Id tamen *de ſingulis Parochiis* pro ea lege tantum praeſcriptum videtur. Cetera eccleſiaſtica monumenta vide penes laudatum Canoniſtam.

Dixi, *inſpecta communi praxi*. Nam hodie Pontificia Decreta ſolent Romae tantum publicari per affixionem ad valvas Baſilicae Principis Apoſtolorum, aliaque conſueta loca: qua publicatione facta, Pontificiae Conſtitutiones ubique terrarum adſtringere fideles dicuntur, ac ſi perſonaliter ſignificatae fuiſſent. Verum hujuſmodi conſuetudinem antiquis ignotam, antiquas leges promulgandi formae non praejudicare, niſi neceſſitas aliud poſtulet, contendunt multi.

Prob. II. Fideles inſtitutione Chriſti ſpiritu caritatis & humilitatis dirigendi ſunt, ajente Chriſto *Lucae* XXII. v. 25. *Reges gentium dominantur eorum . . . vos*

autem non ſic. Atqui nimis durum & imperioſum eſſet, obligare fideles ubique terrarum diſperſos, lege tantum in Romana Curia promulgata: fidelium conſcientias per incertos popularesque rumores terrefacere. Ergo aliena eſt a ſpiritu Eccleſiae haec nova forma promulgationis. Inſuper ſubditus ut ad legem adimplendam teneatur, debet eſſe moraliter certus de lege, & ejus auctore. Atqui legitimus hujuſce certitudinis comparandae modus ſunt proprii Epiſcopi, qui jus habent docendi fideles ſibi ſubditos de Eccleſiae praeceptis, ſicuti in regimine politico Provinciarum Praefecti ſunt legitimi legum Principis praecones. Ergo &c.

Prob. III. Lex ut obliget, certo innoteſcere non privatis, ſed Populo debet: Populo autem certo non innoteſcit, niſi per actum juridicum omnibus expoſitum. Atqui actus iſte juridicus non eſt niſi ſollemnis promulgatio. Ergo &c.

Verum in noſtro Regno ex antiqua conſuetudine Concordatorum lege firmata, uſus invaluit *Regii Placiti*, quo Reſcripta, Mandata, Brevia, Bullae, Conſtitutiones, aut quaecunque Literae exſecutioni traduntur. Quam praxim videns *Benedictus* XIV. exſecutionis Conſtitutionum Apoſtolicarum praeſidium eſſe ac munimen, non ſolum non vetuit, verum etiam in Articulis ſecretis ſapientiſſime paſſus eſt.

Q. *Ex*

Q. *Ex quo tempore lex ſufficienter promulgata obligare incipiat?*

R. Leges Caeſareas non obligare, niſi poſt duos menſes a die promulgationis, ut patet ex *Authentica* ſupra cit. quod temporis ſpatium aliqui extendunt ad ceteras leges tum Civiles, tum Eccleſiaſticas, quando legislatores ipſi nullum definiunt temporis intervallum. Verum probabilius videtur, legem abſolute latam, & conſueto ritu promulgatam, ſtatim obligare, omneſque ejuſdem obſervationi adſtrictos eſſe, cum primum illam certo agnoverint.

§. II.

An ut leges obligent, requiratur populi Acceptatio.

Prop. Unica.

Lex humana juſte ac legitime promulgata a populi Acceptatione & conſenſu non pendet.

Prob. Si lex humana a populi acceptatione & conſenſu penderet, poteſtas legislativa non penes principem, ſed penes populum foret. Atqui hoc falſum. Ergo & conſequens. Nam princeps aliam poteſtatem non haberet, niſi materiam legis ſubditis proponendi: ſubditi vero acceptatione & conſenſu vim obligandi, in qua eſſentia legis conſiſtit, legi tribuerent. Merito igitur proſcripta fuit ab *Alexandro* VII. ſequens Propoſitio: ***Populus non peccat,***

cat, etiamſi abſque ulla cauſſa non recipiat legem a Principe promulgatam.

Ex dictis colliges, peccare eos, qui ſine juſta cauſſa legi promulgatae reſiſtunt, cum legitimae poteſtati obluctentur: non peccant tamen 1. ſi legis exſecutionem differant, dummodo Principi repraeſentent incommoda ex lege ſecutura. 2. Si princeps conſcius de inobſervantia legis, non inſtat pro ejus obſervantia, cum facile poſſit; quia videtur tacite conſentire, ut lex non ſervetur. 3. Denique Canoniſtae, inter quos *Cowarruvias*, docent *legem vim nullam obtinere, ſi ab initio rejecta fuerit a ſubditis. Nam maxime*, ait laudatus Auctor, *praeſumendum eſt, eam legem, quae a Rep. non recipitur, ei non convenire.*

§. III.
De Humanae Legis Obligatione.

Communiter docent Theologi inſeparabilem a vera lege eſſe obligationem aut ad culpam, aut ad poenam; alioqui non eſſet lex, ſed conſilium. Heic autem diſputari poteſt, quanta ſit legis obligatio, & unde colligenda.

Prop. I.

Lex humana graviter & ſub mortali ſubditos adſtringit, quoties ejus materia gravis ſit, & graviter praecepta.

Prob. I. Quando materia legis gravis eſt,

eſt, & graviter praecepta, nihil deeſt, quin lex gravem inducat obligationem: non materiae capacitas, quam ſupponimus ſaltem in circumſtantiis gravem eſſe; non intentio legislatoris, quae capacitati materiae ſe accommodare cenſetur, niſi oppoſitum declaret.

Prob. II. Lex humana divinam imitatur legem, quae graviter obligat in materia gravi, leviter in materia levi. Ergo &c. Porro gravitas materiae non tam ſpectanda eſt ex conditione actus ſecundum ſe, quam ex gravitate motivi ſeu finis, qui per ſe intenditur a legislatore, & ad quem ratione circumſtantiarum graviter conducere poteſt. Hoc patet ex comeſtioue pomi in Paradiſo, quae ſecundum ſe erat levis. Item ex viri ingreſſu in clauſtra Monialium, qui ſecundum ſe levis res eſt: quia tamen conducere poteſt ad gravia mala avertenda, materia gravis eſt, & ſub excommunicatione prohibita.

Inſuper materia cenſetur graviter praecepta, 1. quando haec vel ſimilia verba adduntur. *In virtute ſanctae obedientiae, ſub interminatione divini judicii ſtricte praecipimus &c.* 2. Quando gravis apponitur poena, qualis eſt excommunicatio, depoſitio, poena mortis, exilii, carceris perpetui &c. Nam poena gravis juſte non imponitur, niſi pro gravi culpa, quae gravem violati praecepti obligationem ſupponit.

nit. 3. Spectandum, quibus verbis utatur legislator. Quaedam enim verba ſolam directionem, & conſilium ſignificant, ut ſunt hae voces: *monemus*, *hortamur*. Alia autem ſtrictum praeceptum produnt; qualia ſunt: *praecipimus*, *prohibemus*, *teneantur omnes*: Quae quidem gravem continere videntur obligationem, quando de materiae gravitate conſtat, & aliunde non apparet contraria legislatoris intentio. 4. Demum ex communi piorum, & prudentum judicio, vel ex conſuetudine, quae eſt optima legum interpres.

Prop. II.

Materia quae ſit omnino levis, nequit ſub gravi culpa a legislatore praeſcribi; neque ſi omni ex parte gravis ſit, ſub levi obligatione imperari aut prohiberi poteſt.

Prob. Recta ratio exigit, ut gravitas vel levitas obligationis materiae gravitati vel levitati correſpondeat. Ergo nequit res uſquequaque levis ſub gravi culpa praeſcribi; neque res omni ex parte gravis ſub levi obligatione imperari.

Praeterea legem condere a legislatoris voluntate pendet; legis vero obligatio non a legislatore, ſed ab ipſa lege fluit. Ergo legislator juxta materiae gravitatem vel levitatem temperare obligationem debet.

Dixi 1. *omnino levis:* nam ſi comparata ad aliquem finem, gravem aliquam induat circumſtantiam, tum ſub gravi culpa

pa a legislatore prohiberi poteſt.

Dixi 2. *omni ex parte gravis:* nam ſi materia aliunde gravis ob aliquam circumſtantiam poſtulet obligationem levem, tum legislator ſub levi praeſcribere materiam gravem poterit. Hinc multitudo Conſtitutionum in quibuſdam Ordinibus Regularibus cauſſa fuit, ut res de ſe graves, velut perpetua a carnibus abſtinentia, ſeptem menſium jejunia, ſub levi culpa praeſcriberentur. Gravitas enim vel levitas materiae ex ordine ad bonum commune conſideranda eſt, & prout magis aut minus bono communi conducit, graviore aut leviore obligatione praeſcribi a legislatore debet.

Prop. III.

Lex humana communiter non obligat cum periculo vitae, aut gravis incommodi.

Prob. Lex divina poſitiva, quae ex genere ſuo ſtrictius obligat, non ſolet in tali periculo obligare, ut patet exemplo Davidis, quem Chriſtus Dominus *Matth.* XII. excuſat, quod urgente neceſſitate panes comederit propoſitionis, quos edere non licebat, niſi ſolis Sacerdotibus. Idem patet in praecepto faciendi Confeſſionem materialiter integram.

Hinc ex praxi Eccleſiae, & communi Doctorum ſenſu nemo tenetur ad jejunandum, audiendam Miſſam, recitandas horas canonicas &c. cum gravi periculo valetu-

letudinis, aut alterius notabilis incommodi.

Dixi, *communiter non obligat*. Nam 1. aliquando *per accidens* lex humana obligat cum vitae periculo, quando ſcilicet omitti non poteſt ſine legitimae poteſtatis, vel Religionis contemtu, aut ſcandalo gravi. Vide *cap.* VII. *lib.* 2. *Machab.* ubi Machabaei mori potius elegerunt, quam vetitas carnes in Moſaicae legis contemtum manducare.

2. Obligat *per ſe*. Quaevis enim perfecta communitas ſive Eccleſiaſtica, ſive civilis poteſtatem habet praecipiendi actus ad ſui conſervationem neceſſarios. Atqui actiones, quae adnexum habent vitae periculum, ſunt aliquando graviter neceſſariae ad communitatis conſervationem. Ergo eas communitas praecipere poteſt. Quid enim aequius, ut pars periculo objiciatur pro ſalute totius?

Hinc Epiſcopus Parocho praecipere poteſt, ne tempore peſtis oves deſerat: dux militi, ne loco cedat; ut in hoſtes irruat cum certo mortis periculo. Neque dici poteſt, obligationem in his caſibus eſſe a lege naturali immediate; quia lex naturae non obligat hos potius, quam illos.

CAP.VIII.

CAP. VIII.

De Humanae Legis Subjecto.

Q. I. *Quaenam perſonae humanis legibus ſubjiciantur?*
R. Omnes, & ſoli adulti ſubditi.

Prob. 1. pars de adultis omnibus, iis ſaltem, qui non ſunt habitualiter amentes: Lex ſubditis imponitur per modum directionis, & obedientiae. Atqui ſoli adulti habitualiter non amentes, ſunt directionis, & obedientiae capaces. Ergo &c.

Prob. 2. pars de ſubditis. Poteſtas enim praecipiendi neceſſario ſupponit ſubjectionem in aliis. Ergo adulti niſi ſint ſubditi, legibus ligari non poſſunt.

Hinc I. infantes ante uſum rationis, & perpetuo amentes legibus humanis non obligantur. Unde non eſt illicitum per ſe loquendo, & ſecluſo ſcandalo, dare illis carnes comedendas in Quadrageſima, a Miſſa audienda retrahere diebus feſtis, &c. Secus vero eos excitare ad iram, blaſphemiam, libidinem; nam cum hae actiones ſint intrinſece malae, eſt omnino illicitum parvuli vel amentis uti opera, tanquam inſtrumento ad actiones ex objecto ſuo deformes.

II. Pue-

II. Pueri, illucente rationis lumine, quod praeſumitur circa annum VII. advenire, tenentur legibus humanis, quarum materia eorum aetati congruit; adeoque jam tum ad Miſſae auditionem, abſtinentiam a carnibus, Confeſſionem annuam &c. obligantur.

III. Ebrii, & ad breve tempus delirantes tenentur legibus; quia hi ſunt in ſtatu habitualis uſus rationis, licet per accidens impediti. Unde non licet eis dare carnes tempore vetito, etiam exſiſtentibus in actuali ebrietate, & amentia. Idem eſt de illis, qui non univerſaliter, ſed tantum in quibuſdam deſipiunt.

IV. Exemti a juriſdictione legislatoris non obligantur illius legibus, & vi illarum, ſi in ejus territorio habitent; nam eo ipſo, quod a juriſdictione eximuntur, non ſunt ſubditi in eo, a quo eximuntur. Unde Religioſi exemti Epiſcoporum legibus, & ſtatutis ſynodalibus tenentur quod ad ea, quae expreſſe ſtatuta ſunt in Tridentino, & alibi, puta quod ad feſta ab Epiſcopo praeſcripta: Item cenſuras, & interdicta ab eodem promulgata, & publicanda in propriis Eccleſiis, ſi ipſe mandaverit. Extra caſus autem a jure expreſſos non tenentur ſtatutis Epiſcoporum, niſi ex quadam aequitate & decentia quod ad ea, quae illorum exemtioni & privilegiis non repugnant.

Q. II.

Q. II. *An legislator ſuis legibus obligetur?*

R. Princeps abſolutus, nempe qui ſolus independenter ab aliis legem condere poteſt, vi directiva ſervare leges a ſe latas adſtringitur; ſecus vi coactiva.

Prob. 1. pars. Recta ratio exigit, ut Princeps, qui communitatis eſt caput, communitati tanquam membris ſe conformet in iis, quae aeque ipſi, ac aliis conveniunt. *Nam turpis omnis pars eſt, ſuo univerſo non congruens*, ait *Auguſtinus lib.* 3. *Confeſſ. cap.* 8.

Num autem legislator, ſecluſo ſcandalo, & ſubditorum damno, teneatur ad ſuam legem ſub gravi, an ſub levi, diſputant Theologi. Sub gravi aeque ac ſuos ſubditos teneri, docent multi. Imo aſſerunt ejus peccatum eſſe ejuſdem ſpeciei, ac peccatum ſubditi eam legem violantis. Unde colligunt ipſum ſummum Pontificem mortaliter peccare, niſi recitet horas Canonicas, audiat Sacrum, jejunia ſervet &c. Omnes tamen fatentur, ad ſervandam aequalitatem teneri Principes leges ſervare, rerum pretia taxantes, vel leges aliquem contractum irritantes. Repugnat enim juri naturae, ut una contrahentium pars legi ſubjecta ſit, minime vero altera.

Prob. 2. pars quod ad vim coactivam, & poenam. Nam 1. judicium coactivum ſive condemnationis exercetur a ſuperiore erga ſub-

ſubditum invitum. Atqui legislator non poteſt eſſe ſui ipſius ſuperior, & invitus. Ergo &c.

2. Quia legislator ad ſuam legem obligatur jure naturae praecipiente actus ab humana lege praeſcriptos. At contra: Poena fluit a lege poſitiva, cui legislator proprie non eſt ſubjectus. Ergo &c. *Princeps enim dicitur eſſe ſolutus a lege* teſte *D. Thoma* 1. 2. *q.* 96. *art.* 6. *ad* 3. *quia nullus in ipſum poteſt judicium condemnationis ferre, ſi contra legem agat. Unde ſuper illud Pſ.* 50. Tibi ſoli peccavi &c. *dicit Gloſſa* (*Ord. Caſſiod.*) *quod Rex non habet hominem, qui ſua facta dijudicat.*

Hinc reſolves, Epiſcopum qui ſub cenſura Clericis prohibuit alearum ludum, peccare quidem, ſi aleis ludat; cenſuram vero, quam aliis indixit, non incurrere.

Dixi, *Princeps abſolutus*, *nempe qui independenter &c.* Nam Princeps non abſolutus, qualis eſt Dux in ſenatu, Metropolita in Concilio Provinciali, tenetur legibus, quas una cum communitate, aut praecipua ejus parte ſanxit: omnes enim ſunt partes illius corporis, & ſinguli toti ſunt ſubjectae.

Q. III. *An Clerici legibus civilibus parere teneantur?*

R. Affir. Salvo exemtionis privilegio. Quia ſunt Reip. membra, & veri cives. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus*

bus ſubdita ſit, generaliter dixit Apoſtolus *ad Rom.* III. quod teſtimonium ſic exponit *Theodoretus: Et Sacerdos, & Antiſtes, & monaſticam vitam profeſſus iis debent parere, quibus demandati ſunt principatus.*

Dixi, *ſalvo exemtionis privilegio*. Nam & Principes ipſi Immunem in pluribus Clerum ratione ſuadente, & Religione ac pietate ſuffragante voluerunt, & Eccleſiae Canones ſanciverunt: & Concilium Tridentinum hoc ſenſu *Seſſ.* XXV. *de Reformat. cap.* 20. ait: *Immunitas Eccleſiae, & perſonarum Eccleſiaſticarum Dei ordinatione, & canonicis ſanctionibus conſtituta eſt*. Verum haec Immunitas alicubi major, alicubi minor, ideo quiſque ſuae patriae debet conſulere conſuetudinem.

Q. IV. *An peregrini legibus ſui Territorii teneantur, manentes ubi illae non obligant?*

Nota. Peregrinus dicitur qui a loco proprii domicilii recedit redeundi animo. Vagus nullibi ſedem habet fixam. Advena, & Forenſis in uno loco domicilium habet, in alio habitat.

R. Peregrini, & advenae legibus proprii territorii, a quo abſque fraude abſunt, ſubjecti non ſunt; niſi legis tranſgreſſio cenſeatur moraliter facta intra illud.

Prob. *ex cap.* Ut Animarum *de Conſtit.*

ſtit. in 6. ubi *Bonifacius* VIII. decernit excommunicationem ab Epiſcopo latam contra fures non incurri ab ejus ſubdito furante extra dioeceſim, *cum extra Territorium jus dicenti non pareatur impune*. Leges enim, & conſuetudines locales reſpiciunt territorium, eique ſunt affixae, ideoque non obligant, niſi exſiſtentes in illo. Hinc ſi in loco proprii territorii ſit feſtum, aut jejunium, & non in alio, in quo moraris, non teneris ad illud.

Dixi 1, *a quo abſque fraude abſunt*. Nam a legis obligatione immunis non eſt qui a loco domicilii, in quo ſcilicet indictum eſt feſtum, aut jejunium, in alium migrat, ut ſubterfugiat obligationem; quia nemini ſua fraus debet patrocinari, ut habetur *cap.* Ex tenore *de Reſcriptis*. Patrocinaretur autem iſtis fraus, & quidem manifeſta, ſi animo ſe eximendi a legum obſervantia eo ſe transferrent, ubi leges non ſunt. Hinc non valet Matrimonium clandeſtine celebratum in loco, ubi lex Tridentini promulgata non fuit, ab eo, qui illuc eo animo devenit, ut ſine mutatione domicilii illud clandeſtine celebraret, ut conſtat ex Brevi *Urbani* VIII. *ad Archiepiſcopum Colonienſem*.

Neque dicas, ſic abeuntem uti jure ſuo. Nemo enim jus habet fugâ eludendi leges.

Dixi 2. *niſi legis tranſgreſſio cenſea-*

tur

tur moraliter facta intra illud, ut eſt venditio armorum, vel aliarum rerum propriae communitatis hoſtibus. Actio enim quae Territorio damnum infert, in ipſo cenſetur moraliter peragi. Ac proinde puniri poteſt ſubditus violans legem prohibentem actionem ubivis factam, quae ſpecialiter in damnum communitatis cedit.

Q. V. *Num qui diſcedit a loco ubi eſt feſtum, ad locum ubi non eſt, teneatur ante diſceſſum Sacrum audire?*

R. Affir. Si poſſit abſque gravi incommodo. Quia praeceptum quod actu obligat, actu impleri debet, ſi poſſit. Idem dicendum de jejuniis, & aliis praeceptis, quae ſervari debent, uſque dum quis moratur in locis, ubi praecepta vigent.

Q. VI. *An peregrini teneantur legibus locorum, in quibus verſantur?*

R. Affir. ſive leges propriae ſint, & particulares ipſius loci, ſive ſint juris communis: ſed quae ex privilegio, aut conſuetudine non ſervantur in proprio territorio; idque etiam, dum ibi ſunt tantum veluti in tranſitu.

Prob. In legislatore ſufficiens eſt poteſtas obligandi peregrinos, quamdiu in ejus territorio verſantur; cum id tranquillitati, ordini, & paci regiminis politici expediat. Ergo de facto cenſendus eſt velle illos obligare, cum id conducat ad bo-

nam gubernationem territorii. Hinc vere puniri poſſunt peregrini a judice loci, ſi ibi peccent: & quod ad contractus legibus loci tenentur ſe conformare. Ex quo eruitur, eos legibus loci in quo verſantur, abſolute teneri.

Inſuper peregrini non ſunt ſubjecti propriae Patriae legibus, dum alibi verſantur. Ergo ne ſint exleges reſpectu civilis, & eccleſiaſtici Regiminis, legibus locorum per quae tranſeunt, ſubjiciantur oportet. Hinc *S. Ambroſius* apud *Auguſtinum ep.98.* ajebat: *Cum Romam venio, Sabbathum jejuno: cum Mediolani ſum, non jejuno. Sic & tu ad quamcunque Eccleſiam veneris, ejus morem ſerva.*

Nota, advenas, & peregrinos eas ſervare locorum leges debere, quarum obſervantia non majorem temporis longitudinem, quo ibidem commorantur, poſtulat. Nec enim ibidem diutius manere adſtringuntur, ut implere leges valeant. Sic qui tranſiens per locum ubi dies feſtus agitur, recta pergeret ad locum ubi dies feſtus non eſt, intercipere iter non teneretur, ut ibi Sacrum audiret. Imo ſi ibi commorari tantum deberet, ut cibum ſumeret, aut equo pabulum praeberet, Sacro intereſſe non adſtringeretur. Teneretur vero adeſſe Sacro, ſi eodem in loco pernoctaſſet, aut feſtum in toto territorio ageretur, quod ad meridiem uſque deberet percurrere.

CAP. IX.

CAP. IX.

De Modo, quo Leges ſeu Praecepta obſervanda ſunt.

Nota: Legis praecepta alia *Negativa* ſunt, *Poſitiva* alia. Illa per ceſſationem ab opere vetito, *non furaberis, non moechaberis* &c. Haec per operis exſecutionem, ſeu per actus poſitivos implentur.

Q. I. *Quaenam intentio requiratur, ut praecepto ſatisfiat?*

R. I. Ut praecepto negativo ſatisfiat, nulla requiritur intentio. Quia eo praecepto non praecipitur actus, ut omiſſio humana ſeu libera; ſed ſolum vetatur actus i. e. nequis volens ſcienſque furetur, fornicetur. Quadere ſi quis etiam coactus, non furetur, non mentiatur, non fornicetur, praecepta implet: licet, ut obſervatio praecepti etiam negativi ſit meritoria, poſitiva requiratur intentio illud implendi ex aliquo motivo honeſto.

R. II. Ut ſatisfiat praecepto poſitivo, non requiritur expreſſa ſatisfaciendi intentio; ſed ſufficit implicita vel interpretative, contenta in voluntate faciendi actum

praeceptum : quae voluntatem non excludit legem exſequendi.

Prob. Quia ſine ulla intentione haberi poſſunt omnia, quae neceſſaria ſunt, ut actus ponantur in ſua ſpecie morali ; neque agens ad aliud a lege obligatur. Id conceptis verbis docet *D. Thomas* 2.2.*q.* 104. *art.* 3. *ad* 2. *Licet actus virtutis cadat ſub praecepto, poteſt tamen aliquis implere actum virtutis, non attendendo ad rationem praecepti*. Hinc qui religioſe Sacro adſuit, neſciens diem feſtum eſſe, & conſequenter ſine intentione praecepto ſatisfaciendi; nihilominus ſatisfecit, neque aliud Sacrum audire tenetur.

Immo juxta multos idem dicendum de eo, qui Sacro adeſt cum expreſſa intentione praecepto non ſatisfaciendi, niſi alii Sacro interſit : eo quod ſubſtantiam operis praecepti is quoque poſuerit. Hoc etiam extendunt aliqui ad votum, quo quis E. G. ad Sacrum audiendum ſe obligavit, ut nimirum voto ſatisfiat, licet Sacrum audiatur cum expreſſa intentione voto non ſatisfaciendi. Ita multi. Verum communius cum aliis dicendum eſt, voto non ſatisfieri ; cum legem inter, & votum hac de cauſſa diſcrimen intercedat. Quemadmodum enim poteſt aliquis propria voluntate ſibi voti obligationem imponere, ita & in illa permanere : adeo ut virtualiter novum votum facere, aut primum renovare videatur.

Q. II.

Q. II. *Num intendi debeat finis legis, ut illi ſatisfiat?*

Nota. Finis legis alius *intrinſecus* eſt, remque ipſam praeceptam ſignificat: ut jejunium. Alius *extrinſecus*, idque denotat, in quod legislator rem dirigit praeceptam: ut corporis maceratio per jejunium intenta.

R. I. Sine fine intrinſeco legis praeceptum non adimpleri, cum res praecepto fine eo conſiſtere nequeat.

R. II. Sine fine extrinſeco ſatisfieri praecepto, cum ſine eo habeatur ſubſtantia operis praecepti. Hinc jejunii praecepto facit ſatis qui unicam ex cibis licitis ſumit comeſtionem, licet non intendat corpus macerare; cum ab Eccleſia haec intentio non praecipiatur.

Excipitur caſus, quo legislator finem ſuum expreſſe praeſcriberet a ſubdito intendendum, propterea quod finis extrinſecus rationem rei praeceptae indueret. Hinc ſi Praelatus ad calamitatem avertendam jejunia, preceſque praeſcribat, adſtringuntur ſubditi ſuperioris voluntati ſe conformare.

Q. III. *Num praecepto ſatisfaciat qui illius opus exſequitur ex fine vel circumſtantia mala?*

R. I. Si circumſtantia vel finis ſubſtantiam actus praecepti inficiat, praeceptum non impleri; cum totum id quod a lege praecipitur, non ponatur. Hinc qui ſtudio viſendae amaſiae ad Sacrum audiendum per-

gir, corrumpit ſubſtantiam actus, cum non Religionis officium, ſed libidinis explendae flagitium exerceat; proindeque audiendi Sacri non ſatisfacit praecepto, cujus finis eſt Religionis obſequium Deo praeſtandum. Ita *Concina* cum antiquis Theologis contra Recentiores.

R. II. Praeceptum adimpleri, ſi circumſtantia opus praeceptum non corrumpat, ſed actum praeceptum comitetur, & operantem potius, quam praeſcriptum opus polluat. Hinc qui ex Religionis motivo attento animo Sacro aſſiſtit, ſed extrinſece a vana gloria movetur, Eccleſiae praecepto ſatisfacit; cum libere ponat actum praeceptum ex proprio motivo finali: nec venialia iſthaec ſubſtantiam actus inficiunt ex motivo Religionis praeſtito.

Q. IV. *An unico actu plura praecepta impleri poſſint?*

R. I. Non poſſe, niſi eam eſſe conſtet intentionem praecipientis. Quia ſuperior cum aliquid praecipit, cenſetur aliud quam quod debitum eſt, velle exigere. Hinc poenitens per jejunium ex praecepto Eccleſiae, vel voto debitum, Confeſſarii praecepto non facit ſatis in culparum poenitentiam jejunium imponentis. Quia Confeſſarius, niſi aliud exprimat, cenſetur ex novo rationis momento, ex motivo nimirum poenitentiae ad opus alias non debitum poenitentem obligare. Idem dicendum de

de juſtitiae praeceptis. Certum eſt enim praeceptum ſolvendi 100. aureos ex contractu, & 100. aureos ex furto debitos reſtituendi, aliquem unico actu implere non poſſe.

Quod ſi prudenter exiſtimetur, eam legislatoris intentionem eſſe, ut unico actu duplici praecepto fiat ſatis; nullum tunc erit dubium, quin uno actu hujuſmodi praecepta impleantur. Hinc ſi Confeſſarius poenitentem jubeat ſingulis diebus per menſem Sacro intereſſe, etiam dies feſtos comprehendi dicendum eſt.

R. II. Plura praecepta, quae eâdem die ſuper eandem materiam occurrunt, ex eodem motivo unico actu impleri poſſe. Sic eâdem Miſſae auditione fit ſatis diei Dominicae praecepto, & praecepto alterius Sancti eâdem die occurrentis.

Q. V. *Num eodem tempore ſatisfieri poſſit diverſis praeceptis?*

R. Affir. Quando praecepta eodem recidunt, adeo ut unus actus alterum non impediat, neque attentio uni debita alteram tollat. Sic vales eodem tempore adeſſe Sacro, & horas canonicas perſolvere, vel poenitentiam a Confeſſario impoſitam agere. Secus dicendum de eo, qui die feſto praeſcriptam Miſſam audire intendit, cum ſua peccata confitetur.

Q. VI. *Quid ſi duo concurrant praecepta, quae ſimul ſervari nequeunt?*

R. Per ſe loquendo majus ſervandum

Poenalis, quae poenam imponit, & duplex eſt: altera *Simplex* ſeu *pure poenalis*, quae nullo impoſito praecepto, poenam duntaxat ſubeundam decernit: altera *mixte poenalis*, quae praeceptum & poenam includit. His poſitis, duo hîc inquirenda ſunt, 1. an condi lex poſſit pure poenalis, quae nullatenus obliget in conſcientia. 2. An eadem lex ſimul & ſub poena, & ſub culpa obligare poſſit.

Aſſero I. *Lex mere poenalis quae ad culpam non obligat, non eſt vera ſeu perfecta lex.*

Prob. I. De ratione legis eſt, ut ſit norma, ad quam ſubditorum rationes debeant conformari. Ergo neceſſario ſupponit praeceptum, ad cujus obſervantiam additur poena.

Prob. II. Poena, & delictum ſunt correlata. Ergo poena legis violationem neceſſario ſupponit. *Omnis poena, ſi juſta eſt, peccati poena eſt, & peccatum nominatur*, ait *Auguſtinus lib.* 1. *Retract. cap.* 9. Ideoque lex mere poenalis aut ſaltem virtualiter ſupponit praeceptum, cujus violatio peccatum eſt, aut non eſt vera lex.

Hinc quaedam Monachorum ſtatuta, quae expreſſe ad culpam non obligant, ſed ad ſolam poenam, verae leges non ſunt, ſed directiones quaedam, quae monaſticam promovent diſciplinam.

Aſſero II. *Lex mixte poenalis, quae*

ſcilicet praecipit, adjecta poena, obligat in conſcientia.

Prob. Lex praeceptiva obligat in conſcientia. Nam *qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*, ut ſupra ex Apoſtolo retulimus. Ergo ſi legislator ultra praeceptum adjiciat poenam, videtur poenae impoſitione ſubditos ſuos velle gravius obligare. Poena enim praecepto appoſita obligationem non tollit, ſed confirmat.

Ex his colliges I. quorundam Recentiorum ſententiam rejiciendam eſſe, qui nullam legem poenalem ſive eccleſiaſticam, ſive civilem, quae poenas infligit temporales, in conſcientia obligare contendunt: neque etiam peccare ſubditum ob periculum ſubeundi poenam aliquanto graviorem, triremis ſcilicet, amiſſionis magnae partis bonorum &c. Poteſt enim aliquis adeo caute legem tranſgredi, ut nullum adſit periculum, quin deprehendatur. Haec Recentiorum doctrina quam rectae rationi, poteſtati Principum, ac Reip. tranquillitati repugnet, nemo non videt.

Colliges II. graviter eos peccare, qui leges violant vetantes ſub poena exilii, perpetui carceris, infamiae &c. ne aliquae merces introducantur, aut extrahantur. Hi enim non modo in caritatem ſibi debitam peccant, cum infamiae, aut triremis periculo ſe exponant; verum etiam quod legem violant poenalem, quae ſub culpa obligat.

Q. I.

Q. I. *An teneatur judex poenas a lege taxatas reo applicare?*

R. Affir. Si ſermo ſit de judice inferiore, ſeu de Principis miniſtro. Quia judex inferior ex officio juſtitiam adminiſtrare tenetur non ſuo arbitratu, ſed ſecundum leges. *Miſericordia judicis*, ait *D. Thomas* 2. 2. *q.* 67. *art.* 4. *habet locum in his, quae arbitrio judicis relinquuntur, in quibus boni viri eſt, ut ſit diminutivus poenarum .... in his autem quae ſunt determinata ſecundum legem divinam vel humanam, non eſt ſuum miſericordiam facere*. Poteſt tamen aliquo in caſu ſpiritum potius legis, quam verba ſectando, poenarum ſaevitiem pia interpretatione temperare. Item mitius agendum, ſi crimen etſi probabilius, non ſatis ſit probatum. Nam in obſcuris favorabiliores rei potius, quam actores habendi ſunt ex *l.* 167. *ff. de reg. juris*. Et ſane longe minus peccat qui crimen relinquit inultum, quam qui morti innocentem addicit.

Dixi, *judex inferior*. Nam *Princeps qui habet plenariam poteſtatem in Rep. ſi ille qui paſſus eſt injuriam, velit eam dimittere, poterit licite abſolvere, ſi hoc publicae utilitati viderit non eſſe nocivum*. Ita *D. Thomas* loc. laud.

Q. II. *Num lex poenalis obliget, ut ante judicis ſententiam poena ſubeatur?*

Nota I. Poena alia *latae ſententiae*

eſt, quae per legem ſtatuitur facto ipſo, ſive in ipſa culpae admiſſione incurrenda: alia *ferendae ſententiae*, quae ſtatuitur per judicem infligenda.

Nota II. Sententia autem judicis heic ſimiliter duplex eſt: una *condemnatoria*, per quam reus ad certam poenam damnatur; alia *criminis declaratoria*, qua juridice in culpam, propter quam poena lege debetur, declaratur incurriſſe.

Nota III. Latae ſententiae poenae aliae ſunt mere *punitivae*, quae ut exſecutioni tradantur, actionem non requirunt; ut eſſe ſuſpenſum, excommunicatum &c. *Poſitivae* aliae, quae aliquam requirunt actionem; ut pecuniae ſolutio, beneficii reſignatio &c. His praenotatis,

R. I. Quando poena eſt mere privativa, ſi verbis latae ſententiae poenam aperte ſignificantibus feratur, ante omnem ſententiam etiam declaratoriam facto ipſo incurritur; ut patet in excommunicatione latae ſententiae. Item in ſuſpenſione, irregularitate, quae ex omnium ſenſu ante omnem judicis ſententiam incurruntur. Ratio eſt, quia poteſt reipſa legislator hujuſmodi poenas infligere ante judicis ſententiam ſubeundas. Quoties igitur in ſua lege declarat, reum ejuſmodi poenis ipſo facto obnoxium fore, eaſdem ille perferre revera tenetur. Idem & de aliis privativis poenis eſt ſermo, E. G. privatione vocis acti-

actívae & paſſivae &c. Excipe, niſi cauſſa gravis excuſet: ut ſi ſpectatis humanis moribus, nimis gravis poena cenſeatur; aut ſi ex legis obſervantia grave damnum ſequatur, E. G. mortis periculum, gravis infamia, aut alia hujuſmodi moralem impoſſibilitatem afferentia. Leges enim humanae hiſce in caſibus non obligant.

R. II. Si lex adeo expreſſa verba non habeat, ſed tantum dicat, *facto ipſo*, *ipſo jure*, *ex tunc privari* &c. poena mere privativa eſt: neque ante declaratoriam ſententiam obligat, cum actio delinquentis requiratur, qua jure aliquo jam acquiſito ſe privet. Ita multi. Nimis enim durum eſſet, homines non auditos bonis ſuis jam acquiſitis ſe ſe ſponte ſua privare. Hinc beneficii privatio juſte poſſeſſi ſuum non ſortitur effectum, niſi poſt ſententiam declarativam. Quapropter confidentiales Simoniaci beneficiis ante obtentis non privantur, licet *Pius* IV. in ſua *Conſtitutione* ipſo facto iiſdem beneficiis eos privet.

Dices: Quidnam ergo diſcriminis eſt inter latae, & ferendae ſententiae poenas, cum ambo exſecutioni non demandentur, niſi poſt ſententiam judicis?

R. Inter utrumque poenarum genus magnum intereſſe diſcrimen. Quando enim poena ferendae ſententiae eſt, lex judici remittit, ut ſuper poenarum qualitate & quantitate ſententiam ferat. Quando vero lex

lex poenas decernit ipſo facto incurrendas, lex ipſa per ſe reum punit, ac bonis privat ſub ea tamen conditione, ut declaretur crimen, ob quod poenae ſubeundae ſunt: quo declarato, reo poenae ipſo facto ſunt perferendae. Haec autem judicis ſententia retrotrahitur, & ad diem uſque commiſſi criminis extenditur: ita ut bonorum alienationes quae crimen ſubſecutae ſunt, irritari ac reſcindi queant.

R. III. Poenae, quae jure aliquo acquiſito non privant, ſed inhabiles declarant homines ad aliqua bona ſeu jura adipiſcenda, ante quamcunque judicis ſententiam incurruntur. Ita omnes. Nam hae propriae poenae non ſunt, ſed impedimenta a legislatore ad bonum commune juſte praeſcripta. Hinc Beneficiarius, qui divinum officium non recitat, poenam incurrit reſtitutionis fructuum pro rata ante omnem judicis ſententiam. Similiter non expectata judicis ſententia, Simoniacus realis beneficium dimittere debet, & fructus reſtituere.

Q. III. *Quomodo teneatur reus poenam ſubire poſt judicis ſententiam?*

R. I. Reus, non expectata juſtitiae exſecutione, luere poenas debet, quas ipſe propria actione ſine ulla feritatis nota exercere poteſt. Hujuſmodi ſunt jejunia, diſciplinae, exilium, & ſimilia. Tenetur quoque multas pecuniarias ſolvere, minime

me vero antequam exigantur.

R. II. Poenas, quas ſibi reus propriis manibus infligere nequit, ut ſupplicium mortis, mutilationis &c. tenetur ſubire ſine reſiſtentia: imo per ſeipſum quaſdam exſequi actiones, quae a juſtitiae miniſtris commode fieri nequeunt; ut ad ſupplicii locum ire, conſcendere ſcalas &c. Non licet tamen poenam mortis, vel mutilationis per ſeipſum exſequi, quod eſſet ſeipſum directe occidere. Hinc contra *Leſſium*, *Vaſquez*, alioſque nequit reus licite ex judicis ſententia ſeipſum necare, veneno ſcienter hauſto, aut venae inciſione.

Q. IV. *Num ignorantia excuſet a poena?*

R. I. Omnis ignorantia, quae a culpa excuſat, eximit etiam a poena. Poena enim ſaltem proprie dicta culpam ſupponit. Unde qui ex ignorantia inculpabili legem non ſervavit, ſubire poenam in conſcientia non tenetur. Quin imo ſi a judice condemnetur, propterea quod inculpabilem ſuam ignorantiam probare nequeat; poteſt eripere ſe poenae, modo id ſine ſcandalo fiat.

R. II. Ignorantia excuſans a gravi culpa, licet a veniali culpa non excuſet; liberat tamen a gravi legis poena, non vero a levi, eo quod poena commenſuranda ſit culpae.

R. III. Ignorantia, quae non excuſat a cul-

a culpa gravi, regulariter non excuſat a poena; quia ignorantia haec, culpa non obſtante, ſufficienter volontaria eſt, ac juſta punitione digna.

Dixi, *regulariter*. Quia ſi in lege dicatur: *ſcienter*, *temere*, *praeſumtuoſe* &c. tum legis ſcientia, aut affectata ignorantia requiritur; cum nolit legislator hiſce clauſulis legis tranſgreſſionem puniri, niſi eum malitiae modum habeat, ut ſcilicet ex certa ſcientia & temeritate fiat.

R. IV. Invincibilis ſolius poenae ignorantia non excuſat a poena, quae ſaltem non ſit cenſura. Ignorantia enim ſolius poenae non excuſat a culpa. Ergo neque excuſat a poena, cum ea propter culpam a lege ſtatuta ſit.

Dixi, *quae ſaltem non ſit cenſura*. Quia poena cenſurae ab aliis differt poenis ab utroque foro latis: quae quidem, cum lex nota ſit, contrahuntur, etiamſi ignorentur. E contrario ad contrahendam cenſuram cum contumacia requiratur, eâ caret qui cenſuram prorſus ignorat.

Q. V. *Num invincibilis humanae legis ignorantia excuſet a poena, ſi haec ob malitiam, quam actus habet antecedenter ad legem humanam, impoſita ſit, quia ſcilicet naturali etiam lege prohibitus eſt?*

R. Neg. regulariter loquendo. Legislator enim non ſuae tantum, verum etiam divinae legis tranſgreſſionem punire intendit.

dit. Hinc qui hominem occideret, invincibiliter ignorans hoc eſſe humana lege prohibitum, propterea non excuſaretur a poena. Quia homicidium licet humana lege non prohiberetur, eſt tamen ſatis naturali lege prohibitum, ac poena dignum.

Dixi, *regulariter loquendo*. Ab hac enim regula excipiuntur cenſurae, quas minime incurrunt qui Eccleſiae legem inculpabiliter ignorant.

§. II.
De lege Irritante.

Nota I. Lex Irritans ea dicitur, *quae non ſolum actus prohibet, ſed & nullos reddit ac declarat*. Certum eſt enim apud omnes, legiſlatores non ſolum vetare poſſe, ſed & nullos efficere actus illos, quos bono communi repugnare judicaverint.

Nota II. Irritatio autem multiplex eſt: alia quae *facto ipſo* & ante judicis ſententiam nullos efficit contractus; ut ſunt Profeſſio Religioſa ante legitimam aetatem emiſſa, matrimonia clandeſtina, vel intra gradus prohibitos inita. Alia quae *futuram praeſcribit irritationem*, actuſque non niſi poſt judicis ſententiam nullus eſt; ut eſt contractus, in quo intervenit juſti pretii ultra medietatem receptio: qui quidem tamdiu valet, donec judex irritum

ritum fecerit. Prima irritatio exprimi ſolet hiſce formulis: *ſit ipſo facto nullus, inanis, infectus:* Altera hiſce aliis formulis: *ſi hoc modo fiat, irritetur, abrogetur, reſcindatur.*

Lex porro irritans alia *explicita* eſt, quae conceptis verbis actum ipſo facto nullum, inanem, irritum declarat. Alia *implicita*, quae non explicitis, ſed aequipollentibus verbis declarat, conditionemque aliquam praeſcribit neceſſario ſervandam in contractus celebratione.

Alia eſt *poenalis*, quae in perſonae, illiuſque actionis odium actum decernit nullum; ut lex matrimonium irritans ob uxoricidium, aut adulterium cum matrimonii promiſſione. Alia *non poenalis* ſeu *legalis*, quae actum nullum declarat, non in alicujus delicti poenam, ſed in bonum vel commune vel privatum: ut irritum declaratur teſtamentum minus ſolemne, & Profeſſio ante annum XVII. emiſſa.

Q. I. *Num eo ipſo quod lex actum prohibet, illum irritare cenſeatur?*

R. Neg. ut patet ex *cap.* Ad Apoſtolicam *de Regularibus:* ubi expreſſe definitur: *Multa fieri prohibentur, quae tamen facta tenent.* Enimvero prohibere & irritare ſunt inter ſe omnino diverſa. Illud enim actum duntaxat reddit illicitum: Hoc vero actum invalidum efficit & nullum. Sic matrimonium cum ſimplici voto

to caſtitatis contractum, neque irritun eſt, neque irritandum, licet ſit prohibitum.

Q. II. *Num lex irritans obliget in conſcientia?*

R. Affir. Atque hoc ſenſu intelligitur, 1. non licere in conſcientia uti actu tanquam valido, qui per legem irritus declaratus eſt, cum nullius ſit roboris. 2. In conſcientia nos teneri actum vitare, quem lex irritat ſimul, & prohibet; eo quod contineat lex praeceptum prohibens, ne actus fiant. 3. Legem pure actum irritantem non obligare ad illum vitandum, niſi materia legis id poſtulet. Quia ea lex actum quem irritat, non prohibet: & ad finem legis ſatis eſt actus irritatio ſine obligatione illum vitandi. Hinc lex irritans paternae hereditatis renunciationem a filia factam, quae dote ſua contenta eſt, ; ſam non obligat ad non renunciandum.

Dixi, *niſi materia legis id poſtulet.* Licet enim aliquando legis irritantis verba nullam contineant prohibitionem, materia tamen legis vel circumſtantiae prohibitionem inducunt; quando ſcilicet inhoneſtum eſt actum facere, qui validus fieri nequit; quod patet in matrimonio clandeſtino, quod ne attentare quidem licet.

4. Legem, quae actum facto ipſo non irritat, ſed futuram praecipit irritationem, non obligare ad actum irritandum, niſi

poſt

tia non excuſat a culpa, quae totalis, & adaequata irritationis cauſſa eſt. Ergo nec etiam excuſare debet ab irritatione.

R. III. Invincibilis irritantis legis ignorantia non impedit actus irritationem immediate factam ad bonum commune. Ratio eſt, quia ea lex culpam non ſupponit, cum propter bonum commune, non propter illam impoſita ſit. Adde eas leges non in facti praeſumtione fundari, ſed periculi, ne contra bonum commune aliquid fiat. Ergo cum periculum hoc ſemper exſiſtat, lex ſemper vigere debet. Hinc nullum erit matrimonium clandeſtinum, etſi inculpabiliter contractum fuerit. Item Profeſſio Religioſa ante legitimam aetatem emiſſa. Item teſtamentum ſolemnitatibus a lege praeſcriptis deſtitutum.

APPENDIX

De Lege Tributorum.

Tributi nomine hîc intelligitur publica penſio, quae pro Regiae dignitatis ſuſtentatione, & Reip. conſervatione a populo perſolvitur.

Sunt autem Tributa generum variorom. Si enim perſonis imponitur, *Capitatio* dicitur, vulgo *Teſtatico*, quod per capita ſolvitur: ſi vero praediis, *Campatico* vulgo vocatur. Si autem penſio fuerit im-

impoſita pro rebus in urbem invectis, aut ex illa evectis, *Vectigal* proprie nuncupatur: ſi vero pro rebus, quae per pontes & flumina vehuntur, dicitur *Portorium*. *Pedagium* praeterea appellatur quod a tranſeuntibus penditur ob viarum cuſtodiam, & refectionem. Tandem quod pro operibus perſonarum h. e. pro iis qui excubias agunt, exigitur, vocatur *Angaria*.

Tributa rebus omnibus imponi poſſunt, niſi certa ratio obſit: ut in ſacris, & in ſordidis.

Jam vero in quibuſdam Regnis duplex eſſe ſolet publica Arca, in qua publicae opes aſſervantur, quarum una pecuniam ad Aulam ſuſtendandam deſignatam continet, & *Fiſcus* appellatur. Hinc & *Adeſpota*, quae jure Rom. vel communia, vel publica habebantur, ſunt aſſignata; Ut jura piſcandi, venandi, fodiendi metalla & mineralia, bona vacantia, & theſauros occupandi: altera vero pecuniam publicis neceſſitatibus deſtinatam ſervat, & *Aerarium* vocatur. Utraque autem Arca, Fiſcus ſcilicet, & Aerarium in Ariſtocratiis aliiſque Rebuſp. accurate diſtinguitur: in Monarchiis vero Princeps jure ſibi omnia vindicat. Sed de his, ſi lubet, vide *Pufendorſium de Off. Hom. & Civ. lib.* 2. *cap.* 7. §. 7.

Q.I. *Num Princeps jus habeat tributa ac vectigalia imperandi?*

R. Affir.

R. Affir. Et quidem jus hocce inter jura Majeſtatis numeratur. Prob. Tributa 1. juſta ſunt ſtipendia Principi debita pro Regiae dignitatis ſuſtentatione. 2. Neceſſaria ſunt pro Reip. conſervatione & ſecuritate. Nam, ut recte ajebat *Tacitus lib.* 4. *Hiſtor. pag.* 419. *Neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis*. Pecunia enim, quae rerum gerendarum nervus & robur eſt, belli & pacis temporibus in promtu ſemper eſſe debet.

Q. II. *Num teneantur ſubditi in conſcientia tributa ſolvere?*

R. Affir. Prob. I. rationibus ſupra adductis, Si enim Princeps lege naturali jus habeat imperandi, & exigendi tributa; eodem jure ſubditi ea ſolvere adſtringuntur.

Prob. II. Chriſtus Dominus *Matth.* XXII. ut faceret ſatis Herodianis ſciſcitantibus, an Caeſari dare cenſum liceret, viſo cenſus numiſmate, tributa legitimo Principi ſolvenda eſſe declaravit, inquiens: *Reddite quae ſunt Caeſaris, Caeſari*. Pecunia ſcilicet, qua publicis in commerciis utimini, Caeſarem legitimum eſſe Principem apertiſſime demonſtrat. Ergo cenſus eſt ei ſolvendus. Adde Apoſtolum *ad Rom.* XIII. qui docet tributa legitimo Principi eſſe ſolvenda non ſolum propter iram i. e. poenam quam lex minatur, ſed propter con-

ſcien-

ſcientiam i. e. quia Deus praecipit , cujus numen offenditur hanc legem violando . *Si quis* , inquit *Auguſtinus in Expoſit. quarundam quaeſt. Epiſt. ad Rom. putat , quoniam Chriſtianus eſt , non ſibi eſſe vectigal reddendum . . . . in magno errore verſatur .*

Ex his colliges ſubditos juſta tributa defraudantes , peccare contra juſtitiam commutativam , & reſtitutioni obnoxios eſſe .

Porro triplici de cauſſa Tributum juſtum ſit oportet .

Et I. quidem in *Impoſitione* , 1. ut nimirum juſta adſit cauſſa publicis neceſſitatibus ſubveniendi : ut finis ipſe , ad quem tributa comparata ſunt , ſatis oſtendit . 2. Ut civium facultatum ratio habeatur , ne hiſce oneribus opprimantur . 3. Ut ſervetur aequalitas , & quidem non arithmetica , ſed geometrica . *Juſtum enim* , ajebat *Serv. Tullius* apud *Dionyſ. Halicar. Antiq. Rom. exiſtimo , & Reip. utile , ut qui multum poſſident , multum conferant : parum vero , qui ſunt in re tenui .*

II. In *Collectione* ſeu Exactione , ne ſcilicet plus exigatur , quam quod conſtitutum eſt ; nec pro materia non debita . Publicanis enim a *Joanne Baptiſta* quaerentibus , quid in tributorum collectione ſibi faciendum eſſet ; reſpondit Propheta : *Nihil amplius , quam quod conſtitutum eſt vobis , faciatis* , *Lucae* III. Atque hinc patet ,

tet, injurias vexationeſque ab exigendis tributis prorſus eſſe removendas. *Tributa* enim, *& injuncta imperii munera* (ſubditi) *impigre obeunt, ſi injuriae abſint: has aegre tolerant*. *Tacitus in vita Agricol. pag.* 56.

III. In *Uſu*. *Aerarium* enim, *ſi ambitione exhauriatur, per ſcelera ſupplendum erit*, ajebat *Tiberius Imp.* apud *Tacit. lib.*2. *Annal.* pag. 56. Sit ergo Princeps pro ſua & Reip. felicitate *ad aurum colligendum attentus, ad ſervandum cautus, ad inveniendum ſollicitus, ſed ſine cujuſquam excidio*. *Lampridius in vita Alexand. Sever.* pag. 218.

Quid ſi dubitet ſubditus de tributi juſtitia?

R. Adhuc teneri eum tributum ſolvere. Quia in dubio ſtandum pro Principe, qui jus poſſidet tributa imponendi: neque privati eſt judicare, num tributum juſtum ſit, nec ne.

C A P. XI.

De Legis Abrogatione, Diſpenſatione, Interpretatione, & Privilegio.

§. I.
De Legis Abrogatione.

Nota. LEgis *Abrogatio eſt totius legis abolitio.* Differt autem Abrogatio a *derogatione*, quod illa totam, haec partem legis abolet. Differt quoque a *ceſſatione*, cum haec ſimplex ſit & pura legis deſitio per ſeipſam.

Q. I. *Num leges humanae revocari poſſint?*

R. Affir. Lex enim humana ſicut a libera legislatoris voluntate orta eſt, ita & per eam diſſolvi poteſt. Ut autem juſta lex abrogetur, rationabilis cauſſa requiritur, quae praeponderet quae ſequuntur incommoda ex legum mutatione. Si vero Legislator ſine ſufficienti cauſſa eam tollat, peccat quidem pro ratione materiae, ſed valida eſt abrogatio.

Q. II. *Quinam abrogare legem poſſit?*

R. Qui legem tulit, abrogare eam va-

valet. Inferior legem ſuperioris abrogare nequit, cum in ſuperiorem poteſtate careat. Contra vero ſuperior abolere inferiorum leges poteſt.

Q. III. *Quibus modis humana lex abrogari poſſit?*

R. Tripliciter lex abrogari poteſt 1. per *Revocationem*. 2. Per *Deſuetudinem* vel contrariam conſuetudinem. 3. Per aliam legem, quae ſimul cum antiqua ſervari nequit; tunc illâ promulgatâ, haec abrogata cenſetur.

Nota, Leges ſpeciales per poſteriores generales non abrogari ſine expreſsâ mentione, vel clauſula ſaltem expreſſe derogatoria.

APPENDIX.

De Conſuetudine.

Q. I. *Quid ſit Conſuetudo?*

R. Conſuetudinem *jus quoddam eſſe moribus inſtitutum, quod, cum lex deficit, pro lege ſuſcipitur*. Dicitur 1. *jus*, quo diſtinguitur a facti conſuetudine, quae in actuum repetitione & uſu conſiſtit, eſtque ipſius conſuetudinis juris materia. Dicitur 2. *moribus inſtitutum*. Jus enim hocce non voce aut ſcripto, ſed moribus ſeu repetita actuum frequentia paritur. Dicitur 3. *quod pro lege ſuſcipitur; quia invete-*

rata conſuetudo pro lege cuſtoditur l. 32. *ff. de Legibus*. 4. *cum lex deficit*. Juris enim vel ſtatuti conſuetudo aliquid abrogat, quod a *lege ſcripta* definitum non eſt, vel legem limitat aut interpretatur.

Q. II. *Quotuplex ſit conſuetudo?*

R. Conſuetudo triplex eſt: alia *contra legem*, quae novam legem non inducit, ſed veterem abrogat. Alia *ſecundum legem*, quae non tam conſuetudo, quam obſervantia ſeu legis interpres eſt, quaeque ceſſat, ſimul ac lex abrogatur. Tertia tandem conſuetudo eſt *praeter legem*, quae ex actuum frequentia producitur in materia, de qua lex ſcripta nihil decernit. Haec ſola vim legis ſeu novum inducit jus, quando ceterae adſint conditiones.

Q. III. *Quaenam conditiones ad veram conſuetudinem requirantur?*

R. Quinque requiri conditiones, 1. quod ſit rationabilis. 2. Quod ſit ex publica liberorum actuum frequentia. 3. Quod congruo temporis intervallo duret. 4. Quod interveniat Principis conſenſus. 5. Quod ex animo obligandi inducatur.

Conſuetudo I. *Rationabilis* eſſe debet, bono ſcilicet communi congrua, & utilis. Ratio eſt, quia conſuetudo naturam induit legis, quae ſemper eſt propter bonum commune. Hinc ſi conſuetudo bono communi ſit noxia vel inutilis, non conſue-

ſuetudo, ſed corruptela erit.

II. Quod ſit *ex publica liberorum actuum frequentia*, hujuſmodi nempe actus liberos eſſe, publicos, & frequentes. Et *liberi* quidem, ideſt non ex vi, metu, errore, ſed humano modo exerciti. *Publici* & *notorii*. Actus enim occulti dici nequeunt facti ex communi ſocietatis, & Principis conſenſu. Inſuper haec publica factorum frequentia locum habet promulgationis in hac lege non ſcripta. *Frequentes:* de actuum frequentia non una eſt Doctorum opinio. Prudentum arbitrio id relinquimus, quorum eſt judicare, quaenam actuum frequentia populi firmum & univerſalem conſenſum patefaciat.

III. *Quod congruo temporis intervallo duret*. Hoc autem temporis intervallum multi decennio comprehendunt. Quia decennium in jure longum tempus reputatur ad hanc praeſcriptionem ſufficiens.

IV. *Quod interveniat Principis conſenſus*; & quidem expreſſus, vel tacitus. Si enim Princeps reſiſtat, conſuetudo praevalere non poteſt.

V. *Quod ex animo obligandi inducatur.* Conſuetudo enim vim obligandi non habet, niſi voluntate populi, cui princeps conſentit. Hinc minime obligant conſuetudines ſola devotione inductae atque innixae: ut aſperſio aquae benedictae in ingreſſu Eccleſiae, quotidiana ſalutatio Angelica ſero,

& mane facta ad campanae ſonitum.

Q. IV. *Num lex abrogari conſuetudine poſſit?*

R. Legem tam Eccleſiaſticam, quam Civilem etiam uſu firmatam abrogari conſuetudine poſſe.

Prob. Conſuetudo, ut jam dictum eſt, vim legis habet. Ergo legem praeexſiſtentem tollere poteſt, ſicut lex poſterior priorem abrogare. Similiter poteſt conſuetudo legi derogare, ſeu illam ex parte tollere: ut ſi relicta obligatione ſub peccato, cenſeatur lex non obligare quod ad poenam ratione conſuetudinis.

Nota, nullam conſuetudinem poſſe legem naturalem, & divinam abrogare. Quia cum utraque lex a Deo ſit, nullus homo poteſt eam abrogare.

Q. V. *An ceſſante fine legis, ceſſet quoque legis obligatio?*

R. I. Si finis legis abſolute & univerſaliter ceſset, legis etiam ceſſat obligatio. E. G. Prohibita eſt unius civitatis cum altera communicatio ad peſtem vel contagionem vitandam: ſublata omnino peſte vel contagione, lex evaneſcit.

R. II. Si finis legis non univerſaliter, ſed reſpectu alicujus perſonae in particulari ceſſet, legis obligatio non ceſſat reſpectu illius. Ita multi. Lex enim fertur ob bonum commune, & propter id, quod communiter accidit. Ergo quamdiu hic finis

finis legis adaequatus reſpectu multitudinis conſiſtit, tamdiu lex vigere debet etiam reſpectu perſonae particularis. Finis enim legis non eſt caſus perſonae particularis, ſed qui communiter occurrit. Adde, quemque facile ſibi fingere poſſe, legem reſpectu ſui locum non habere.

§. II.
De Diſpenſatione.

Q. I. *Quid ſit Diſpenſatio, quiſqua in lege humana diſpenſare valeat?*

R. I. *Diſpenſatio eſt legis relaxatio ab habente legitimam poteſtatem in aliquo particulari caſu facta, ubi lex alioquin obligaret.* Dicitur 1. *Relaxatio*, ſive exemtio ab obligatione legis. 2. *Ab habente legitimam poteſtatem.* Quia diſpenſatio juriſdictionis actus eſt ſoli ſuperiori competens. 3. *In aliquo particulari caſu &c.* Per quae verba diſpenſatio differt ab interpretatione, qua non relaxatur obligatio, ſed ſolum non obligare in certis caſibus lex declaratur.

R. II. Diſpenſare poteſt in lege humana is, qui eam tulit, aut ejus ſucceſſor ſeu ſuperior, aut ab his delegatus. Inferior in lege ſuperioris per ſe loquendo diſpenſare nequit. Dixi, *per ſe loquendo*, quia in quibuſdam caſibus poteſt Epiſcopus in legibus Pontificiis diſpenſare.

Q. II. *Num poſſit legislator ſecum, quemadmodum cum aliis diſpenſare?*

R. Affir. Diſpenſatio enim eſt juriſdictionis voluntariae exercitium, quae neque ſententiam, neque perſonarum diſtinctionem requirit. Idem docent de habente delegatam diſpenſandi poteſtatem, dummodo non ſit reſtricta.

Q. III. *An, & quae cauſſa ad diſpenſandum requiratur?*

R. I. Legislator in lege ſua, vel ſuperior in lege inferioris diſpenſans abſque cauſſa, id valide facit, ſed illicite; & quidem graviter, ſi diſpenſatio fiat in re gravi. Quaenam vero ſit cauſſa ad id ſufficiens, non una generalis regula aſſignari poteſt; ſed ratio temporis, utilitatis, neceſſitatis, & conditionis perſonarum habenda eſt.

R. II. Si inferior poteſtatem habens delegatam in lege ſuperioris diſpenſandi, diſpenſet ſine cauſſa, diſpenſatio non ſolum eſt illicita, ſed etiam invalida. Unde peccat mortaliter tam diſpenſans, quam diſpenſationem petens, vel ea utens, ſi lex in qua diſpenſatur, obliget ſub mortali. Quia delegatus limites commiſſae poteſtatis excedens, nihil efficit. Atqui praeſumendum non eſt, ſuperiorem committentem inferiori diſpenſandi poteſtatem concedere, ut id fiat ſine cauſſa.

Q. IV. *An valeat diſpenſatio, ſi poſt diſ-*

diſpenſationem cauſſa ceſſet?

R. I. Diſpenſatio nulla eſt, ſi cauſſa finalis ſive inducens & movens non conſiſtat tempore, quo a Papa, vel ejus Poenitentiario diſpenſatio impertitur, *cap.6. De Reſcriptis* in 6. Nam nulla exſiſtente cauſſa ſuperiores nolunt diſpenſationes concedere, ne ſint iniqui diſpenſatores. Idem dicendum, dum ejuſmodi cauſſa ceſſat, antequam delegatus a Papa commiſſionem diſpenſandi exſecutus fuerit. Hinc ſi quis cauſſa legitimandae prolis ex conſanguinea ſuſceptae, diſpenſationem petat ſuper impedimento: ſed ante obtentam, vel datam a Commiſſario diſpenſationem, proles moriatur, diſpenſatio erit nulla.

R. II. Si ceſſet cauſſa finalis poſt obtentam diſpenſationem, & delegati exſecutionem, ſed ante illius uſum: puta ſi ante contractum Matrimonium proles moriatur, controvertitur, num valeat in caſu diſpenſatio. *Salmanticenſes* utramque ſententiam probabilem afferunt. Qui docent valere, hanc afferunt rationem; quia impedimentum abſolute ſublatum eſt, & lex ſemel ablata per diſpenſationem non reviviſcit, niſi per novum legislatoris actum. Contra negativae ſententiae Patroni ajunt hanc in diſpenſatione ſubintelligi conditionem, modo cauſſa tempore exſecutionis ſubſiſtat. Negativam ſententiam ut probabiliorem amplectimur, imo unice ve-

ram, ſi agatur de diſpenſatione non ſuper impedimento aliquo, ſed ſuper obſervantia alicujus praecepti, puta jejunandi, recitandi divinum officium &c. tunc ſi cauſſa ceſſet ante diſpenſationis uſum, ceſſat quoque diſpenſatio.

Item ſi diſpenſatio ſit in materia dividua. E. G. Diſpenſatus es a Quadrageſimali jejunio ob morbum, ſi poſt unam, aut alteram hebdomadam convaleſcas, ad legem abſtinentiae rurſus eris obſtrictus.

R. III. Si Diſpenſatio ſortita ſit ultimum & totum ſuum effectum, cauſſa finali ceſſante, diſpenſatio non ceſſat. Hinc Irregularis ad ordines ſuſcipiendos diſpenſatus ob parentum inopiam, ſi poſt ſuſceptos ordines ceſſet inopia, licite miniſtrare poteſt; quia non redit impedimentum ſemel, & abſolute per diſpenſationem ſublatum.

Q. V. *Quandonam Diſpenſatio nulla ſit ex parte petitionis?*

R. Diſpenſationem ex parte petitionis nullam eſſe, quando Diſpenſatio *Surreptitia* eſt, vel *Obreptitia*. Dicitur autem ſurreptia, qua reticentur quae in petitione ſunt exprimenda juxta jus & Rom. Curiae ſtilum: obreptitia tunc eſt, cum in petitione falſitas exponitur.

§. III.

§. III.
De Legis Interpretatione, & Epikiia.

Q. I. *Quid, & quotuplex ſit legis Interpretatio?*

R. *Interpretatio eſt legis declaratio*, & duplex eſt, alia *Authentica* ſeu jurisdictionis, quae a ſolo legislatore fit, vimque legis habet: alia *Doctrinalis*, quae legis vi caret, & a Doctorum judicio proficiſcitur. Addi ſolet tertia, quae dicitur *Uſualis*, & a communi uſu & conſuetudine pendet. Nam *Conſuetudo eſt optima legis interpres*, *cap. 8. de Conſuetud.*

Q. II. *Quid ſit Epikiia, numque eà uti licitum ſit & quando?*

R. I. Epikiia eſt benigna interpretatio, cum caſus aliquis particularis ob ſuas circumſtantias in lege univerſaliter lata non comprehendatur.

R. II. Non tantum licitum eſt, ſed & neceſſarium uti Epikiia, quando una lex ſervari nequit, niſi cum violatione alterius gravioris: ut ſi ejus obſervatio Reip. officeret, aut conjuncta eſſet cum gravi damno, aut injuria tertii. Exemplum habes apud *D.Thom.* 1.2. *q.96. art.6.* Si in aliqua civitate lex ſtatuatur, ut portae maneant clauſae obſidionis tempore; & caſus incidat, quod hoſtes aliquos cives, per quos conſervatur civitas, inſequantur; poſ-

ſent tum portae aperiri contra legis verba.

R. III. Uti etiam licet Epikiia, quando legis obſervatio moraliter loquendo nimis gravis eſt & difficilis in his circumſtantiis, E.G. ratione damni notabilis, gravis infamiae &c. Quia ordinarie humani legislatoris mentis non eſt cum tanto incommodo obligare.

Nota I. Cavendum in praxi, ne quis nimis facile ſibi perſuadeat, rationabilem eſſe praeſumtionem de mente legislatoris, ubi revera non eſt.

Nota II. Solam legem poſitivam admittere Epikiiam, quae ſit correctio legis; non vero naturalem, quae omnes excipit caſus. *D. Thomas* 2. 2. *q.* 120. *art.* 1.

§. IV.
De Privilegio.

Q. *Quid, & quotuplex ſit Privilegium?*

R.I. Privilegium recte definitur, *facultas conſtanter permanens a ſuperiore conceſſa faciendi contra, vel praeter legem.* Dicitur 1. *facultas conſtanter permanens:* per quae verba Privilegium differt a diſpenſatione, quae tantum eſt in ordine ad actum, vel caſum aliquem particularem; adeoque permanens non eſt, ſed tranſiens. Dicitur 2. *a ſuperiore conceſſa faciendi contra, vel praeter legem.* Contra legem, quando da-

tur

tur ab oneribus communibus exemtio : praeter legem , quando aliqua conceditur facultas iis, quibus de jure non competit, ſed ſine ullius praejudicio.

R. II. Privilegium dividitur 1. in *reale*, & *perſonale*. Reale, quod conceditur ratione rei, muneris, vel ſtatus. Perſonale, quod directe ipſi perſonae conceditur ratione ſui, ſive in ejus favorem. Hoc affixum eſt perſonae, cum eàque extingitur. Reale affixum eſt rei, & cum ea perſeverat, & exſpirat.

Dividitur 2. in Privilegium *contra jus* ſeu contra legem, & in Privilegium *praeter legem*. Prius eſt odioſum ſeu ſtrictae interpretationis ; quia licet ſit favorabile privilegiato, eſt tamen odioſum, quatenus exorbitat a lege communi ; niſi datum ſit in favorem cauſſae piae &c. Poſterius eſt latae interpretationis, ſi in nullius cedat praejudicium.

TRACTATUS
DE PECCATIS.

TRactationem de peccatis aggredimur, ſacris animarum Moderatoribus magnopere neceſſariam. Sicut enim corporum medicinam exercere nemo poteſt, niſi morborum accuratam ſibi notitiam comparaverit; ita ſpiritualis medici munere nemo fungi valet, niſi peccatorum quae animae vulnera ſunt, ſufficienti ac ſolida cognitione ſit inſtructus. Igitur qui ſanandarum animarum curam ſuſcipere cupit, tam neceſſariam hujuſce artis notitiam non aſpernetur.

C A P. I.

De Peccati Natura, Diviſione, Diſtinctione, & Gravitate.

§. I.
De Peccati Natura, & Diviſione.

Q. I. QUomodo definiatur Peccatum?
R. Peccatum recte definitur a *S. Auguſtino lib.* 22. *contra Fauſtum cap.* 27. *Dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei aeternam*. Explicatur definitio. Dicitur 1. *dictum, factum, vel concupitum:* quae verba materiale peccati produnt, actus ſcilicet humani ſubſtantiam, quae materiae inſtar aliquid eſt bono & malo commune. Dicitur 2. *contra legem Dei aeternam:* quae verba formale denotant peccati, ſive actus malitiam, quae in oppoſitione cum lege conſiſtit. Ita hanc ab *Auguſtino* traditam peccati definitionem explicat *Angelicus* 1. 2. *q.* 71. *art.* 6.

Rurſus haec *Auguſtini* definitionis verba, *dictum, factum, concupitum* omnia concludunt peccata, ſiquidem peccatum omne vel mente, vel ore, vel opere perficitur. Particula autem *contra le-*

legem Dei aeternam ſignificat peccata omnia, etiam quae directe ſunt contra humanas leges. Lex enim Dei aeterna praecipit omnis praecepti humani legitimi obſervantiam. Quare qui illud non ſervat, violat Dei legem, peccatumque committit, dicente Apoſtolo *ad Rom.* III. *Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit*.

Demum in laudata definitione implicite comprehenditur etiam peccatum omiſſionis, actus nimirum praecepti omiſſio. Nam ſub facto, dicto, aut concupito comprehenditur non dictum, non factum, non concupitum; cum affirmatio, & negatio ad idem genus, ut ajunt Logici, reducantur.

Peccatum porro a Summiſtis definitur: *Legis divinae violatio libera, ſive actus libere factus, vel omiſſus contra legem Dei*. Definitio haec explanatione non indiget, cum recidat in allatam a *S. Auguſtino*, niſi forte haec ſolum particula *libera violatio*. Nam actio vel omiſſio contra legem ad peccatum imputari non poteſt, niſi ſit libera vel in ſe, vel ſaltem in cauſſa vel periculo, cum *ad impoſſibile nemo obligari poſſit*, *ex reg. 6. jur. in 6.*

Q. II. *Quid ſit peccati macula?*

R. Maculam peccati ſitam eſſe in privatione gratiae cum ordine ad actum praeteritum. Quia *ſicut in corporalibus*, ait *D. Thomas* 1. 2. *q.* 86. *art.* 1. *macula dicitur*,

citur, *quando corpus aliquod nitidum perdit ſuum nitorem ex contactu alterius corporis; ita metaphorice dicitur macula animae detrimentum nitoris*, *quem ante habebat*, *proveniens ex contactu metaphorico*, *quo anima inhaeret aliquibus rebus per amorem contra lumen rationis*, *& divinae legis: praecipuus autem animae nitor*, *quo per peccatum privatur*, *eſt gratia ſanctificans*.

Q. III. *Quomodo peccatum dividatur?*

R. I. Peccatum dividitur in *originale*, & *perſonale*. Illud ex Adamo contrahitur, hoc propria peccantis voluntate committitur.

R. II. Peccatum perſonale dividitur in *actuale*, & *habituale*. Prius eſt actus inordinatus, & difformis regulis morum: Poſterius ſecundum aliquos eſt macula remanens in anima ex actu malo non retractato.

R. III. Peccatum actuale multiplex eſt 1. vel eſt *cordis*, vel *oris*, vel *operis*. Primum corde perficitur, ut haereſis, odium &c. Alterum locutione completur, ut mendacium, blaſphemia. Tertium opere conſummatur, ut homicidium, furtum &c. Hanc vero actualis peccati diviſionem in peccata cordis, oris, & operis *S. Thomas* exponit de variis ejuſdem peccati gradibus, inquiens 1. 2. *q.* 72. *art.* 7. *Iracundus enim ex hoc*, *quod appetit vindictam*, *primo quidem perturbatur in corde*, *ſecundo in verba*

ba contumelioſa prorumpit, tertio vero procedit uſque ad facta injurioſa, & idem patet in luxuria, & in quolibet alio peccato.

2. Peccatum ſive cordis, ſive oris, ſive operis ratione objecti ſubdividitur in ea quae ſunt *contra Deum*, *contra proximum*, & *contra ſeipſum*. Quamvis enim omnia peccata injuriam Deo inferant, diſtinguuntur tamen ratione virtutum, contra quas directe peccatur. Quaedam enim peccata peculiari modo Deo adverſantur, ut ſunt peccata, quae impetunt virtutes illas, quae Deum pro objecto immediate habent, ut fides, ſpes, caritas, & dicuntur peccata contra Deum. Quae vero violant virtutes proximum reſpicientes, ut juſtitia, miſericordia, vocantur peccata contra proximum. Tandem quae opponuntur virtutibus inſtitutis ad proprias paſſiones moderandas, nuncupantur peccata contra ſeipſum, ut temperantia, fortitudo.

3. Peccata contra Deum, ſeipſum, & proximum ſubdividuntur ratione modi quo committuntur, in peccata *commiſſionis*, & *omiſſionis*. Primum in praecepti negativi tranſgreſſione conſiſtit; alterum eſt contra praeceptum affirmativum, quo actus bonus praeceptus omittitur.

4. Peccatum ratione ſubjecti dividitur in *carnale*, & *ſpirituale*. Illud in delectatione carnali conſiſtit, ut gula, quae perfici-

ſcitur in delectatione ciborum: Hoc in delectatione ſpirituali conſummatur, ut ſuperbia, quae in apprehenſione propriae excellentiae delectatur. Septem Capitalium vitiorum *D. Thomas* 1. 2. *q.* 72. *art.* 2. ex *D. Gregorio* animadvertit duo eſſe carnalia, *luxuriam* nimirum, & *gulam*: & quinque ſpiritualia, *ſuperbiam* nempe, *avaritiam*, *iram &c.* Idem *S. Doctor* ibid. *q.* 73. *art.* 5. docet carnalia majora eſſe ratione adhaeſionis ad objectum, & ratione infamiae, cum ſint circa illas delectationes, quae ſunt communes nobis, & brutis: ſpiritualia vero ceteris paribus graviora eſſe, eo quod plus habeant averſionis a Deo, ex qua procedit ratio culpae, & ad ſpiritum pertineant, cujus eſt converti ad Deum, & ab eo averti.

5. Praeterea alia ſunt peccata *ignorantiae*, quae ex hominis negligentiâ procedunt. Alia *infirmitatis*, quae ex paſſione proficiſcuntur. Alia *malitiae*, quae non ex ignorantia, vel paſſione, ſed ex electione mali committuntur. Vide *D. Thomam q.* 78. *art.* 1. ibid.

6. Dividitur peccatum in *mortale*, & *veniale*, quam diviſionem infra explicabimus.

7. Tandem Recentiores novam peccati diviſionem excogitarunt; nimirum in peccatum *philoſophicum*, & *theologicum*. Illud definitur, *Actus humanus tantum*

na-

naturae rationali diſconveniens: Hoc vero *Actus humanus Dei offenſivus, diſſolvens amicitiam Dei, & poena aeterna dignus.* Quam futilis haec nova peccati diviſio ſit, patet ex hoc, quod qui peccat contra rectam rationem, ſimul & indiviſibiliter peccat contra legem Dei, & ſic Deum offendit; cum recta ratio nihil aliud ſit, quam aeternae Dei legis participatio. Unde quaecunque rectae rationi opponuntur, aeternae quoque Dei legi adverſantur.

Inſuper peccatum ut naturae rationali diſſonum attingi nequit, quin ſimul attingatur implicite ut Dei offenſivum, ac proinde divinam reſcindens amicitiam, ac poena aeterna dignum.

Nota, duo eſſe principia, ex quibus erronea de *Philoſophiſmo* doctrina orta eſt. Primum eſt actualis advertentiae neceſſitas ad peccandum, ita ut ſi quis actu non advertat ad Deum, aut Dei legem, & in Deum blaſphemias proferat, aut in proximum contumelias &c. tunc ob actualis advertentiae defectum, philoſophicum, non theologicum peccatum committet. Verum quam laxa ſit doctrina haec, & quaenam abſurda eam conſequantur, infra expendetur.

Alterum principium, quo maxime nititur *Philoſophiſmus*, eſt invincibilis Dei ignorantia. Qui hanc defendunt, philoſophicum peccatum propugnent neceſſe eſt.

Athei

Athei enim, quos vocant *Negativos*, Deum invincibiliter ignorantes, etſi flagitia atrociora perpetrent, peccabunt quidem contra rectam rationem, non vero contra Deum, quem cum ignorent, offendere nequeunt: nec per illa perpetrata ſcelera promerituri ſunt poenam aeternam, ſed temporalem, qua a Rep. hujuſmodi flagitia puniri ſolent. Praetextu hujus invincibilis Dei ignorantiae *Charamuel* in Apologia contra *Fagnanum* Atheos ipſos in Caelum immittit. Sed erroneum quoque eſſe hoc alterum Philoſophiſmi principium, Deum nimirum poſſe inculpate neſciri, communiſſime oſtendunt ſolidiores Philoſophi, ac Theologi. Imo quod docere quidam recentiores Moraliſtae auſi ſunt, non eſt auſus & ipſe Epicurus, qui apud *Tullium lib.*1. de *Nat. Deor.* affirmavit *Dei cognitionem eſſe nobis innatam, atque inſitam, ita ut nullum ſit genus hominum, quod Deum ignoret*. Merito igitur *Alexander* VIII. anno 1690. Philoſophiſmum diris devovit in ſequenti damnata propoſitione, nimirum quod *peccatum philoſophicum in eo, qui vel Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, ſit grave peccatum, ſed non ſit offenſa Dei, neque peccatum mortale diſſolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum*.

§.II.

§. II.
De Peccati Diſtinctione.

Peccata ad invicem diſtinguuntur *ſpecie*, & *numero*. Specie quidem, quatenus ſpecialem habent malitiam, per quam unum peccatum eſſentialiter ab alio differt. Numero vero, quatenus actus ſunt individuales, & eorum malitia eſt ejuſdem naturae. Sic furtum a furto numero diſtinguitur; ſed furtum ſpecie differt a fornicatione.

Porro malitia actus peccaminoſi eſt oppoſitio ac difformitas, quam habet cum aeterna lege, ac recta ratione.

§. III.
De Peccatorum Specifica Diſtinctione.

Nota I. Specifica peccatorum diſtinctio proxime peti poteſt vel a diverſis peccatorum objectis, ut docet *D. Thomas*; vel a diverſis virtutibus, quibus peccata opponuntur, ut habet *Scotus*; vel a diverſis praeceptis, quibus peccata adverſantur, ut affirmant plurimi.

Nota II. Peccatorum objecta ſpecie diſtinguuntur per diverſam repugnantiam, quam habent cum aeterna lege, ac recta ratione.

Virtutes dicuntur diverſae, quando ſpecialem ac diſtinctam habent bonitatem.

Prae-

Praecepta tandem diverſa poſſunt eſſe, vel quatenus a diverſis ſuperioribus ſunt, ut praecepta juris divini, eccleſiaſtici, ac civilis; vel ratione rei praeceptae, quatenus ſcilicet praecipiunt vel rem ſpecie diverſam, vel eandem rem, ſed ſub motivo proximo diverſo. Porro praecipiendi motivum vel eſt proximum & intrinſecum, quod etiam dicitur *operis*, eſtque id, in quod opus naturâ ſuâ tendit. E. G. Intrinſecum praecepti jejunii motivum eſt temperantia, motivum eleemoſynae eſt miſericordia. Vel eſt extrinſecum, & dicitur motivum *operantis*, eſtque id, quod operans ſibi praeſtituit. E. G. Legislator jejunium praecipiens, honorem alicujus Sancti intendit. His poſitis,

Prop. I.

Specifica peccatorum Diſtinctio a diverſis non deſumitur praeceptis, ſi haec eandem numero rem, & ſub eodem motivo proximo praecipiant.

Prob. Furtum diverſis praeceptis prohibetur, jure nimirum naturali, divino, & humano. Sed qui furtum committit, unum ſpecie peccatum committit. Ergo ſpecifica peccatorum diſtinctio non a diverſis praeceptis deſumitur, ſi haec eandem rem, & ſub eodem motivo proximo praecipiant.

Hinc qui Sacrum omittit die feſto alicujus Sancti in diem dominicum incidente,

unum

unum ſpecie peccatum committit. Item qui jejunia violat quatuor temporum, quae incidunt in Quadrageſimam. Item violans votum multoties renovatum. Quia licet diverſa ſint praecepta, eandem tamen rem imperant ſub eodem proximo motivo.

Quod ſi diverſa praecepta ſub diverſo motivo proximo eandem rem praecipiant, tunc ſpecificam diſtinctionem inducunt. Hinc qui jejunium violaret contra votum jejunandi die Veneris editum, & contra Confeſſarii praeceptum eodem die jejunandi, & quatuor temporum eodem ſimiliter die recurrentium, triplex peccatum ſpecie diſtinctum patraret: unum contra temperantiam a praecepto Eccleſiaſtico impoſitum, alterum contra Religionem, quam reſpicit votum, & tertium contra poenitentiam a Confeſſario praeſcriptam.

Dixi, *ſub diverſo motivo intrinſeco*. Si enim diverſum praecepti motivum ſit extrinſecum, puta jejunium ad obtinendam ſerenitatem, vel in honorem alicujus Sancti praeceptum, ſpecificam non infert diverſitatem. Quia cum motiva haec fines ſint extrinſeci operantis, non vero operis, diverſae rationis praecepta non conſtituunt.

Prop. II.

Specificae peccatorum diviſionis radix duplex eſt: prima eſt, ſi actus diverſis opponantur virtutibus: altera, ſi actus eidem virtuti opponantur, modo notabiliter diverſo.

Prob.

Prob. Peccatum formaliter ſumtum in oppoſitione ad virtutem conſiſtit. Sed quaelibet virtus ſpecialem & diſtinctam habet bonitatem. Ergo actus diverſis oppoſiti virtutibus, vel eidem virtuti modo notabiliter diverſo, diſtinctam & ſpecialem habent malitiam, cum in oppoſitis eadem ſit ratio.

Sententia aſſerens, ſpecificam peccatorum diſtinctionem proxime deſumi ex objectis diverſis, in idem coincidere videtur cum noſtra propoſitione, ut teſtantur ipſi *Thomiſtae*. Peccatorum enim objecta ſpecie diſtinguuntur per diverſam cum lege repugnantiam: diſtinctam cum lege repugnantiam habent objecta per oppoſitionem ad diverſas virtutes: quae virtutes cum habeant diſtinctam rectitudinem, objecta eis oppoſita ſpecialem & diſtinctam habent malitiam. Sed modus, quo nos peccatorum ſpecies diſtinguimus, planior eſt ac facilior.

Hinc I. haereſis, deſperatio, odium Dei, blaſphemia ſunt peccata ſpecie diverſa, cum opponantur Fidei, Spei, Caritati, Religioni, quae ſunt virtutes ſpecie diverſae. Item ſi una eademque actio diverſis opponatur virtutibus, multiplex erit ſpecie peccatum. Sic una eademque Clerici percuſſio duas ſpecie malitias continet, unam contra juſtitiam, alteram contra Religionem.

Hinc II. multiplex etiam erit ſpecie peccatum, ſi actus eidem virtuti modo tamen

men notabiliter diverſo opponatur, quod triplici modo fieri poteſt. 1. Si actus adverſetur diverſis ejuſdem virtutis officis. 2. Si eidem virtuti opponatur contrario modo. 3. Si eidem virtuti diverſo modo, ſed non contrario repugnet.

Sint exempla. Idololatria, & ſuperſtitio ſpecie differunt in moralibus; quia licet eidem virtuti Religionis opponantur, adverſantur tamen ejuſdem virtutis officiis. Virtus enim Religionis non ſolum prohibet, ne alius a vero Deo colatur, contra quod peccatur Idololatria; ſed etiam ne illegitimo cultu honoretur, contra quod peccatur ſuperſtitione. Prodigalitas, & Avaritia difformitatem habent ſpecie diverſam; quia eidem virtuti Liberalitatis opponuntur modo contrario: prodigalitas nimirum per exceſſum, avaritia per defectum. Detractio, furtum, & homicidium ſunt peccata ſpecie diverſa, quia violant eandem virtutem juſtitiae modo diverſo, licet non contrario. Nam diverſa eſt ratio juſtitiam exercendi in fama ſervanda, ac in ſervandis bonis, & vita proximi. Sic e contrario diverſi ſpecie ſunt actus, per quos juſtitia violatur nocendo famae, bonis, aut vitae.

AP-

APPENDIX

De Peccatorum Circumſtantiis[1].

Q. I. *Quid ſint peccatorum Circumſtantiae?*

R. *Quaedam eſſe accidentia, quae comitantur, & circumſtant actum moralem, & aliquo modo ad ejus malitiam conferunt.*

Dixi 1. *eſſe accidentia* &c. quia ſupponunt peccatum in certa ſpecie conſtitutum. E. G. In furto rem eſſe alienam, non eſt circumſtantia, ſed ipſa furti eſſentia, cum furtum concipi non poſſit ſine rei alienae acceptione: eſſe autem rem magnam, vel parvam, vel eo in loco commiſſum, circumſtantia furti eſt; quia quamvis abeſſet haec vel illa quantitas &c. adhuc actus eſſet malus in ſpecie furti.

Dixi 2. *aliquo modo* &c. Nam aliter non cenſebitur circumſtantia actus moralis. E. G. Quod homicidium commiſſum ſit manu dextera, vel ſiniſtra, non eſt circumſtantia moralis ad malitiam actus influens.

Q. II. *Quotuplex ſit circumſtantia in genere?*

R. Circumſtantiae ſunt duplicis generis. Quaedam enim malitiam actus intra eandem ſpeciem augent, vel minuunt, & dicuntur *circumſtantiae aggravantes*, vel *minuentes*; ut quantitas magna, vel par-

va in furto: quae ſi ad mortalem malitiam addant venialem, dicuntur *leviter aggravantes*: ut ſi quis quinque furetur carolenos, cum gravis furti materia ſit quatuor. *Notabiliter* vero *aggravantes* dicuntur, ſi malitiam mortalem addant actioni jam mortali: ut ſi quis plures aureos furetur. Quod ſi circumſtantia peccatum transferat de veniali in mortale, dicitur *aggravans in infinitum*.

Aliae novam peccato tribuunt malitiam ſpecie diſtinctam ab ea, quae intrinſecus actui ineſt, & vocantur *circumſtantiae ſpeciem mutantes*: ut ſi quis furetur in loco ſacro, praeter furti malitiam actui addit ſpecialem ſacrilegii malitiam. Interdum hae circumſtantiae primariam peccati ſpeciem actui bono tribuunt: ut ſi quis ad pravum finem Vanagloriae eleemoſynam largiatur.

Q. III. *Quomodo circumſtantiae ſpeciem mutantes diſcerni poſſint?*

R. Circumſtantiae toties novam peccati ſpeciem addunt, quoties actui addunt novam oppoſitionem vel diverſis virtutibus, vel eidem virtuti modo notabiliter diverſo.

Q. IV. *Quot ſint circumſtantiae in particulari?*

R. Septem communiter aſſignantur, quae hoc verſu continentur: *quis*, *quid*, *ubi*, *quibus auxiliis*, *cur*, *quomodo*, *quando*.

Quis

Quis perſonae operantis conditionem vel qualitatem ſignificat: ut in fornicante, quod ſit conjugatus, conſanguineus, aut affinis, Sacerdos.

Quid non ipſum objectum ſecundum ſe (quod circumſtantia non eſt, cum ad actus ſubſtantiam pertineat) ſed ejus quantitatem denotat, ut in furto magnum, & parvum. Item conditionem perſonae, circa quam verſatur: ut ſi is qui percutitur, ſit parens, clericus, nobilis, plebejus.

Ubi loci circumſtantiam deſignat, an ſit ſacer, profanus, publicus.

Quibus auxiliis inſtrumenta vel adjutores, quibus peccatum commiſſum fuit, ſignificat. E. G. Hominem occidiſti veneno, aut aliquo inſtrumento prohibito, vel ope ſicarii, daemonis, maleficii.

Cur finem extrinſecum operantis perhibet, ob quam actionem exercuit: ut ſi fureris ad inebriandum. Dixi, *finem extrinſecum operantis*; quia finis intrinſecus operis non eſt circumſtantia, ſed ad eſſentiam actus moralis pertinet, cum ſit ejus objectum formale.

Quomodo modum actionis exprimit, num intenſe, an remiſſe, ex paſſione, ex malitia, ex perfecta, aut imperfecta advertentia.

Quando tempus denotat, an die feſto opera ſervilia exercueris, num parva, an longa mora; num detractio longo tempore perduraverit.

 No-

Nota, certum eſſe circumſtantias ſpeciem mutantes in Confeſſione eſſe exprimendas. An vero notabiliter aggravantes ſint etiam manifeſtandae, diſputatur inter Theologos: affirmativa ſententia verior eſt, & communior.

§. IV.
De Numerica peccatorum Diſtinctione.

Nota. Agimus hîc de peccatorum numerica diſtinctione non phyſica, ſed morali; cum peccata non ſint quid phyſicum, ſed morale. Actus enim voluntatis, in quibus potiſſimum peccata conſiſtunt, poſſunt eſſe plures phyſice, licet moraliter ſint unus; & plures moraliter, licet ſint phyſice unus. Igitur tot erunt numero peccata, quot erunt actus voluntatis moraliter diſtincti. Sed ut dignoſcatur, num actus voluntatis ſit phyſice unus, an moraliter plures, ſequens Regula tradi poteſt.

Prop. unica.

Numericae peccatorum diſtinctionis radix etiam duplex eſt: prima eſt, ſi idem actus entitative unus plura reſpiciat objecta totalia; tunc tot erunt numero diſtincta peccata, quot erunt objecta totalia violata. Secunda eſt, ſi actus ſint phyſice plures, tunc ſolum peccata numero multiplicantur, quando iidem actus moraliter interrumpuntur.

Prob.

Prob. 1. pars. Si idem actus, etſi entitative unus, plura reſpiciat objecta ſpecie diverſa, plura includit peccata ſpecie diſtincta. Ergo a pari ſi idem actus phyſice unus plura reſpiciat objecta numero diſtincta, plura etiam numero diſtincta peccata includit.

Hinc inferes, eum qui unico actu plures homines intendit occidere, vel reipſa occidit, plura peccata numero diſtincta perpetrare; quia licet actus ſit unus, objecta tamen totalia, ſive homines, ſunt diverſa. Item qui uno actu pluribus damnum infert; qui unicam blaſphemiam in plures Sanctos profert; qui pluribus unico ſermone ſcandalum praebet; qui hominem diverſi generis contumeliis afficit, vel in pluribus materiis de eo detrahit, quia diverſo in genere honorem, & famam laedit; qui una detractione plures homines infamat: quia quilibet homo jus ſuum habet ad honorem, & famam.

Item qui ſtatuit per totam Quadrageſimam non jejunare, horas canonicas non recitare, tot peccata committit, quot ſunt dies. Sacerdos cum peccati mortalis conſcientia plures ſucceſſive Confeſſiones audiens, & abſolvens, tot peccata committit, quot abſolutiones impertitur. Idem dicendum de malo Sacerdote pluribus ſucceſſive Euchariſtiam miniſtrante; cum una Communio ab altera non dependeat.

Prob. 2. pars: tot ſcilicet eſſe peccata, quot ſunt actus moraliter interrupti. Nam interruptio actuum hîc attendi debet in ordine ad Confeſſionem. Atqui Confeſſio eſt actus moralis. Ergo interruptio, quae actus in ordine ad Confeſſionem diſtinguit, debet eſſe moralis.

Q. I. *Quandonam haec moralis interruptio accidat?*

R. Actum voluntatis moraliter interrumpi, quando is nec formaliter, nec virtualiter perſeverat. Quod tripliciter accidere poteſt, 1. per expreſſam retractationem: 2. per ceſſationem ab actu voluntariam: 3. per naturalem ceſſationem, aut oblivionem, aut diſtractionem, aut per ſomnum. Sed ut facilius tradita Regula applicari queat, diſtinctis quaeſitis illam exponam.

Q. II. *An peccata, quae interius conſummantur, ut ſunt odia, haereſes, deſideria turpia, delectationes moroſae, moraliter interrumpantur per quamcunque ceſſationem etiam naturalem; ita ut tot ſint numero peccata, quot ſunt actus voluntatis in illa conſentientis.*

R. Affir. Nam ejuſmodi peccata cum in actibus voluntatis conſiſtant, poſtquam commiſſa ſunt, nec formaliter, nec virtualiter remanent, cum unus ab alio non pendeat. Ergo multiplicatis voluntatis actibus, multiplicantur peccata. Hinc poenitens in Con-

Confeſſione explicare tenetur, quot vicibus in voluntate conſenſit. Quod ſi omnia diſtincte numerare nequeat, quia pravus animus fuit diuturnus, tunc temporis moram manifeſtare tenetur.

Q. III. *Quomodo multiplicentur peccata, quae in actione externa perficiuntur, ut furtum, homicidium &c.?*

R. Peccata, quae exterius perficiuntur, ut ſunt peccata oris, & operis, moraliter interrumpi, ac proinde numero multiplicari 1. per conſummationem operis externi. E. G. Si quis propoſitum habeat furandi, illudque exſequatur, rem alienam reipſa ſurripiendo, & hoc furto conſummato, aliud propoſitum renovet, duo committit peccata; quia primum propoſitum completum fuit media furti exſecutione.

2. Per retractationem.

3. Per voluntariam, & liberam pravi actus ceſſationem. Nam qui actum priorem retractat, ac de illo dolet, vel ſine retractatione voluntarie ac libere a pravo ceſſat propoſito: E. G. qui dicit, nolo amplius pergere in hoc opus, tunc ſi iterum ad pravum redeat propoſitum, novus actus erit moraliter diverſus a primo, cum a primo non pendeat, & ideo erit novum peccatum. Utrum vero praefata peccata multiplicentur non ſolum per retractationem, & liberam operis ceſſationem; verum etiam per quamcunque naturalem ceſ-

ſationem, ut per ſomnum, oblivionem, diſtractionem &c. quaeſtio non levis eſt inter Theologos, ad cujus ſolutionem

Aſſero, *Interiorem repetitionem pravi propoſiti in peccata, quae opus externum reſpiciunt, moraliter non interrumpi per quamcunque naturalem ceſſationem, ſi interior pravi actus repetitio in aliquo uniatur effectu, qui ad peccati conſummationem conducat, dummodo inter repetitos actus multum temporis non intercedat*.

Prob. Qui furari deliberat, & continuo viam arripit, ſcalas admovet, inſtrumenta diſponit, etſi in itinere de aliis rebus cogitet, confabuletur, legat, ſaepius propoſitum furandi repetat, unum peccatum committit. Quia pravi actus interni repetitio virtualiter perſeverat & durat in opere illo externo; unde unum moraliter peccatum ex omnibus illis actibus habetur: nec breves illae quae intercedunt diſtractiones, dum fur intra eundem diem omnia ad furti exſecutionem parat, ſeriem illam actuum, qui ad peccati conducunt exſecutionem, moraliter interrumpunt.

Dixi, *dum inter repetitos actus multum temporis non intercedat*. Si enim magna temporis mora intercedat, tunc moralis actionis unitas aufertur, licet prior voluntas non ſit retractata.

Quae autem aeſtimanda ſit temporis diu-

diuturnitas ad conſtituendum unum moraliter peccatum, variant Theologi. Quidam docent, impetum unius actus ad duos vel tres dies perdurare: *Concina* extendit tantum ad unum diem.

Q. IV. *An actus externi phyſice plures, ſi ad ejuſdem peccati conſummationem dirigantur, unum morale peccatum conſtituant?*

R. Cum diſtinct. Si actus externi ad eundem actum principalem ordinati, ejuſdem ſint cum illo malitiae, ab actu principali moraliter non diſtinguuntur: ſecus, ſi aliquam ſpecialem habeant malitiam.

Prob. 1. pars. Quia tunc judicio prudentum una actio moralis cenſetur virtualiter perſeverans in tota illa ſerie actuum, qui tanquam media, & diſpoſitiones a voluntate aſſumuntur, & diriguntur ad ejuſdem peccati conſummationem. Ita ictus, vulnera, quae homicidium antecedunt, peccata non conſtituunt ab homicidio diſtincta, cum ad hoc ordinantur, efficiantque unum totale objectum.

Prob. 2. pars. Si actus ſubordinati ſint malitiae diverſae ab actus principalis malitia; tunc plura ſunt peccata ſpecie diſtincta. E. G. Si ad homicidium conſummandum ope daemonis utaris, actus ſubordinatus erit peccatum ab actu principali moraliter diſtinctum.

Si vero actus externi ad idem opus

non ordinantur, tot ſunt peccata, quot actus. E. G. Qui animum tantum habuit inimicum vulnerandi, quem poſtea ira correptus occidit, duo peccata commiſit.

Inſuper actus, qui principalem actionem ſubſequuntur, ſunt peccata inter ſe a principali actione diſtincta. Quia actus ſubſequentes priorem actionem non integrant ſeu perficiunt, ſed aliam praeparant. Hinc ſi quis inimicum occidat, ſtatimque de ejus morte delectetur, duo committit peccata, cum gaudium de morte illata novum ſit peccatum. Ita multi contra multos.

§. V.
De Peccatorum Gravitate.

Nota I. Gravitas peccati eſt major, vel minor malitia, quam unum peccatum prae alio habet, ac proinde redditur majore, vel minore poena dignum. Hoc autem malitiae incrementum haberi poteſt in eadem, vel diverſa ſpecie. Sic furtum decem nummorum eſt homicidio levius, & gravius quinque nummorum furto.

Nota II. Peccata non eſſe aequalia, ſed alia aliis graviora. Scriptura teſtatur *Jerem. Thren.* IV. *Major effecta eſt iniquitas filiae populi mei peccato Sodomorum*: & *Joan.* XVIII. *Qui me tradidit tibi, majus peccatum habet*. Quaeritur autem inter Theologos, unde petenda ſit haec gravi-

vitas, ad cujus quaeſiti ſolutionem

Aſſero cum *D. Thoma* 1. 2. *q.* 73. *art.* 4. *regulariter loquendo, illa peccata eſſe graviora, quae praeſtantioribus virtutibus per ſe opponuntur.*

Prob. *Peſſimum optimo contrarium eſt,* ait *Angelicus loco laud. optimum autem in moralibus eſt maxima virtus; peſſimum vero graviſſimum peccatum. Ergo maximae virtuti opponitur graviſſimum peccatum.*

Porro peccatum, quod praeſtantiori virtuti opponitur, pejus habet objectum, & peccantem majore bono privat. Hinc peccata, quae theologicis virtutibus opponuntur, ceteris paribus, graviora ſunt illis, quae virtutibus opponuntur moralibus.

Dixi 1. *regulariter loquendo*. Nam peccatum gravius ex objecto ſuperari in malitia poteſt a peccato inferioris generis ratione circumſtantiarum, ut docet idem *Angelicus* 2. 2. *q.* 10. *art.* 3. *ad* 1. *Nihil prohibet, peccatum quod eſt gravius ſecundum ſuum genus, eſſe minus grave ſecundum aliquas circumſtantias*. Hinc blaſphemia eſt gravius peccatum, quam homicidium; & tamen ratione circumſtantiarum quae illud comitantur, & ratione effectuum qui illud ſequuntur, in prudenti hominum aeſtimatione homicidium gravius ipſa blaſphemia habetur.

Dixi 2. *per ſe opponuntur*. Hinc homicidium eſt gravius, quam laborare die feſto;

feſto; quamvis illud juſtitiae, hoc Religioni opponatur. Homicidium enim natura ſua, & jure naturali prohibetur; abſtinentia vero ab opere ſervili diebus feſtis jure poſitivo vetatur.

CAP. II.

De Conditionibus ad peccatum requiſitis.

UT peccatum ſit imputabile, duo neceſſario requiruntur, *advertentia rationis*, ac *liber voluntatis conſenſus*. Sed quaenam advertentia, quinam conſenſus ſufficiat, diſtinctis paragraphis exponam.

§. I.

De Advertentia ad peccatum neceſſaria.

Nota I. Advertentia multiplex eſt: prima ratione *objecti*, cujus alia eſt ad actionem materialiter ſumtam, ſive ad phyſicum actionis moralis objectum ſine reflexione ad ejus malitiam: ut ſi quis advertens ſe comedere carnes, non reflectat id a ſe fieri die jejunii. Alia eſt ad actionem, & ad ejus malitiam: ut ſi quis advertat ad

ad carnem quam comedit, & ad ejus prohibitionem.

Secunda ratione *modi*, cujus alia eſt formalis, alia virtualis; formalis quidem, quae etiam expreſſa & actualis dicitur, in actuali apprehenſione malitiae actus conſiſtit. Virtualis ſeu interpretativa habetur in eo, qui poteſt ac debet ad malitiam actus advertere, nec tamen advertit.

Tertia ratione *perfectionis*, cujus alia eſt plena, ut cum aliquid expedita mente diſcernimus. Alia ſemiplena, ut cum mente non perbelle expedita aliquid cognoſcimus; ut accidit in ſemidormiente.

Nota II. Convenit penes omnes ad peccatum requiri aliquam advertentiam ſaltem virtualem ad malitiam actus. Nam ubi nulla advertentia ſeu cognitio, ibi nulla libertas, atque inde nullum peccatum. Id autem, quod in controverſia vertitur, eſt, num ad formaliter peccandum requiratur actualis & expreſſa advertentia, vel ſaltem dubitatio, vel ſcrupulus malitiae moralis: an ſufficiat virtualis & interpretativa advertentia, quae etſi actu malitiam objecti non conſideraverit, potuerit tamen morali potentia, & debuerit conſiderare. Sententiam affirmantem actualis reflexionis neceſſitatem ad peccatum, primus omnium docuit *Grabriel Vaſquez*, quem ſecutus eſt *Terillus*, ceterique Probabiliſtae. Pro opinione eam neceſſitatem negante ſtant Thomi-

miſtae, praeſertim Probabilioriſtae. Sit ergo cum his

Prop. I.

Ad formaliter peccandum non requiritur actualis advertentia, neque dubium, vel ſcrupulus de operis malitia: ſed advertentia ſufficit virtualis in eo ſita, quod homo poſſit, ac debeat advertere.

Prob. I. Si ad peccandum neceſſaria foret actualis advertentia, nulla eſſent ignorantiae crimina. Sed de fide eſt dari peccata ignorantiae, quae ſcilicet ex vincibili malitiae ignorantia proficiſcuntur. Ergo &c. Major prop. prob. Qui enim ſe peccare advertit, non ignoranter, ſed ſcienter peccat; tunc quippe malitia ignoratur, cum malitiae notitia deeſt. Ergo ſi dantur ignorantiae peccata, actualis advertentia non requiritur, ſed ſufficit virtualis.

Prob. II. Dantur peccata ex conſcientia erronea culpabili. Sed natura & eſſentialis notio conſcientiae vincibiliter erroneae pugnat cum advertentia, cum cognitione, dubio, & ſcrupulo. Quando enim dubium adeſt, dubia conſcientia ab omnibus appellatur; & ſcrupuloſa, ſi ſcrupulus occurrat. Erronea ergo conſcientia eſſentialiter malitiae cognitione caret. Quamobrem dicebat Apoſtolus: *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum.*

Prob. III. Ideo neceſſaria eſt actualis cognitio, ut peccatum ſit voluntarium. At-

Atqui id opus non eſt, eo quod ſine actuali malitia ſeu advertentia voluntarium eſſe queat. Ergo &c. Satis quippe eſt ad peccandum voluntarium indirectum & interpretativum; idcirco haud requiritur expreſſa actualis voluntas ſeu volitio, ſed ſufficit virtualis in eo ſita, quod homo poſſit, ac debeat velle. Itaque non requiritur actualis advertentia, ſed ſufficit virtualis.

Confirmatur idem argumentum exemplis. Qui poteſt, ac debet vetare malum, & non vetat, cenſetur conſentire. Qui tacet, cum poſſit, debeatque negare, cenſetur virtualiter concedere; ut omnia jura clamant. Similiter qui poteſt, debetque notitiam implendae legis comparare, illamque negligit, vel omittit advertere, conſuetudine prava, vel turpi affectione, cupiditate, libidine impeditus, peccat. Legeſis *D. Thomam* 1. 2. *q.* 6. *art.* 3. & *art.* 7. *ad* 3.

Prob. IV. Admiſſa neceſſitate actualis advertentiae ad formaliter peccandum, doctrina de peccato philoſophico ab Eccleſia damnata reviviſcit. Ergo rejicienda. Prob. Antecedens. Peccatum philoſophicum eſt actus humanus naturae rationali diſconveniens, ſed non Dei offenſivus. Sed qui ſine actuali cognitione de malitia actus peccat, ejus operatio juxta Adverſarios, etſi rectae rationi ſit maxime difformis, non eſt tamen formaliter mala, ac proinde Dei

non

non offenſiva. Ergo aut rejiciant Adverſarii opinionem de neceſſitate actualis cognitionis, aut peccatum philoſophicum deglutiant neceſſe eſt.

Adverſariorum argumenta ad haec duo potiſſimum reducuntur, 1. nullum eſſe peccatum ſine cognitione, cum cognitio ſit prima libertatis radix. 2. In caſu inadvertentiam cenſendam eſſe invincibilem, cum nulla menti occurrat malitiae notitia, neque de ea dubium vel ſcrupulus adſit, ac proinde excuſaret a peccato formali.

Ad I. R. nullum eſſe peccatum ſine cognitione vel actuali, vel virtuali, concedo; ſemper ſine cognitione actuali ac formali, nego. Sufficit enim cognitio virtualis, qua quis poteſt, & ſcire tenetur, ut peccatum ſit indirecte volitum, ac proinde imputabile.

Ad II. R. Si defectus actualis cognitionis ſit antecedens, & abſque voluntate, & culpa hominis, concedo eſſe invincibilem, & a culpa excuſare. Si contra privatio actualis cognitionis ſit conſequens, & volita in cauſſa ob culpam ipſius hominis, nego invincibilem eſſe, & a peccato excuſare, cum culpabilis ſit, & peccati cauſſa.

Ex dictis inferes I. privationem actualis cognitionis tunc a peccato excuſare, quando oritur ex invincibili ignorantia. Sic infideles negative, nempe qui de Evange-

angelio nihil audierunt, a peccato excuſantur, ſi legibus Evangelii non obſequantur. Idem dicendum de fidele timorato, & circumſpecte agente, qui naturali raptus diſtractione, vel ob ſimilem cauſſam, non advertit ad rem, quae non eſt intrinſece mala, & ſolo jure poſitivo prohibita: puta fidelis, qui abſque culpabili negligentia ad diem jejunii non advertit. Item bonus Clericus, cui ab animo penitus excidit recitatio alicujus horae canonicae. Item poenitens, qui prae oblivione impoſitam praefixa die ſatisfactionem non implet, propterea quod ea inadvertentia naturalis & invincibilis cenſetur, agenſque ad obligationem non advertit, nec advertere poteſt: neque ulla adeſt culpabilis negligentia, neque ſola objecti propoſitio ſimul cum habituali praecepti cognitione ſufficit ad excitandam cognitionem malitiae, cum non agatur de re intrinſece mala.

Inferes II. A peccato formali non excuſari, qui culpabili ignorantia non advertit ad malitiam operis praeſertim in his, quae intrinſece mala ſunt, & contra legem naturalem. In hiſce enim materiis ad excitandam actualem malitiae cognitionem, ſufficit habitualis malitiae notitia cum advertentia ad id, quod agitur, cum ſimplex objecti propoſitio intrinſecam connexionem habeat cum ejus malitia. Sic qui vin-

vincibiliter Deum ignorat, vel actu de Deo non cogitat, a formali peccato non excuſatur, cum ejus error & inadvertentia ſit vincibilis. Item a culpa formali non erunt immunes conſuetudinarii, qui ex prava conſuetudine non retractata blaſphemias in Deum evomunt, contumelias in proximum proferunt, nefandis ac turpibus rebus ſeſe immiſcent; cum horum excoecatio ſit voluntaria. Homo enim eodem praecepto, quo vitare peccatum tenetur, tenetur adhibere advertentiam & conſiderationem, cum ſine ea peccatum vitari nequeat.

Dixi, *ex conſuetudine non retractata*. Nam conſuetudinarius, qui per poenitentiam ſuum retractavit habitum, media a prudenti Confeſſario praeſcripta adhibuit, ac ſerio conatus eſt, ne pravus habitus erumperet in actus, ſi quid ſibi incaute contra legem excidat, reus non eſt: cum actus inconſiderate commiſſus, nec voluntarius ſit in cauſſa, utpote retractata; nec in ſe, utpote qui ex oblivione quadam naturali contingat.

Prop. II.

Semiplena advertentia, qualis eſt in ſemidormiente, non ſufficit ad peccatum mortale, ſed advertentia plena requiritur, etiamſi materia gravis ſit.

Prob. Peccatum mortale eſt perfecta averſio a Deo. Ergo perfectam requirit ad-

advertentiam vel actualem, vel ſaltem virtualem, qualis certe ea non eſt, quae reperitur in eo, qui vel ſemidormiens, vel mente pene omnino diſtracta vix ad actionem ſuam attendit. Et ſane nemo bonus pater filium ſuum ab hereditate dejiceret ob peccatum ex ſemiplena conſideratione commiſſum. Ergo neque etiam miſericors Deus hominem a ſua gratia excludet ob peccatum commiſſum ab eo, qui mente non expedita peccati malitiam plene non cognovit, vel cognoſcere potuit.

Dices: Qui poteſt, & tenetur advertere, niſi advertat, peccat. Ergo a pari peccat qui imperfecte conſiderat, ſi poſſit perfectius conſiderare.

R. Qui non advertit, cum poſſit, peccat: cum hoc proveniat ex ſua culpabili negligentia. Secus, ſi imperfecte conſideret, cum hoc procedat ex mente non expedita, nec valente plene advertere, quantum requiritur ad peccatum mortale.

Hinc 1. debitae attentionis in divino officio requiſitae reus non eſt pius ac diligens Clericus, qui neceſſariis vacans ſtudiis, dum attente officium vult recitare, aliquando tam profunde diſtrahitur, ut ſaepe dubitet an aliquid recitaverit. 2. A peccato mortali excuſatur qui non plene a ſomno excitatus, de aliquo impuro phantaſmate delectatur; quia tunc non plene adverti poteſt ad ejus malitiam.

§.II.

§. II.
De Conſenſu ad peccatum requiſito.

Quae hactenus diximus de Advertentia, pariter dici debent de conſenſu. Hinc

Aſſero I. *Ad peccatum mortale requiritur omnino plenus conſenſus, ſeu deliberatio voluntatis.*

Prob. Peccatum mortale plena eſt & conſummata culpa. Ergo ad illud requiritur perfecta, ac plena voluntatis deliberatio. Ita Doctores communiter.

Aſſero II. *Ad mortale non requiritur, ut conſenſus feratur in rem ut malam, ſed ſufficit, ſi feratur in rem quae mala eſt, & ut talis adverti poteſt, ac debet.*

Prob. Malum eſt ſumme, & omni modo fugiendum. Sed voluntas quae fertur in rem malam, non ut malam, ſed quae ut talis adverti poſſit, ac debeat, malum non fugit omni modo, cum illud indirecte & interpretative velit. Ergo &c.

Aſſero III. *Nonnunquam fieri poteſt, ut peccatum etiam in materia gravi defectu ſufficientis conſenſus non ſit, niſi veniale.*

Prob. ex *D. Thoma* 2. 2. *q.* 88. *art. 6. Poteſt id quod ex genere ſuo eſt mortale, eſſe veniale propter imperfectionem actus; quia non perfecte pertingit ad rationem actus moralis, cum non ſit deliberatus, ſed ſubitus.* AP-

APPENDIX

De Voluntario, & Libero.

§. I.
De Voluntario.

Q. I. *Quid ſit Voluntarium?*

R. *Voluntarium actus eſt a voluntate procedens cum rationis advertentia ſaltem virtuali*. Duo igitur ad voluntarium requiruntur, 1. ut *a voluntate procedat*, vel, ut alii dicunt, *a principio intrinſeco*. Hinc ſi quis manum tuam arripiat, ut Idolo offeras incenſum; actio quae, te invito, in te fit, voluntaria non eſt, cum ſit a principio tibi extrinſeco, ſeu ab extrinſeca vi quam pateris. 2. Ut *fiat cum advertentia rationis* i. e. cum praevia eorum cognitione, quae voluntaria dicuntur. Hinc motus omnes, qui rationem praeveniunt, ut motus qui primo primi vocantur, voluntarii non ſunt. Item actus ſomniantium, amentium, qui non ſunt ſaltem perfecte voluntarii. Item brutorum operationes, quae licet ſint a principio intrinſeco, non ſunt tamen voluntariae, eo quod fiant aut ſine ulla prorſus cogitatione, juxta ſententiam aſſerentem, bruta eſſe mere automata: aut ſaltem ſine advertentia & cognitione finem cum mediis comparante. Bruta enim ex craſ-

craſſa & materiali quadam perceptione ad objecti praeſentiam ſponte ſe movent. Sed cum haec cognitio imperfecta ſit, & cognitionis ſimulacrum, volitio ex ea ſequens remota eſt quaedam voluntarii ſimilitudo. Hinc eſt, ut eorum actus ſpontanei potius, quam voluntarii dici debeant.

Dixi, *ex advertentia ſaltem virtuali*; eâ ſcilicet, quae licet defuerit, haberi tamen potuit, ac debuit.

Q. II. *Quotuplex ſit Voluntarium?*

R. Multiplex: Nam I. in *neceſſarium*, & *liberum* dividitur. Neceſſarium eſt quod a voluntate ad unum antecedenter determinata procedit. Ut amor Beatitudinis in communi, & Beatorum amor, qui ex perfectiſſima cognitione ſummi Boni clare viſi & poſſeſſi voluntarie, ſed neceſſario procedit. Liberum vero eſt quod fit a voluntate ſine intrinſeca & antecedenti determinatione ad unum. Ut viatorum amor, in qua vera aut falſa ſita eſt beatitudo. Hinc omne liberum voluntarium eſt, ſed non omne voluntarium eſt liberum.

II. Dividitur in *perfectum*, quod fit cum plena advertentia, plenoque conſenſu; & in *imperfectum*, quod cum ſemiplena advertentia fit, & ſemipleno conſenſu. Ut accidit in ſemidormiente, vel ſemiebrio.

III. Dividitur in *directum*, *indirectum*, & *interpretativum*. Directum eſt il-
lud,

lud, quod in ſe & immediate eſt volitum. Ut ſi quis hominem occidat, quia vult eum occidere. Voluntarium indirectum eſt, quod non in ſe & immediate, ſed in cauſſa eſt volitum, quod nimirum ſaltem praevideri potuit ut ejus effectus cauſſa. Hujuſmodi eſt homicidium in ebrietate commiſſum ab eo, qui libere ſe inebriavit, praevidens ſe, cum ebrius fuerit, homicidii capacem fore. Interpretativum dicitur, quod licet non ſit poſitive volitum, juxta tamen moralem prudentum aeſtimationem cenſetur volitum, eo quod facere omiſerit quod poterat & debebat. Hujus voluntarii ſpecies libera eſſet navis ſubmerſio, propterea quod Navarchus eam regere omiſerit. At ſaepe voluntarium hoc cum indirecto confunditur.

Q. III. *Quaenam requirantur conditiones, ut effectus, qui ex aliqua cauſſa ſequitur, ſit voluntarius non ſolum phyſice, ſed etiam moraliter i. e. ad meritum, vel demeritum?*

R. Tres requiri conditiones. 1. Ut operans advertat, vel advertere poſſit effectum ex illa ſecuturum eſſe. Hinc defectu hujus conditionis inculpabilis fuit immodeſtia *Noë*, eo quod nullo modo fuerit in ebrietate praeviſa. Ignorabat enim *Noë* vinum poſſe hunc effectum cauſſare. 2. Ut effectum impedire poſſit, auferendo illius cauſſam. Sic peccat qui obſcenam tabel-

lam , quae pravarum cogitationum cauſſa eſt, apud ſe retinet, vel alteri vendit. 3. Ut cauſſam hanc auferre teneatur, vel eam non ponere. Hujus tertiae conditionis defectu non peccat Parochus, qui Confeſſiones audiens, inordinatos motus invitus patitur.

Q. IV. *Quid ſit Spontaneum, & Liberum, et qui a Voluntario differant?*

R. Voluntarium, ſpontaneum, & liberum aliquando inter ſe confunduntur, ſed ſi preſſe loqui velimus, inter ſe differunt. Nam ſpontaneum ſtricte acceptum eſt quod ab appetitu pure ſenſitivo procedit, ſub qua ratione convenit ſolis brutis: late ſumtum eſt quod ab appetitu ſive rationali, ſive ſenſitivo procedit. Hinc differt a voluntario ſtricte accepto, quod ab appetitu rationali, ſeu voluntate proficiſcitur.

Liberum eſt quod oritur a potentia ſuorum actuum domina. Verum aut latius ſecundum genus ſumi poteſt, aut ſtrictius & ſecundum propriam ſpeciem: latius quidem & conceptu generico ac communi in *voluntario perfecto* ſitum eſt. Agens enim ab omni vel externa, vel interna cauſſa cogente ſolutum & expeditum praeterquam a proprio judicio, propriaque voluntate, ideo vult, quia vult. Strictius vero & conceptu ſpecifico *ut a vera, reali, activa poteſtate ad oppoſita provenit.* Ita enim Agens vult aliquid, ut & oppo-
ſitum

ſitum velle poſſit : libertas ſecundum genus omni ſtatui ſive termini ſive viae communis eſt : ad meritum vel demeritum proinde ſola non ſufficit : libertas ſecundum propriam ſpeciem ſtatui viatoris eſt propria , & ad meritum vel demeritum neceſſaria.

Q. V. *Quid ſit Involuntarium?*

R. Involuntarium dupliciter ſumi poteſt , *negative* , & *poſitive* . Negative ſumtum , eſt quod a voluntate ſimpliciter non procedit, ſive cum voluntas non vult aliquid, quod velle poſſet : ſumtum poſitive ſeu contrarie, eſt quod non ſolum non eſt vetitum , ſed etiam nolitum , & contra actualem inclinationem voluntatis.

Involuntarium poſitive duplex eſt , *ſimpliciter*, & *ſecundum quid* . Involuntarium ſimpliciter eſt contra inclinationem voluntatis, quantum eſt in ſe efficacem ad illud impediendum . Ut mors, quae alicui affertur plane invito . Item motus concupiſcentiae, qui contra voluntatem inſurgunt toto affectu renitentem .

Involuntarium ſecundum quid eſt quod voluntati quidem diſplicet ſecundum aliquam conſiderationem , ſecundum aliam vero magis placet . Sic mercium projectio in mare metu naufragii facta diſplicet quidem mercatori, ſpectato earum valore, ſed ſpectata tempeſtate magis arridet ; cum ea in circumſtantia ad mortem vitandam ne-

ceſſaria eſſe videatur. Hinc mercium jactura mercatori voluntaria eſſe dicitur ſimpliciter, i. e. abſolute; involuntaria ſecundum quid, i. e. conditionate.

Q. VI. *Num involuntarium, coactum, neceſſarium, & violentum ſint unum & idem?*

R. Neg. Nam violentum proprie dicitur de agentibus inanimatis. Hinc motus lapidis surſum projecti dicitur violentus, non vero involuntarius. Coactum ſive invitum proprie dicitur de agentibus animatis ſive ratione careant, ſive non. Involuntarium dicitur de ſolo agente rationali. Neceſſarium vero de violento, coacto, & aliqua tum voluntarii, tum involuntarii ſpecie: voluntarii quidem, quia amor Beatificus neceſſarius eſt, & tamen non eſt coactus, violentus, aut involuntarius; involuntarii vero, quia aliqui concupiſcentiae motus neceſſarii ſunt ſimul, & involuntarii.

Hinc collige, violentum naturali, coactum ſpontaneo, involuntarium voluntario, neceſſarium libero opponi.

§. II.
De Libero.

Liberum, ut vidimus, huic ſtatui proprium, a vera, reali, activa poteſtate ad oppoſita provenit: inde definitur in Scho-

Scholis Agens liberum, *quod poſitis omnibus ad agendum praerequiſitis, poteſt agere, & non agere*. Verum ea praerequiſita ad agendum intelliguntur ut ſe teneant ex parte *actus primi*, non *ſecundi*; ex parte facultatis activae, non actionis: ſed ſub iis ita vult aliquid homo, ut & oppoſitum velle poſſit.

Q. I. *Quotuplex ſit Libertas?*

R. Ex dictis duplicem diſtingui libertatem, aliam nimirum *a coactione*, *a neceſſitate* aliam. Libertas a coactione ſive a violentia eſt, cum nullo cogente, actus ſponte ponitur, licet neceſſario ponatur. Hoc ſenſu libere amare Deum dicuntur Beati, libertate ſcilicet ſeu immunitate a coactione, quia non coacte & cum repugnantia, ſed voluntarie & ſpontanee Deum amant. Libertas a neceſſitate, quae libertas etiam *indifferentiae*, & *liberum arbitrium* appellatur, eſt immunitas non ſolum a coactione & violentia, verum etiam ab intrinſeca & antecedente neceſſitate. Hoc ſenſu liber eſt qui active poteſt oppoſita: oppoſita ſunt agere bonum vel malum. Hinc libertas *Contradictionis*, *Specificationis*, *Contrarietatis*, ut ajunt: poteſtas nimirum agendi vel non agendi, agendi hoc vel illud, agendi bonum vel malum. His poſitis,

Aſſero I. *Agnoſcenda eſt in homine etiam lapſo libertas indifferentiae, ſeu libe-*

rum voluntatis arbitrium.

Prob. Nihil in Scriptura frequentius, quam hominem etiam lapſum ſuorum actuum dominium habere, poteſtatem bonum malumve eligendi. Sed homo ratione libertatis indifferentiae, ſeu poteſtatis agendi & non agendi, eligendi hoc vel illud, dominio in ſuos actus potitur. Ergo &c. Major prob. ex libro *Geneſis cap.* IV. ubi ad Cain haec dicit Dominus: *Nonne ſi bene egeris, recipies; ſin autem male, ſtatim in foribus peccatum aderit? ſed ſub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.* Duo autem hîc notanda, 1. Cain in ſuam concupiſcentiam dominio potiri. 2. Poſſe agere bonum, ac malum. Ergo libertate indifferentiae, ſeu libero voluntatis arbitrio Cain praeditus erat.

Recte igitur Tridentinum *ſeſſ.* VI. *can.* 5. Novatores damnavit, aſſerentes liberum hominis arbitrium poſt Adae peccatum amiſſum & extinctum eſſe, ac rem eſſe de ſolo titulo.

Aſſero II. *Ad meritum, vel demeritum in ſtatu naturae lapſae non ſufficit libertas a coactione, ſed inſuper requiritur libertas a neceſſitate.*

Prob. I. Ita definitum eſt ab *Innocentio* X. qui hanc propoſitionem haereticam declaravit, damnavitque: *Ad merendum, vel demerendum in ſtatu naturae lapſae, non requiritur in homine libertas a neceſſitate, ſed*

ſed ſufficit libertas a coactione.

Prob. II. Ex Scriptura, quae rationem meriti, vel demeriti repetit ab immunitate a quacunque neceſſitate intrinſeca & antecedenti. *Eccleſiaſtici cap.* XXXI. *Beatus* dicitur *qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus, facere mala, & non fecit. Ideo ſtabilita ſunt bona illius in Domino.* Merito igitur ratio ex eo repetitur, quod quis mandata non violet, cum poſſit. Atqui qui mandata non violat, cum poſſit, is profecto liber eſt non ſolum a coactione, verum etiam a quacunque intrinſeca & antecedenti neceſſitate. Nam aliter non poſſet ſervare mandata, cum ex neceſſitate eſſet ad unum determinatus.

Aſſero III. *Indifferentia ad peccandum ad naturam libertatis non pertinet, ſed ad ſtatum puri hominis viatoris.*

Prob. 1. pars ex *D. Thoma*, qui in II. *Senten. diſt.* 25. *q.* 1. *art.* 1 *ad* 2. ita ratiocinatur: Deus eſt perfecte liber, Angeli & Beati perfecta fruuntur libertatate circa creaturas, circa quas verſatur eorum libertas. Sed in Deo, in Angelis, in Beatis nulla indifferentia ad malum, quia peccare nequeunt. Ergo indifferentia ad peccandum ad naturam libertatis non pertinet, ſed potius ad ejus imperfectionem. Quare concludit *Angelicus*, perfectiorem eſſe libertatem in Angelis, in Beatis, qui peccare nequeunt, quam in

hominibus, qui peccare valent.

Prob. 2. pars. Scriptura, & Patres libertatem puri hominis viatoris explicant per indifferentiam ad bonum, & malum: *Potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus, Eccleſiaſt. cap.* XXXI. Ergo ad ejus accidentarium ſtatum pertinet.

Q. II. *Unde libertatis radix, & origo repetenda ſit?*

R. Libertatem arbitrii triplici ex capite repetendam eſſe, 1. ex immenſa voluntatis capacitate, quam nullum objectum implere poteſt, quam ſummum Bonum clare viſum. 2. Ex activa judicii facultate, quae in quovis objecto ita rationem boni poteſt concipere, ut & rationem mali ſive defectus apprehendere valeat. 3. Ex ſtatu viae, in quo objecta quaeque ita occurrunt intellectui, ut qua parte ſunt bona, qua parte deficiunt, mala appareant vel apparere poſſint. Quod ſi objectum ab intellectu propoſitum totam voluntatis poteſtatem aequaret, ut eſt amor beatificus, & amor beatitudinis in communi, tunc nullus indifferentiae locus eſſet; quia intellectus nullam mali ſpeciem in objecto apprehenderet, ratione cujus voluntas poſſet illud reſpuere. Haec, quae de humana libertate delibavimus, ſcitu neceſſaria nobis viſa ſunt ad dignoſcenda quae ſint hominis officia libera, cum haec ſola juris tam naturalis, quam poſitivi directioni ſubjaceant. CA-

C A P. III.

De Cauſſis a peccato excuſantibus .

QUatuor ſunt cauſſae, de quibus quaeri poteſt, num involuntarium cauſſent, ac proinde a peccato excuſent. Haec autem ſunt *Violentia*, *Metus*, *Concupiſcentia*, *& Ignorantia*.

§. I.
De Violentia.

Nota I. Violentia eſt *motio*, *cujus principium eſt extra*, *nihil conferente eo qui cogitur*. Ita *D. Thomas q.22. de Veritate art.* 1. Duo igitur requiruntur ad violentiam: alterum, quo vis ab agente extrinſeco inferatur: alterum, quo qui vim patitur, reſiſtat, & repugnet contraria inclinatione. Quare non ſufficit, ut quis negative ſe habeat, ſed requiritur, ut ſe habeat contrarie, hoc eſt cum poſitiva reſiſtentia. Hinc duplex eſt violentia: *abſoluta* & *efficax*, cui omni conatu, quo ad licet, reſiſtitur; & *ſecundum quid*, cui efficaciter non reſiſtitur.

Nota II. Quaeritur, num actibus voluntatis vis inferri poſſit, pro cujus in-

telligentia advertendum, duos eſſe voluntatis actus, unum *elicitum*, alterum *imperatum*. Elicitus eſt, qui immediate fluit a voluntate, ut eſt *velle*. Imperatus a voluntate etiam procedit, ſed mediante aliâ potentiâ exercetur, ut *ambulare*, *loqui*, qui a voluntate imperantur, ſed exercentur mediante potentiâ motivâ. His poſitis,

Prop. I.

Voluntas vim pati nequit in actibus a ſe elicitis, poteſt vero in actionibus imperatis, & ab aliis potentiis producendis.

Prob. 1. pars. Voluntas invita velle nequit. Ergo in actionibus a ſe elicitis vim pati non poteſt. Si enim voluntas in actibus elicitis cogi poſſet, actus eſſet ex inclinatione voluntatis, quia actus elicitus a voluntate immediate procedit; & eſſet contra inclinationem voluntatis, quia vis eſt ab agente extrinſeco contra inclinationem voluntatis, quod eſt abſurdum.

Prob. 2. pars. Actiones a voluntate imperatae, & ab aliis potentiis producendae, ut viſio, deambulatio &c. poſſunt ab exteriore poteſtate impediri. Ergo voluntas in his cogi poteſt. Voluntas enim dum imperat, ne pes ambulet, ne manus moveatur, ad utrumque ab exteriore vi cogi valet.

Ex his collige, violentiae, quae extrinſecus inducitur, tantummodo ſubjecta eſſe membra exteriora, voluntatem vero ſſe liberam. Prop.II.

Prop. II.

Vis abſoluta & efficax, cui reſiſti non poteſt, involuntarium cauſſat, & a peccato excuſat.

Prob. Actio, quae fit voluntate omni conatu reluctante, eſt penitus involuntaria. Atqui actio, quae fit per vim abſolutam & efficacem, fit voluntate omnino reluctante. Ergo eſt involuntaria, ac proinde inculpabilis. Hinc puella, quae omnium virium conatu interius exteriuſque ſuae pudicitiae invaſorem rejicit, non peccat ſi invita violetur, & caſtitas ei duplicabitur ad coronam.

Dixi, *vis abſoluta & efficax, cui reſiſti non poteſt*. Nuda enim diſplicentia non ſufficit ad cauſſandum ſimpliciter, & excuſandum a peccato. Hinc ſi quis ad ferendum Idolo incenſum vi compellatur, licet mente reluctetur, niſi exterius quoad poteſt repugnet, violentiam non ſuſtinet, neque involuntaria atque inculpabilis actio dicitur. Debet ergo vim paſſus aggreſſori exterioribuſque potentiis quoad licet reſiſtere.

Illud autem in diſputationem vocant Caſuiſtae, num ſcilicet ad vitandum mortis vel gravis infamiae periculum, liceat aliquod praetermittere medium ad vim propulſandam neceſſarium. Finge puellam, quae ne a ſuae pudicitiae invaſore occidatur, infametur &c. exterius praetermittat reſi-

I 6 ſtere

ſtere vel clamare, & permiſſive tantum ſe habeat, dum ſibi ſtuprum infertur. Affirmant aliqui, quos laudat ac ſequitur quidam Sacrae Scripturae Interpres in *cap.* XIII. *Danielis* 22. qui de caſtiſſima Suſanna, quam impudici ſenes adulterii accuſare minabantur, ſi ejus concubitu ipſos frui non ſineret, haec habet: *Potuiſſet Suſanna in tanto periculo infamiae & mortis negative ſe habere, ac permittere in ſe eorum libidinem, modo interno actu in eam non conſenſiſſet; ſed eam deteſtata & exſecrata fuiſſet; quia majus bonum eſt fama & vita, quam pudicitia: unde hanc pro illa exponere licet. Itaque non tenebatur ipſa exclamare, ut docet Dominicus Soto lib.* 5. *de Juſtitia q.* 1. *art.* 5. *Navarrus Manual. cap.*26. *num.*1.

Hanc vero doctrinam recens quidam Theologus confirmat ex eo potiſſimum, quod feminae quies ea in circumſtantia dici nequeat actio, cum nullo modo ſit poſitiva. Idcirco hujus quieſcentiae permiſſio ex urgenti cauſſa cenſenda eſt potius materialis, quam moralis cooperatio ad peccatum. Hinc modo laudatus Theologus concludit, opinionem hanc, ſpeculative loquendo, ſua probabilitate non carere; licet in praxi non ſuadendam, ob conſenſus periculum, quod adeſſe poteſt in non reſiſtentiae permiſſione. En ſubdola Probabiliſtarum methodus; undique laxas Auctorum opiniones coacervant, quas nec ipſi

ipſi amplectuntur, ſed incautis lectoribus, veluti ſpeculative probabiles proponunt, ut data occaſione, &, ut ajunt, quando Confeſſarius aqua haeret, beneficio Probabiliſmi praxi inſervire poſſint.

Recenſita opinio communiter rejicitur, non ſolum ut practice improbabilis ob conſenſus periculum, quo non vacat actio, in qua tam acriter concupiſcentia excitatur; verum etiam ut ſpeculative laxa, quippe quae nulla valida ratione nitatur.

Et 1. Vis abſoluta & efficax illa eſt, quae involuntarium cauſſat, & excuſat a peccato. Sed puella, quae omnium virium conatu etiam exterius aggreſſori non reſiſtit, nequit dici violentiam pati, ſed potius agere ex metu, qui non excuſat a peccato in his, quae ſunt intrinſece mala.

2. Quia non exterior reſiſtentia ea in circumſtantia vera eſt cooperatio, cum nulla alia cooperatio ad turpem congreſſum requiratur, quam ut femina aggreſſori exterius non reſiſtat.

3. Tenetur etiam clamare, quando clamor eſt profuturus, quia ſi exterius non reſiſtendo conſentire cenſeatur, non clamando etiam conſentire videtur, omittendo medium tunc neceſſarium ad turpem congreſſum impediendum. Si ergo puella aggreſſa non reſiſtendo, non clamando, proprie vim non patitur, ſed moraliter

coo-

cooperatur, & medium praetermittit hic & nunc neceſſarium ad peccatum vitandum, a formali peccato non excuſatur, etiamſi metu mortis, vel gravis infamiae negative ſe habeat, cum mori potius debeat, quam pollui.

§. II.
De Metu.

Nota I. *Metus eſt futuri, vel inſtantis periculi cauſſa mentis trepidatio*. In *gravem*, & *levem* tribuitur. Ille eſt de malo gravi vel abſolute, vel reſpective: Hic eſt de malo levi, vel ſi ſit de malo gravi, non eſt tamen probabiliter futurum. Hic autem in jure dicitur *metus vanus*: ſicut e contrario *metus gravis* appellatur metus juſtus, & cadens in conſtantem virum; quia viri conſtantes etiam ejuſmodi percelluntur metu.

Nota II. Malum grave quod timetur, vel eſt *abſolute* tale, vel *reſpective*. Malum abſolute grave eſt, quod reſpectu omnium eſt tale. Ut mors, membrorum mutilatio, gravis jactura famae, aut bonorum, & id genus ſimilia, ſive haec nobis ipſis immineant, ſive intime nobis conjunctis, ut parenti, filiis, conjugi. Malum reſpective grave eſt quod virum fortem & conſtantem non commovet, ſed attentâ perſonae quae metum patitur, conditione, eſt

eſt ei formidabile. Hinc metus, qui reſpectu viri levis eſt, reſpectu feminae, pueri, ſenis eſt gravis.

Ad metum gravem reducitur metus *reverentialis*. Ut cum filius timet gravem & diuturnam parentis offenſionem, uxor viri, ſubditus principis.

Nota III. Aliquid fieri *ex metu* idem non eſt, ac fieri *cum metu*. Nam ex metu dicimus hominem agere, quando metus eſt cauſſa moralis eum movens ad aliquid agendum, vel omittendum. Ut ſi quis latroni pugione diſtricto aggredienti det pecuniam, ut mortem evitet. Quando vero metus non eſt cauſſa, ut homo agat, ſed tantum ejus actionem comitatur, dicitur cum metu, non ex metu. Ut latro, qui dum furatur, timet, ne deprehendatur, cum metu agit, non ex metu; quia non metus, ſed rei alienae cupiditas illum movet ad furandum.

Prop. I.

Quae fiunt ex metu, ſunt voluntaria ſimpliciter, involuntaria autem ſecundum quid.

Prob. 1. pars. Illud eſt ſimpliciter voluntarium, quod a voluntate cum perfecta cognitione, & electione procedit. Sed quae fiunt ex metu, procedunt a voluntate agente cum perfecta cognitione, & electione. Nam metus etiam gravis non tollit neque cognitionem ex parte intelle-

ctu

ctus, neque electionem ex parte voluntatis, ut patet in eo, qui ex metu naufragii merces ſuas projicit in mare. Mercator enim ex gravi & ſeria conſideratione, & conſultatione omnium circumſtantiarum abſolute vult mercium jacturam: Siquidem cognoſcit ipſe & mercium valorem, & vitae periculum in quo verſatur, & actionem projiciendi merces, & tamen libere eligit mercium jacturam, quia plus amat vitam, quam merces.

Prob. 2. pars. Quae fiunt cum aliqua repugnantia, ſunt involuntaria *ſecundum quid*. Sed quae fiunt ex metu, fiunt cum aliqua repugnantia, ſeu conditionato & inefficaci deſiderio merces retinendi. Ergo &c.

Dixi, *ex metu*. Nam quae fiunt cum metu, ſunt maxime voluntaria. Ut patet in allato exemplo latronis, ne in furto deprehendatur, cum tamen furtum ſit ei maxime voluntarium.

Poteſt tamen malum imminens quod timetur, ita hominis imaginationem perturbare, ut omnem tollat advertentiam; & tunc actio ex tali metu proficiſcens eſſet involuntaria, ſed raro id evenit.

Prop. II.

Immunes a peccato non ſunt qui ex metu etſi graviſſimo aliquid intriſece malum perpetrant; licet ſint mitius puniendi, quia metus aliquid malitiae a peccato adimit.

Prob.

Prob. 1. pars. Qui aliquod intrinſece malum perpetrant, licet ex graviſſimo metu, nullo modo poſſunt a peccato excuſari. Ergo &c. Non poſſunt excuſari ex parte actus, quia timor ex probatis voluntarium ac liberum non tollit: non ex parte objecti, nam quae ſunt intrinſece mala, nulla circumſtantia cohoneſtari poſſunt. Ergo &c. Hinc nec etiam ex metu mortis licet procurare abortum, duellum acceptare, vel provocare, adminiſtrationem Sacramentorum ſimulare, ut patet ex damnatis propoſitionibus a Rom. Sede, cum ſint intrinſece mala.

Prob. 2. pars. Metus etſi non tollat, minuit tamen voluntarium, ac liberum. Ergo & culpae gravitatem minuit, & facilius delinquenti veniam conciliat. Hinc in Synodo Nicaena I. can. XI. mitior poena conſtituta fuit iis, qui metu tormentorum, quam qui ſponte lapſi erant.

Dixi 1. *aliquid malitiae a peccato adimit*. Nam metus non ita minuit malitiam actus, ut de mortali faciat veniale, ut patet ex *cap.* Sacris *de his quae vi &c.* ubi dicitur: *Licet metus attenuet culpam, tamen non eam prorſus excludit.*

Dixi 2. *quod metus etſi gravis non excuſat in his, quae ſunt intrinſece mala.* Nam excuſat, quando de re agitur contra legem cum gravi damno non obligantem. Hinc ex praxi Eccleſiae, & communi Do-

Doctorum ſenſu nemo tenetur ad audiendum Sacrum die feſto, ad jejunium, ad recitandas horas canonicas cum periculo valetudinis, vel gravis incommodi. Excipitur, quando metus incutitur ad aliquid agendum contra bonum publicum, vel in contemtum Religionis, vel legislativae poteſtatis.

Dixi 3. *metus gravis*. Nam metus levis ab ullius legis obſervantia non excuſat, cum ſit vanus, & *vani timoris juſta excuſatio non eſt*, ut dicit *Regula* 144. *de Reg. jur. in* 6. Quid vero ſentiendum de valore contractus ex metu celebrati, vide dicenda *in Tract. de Contractibus cap.* II. §. 2.

§. III.
De Concupiſcentia.

Concupiſcentiae nomine hic intelligitur *appetitus ſenſitivi motus circa bonum ſenſibile*. Concupiſcentia duplex eſt, altera *antecedens*, quae motum praecedit voluntatis, eamque ad bonum delectabile inclinat: ut cum viſo objecto delectabili, voluntas ad ejus deſiderium movetur. Altera *conſequens*, quae motum voluntatis conſequitur, quatenus ex deſiderio voluntatis paſſio concupiſcentiae excitatur. De utrâque quaeri poteſt, an augeat, vel minuat voluntarium, & peccatum.

Prop.I.

Prop. I.

Concupiſcentia antecedens voluntarium auget, quatenus naturale; minuit vero, quatenus liberum eſt.

Prob. 1. pars. Voluntarium quatenus naturale eſt, inclinationem & propenſionem voluntatis in objectum dicit. Sed concupiſcentia antecedens auget hanc voluntatis inclinationem & propenſionem. Nam quae fiunt ex concupiſcentia, fiunt facilius, intenſius, diuturnius, adeoque ex majore voluntatis inclinatione; ut patet in eo, qui perdite aliquod delectabile objectum amat.

Prob. 2. pars. Voluntarium quatenus liberum eſt, judicii indifferentiam poſtulat. Atqui concupiſcentia antecedens hoc judicium obnubilat. Cum enim concupiſcentia voluntatem in unam partem rapiat, efficiatque, ut intellectus rationes in oppoſitum minus perpendat, indifferentiam voluntatis minuit.

Hinc concupiſcentia antecedens malitiam peccati minuit. Nam ubi minus eſt libertatis, ibi minus eſt meriti, vel demeriti, ut pluribus in locis docet *D. Thomas*, & potiſſimum *q. 3. de malo art.* 2. Immo ſi paſſio antecedens ita hominem arripiat, ut rationis uſum omnino impediat, impedit quoque peccatum, cum quod ex ea fit, neque liberum ſit, neque voluntarium.

Item primi concupiſcentiae motus, quos

quos invitus patitur homo, non ſunt peccata imputabilia. Neque in Decalogi praeceptum, *non concupiſces*, impingit qui inordinatos concupiſcentiae motus invitus, & non conſentiens patitur. Quod conſtat tum ex Concilio Trid. *ſeſſ*. V. *cap*. V. definiente, concupiſcentiam non poſſe nocere non conſentientibus; tum ex propoſitione 75. a *Pio* V. damnata, quae ſic ſe habet: *Motus pravi concupiſcentiae ſunt pro ſtatu hominis vitiati prohibiti praecepto, non Concupiſces*. Et ſane praecepto Decalogi, *non concupiſces*, non prohibentur primi concupiſcentiae motus, quos pro noſtro voluntatis arbitrio non habere non poſſumus: ſed vetatur conſenſus voluntatis, qui eſt in opus, vel delectationem, ut explicat *D. Thomas* 2. 2. *q*. 122. *art*. 6. *ad* 3. Tenetur vero voluntas his motibus reſiſtere, neque eos admittere, vel approbare juxta illud *Eccleſiaſt*. V. *Non ſequaris concupiſcentiam cordis tui: Deus enim vindicans vindicabit*.

Quod ſi voluntas concupiſcentiae etiam antecedentis motibus obſequatur, cum plena tamen deliberatione, & conſenſu in re graviter illicita, a peccato mortali immunis non erit: cum ſemiplena vero advertentia, ac deliberatione, a peccato veniali non excuſabitur.

Hinc a Theologis triplices diſtinguuntur motus, nempe *primo-primi*, qui ſine ratio-

tionis advertentia, & voluntatis conſenſu inſurgunt, omnique culpa carent. *Secundo primi*, qui fiunt cum ſemiplena advertentia, & ſemipleno conſenſu ſufficiente ad culpam venialem, non vero ad mortalem, & veniali culpa non carent. *Motus plene, & perfecte deliberati*, qui fiunt ab homine ſui compote, & perfecte vigilante, a peccato gravi in re gravi non excuſantur; quia mortale eſt velle & approbare quod graviter ex objecto ſuo inordinatum eſt.

Prop. II.

Concupiſcentia conſequens non minuit, ſed potius auget voluntarium, & culpam.

Prob. Paſſio conſequens actionem non praecedit, ſed conſequitur. Ergo involuntarii cauſſa eſſe nequit, ſed potius auget voluntarium, & culpam. Voluntas enim ſponte ac libere in ſe ardorem excitat circa objectum delectabile. *Paſſio conſequens*, ait *D. Thomas* 1. 2. *q.* 77. *art.* 6. *non diminuit peccatum, ſed magis auget, vel potius eſt ſignum magnitudinis ejus, in quantum ſcilicet demonſtrat intentionem voluntatis ad actum peccati, & ſic verum eſt, quod quando aliquis majori libidine, vel concupiſcentia peccat, tanto magis peccat.*

Hinc peccans ex conſuetudine non retractata, eo gravius peccat, quo propenſius in malum fertur. Quia actus ex habitu ſponte nutrito prodeuntes, ſunt in ſe, & in

& in cauſſa liberi, adeoque *tanto ſunt graviores*, *quanto diutius animam infelicem tenuerint in malum*, ut loquitur Concilium Lateran. III. *Can.* VII. Ex quo concluditur peccata ex habitu aequivalere peccatis malitiae, ut aperte aſſerit *D. Thomas* 1. 2. *q.* 78. *art.* 2. inquiens: *Manifeſtum eſt, quod quicunque peccat ex habitu, peccat ex manifeſta malitia*.

§. IV.
De Ignorantia.

Nota I. Ignorantia ſtricte loquendo eſt *carentia cognitionis debitae in ſubjecto capaci*. Appellatur *carentia cognitionis debitae*, ut diſtinguatur a *neſcientia*, quae eſt privatio cognitionis eorum, quae homo ſcire non tenetur, vel ad ea aptus non eſt: ut ignorantia Juriſprudentiae in ruſtico dicitur neſcientia.

Nota II. Ignorantia triplex eſt, *antecedens*, *concomitans*, & *conſequens*. Ignorantia antecedens eſt, cum quis ex ignorantia aliquid vult, aut facit, ut ſi ea abeſſet, neque faceret, neque vellet. E. G. Venator, adhibita ſufficienti diligentia ne occideret hominem, amicum occidit, ratus eſſe feram. Quae quidem ignorantia dicitur etiam *invincibilis* & *inculpata*, quia ſcilicet, adhibita morali diligentia, ſuperari nequit.

Igno-

Ignorantia concomitans eſt, cum quis ex ignorantia, ſeu potius cum ignorantia ita aliquid facit, ut ſi illa abeſſet, aeque illud faceret. Talis eſt in eo, qui adhibita ſufficienti diligentia ne hominem occideret, inimicum latentem occidit, quem aeque occideret, ſi ibi latere ſciviſſet.

Ignorantia conſequens eſt, quae depelli poterat, & depulſa fuiſſet, ſi voluntas diligentiam adhibuiſſet, & ideo aliter *ignorantia vincibilis* appellatur. Haec autem alia eſt *directe*, alia *indirecte voluntaria*. Directe voluntaria, quae dici ſolet ignorantia *affectata*, eſt cum quis expreſſe veritatem inquirere omittit, ut liberius peccet, & ſine conſcientiae remorſu. Indirecte voluntaria eſt, cum quis ſimpliciter omittit diligentiam, quam adhibere poteſt, ac debet. Quod ſi nulla, aut pro rei qualitate modica diligentia ſit adhibita, dicitur ignorantia *craſſa*, *lata*, *ſupina* &c. Si vero aliqua adhibita ſit diligentia, ſed non ſufficiens, dicitur *non craſſa*. E. G. Si quis in magni momenti negotio, in quo octo diligentiae gradus requiruntur, diligentiam adhibeat ut duo, hic peccat ex negligentia *craſſa* ſeu *ſupina*; quia parum pro nihilo reputatur. Si vero diligentiam adhibeat ut ſex, ejus ignorantia non eſt nec craſſa, nec ſupina; quia praeceſſit diligentia ut ſex, ſeu gravis. Sed quia diligentia gravitati negotii non reſpon-

ſpondit, ideo erit ignorantia moraliter vincibilis, tametſi neque craſſa ſit, neque ſupina.

Praeterea Ignorantia alia eſt *juris*, alia *facti*, alia *poenae*. Prior eſt, qua lex, vel praeceptum ignoratur. Poſterior cognitionem legis admittit, ſed factum ignorat. E. G. Scis legem eſum carnis die Veneris vetantem, at ignoras tunc diem Veneris eſſe. Ignorantia poenae eſt quae poenam ignorat a lege latam. E. G. Scis prohibitum eſſe duellum, neſcis huic tranſgreſſioni excommunicationis poenam eſſe adnexam.

Demum ignorantia dividitur in *habitualem*, & *actualem*. Illa eſt cognitionis habitualis privatio, & proprie *ignorantia* dicitur: Haec debitae cognitionis actualis privatio, & melius appellatur *inadvertentia*, *inconſideratio*, *oblivio*. His praenotatis, quaeritur quaenam ignorantia voluntarium, vel involuntarium cauſſet, & a peccato excuſet.

Prop. I.

Ignorantia ſimpliciter antecedens cujuſcunque juris, etiam naturalis, voluntarium tollit, & a formali peccato excuſat.

Prob. 1. pars. Ignorantia antecedens duo dicit, defectum ſcilicet cognitionis nullo modo volitum neque in ſe, neque in cauſſa, vel periculo, & affectum operi repugnantem in agente. Ita enim diſpoſi-

tus

tus agens ſupponitur, ut, ſi ignorantia abeſſet, opus non poneret. Sed quod procedit ſine cognitione ſaltem interpretativa, & cum affectu, actu, vel habitu operi repugnante, nullo modo eſt volitum. Ergo ignorantia antecedens voluntarium tollit. Hinc nullo modo voluntaria dici debet occiſio hominis ab eo facta, qui adhibitâ ſufficienti diligentiâ, feram occidere putans, amicum occidit.

Prob. 2. pars. Non datur peccatum imputabile, niſi ſit voluntarium. *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras; ſed quod negligis quaerere, quod ignoras*, ait *S. Auguſtinus lib. 3. de libero Arbitrio cap. 3.* Sed quod fit ex ignorantia antecedenti, omnino involuntarium eſt: cum malitia actus nullo modo cognoſcatur neque in ſe, neque in cauſſa, vel ejus periculo.

Dixi, *etiam juris naturalis*. Nam actionis malitia invincibiliter ignorata, aeque eſt involuntaria, ſi ſit contra legem naturalem, quam contra legem poſitivam: ac proinde aeque a peccato excuſare debet. Hinc damnata fuit propoſitio ab *Alexandro* VIII. *Tametſi detur ignorantia invincibilis juris naturae, haec in ſtatu naturae lapſae operantem ex ipſa non excuſat a peccato formali*. Utrum vero detur ignoratia invincibilis juris naturae, vide dicta in *Tract. de Legibus*.

Ex dictis colliges, eum qui rei licitae operam navat quod ad ſubſtantiam, & omnes circumſtantias, unâ quam invincibiliter ignorat exceptâ, non peccare. Hinc venator in his circumſtantiis, in quibus licite occideret feram, invincibiliter hominem occideret, neque coram Deo eſſet homicida, neque ab hominibus ut talis puniendus. Item qui dat operam rei illicitae, ut talis cognitae, exceptâ aliquâ circumſtantiâ cum ea connexa, cujus malitiam invincibiliter ignorat, non peccat. E. G. Qui hominem occidit, quem invincibiliter ignorat eſſe Clericum, homicidii reus eſt, non vero ſacrilegii. Ita communiter cum *D. Thoma*.

Quae autem de ignorantia antecedente diximus, ad inadvertentiam, inconſiderationem, & oblivionem, ſi ſint invincibiles, ſunt extendenda. Nam eodem modo ſe habent inadvertentia, inconſideratio, & oblivio ad voluntarium & involuntarium, ac ignorantia habitualis. Nulla enim datur volitio ſine cognoſcendi poteſtate. Unde ſi actualis cognitionis privatio, quam cauſſat oblivio &c. ſit antecedens, & abſque hominis voluntate & culpa, involuntarium facit, & a peccato excuſat: ſecus, ſi ſit vincibilis. Confer huc dicta ſuperius de advertentia ad peccatum requiſita.

Prop. II.

Ignorantia concomitans actum ſimpliciter

citer

citer non voluntarium reddit ; ideoque etſi a peccato ratione actus excuſet , tamen non excuſat ratione malae diſpoſitionis .

Prob. 1. pars . Actio ex ignorantia concomitante procedens non eſt volita neque in ſe , cum ſupponatur invicibiliter ignorata ; neque in ſua cauſſa , h. e. in ipſa ignorantia , quae nullatenus eſt voluntaria. Ergo actum efficit ſimpliciter non voluntarium .

Dixi , *non voluntarium* . Quia hujuſmodi ignorantia nullum connotat affectum actualem , vel habitualem actui repugnantem , ut actio ex ea procedens dici poſſit involuntaria , i. e. contra voluntatis inclinationem , ſed potius non voluntaria , ut advertit *D. Thomas* .

Prob. 2. pars . Actus ex hujuſmodi ignorantia proficiſcens ex dictis non eſt voluntarius . Ergo ea de cauſſa praeciſe ad culpam imputari non poteſt . Hinc qui inimicum per ignorantiam concomitantem occidit , revera homicida non eſt , nec poenis contra homicidas latis ſubjacet , nec ad damni reparationem ex homicidio ſecuti tenetur . Quia ejus interna voluntas licet ſupponatur mala , h. e. diſpoſita ad illum occidendum , ſi ſciviſſet ibi latere , ad praeſentem occiſionem nihil influxit . Ergo &c.

Prob. 3. pars . Qui per ignorantiam concomitantem inimicum occidit , gaudium de perpetrata caede libere percipit . Ergo

ex hac libera & mala animi diſpoſitione peccat contra inimicum non voluntarie occiſum,

Prop. III.

Ignorantia conſequens non affectata actum efficit voluntarium ſimpliciter, involuntarium ſecundum quid; ideoque a peccato formali non excuſat, licet aliquid malitiae adimat a culpa.

Prob. 1. pars. Ignorantia conſequens eſt ſimpliciter voluntaria. Ergo opus, quod ex illa ſequitur, eſt ſimpliciter voluntarium ſaltem indirecte & interpretative. Nam qui libere vult cauſſam, libere vult in illa effectum ejuſdem.

Prob. 2. pars. Actus, qui fit ex ignorantia conſequenti, eſt ſaltem contra aliquam voluntatis inclinationem, cum non ſit directe volitus: & agens ita diſpoſitus eſſe ſupponitur, ut ſecluſa ignorantia non ageret. Atqui quod procedit contra aliquam voluntatis inclinationem, eſt ſaltem involuntarium ſecundum quid. Ergo &c.

Prob. 3. pars. Ignorantia conſequens voluntarium ſimpliciter non tollit. Ergo a peccato non excuſat. Actio enim quae ex ignorantia vincibili contra legem procedit, eſt ſufficienter volita in debitae diligentiae omiſſione, ac proinde merito imputabilis ad culpam.

Prob. 4. pars. Diminutio poenae eſt ſignum, quod culpa ſit minoris malitiae. Sed

Sed peccantibus ex ignorantia conſequenti poena diminuitur. Ergo & in illis minor culpae malitia ſupponitur. Hoc patet ex illo Chriſti *Lucae* XII. *Ille ſervus, qui cognovit voluntatem domini ſui, & non fecit ſecundum voluntatem ejus, vapulabit multis: qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.*

Inſuper quod minuit voluntarium, minuit culpam. Atqui ex probatis ignorantia conſequens minuit voluntarium. Ergo & culpam.

Nota, Ignorantiam conſequentem non adeo minuere culpam, ut ex mortali faciat venialem, quando negligentia addiſcendi gravis fuit. Hinc a peccato mortali & quidem graviſſimo non excuſantur Judaei, qui ex ignorantia Chriſtum Dominum crucifixerunt: & Apoſtolorum perſecutores, qui eos interficiendo, putabant obſequium ſe praeſtare Deo. De hac ignorantia ajebat *Auguſtinus lib. de gratia & libero Arbitrio cap.* 3. *Neminem ſic excuſat, ut ſempiterno igne non ardeat... ſed fortaſſe, ut minus ardeat.*

Dixi, *non affectata*. Nam ignorantia affectata voluntarium non minuit, ac proinde neque malitiam peccati, cum agens expreſſe & directe velit peccandi periculum. Ergo quo liberius *nolunt intelligere, ut bene agant*, *Pſal.* XXXV. eo gravius peccant.

Q. *Utrum ignorantia vincibilis ſit ſecundum ſe ſpeciale peccatum?*

R. Affir. ſi ſit de iis, quae homo ſcire tenetur. Prob. ex Scriptura, in qua pro ignorantiae peccatis & poena intentatur: *Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te, Oſeae* IV. & venia petitur: *Ignorantias meas ne memineris, Pſal.* XXIV. & Sacrificium offertur: *Sacerdotes veteris legis ſanguinem pro ſua, & populi ignorantia offerebant, ad Hebr.* IX. Sed quod vel a Deo punitur, vel ab homine precibus, & Sacrificio expiatur, peccatum ſit oportet. Ergo ignorantia per ſe eſt peccatum.

Praeterea per ignorantiam vincibilem voluntarie, ac libere omittitur medium ad obſervantiam legis neceſſarium, qualis eſt ipſius legis cognitio, ſine qua lex ſervari non poteſt. Sed voluntaria & libera omiſſio medii ad obſervantiam legis neceſſarii eſt peccatum. Ergo &c. Omnis enim & quaelibet lex, quae praecipit finem, media ad finem aſſequendum neceſſaria praecipiat neceſſe eſt. Adde ignorantiam exponere hominem ad violandam legem toties, quoties urget.

Dices: Si ignorantia eſſet ſpeciale peccatum, qui ex ignorantia furatur, duo peccata committeret, unum ignorantiae, alterum furti. Quod eſt abſurdum. Ergo &c.

R. Theologos non deeſſe, qui peccan-

cantem ex ignorantia duplicis peccati reum agnoſcunt : Alios vero, fortaſſe melius, diſtinguere hoc modo : ſi ignorantia ſit eorum, quorum cognitio ratione ſui praecipitur, ut ſunt myſteria fidei &c. ſpeciale peccatum erit oppoſitum virtuti, quae in talium rerum cognitione verſatur, ut ignorantia myſteriorum fidei eſt peccatum fidei virtuti oppoſitum. Si vero ignorantia ſit eorum, quorum cognitio non per ſe praecipitur, ſed per accidens, & in ordine ad opus quod praecipitur vel prohibetur, non eſt ſpeciale peccatum. Hinc qui vincibiliter ignorat, diem quo carnem comedit, eſſe diem jejunii, unum peccatum committit contra temperantiam. Nam cognitio jejunii non eſt neceſſaria, niſi ad jejunium ſervandum.

Nota I. Peccatum ignorantiae continuatur, & multiplicatur, ſicut peccatum reſtitutionis debitae. Unde quoties ſe offert addiſcendi occaſio, & negligit homo addiſcere quae tenetur, toties peccat.

Nota II. Praecepti alicujus ignorantia, illudque addiſcendi negligentia unum peccatum conſtituunt, non vero duo ; ſicut actus imperans, & imperatus. Ignorantia enim eſt aliquid imperatum a negligentia. Porro ignorantiae peccatum eo gravius eſt, quo major eſt addiſcendi negligentia, & ignorati praecepti gravitas.

CAP. IV.

De Peccato Mortali, & Veniali.

MOrtale Peccatum gravis eſt divinae legis transgreſſio, amicitiam creaturae cum Deo diſſolvens, ac peccatorem in aeternum damnans. Veniale vero divinae legis transgreſſio levis eſt, quae licet caritatis fervorem minuat, amicitiam tamen cum Deo non diſſolvit, neque aeternae poenae hominem reddit obnoxium, ſed temporali. Hanc peccati diſtinctionem, in mortale ſcilicet, & veniale, de fide tenent Catholici contra *Lutheranos*, & *Calviniſtas*, qui propugnant, nullum eſſe peccatum naturâ ſuâ veniale, nullum quod damnationem non mereatur; ſed diſcrimen tantum eſſe ex parte ſubjecti. Contendunt enim flagitia licet graviſſima Praedeſtinatis non imputari, contra in Reprobis minima venialia eſſe mortalia.

Prop.

Dantur peccata mortalia, & dantur peccata venialia.

Prob. 1. pars. Dantur peccata, quae in Scriptura *trabi* aſſimilantur, *Matth.* VII. *Quae, qui talia agunt, digni ſunt morte, ad Rom.* I. *Regnum Dei non conſequentur,* *ad*

ad Gal. V. Atqui mortalis peccati nomine grave delictum intelligimus aeterna poena dignum. Ergo &c.

Prob. 2. pars. Sunt quaedam peccata, quae in Scriptura *feſtucae* aſſimilantur cit. *cap.* VII. *Matth.* in quibus *ſepties cadit Juſtus*, *Proverb.*XXIV. Sed peccata, quae feſtucae aſſimilantur, in quibus ſaepe juſtus cadit, a ſua juſtitia non excidendo, profecto mortalia non ſunt. Dantur igitur peccata quaedam, quae venialia dici debent. Merito itaque damnata fuit a *Pio* V. ſequens propoſitio: *Nullum eſt peccatum naturâ ſuâ veniale, ſed omne peccatum meretur poenam aeternam.*

Q. I. *Unde diſcrimen peccatum inter veniale, & mortale repetendum ſit?*

R. Deſumendum non eſſe ex parte peccantis, ut ſomniarunt Haeretici. Praedeſtinati enim quoque gravia delicta perpetrantes, graviter peccant, ut patet exemplo *Davidis*, *D. Petri*, pii Latronis &c. neque etiam ex parte divinae voluntatis miſerantis, hoc eſt veniale peccatum non punientis neque in Electis, neque in Reprobis, ut putarunt quidam antiquiores, ut *Gerſonius*, *Armainus*, aliique. Nam Scriptura, & Patres hujuſmodi diſcrimen non repetunt ex Miſericordia Dei, qui veniale peccatum aeterna poena non punit: ſed aut ex materiae levitate, aut ex conſenſus defectu, aut ex aliis rationibus, quae ſuo loco expendentur. K 5 Aſ-

Aſſero, *Peccatum mortale naturâ ſuâ a veniali differre.*

Prob. Nam peccatum veniale in Scriptura aſſimilatur feſtucae, feno, ſtipulae, quae ex ſe ſunt aliquid leve: mortale vero trabi, gladio &c. quae ex ſe & naturâ ſuâ aliquid grave ſunt. Ergo &c. Inſuper peccata mortalia ex ſe dominantem creaturarum amorem in animam inferunt; minime vero venialia, quae a Patribus parvi morbi appellantur.

In quo ergo repoſitum eſt hujuſmodi diſcrimen?

R. Docere quoſdam in hoc repoſitum eſſe, quod mortale ſit contra praeceptum, veniale vero contra conſilium tantum. Sed perperam. Homo enim ſub peccato ſequi conſilia non tenetur, neque actio contra conſilium eſt peccatum. Hinc Apoſtolus I. *ad Cor.* VII. poſtquam dixerit: *De virginibus praeceptum Domini non habeo, Conſilium autem do*, ſubjungit: *Si nupſerit virgo, non peccat*. Alii vero hoc admittunt diſcrimen, quod peccatum mortale ſit contra legem, veniale vero praeter legem. Sed contra: In quolibet peccato etiam veniali inordinatus ineſt amor creaturae, qui eſt contra Dei legem aeternam, quae ordinem ſervari jubet, & pertubari vetat.

Aſſero, *Peccatum mortale in eo praeciſe differre a veniali, quod per mortale ſimpliciter finis ultimus in creatura conſtituitur;*

tur; per veniale vero ſecundum quid.

Prob. Peccatum mortale in animam inducit amorem creaturae praedominantem, quo anima totis viribus creaturae inhaeret, ſuumque ultimum finem in creatura ſimpliciter conſtituit. Veniale vero licet inducat in animam aliquem inordinatum creaturae amorem, non vero dominantem. Unde per peccatum veniale anima creaturae inhaeret *ſecundum quid*, i. e. non habitualiter, & totis viribus, ſed actualiter, & aliquo modo. Hinc juxta explicationem *D. Thomae*, peccatum mortale adverſatur habitui caritatis, veniale vero ejuſdem caritatis actui. Illud habitum caritatis, & gratiam ſanctificantem corrumpit: Hoc fervorem caritatis minuit, & teporem inducit.

Q. II. *Quibus Regulis mortale peccatum a veniali poſſit diſcerni?*

R. I. *S. Auguſtinus lib. 21. de Civit. Dei cap. 8.* mortalia a venialibus ſecernere difficillimum eſſe teſtatur tum ob mentis caecitatem praeſertim circa mortalia, tum ob naturae corruptionem, pravaſque conſuetudines, quae non regulà veritatis, ſed cupiditate res metiri permittunt.

R. II. Regulae, quae a ſanioribus Theologis aſſignantur, ut peccati mortalis a veniali differentiam dignoſcamus, ſunt ſequentes.

Prima eſt quod mortalis a veniali pec-

cato diſcrimen deſumatur 1. quoad fieri poteſt a Scriptura, Traditione, & Eccleſiae definitionibus, a quibus recedere nefas eſt. *Quae enim ſint levia, quae gravia peccata*, ait *Auguſtinus*, *non humano*, *ſed divino ſunt penſanda judicio*. 2. A communi Doctorum conſenſu, a quo recedere ſumme periculoſum eſt. 3. A ratione, fidei principiis innixa.

Hinc ſecunda Regula: Quae in Scriptura a Regno Dei dicuntur excludere, & morte aeterna digna, iiſque *Vae* comminatur, mortalia ſunt judicanda.

Tertia: Quae juſtis legibus gravi poena caſtigantur, gravia cenſenda ſunt.

Quarta: Quae ex ſe grave damnum inferunt vel ipſi operanti, vel alteri tertio, pro gravibus criminibus habentur.

Contra, pro veniali habendum quod ex iisdem fontibus habetur, cum oppoſitorum eaedem ſint rationes. Hinc ab illa commentitia & arbitraria Laxorum Regula cavendum omnino eſt, ea nimirum eſſe mortalia, quae mortalia exiſtimaſti; ea venialia; quae tu pro venialibus habes.

Q. III. *Utrum peccatum mortale nonnunquam fieri poſſit veniale*, *&* *contra?*

Nota: Peccatum poteſt eſſe mortale, vel veniale duobus modis, per ſe & naturâ ſuâ, & per accidens. Dicitur *per ſe*, quando conſideratur independenter a quibuſdam circumſtantiis exterioribus, quae actui adve-

venire poſſunt. Appellatur vero *per accidens*, quando conſideratur dependenter a quibuſdam circumſtantiis extrinſecis, quae vel ex parte peccantis, vel ex levitate materiae ſe habent.

Aſſero I. *Peccatum mortale in veniale tranſire per accidens poteſt*.

Prob. Tria ad peccatum mortale requiruntur, *perfecta* ſcilicet *advertentia*, *plenus conſenſus*, & *materiae gravitas* ſaltem ex fine, ob quem res praecipitur, vel prohibetur. Unâ ergo ex tribus hiſce conditionibus deficiente, peccatum mortale deficiat neceſſe eſt. Hinc ſi ad malitiam actus non plene advertas, quia ſemiſopitus; vel non perfecte deſiderio vindictae, impudicitiae &c. aſſentiaris, quia ex ſubita & vehementi paſſione turbatus, fere neſciveris, quid ageres, ad peccatum grave tibi non imputatur; quia deeſt deliberatio plena, deeſt plenitudo conſenſus. Item ſi aliquid parvi momenti fureris, puta pomum, aſſem, deeſt materiae gravitas.

Nota, gravitatem materiae in quolibet peccato eodem modo non metiendam eſſe. Aliquando enim materia gravis eſt ratione ſufficientis quantitatis, ut in furto gravi. Aliquando gravis eſt ratione finis gravis, quo res praecipitur, vel prohibetur. Sic comeſtio fructus vetiti in Adamo gravis fuit, licet in ſe leviſſima, ob intentionem legislatoris, qui creaturae ſuae ſubjectionem hoc obe-

obedientiae actu experiri volebat. Aliquando vero eſt gravis, licet materialiter levis, quia tota deformitatis quantitas in quolibet actu reperitur, ut videre eſt in peccatis, quae directe contra Deum committuntur: ut ſunt odium Dei, deſperatio, haereſis, blaſphemia, perjurium aſſertorium etiam de re levi, ſimonia, fractio ſigilli ſacramentalis Confeſſionis. Nam quolibet horum actuum graviter laeditur caritas, ſpes, fides, Religio &c. ac proinde integra irreverentia divinae majeſtati irrogatur. Item quae naturae rationali maxime diſconveniunt materiae parvitatem non admittunt, quia quilibet horum actus gravem deordinationem continet, ut ebrietas, delectatio venerea extra conjugium. Hinc damnata propoſitio ab *Alexandro* VII. *Eſt probabilis opinio, quae dicit tantum eſſe veniale oſculum habitum ob delectationem carnalem, & ſenſibilem, quae ex oſculo oritur, ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis*. Item actus, qui graviter proximo adverſatur, ut homicidium injuſtum, duellum intentatum, iniqua membri abſciſſio, grave peccatum eſt, nec ratione materiae veniale evadere poteſt.

Hinc colliges I. celebrem peccati ex genere ſuo gravis diviſionem in peccatum ex toto genere ſuo grave, & in peccatum non ex toto genere ſuo grave. Primum eſt illud, intra cujus objectum ſive materiam

teriam non datur aliquid ex ſe leve; qualia ſunt peccata directe contra Deum, ut ſupra dictum eſt. Secundum eſt illud, intra cujus objectum ſive materiam datur aliquid ex ſe grave, & leve, ut accidit in furto.

Hinc colliges II. Peccatum ex toto genere ſuo grave non tranſire in veniale, niſi ex imperfectione actus, advertentiae ſcilicet, & conſenſus; nunquam vero ex parte materiae, cum materiae parvitatem non admittat.

Aſſero II. *Peccatum veniale fieri mortale poteſt per accidens.*

Prob. Ut actio venialiter mala evadat mortalis, ſufficit, ſi ei addatur circumſtantia mortaliter mala. Atqui hoc fieri poteſt, & quotidie fit in ſequentibus caſibus. Ergo &c.

Sex communiter aſſignantur modi, quibus haec ex veniali in mortale fieri poſſit tranſitio. Et 1. quidem ratione *finis adjuncti*: ut ſi quis mentiatur ad grave damnum alteri cauſſandum. II. Ratione *diſpoſitionis actualis*, quam quis habet ad peccandum mortaliter: ſive qui peccat, ita actu affectus ſit, ut quod facit, adhuc faceret, etiamſi ſciret illud eſſe peccatum mortale; ſive ex conſcientia erronea credat id eſſe mortale, quod ſolum veniale eſt. III. Ratione *contemtus formalis*, ut ſi quis etiam in re levi obedire ſuperiori re-

renuat; cum abſolute nolit ſe illi ſubjicere, aut ideo obedire praecepto nolit, quia praeceptum eſt. In his enim, ut patet, formalis inobedientiae includitur peccatum. IV. Ratione *gravis ſcandali*, quod quis ex peccato ſuo levi ſecuturum praevidere debet: ut ſi quis leviter alium irrideat, praenoſcens fore, ut ille vehementer iraſcatur. V. Ratione *periculi*, quando quis ex actione venialiter mala novit, ſe proximum periculum peccandi mortaliter incurrere: ut ſi quis ſaepius in deſideria turpia relabatur ex otioſo colloquio cum perſona diverſi ſexus habito. VI. Ex *additione materiae*, ut accidit in furto, in jejunio, in horarum canonicarum recitatione, in quibus parvae repetitae transgreſſiones moraliter coaleſunt vel in notabile proximi damnum, ut in furto; vel in notabilem rei praeceptae omiſſionem, ut in officio divino.

Nota. Ut dignoſcatur, quandonam repetitae de parvis materiis transgreſſiones grave peccatum efficiant, haec traditur regula. Si plurium tranſgreſſionum parvae materiae neque in ſe, neque in aliquo effectu ab ipſis producto moraliter uniantur & coaleſcant, ſed diviſae maneant; tunc omnes, & ſingulae transgreſſiones veniales ſunt, quae nunquam peccatum mortale efficere poſſunt.

Sint exempla. Si quis quotidie in Quadra-

dragesima extra ſtatutum tempus fruſtulum panis comedat : vel ſi opifex ſingulis diebus Dominicis per horae quadrantem operi ſervili incumbat. Item ſi Clericus quotidie per negligentiam aliqua verba in officio recitando omittat; hae repetitae transgreſſiones veniales ſunt, quia moraliter in ſe non uniuntur, cum praecepta jejunandi, abſtinendi ab opere servili, horas canonicas recitandi ſingulos dies afficiant, & una cum die tranſeant. Unde qui hodie leviter peccat, non transgreditur idem praeceptum, quod heri venialiter transgreſſus eſt.

Si vero plurium transgreſſionum parvae materiae inter ſe, & ſecundum aliquem effectum ab ipſis productum moraliter uniantur & coaleſcant; tum grave peccatum habetur, quando ultimae transgreſſionis materia licet in ſe parva, propter ordinem tamen & connexionem cum antecedentibus, aliquid grave reputatur.

Sint exempla. Si quis eodem jejunii die ſaepius modicum quid comedat, vel ſaepius eodem die feſto ſerviliter laboret, vel ſi interruptis vicibus in eodem officio canonico plures pſalmos omittat: Item ſi quis repetitis vicibus modicam quantitatem furetur, neque reſtituat, cum ad notabilem rei alienae quantitatem perveniat, graviter peccat; quia hae parvae materiae moraliter coaleſcunt, & notabilem ejuſdem praecepti omiſſionem, vel grave proximi da-

damnum cauſſant. Item graviter peccat qui per modicos exceſſus in cibo, aut potu advertit graviter laedere ſuam valetudinem: Item juxta aliquos gravem materiam conficiunt notabiles parvae eleemoſynae omiſſiones, quam quis quotidie pauperibus diſtribuendam voverat. Demum num aliqua rei praeceptae pars gravis ſit, an levis, ſpectanda eſt tum abſolute & ſecundum ſe, cum in ordine ad totum.

Ex dictis colliges I. eundem numero actum moralem ex veniali in mortale ſucceſſive tranſire non poſſe; cum peccatum mortale, & veniale ſpecie eſſentiali diſtinguantur. Idem vero actus phyſicus poteſt ſucceſſive ex veniali fieri mortale, ſi cum ſemiplena deliberatione incipiat, & poſtea evadat plene deliberatus.

Colliges II. Plura venialia unum peccatum mortale efficere non poſſe. 1. Quia per peccata venialia a Dei gratia non excludimur, ut docet Tridentinum *Seſſ.* XIV. *cap.* 2. Quia citra culpam in Sacramentali Confeſſione venialia reticeri poſſunt, ut docet idem Concilium. Sed neutrum conſiſtere poſſet, ſi plura venialia unum efficerent mortale, quo & gratiâ Dei excluderemur, & ad eorum remiſſionem Poenitentiae Sacramentum foret neceſſarium. Adde, quod peccata venialia cum ſint inferioris ordinis, quantumcunque multiplicentur, peccatum mortale nequeunt attingere,

gere, quod eſt ordinis ſuperioris, & eſſentialiter differt a veniali. Quod ſi plurium transgreſſionum parvae materiae, cum ad notabilem quantitatem perveniant, unum efficiant mortale peccatum, hoc non provenit, quod multa minuta furta ex ſe venialia efficiant unum peccatum mortale: ſed quod repetiti furti parvae materiae in notabile proximi damnum coaleſcant, ad quod cum quis advertat pervenire, ſine gravi peccato proſequi non poteſt.

Colliges III. Patrum teſtimonia, & praeſertim *Auguſtini*, qui *Tract.* 12. *in Joan.* haec ſcribit: *Plura minuta peccata ſi negligantur, occidunt: quemadmodum minuta grana avenae, ſi multa ſint, premunt atque opprimunt: & aqua paullatim per ſentinam intrando, ſi non exhauriatur, mergit navim:* intelligenda eſſe diſpoſitive, ut explicat *D. Thomas* 1. 2. *q.* 88. *art.* 4. cui ſubſcribunt omnes Theologi, quatenus ſcilicet multa venialia ſi negligantur, & continuentur, ſenſim diſponunt hominem ad mortale juxta illud *Eccleſiaſtici* XIX. *Qui ſpernit modica, paullatim decidet*. Peccata enim venialia fervorem per ſe minuunt caritatis, timorem Dei, & horrorem peccati, divinis inſpirationibus obicem ponunt, & ad violandam legem in gravioribus hominem diſponunt. Immo graviores Theologi docent, mortaliter peccare qui proponeret ſolum mortalia vitare, ad omnia occurren-

rentia venialia committenda paratus. Ratio eſt, quia deliberate ſe exponeret apertiſſimo graviter peccandi periculo. Ut ergo ab his repetitis & quotidianis maculis caveamus, ſumma vigilantia, & diligentia neceſſaria eſt.

CAP. V.

De Commiſſionis, & Omiſſionis Peccato.

Commiſſionis peccatum eſt transgreſſio *praecepti negativi*, quo ne aliquid mali fiat, prohibetur, ut furari, fornicari &c. *Omiſſionis* vero peccatum eſt violatio *praecepti affirmativi*, quo aliquis actus bonus jubetur: ut audire Sacrum, jejunare &c.

Heic autem tria quaeri poſſunt. 1. An culpabilis detur omiſſio absque omni voluntatis actu. 2. An actus, qui eſt omiſſionis culpabilis cauſſa, ſit peccatum, & malitiam habeat ab ipſa omiſſione diſtinctam. 3. Utrum quis peccet tantum, cum cauſſam omiſſionis ponit, an etiam cum opus praeceptum omittit.

Prop. I.

Omiſſio culpabilis non datur, quin aliquis voluntatis actus praecedat, qui ejuſdem

dem cauſſa ſit vel occaſio.

Prob. Ut omiſſio ſit culpabilis, voluntaria & libera ſit neceſſum eſt. Sed nihil omnino eſt liberum ſine aliquo voluntatis exercitio. Ergo omiſſio culpabilis non datur absque omni voluntatis actu.

Prop. II.

Omnis actus, qui culpabilis omiſſionis voluntaria cauſſa eſt vel occaſio, eſt peccatum ejusdem malitiae, ac ipſius omiſſionis malitia: ſecus, ſi non ſit illius cauſſa vel occaſio.

Prob. 1. pars. Quo praecepto jubetur actus omiſſus, eodem prohibetur voluntaria omiſſionis cauſſa, vel occaſio. Praeceptum enim ut ſit efficax, eo ipſo quod aliquid praecipit, omne id quod ejus obſervantiam impedit, vetet neceſſe eſt. Ergo &c.

Hinc qui die feſto Sacrum deliberate omittit, ut ſtudeat, non ſolum mala eſt omiſſio audiendi Sacrum, ſed etiam malum eſt ſtudium, quod eſt cauſſa omiſſionis.

Dixi, *peccatum ejuſdem malitiae, ac ipſius omiſſionis malitia*. Actus enim, qui eſt omiſſionis cauſſa vel occaſio, eidem praecepto adverſatur, ac ipſa culpabilis omiſſio; ac proinde eandem omiſſionis malitiam contrahit.

Nota. Actus, qui eſt omiſſionis cauſſa vel occaſio, ſi bonus vel indifferens ſit, unam eandemque cum omiſſione culpabili malitiam habet: puta ſtudium in caſu allato eſt

eſt malum, quia eſt cauſſa omittendi Sacrum. Ergo ſolam omiſſionis malitiam contrahit. Si vero actus qui eſt omiſſionis cauſſa, aliunde ſit malus: ut ſi quis ob furtum Sacrum omittat, duplicem tunc malitiam habet actus: neque ſeorſum, ſed ſimul confitenda ſunt ambo peccata. Ita communiter.

Prob. 2. pars. Actio quae omiſſionis cauſſa, vel occaſio non eſt, nullo modo in ipſam omiſſionem influit. Ergo non habet, unde malitiam accipiat. Sit exemplum. Decernit aliquis die feſto Sacrum non audire: poſt hanc deliberationem dat operam ſtudio, quo tempore deberet praeceptum implere: eo peracto tempore ſtudium malum non eſt, cum per accidens ad omiſſionem ſe habeat, neque in eam influat. Ita multi.

Nota, ut aliquid in omiſſionem culpabilem non influere cenſeatur, non ſufficere, ſi tantum voluntatis deliberationem ſubſequatur, ſed requiri, ut ſubſequatur totam omiſſionis cauſſam tum internam, tum externam. Do exempla. Clericus navigans, firmiter decrevit non recitare horas canonicas: poſt hanc deliberationem Breviarium in mare projicit. Haec Breviarii projectio in omiſſionem influit, cum Clericum ad recitationem divini officii impotentem conſtituat. Poterat enim Clericus deliberationem non recitandi horas cano-

nonicas retractare, & praeceptum implere. Hinc peccat, non ſolum cum omiſſionem horarum proponit, ſed etiam cum actu in mare projicit Breviarium. Contra, Decreviſti die Dominico abeſſe Sacro; recta aliquo pergis, ubi Sacro adeſſe nullo modo potes: en adaequatam omiſſionis cauſſam. Interea temporis operam navas venationi, piſcationi &c. hi actus nullo modo in omiſſionem influunt.

Prop. III.

Qui culpabiliter omiſſionis cauſſam ponit, peccat non ſolum quando cauſſam ponit culpabilem, ſed etiam quando accidit omiſſio; etſi non ſit ſui compos.

Prob. 1. pars. Qui deliberate omiſſionis cauſſam ponit, cenſetur velle *indirecte*, vel ſaltem *interpretative* omiſſionem ipſam. Qui enim vult cauſſam, vult & effectum qui ex illa ſequitur. Praeterea quod praeceptum omiſſionem vetat, idem & cauſſae illius poſitionem prohibet. Hinc qui die feſto primo mane it cubitum, praevidens ſe ſomno ſepultum iri uſque ad veſperam, licet caſu excitetur a ſomno, & Sacro praeſentem ſe ſiſtat; peccat tamen contra Religionem, non quod Sacro adeſſe omiſerit, ſed quod cauſſam illius omittendi praebuerit.

Prob. 2. pars, nimirum omiſſionem in cauſſa culpabilem imputari etiam, quando urget praeceptum, etſi agens non ſit ſui compos, puta prae ſomno vel ebrietate.

te. Prob. Ut aliquid ſit in ſe & formaliter peccatum, ſufficit ut ſit voluntarium & liberum in cauſſa. Sed omiſſio ſcilicet Sacri, quae accidit in ſomno, vel ebrietate, in cauſſa voluntaria & libera eſt. Ergo non ſolum in cauſſa, ſed & in ſe peccatum eſt. Major prob. ex eo, quod ſi quis voluntarie ſe inebriet, praevideatque ſe Clericum occiſurum, contrahit excommunicationem eo inſtanti, quo homicidium perpetrat, etſi non ſit ſui compos. Ergo eo inſtanti peccat. Ita *Salmanticenſes*, Scholaſtici, & Morales, *Contenſonius*, aliique non ſordidi Theologi.

Ex dictis ſequitur, in Confeſſione manifeſtandas eſſe omnes omnino actuales omiſſiones, non vero ſolum culpabilem earum cauſſam. Atque hic eſt ſenſus & praxis fidelium communis. Quod quidem eo vel maxime eſt neceſſarium ad exponendam peccati gravitatem, damnum tertii, obligationemque reſtituendi, vel ob cenſuras, aut periculum contrahendi.

Q. I. *An peccata Commiſſionis, & Omiſſionis ſpecie differant inter ſe?*

R. Affir. Nam licet eidem virtuti ex eodem motivo adverſentur, ei tamen modo notabiliter diverſo opponuntur; ut patet in odio Dei, quod eſt alterius ſpeciei ab omiſſione caritatis. Verum ſi peccatum commiſſionis ſit omiſſionis fundamentum, utrumque ejuſdem erit ſpeciei: ut patet in

in eo, qui furatur, & non reſtituit.

Q. II. *Num Commiſſionis peccatum gravius ſit peccato Omiſſionis?*

R. Affir. Nam ceteris paribus, magis eſt inordinatum, ac legi Dei, & rectae rationi diſconveniens, facere quod non debes, quam non facere quod debes. Sic gravius peccatur per odii actum, quam per omiſſionem actus amoris Dei, licet eidem virtuti caritatis opponantur. Hinc qui utriuſque reus eſſet, Confeſſionis integritati non faceret ſatis, ſi diceret: bis peccavi contra debitam Dei caritatem.

C A P. VI.

De Peccatis mere Internis, quae ſcilicet interius perficiuntur absque ullo opere externo.

VOluntatis affectus, ſive actus *proſecutivus* circa objectum illicitum triplex eſt, *deſiderium*, *gaudium*, & *delectatio moroſa.* Deſiderium eſt volitio exſequendi quod cogitatum eſt. Gaudium eſt complacentia de malo opere patrato. Delectatio moroſa eſt deliberata complacentia de pravo opere cogitato ſine exſecutionis intentione. 1. Dicitur *moroſa*, non a temporis mora qua durat,

 ſed

ſed a voluntate quae libere in ea moratur. Peccatum enim internum unico inſtanti perpetrari poteſt. Diſtinguitur autem a deſiderio, quia deſiderium opus ipſum anhelat, atque cupit, ac proinde tempus reſpicit futurum: Delectatio vero ab operis exſecutione praeſcindit, & de objecto per imaginationem praeſenti reddito delectatur, ac tempus reſpicit praeſens. Differt denique a gaudio, quod reſpicit tempus praeteritum. De hoc triplici voluntatis affectu hîc agendum eſt.

§. I.
De Deſiderio Malo.

Nota: Deſiderium pravum vel eſt *efficax*, quando exprimitur per verbum *volo*; vel *inefficax*, quando exprimitur per verbum *vellem*. Inſuper vel eſt *abſolutum*, quando abſolute & ſimpliciter voluntas opus malum anhelat; vel *conditionatum*, quando voluntas rem malam cupit ſub conditione, ſi mala non eſſet. De quolibet ex his concupiſcendi modo quaeritur, an, & quale peccatum ſit.

Aſſero I. *Quodlibet abſolutum de re mala deſiderium ſive efficax ſit, ſive inefficax, eſt peccatum ejuſdem gravitatis & ſpeciei, ac res ipſa mala deſiderata.*

Prob. Quia prava deſideria deliberata prohibentur praecepto divino, *non concupiſces*,

ſces, juxta communem Eccleſiae ſenſum. Hinc Chriſtus *Matth.* V. ajebat: *Omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam moechatus eſt eam in corde ſuo.* Praeterea quodlibet deliberatum deſiderium eſt elicitus amoris actus. Sed *qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam, Pſal.* X. Ergo &c.

Dixi 1. *quodlibet deſiderium ſive efficax, ſit, ſive inefficax*. Nam ad peccandum non requiritur conſenſus efficax in opus; alioqui approbans alterius crimen ſine voluntate illud patrandi, non peccaret contra illud Apoſtoli *ad Rom.* I. *Digni ſunt morte non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.*

Dixi 2. *ejuſdem gravitatis & ſpeciei, ac res ipſa mala deſiderata.* Nam omnis actus internus malitiam & ſpeciem ſumit ab actu externo, tanquam ab objecto. Hinc deſiderium licet inefficax occidendi, fornicandi &c. peccatum grave eſt contra juſtitiam, contra caſtitatem &c. Deſiderium vero leviter proximo nocendi, erit veniale.

Aſſero II. *Deſiderare opus prohibitum ſub conditione, ſi prohibitum non eſſet, non eſt peccatum ſaltem mortale, ſi conditio malitiam auferat ab objecto: ſecus, ſi conditio ab objecto malitiam non ſeparet.*

Prob. 1. pars. Quia poſita conditione, objectum deſinit eſſe illicitum, ac proinde per ſe peccatum non eſt illud deſiderare.

Sit exemplum: carnes comederem, ſi non eſſet hodie ab Eccleſia vetitum.

Dixi, *ſaltem mortale*. Quia ejuſmodi deſideria ſunt ſemper otioſa, ac proinde culpa ſaltem veniali non carent. Quin imo adeſt grave periculum, ne voluntas reapſe appetat objectum non praeciſum, ſed concretum.

Prob. 2. pars. Quia quando ab objecto ſub conditione concupito malitia non ſeparatur, tunc voluntas fertur in objectum ut malum, quod nullo modo appetere licet. Sit exemplum. Vellem fornicari, ſi non eſſem in Sacris.

Q. *Quandonam conditio malitiam ab objecto auferat?*

R. Quando agitur de re intrinſece mala, conditio ab objecto malitiam non tollit; quia impoſſibile eſt, rem intrinſece malam non eſſe vetitam. Quando vero de re agitur extrinſece mala, tunc ſi conditio ſit poſſibilis, ut in rebus jure poſitivo, vel etiam jure naturae vetitis, ſed in aliqua circumſtantia licitis; ſtante circumſtantia, objectum licitum evadit. E. G. Hunc furem morte multarem, ſi eſſem judex.

§. II.
De Delectatione Moroſa.

Nota. Delectari quis poteſt vel de rei ma-

malae cognitione, vel de artificioſo rem malam patrandi modo, vel tandem de ipſa re mala cogitata. De hoc triplici objecto quaeritur, an ſit illicita Delectatio.

Aſſero I. *Delectari de rei malae cognitione, ſecundum ſe peccatum mortale non eſt, quando ſola cognitio ſeu notitia abſolute accepta, eſt delectationis objectum.*

Prob. Rei malae cognitio per ſe mala non eſt. Ergo licet de ea delectari. Imo rei turpis cogitatio aliquando eſt bona, ſi adſit juſta cauſſa, ſtudii ſcilicet, conſultationis &c. cum abominatione tamen objecti: aliquando eſt venialis, ſi fiat ex curioſitate: aliquando etiam eſt graviter mala, ſi fiat cum conſenſus periculo. Ita *D. Thomas* 1. 2. *q.* 74. *art.* 8. Theologi, Confeſſarii, aliique, qui rebus turpibus ſtudent, ut ſuae caſtitati conſulant, oppoſitis actibus ſeſe muniant. In hoc enim miſero ſtatu, & in hac tam lubrica materia quaecunque delectatio periculum habet in rem turpem conſentiendi.

Aſſero II. *Delectatio deliberata de ſolo modo artificioſo malum patrandi, qui ex ſe malum non eſt, vel de aliqua ejus circumſtantia inſolita, non mala tamen: per ſe loquendo non eſt mortalis.*

Prob. Objectum hujus delectationis non eſt malum. Ergo ſaltem graviter non peccat qui de eo delectatur. E. G. Si quis praeciſe delectetur de modo, quo quis inge-

genioſe alium decepit, ut ejus crumenam ſurriperet, graviter non peccat; cum delectationis hujus objectum ſit artificioſus & induſtrius furandi modus, qui ex ſe malus non eſt.

Dixi 1. *de modo, qui ex ſe malum non eſt.* Nam ſi modus eſſet malus, de eo delectari non liceret.

Dixi 2. *per ſe loquendo non eſt mortalis.* Hujuſmodi enim delectatio interdum culpa veniali non caret ob otioſitatem, vel curioſitatem.

Aſſero III. *Moroſa de re mala delectatio eſt peccatum: mortale quidem, ſi ipſa res mala ſit mortalis; veniale vero, ſi res mala ſit venialis, etiamſi nulla ſit operis perficiendi voluntas. Ita communiter cum D. Thoma.*

Prob. *Nullus delectatur, niſi in eo, quod eſt conforme appetitui ejus*, ait *D. Thomas* 1. 2. *q.* 74. *art.* 8. i. e. nullus delectatur de eo, quod non amat. Sed rem illicitam amare peccatum mortale eſt, ſi res amata ſit mortalis, ut fornicatio; veniale vero, ſi ſit venialis, ut leve proximi damnum. Ergo &c.

Q. I. *Num delectari liceat de actione hic & nunc vetita, ſed quae fuit, vel erit aliquando licita?*

R. cum diſtinct. Si de re intrinſece mala agatur, non licet delectari. Ratio eſt, quia cum delectatio moroſa actus ſit practi-

ctus, objectum proſequitur prout eſt hîc & nunc; ideoque ſi hoc eſt intrinſece malum, cum a malitia praeſcindi nequeat, delectatio verſari non poteſt circa illud, niſi ſub ratione mali. Hinc a gravi peccato non excuſantur ſponſi, qui de futura copula moroſe delectantur, vel vidui de praeterita; quia cum copula, matrimonio non conſtante, ſit fornicatio, delectatio eſt de objecto hîc & nunc graviter, & intrinſece malo.

Si vero agatur de re extrinſece mala, ſeu lege poſitiva vetita, ut ſi quis de carnibus die jejunii comeſtis delectetur, non eſt graviter illicita delectatio, dummodo violationem praecepti non habeat pro objecto. Ratio eſt, quia objectum cum non ſit intrinſece malum, praeſcindi poteſt ab ejus malitia, & delectari de eo, non ſub ratione malitiae: hae tamen delectationes aliquo inordinato affectu non carent, ac proinde immunes non ſunt a culpa veniali.

Q. II. *An delectatio moroſa ſpeciem ſumat ab objecto, circa quod verſatur?*

R. Affir. Nam ideo moroſa delectatio eſt illicita, quia objectum eſt illicitum, & quo pejus eſt objectum, eo pejor erit ejus delectatio. Ac proinde in Confeſſione delectationis objectum, ejusque circumſtantiae ſunt explicandae, ut major, vel minor peccati gravitas a Confeſſario dignoſci poſſit.

§. III.
De Gaudio ſeu Complacentia de malo opere patrato.

Hîc quaeritur, 1. an liceat gaudere de malo opere vel inculpabiliter perpetrato, in ſomno ſcilicet, vel in ebrietate; vel tanquam cauſſa boni effectus ſecuti. 2. An liceat gaudere de effectu bono ſecuto ex opere malo.

Aſſero I. *Illicitum eſt gaudere de opere malo inculpabiliter perpetrato, puta de homicidio commiſſo in ſomno, vel ebrietate.*

Prob. Non licet deliberate gaudere de objecto hîc & nunc malo. Sed qui gaudet de opere malo, licet fuerit ſine peccato commiſſum, deliberate gaudet de objecto hîc & nunc malo. Ergo ejuſmodi opus nequit honeſti gaudii eſſe objectum. Hinc homicidium in ſomno perpetratum, fornicatio ex errore inculpabili commiſſa, non laetitiae, ſed triſtitiae juſta cauſſa eſt.

Aſſero II. *Etſi gaudeat aliquis de malo opere perpetrato non per ſe, ſed tanquam boni effectus cauſſa; erit tamen hujusmodi gaudium illicitum.*

Prob. Non licet ſcienter velle & procurare quod in ſe malum eſt ad bonum effectum aſſequendum. Ergo non licet gaudere de actione, quae in ſe mala eſt, cum fuerit boni effectus cauſſa. Hinc merito da-

damnatae fuerunt ab *Innocentio* XI. ſequentes impiae Caſuiſtarum propoſitiones. 1. *Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, ſed ut bonum cupientis: quia nimirum ei obventura eſt pinguis hereditas.* 2. *Licitum eſt filio gaudere de parricidio parentis a ſe in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate conſecutas.*

Aſſero III. *Licet per ſe loquendo gaudere de effectu bono ſecuto ex opere malo.*

Prob. Hujus gaudii objectum non eſt malum. Ergo nec ipſum gaudium ex eo ſuſceptum. Hinc licet gaudere de hereditate obtenta ex morte alterius, ſi non gaudeat de cauſſa, h. e. de morte.

Dixi, *per ſe loquendo*. Nam hujuſmodi delectationes periculo non carent, ut recte advertunt *Salmanticenſes*.

Nota: Sicut non licet gaudere de malo; ſic & dolere de bono. Aeque enim rectae rationi & divinae legi opponitur odiſſe bonum, & amare malum ejus oppoſitum.

§. IV.
De Reſiſtentia ad pravas cogitationes neceſſariâ, praeſertim in re turpi.

Quod hîc in diſputationem vocant Theologi, eſt 1. num per ſe loquendo adſit obligatio poſitive reſiſtendi pravis cogitationibus, praviſque concupiſcentiae moti-

bus ; an vero ſufficiat ejuſmodi motibus negative ſe habere, eos neque approbando, neque reprimendo. 2. Num, fervente concupiſcentia, turpibusque motibus animum vexantibus, ſufficiat ſola interna displicentia, non deferendo actionem, quae hujuſmodi motus excitat.

Aſſero I. *Peccat mortaliter per ſe loquendo qui poſt ſufficientem advertentiam negative ſe habet in motibus turpibus, eos neque approbando, neque reprimendo. Ita communiter Theologi cum D. Thoma* 1. 2. *q.* 74. *art.* 6.

Prob. I. Quia ex Trid. *ſeſſ.* V. *can.* V. ut concupiſcentia non noceat, requiritur ex divina gratia fortis repugnantia. Sed repugnantia poſitivum diſſenſum connotat, non vero ſimplicem conſenſus negationem. Ergo &c.

Prob. II. Qui poſitive poſt ſufficientem advertentiam pravis cogitationibus non reſiſtit, praenoſcit, vel praenoſcere debet periculum poſitive conſentiendi. Ergo ad hoc periculum vitandum requiritur poſitivus diſſenſus. Nam eſt moraliter impoſſibile, diu negative ſe habere ad objectum vehementer alliciens.

Prob. III. Peccat graviter qui negative ſe habet ad motus turpes ab alio circa ſe excitatos. Ergo graviter peccabit, ſi negative ſe habeat ad ejuſmodi motus a Daemone, a naturae corruptione excitatos.

Di-

Dixi, *per ſe loquendo*. Nam occurrere poſſunt rationabiles cauſſae, cur licita poſſit eſſe poſitivi diſſenſus ſuſpenſio. Et 1. quidem ſi quis legitime timeat, ne ex majore reſiſtentia pravi motus augeantur. 2. Quando deſiſtendum eſſet ab honeſto officio, puta Theologi, Confeſſarii &c. tunc contemnendae ſunt tentationes. 3. Ob mentis infirmitatem interdum diſſuadenda eſt poſitiva reluctantia, ut meticuloſis, ſcrupuloſis, quibus potius contemtio ſuggeſtionum neceſſaria eſt.

Advertendum, hominem aut tentationes contemnentem, aut mentem alio divertentem, aliaque cogitantem, minime negative ſe habere, ſed reapſe reſiſtere non directe, ſed indirecte. Quae quidem indirecta reſiſtentia ſaepe prudentior, & utilior eſt ipſâ directâ, ſpectatâ perſonarum diverſitate.

Aſſero II. *A peccato mortali immunis non eſt qui etſi interne diſſentiat, actionem tamen non dimittit, qua motus turpes vehementer excitantur; niſi adſit juſta cauſſa eam non dimittendi.*

Prob. Voluntas reſiſtendi pravis motibus ſincera, & efficax ſit oportet. Sed qui etſi interne diſſentiat, actionem tamen non dimittit, qua motus turpes vehementer excitantur, ſinceram, & efficacem voluntatem reſiſtendi non habet. Ergo &c. Non habet quidem reſiſtendi voluntatem *efficacem:*

cem: nam ſi voluntas in hac pugna cum concupiſcentia eſſet efficax, non defereret ſponte medium efficax pravos motus cohibendi, dimiſſionem ſcilicet actionis concupiſcentiam acriter excitantis. *Non ſinceram;* nam credibile non eſt, non appetere voluntatem motus carnales vehementer excitatos, cum ſponte, & nulla omnino juſta ratione occurrente, illorum cauſſam foveat. Hinc facile crederem, internam illam diſplicentiam ſinceram non eſſe reſiſtentiam, ſed voluntatis fallaciam illis motibus frui volentis.

Hinc colliges, hominem ſub mortali teneri, actiones etſi leviter turpes, ut ſunt viſus, locutio, lectio rerum leviter obſcenarum, ex ſola curioſitate dimittere, ſtatim ac in ſe excitant vehementem delectationem carnalem. Ita graves Theologi.

Dixi 1. *niſi adſit juſta cauſſa eam non dimittendi.* Juſtae autem cauſſae cenſentur equitatio, Confeſſionum auditio, librorum lectio ob finem comparandae ſcientiae, & id genus ſimiles. Tunc ſufficit vera, & interna diſplicentia, alioquin homines deberent ſemper eſſe anxii, & multa bona opera omittere.

Dixi 2. *qua motus turpes vehementer excitantur.* Nam qui per actionem inutilem levibus motibus tantum occaſionem praeberet, crederem non peccare mortaliter, dummodo turpem delectationem non in-

intendat, & grave abſit periculum conſentiendi. Ita cum *Sylvio Colet*, aliique.

CAP. VII.

De Septem Peccatis Capitalibus.

SEptem numerantur a Scholaſticis poſt *D. Thomam* 1. 2. *q.* 84. *art.* 4. peccata Capitalia, videlicet *Superbia*, *Avaritia*, *Luxuria*, *Ira*, *Gula*, *Invidia*, & *Acedia*. Dicuntur *capitalia*, cum aliorum peccatorum fons & origo ſint. Appellantur quoque *mortalia*, non ex eo quod ſemper mortalia ſint, ſed quod ex ipſis tanquam ex radicibus mortalia oriantur. De ſingulis pauca agemus.

§. I.
De Superbia.

Q. I. *Quid ſit Superbia?*

R. Superbia ex *D. Thoma* 2. 2. *q.* 162. *art.* 6. *eſt inordinatus appetitus propriae excellentiae.*

Dicitur 1. *appetitus* i. e. amor, deſiderium, complacentia. 2. *Inordinatus*, cum ſuperbus nolit iis quibus debet, ſubjici: atque praeſumtuoſe appetiat quae ſupra conditionem ſuam ſunt. 3. *Excellentiae pro-*

priae

priae i. e. propriae perfectionis, quam prae ceteris ſuperbus habet, vel ſe habere exiſtimat.

Q. II. *Num Superbia grave ſit peccatum?*

R. Affir. Et quidem graviſſimum tum ex parte averſionis a Deo, ex eo potiſſimum *quod non vult Deo, & ejus regulis ſubjici. Unde Boëtius dicit, quod cum omnia vitia fugiant a Deo, ſola ſuperbia ſe Deo opponit. D. Thomas* loc. laud. tum ex eo, quod multorum criminum fons & caput ſit.

Q. III. *Quot ſint Superbiae ſpecies?*

R. Duae potiſſimum. Prima eſt quae dicitur *perfecta*, i. e. ſi quis ita excellere appetat, ut Deo, ſuperioribus, eorumque legibus nolit ſubjici. Haec ex genere ſuo eſt peccatum mortale, quia graviter laedit Dei, & proximi caritatem.

Altera *imperfecta* appellatur, quando ſcilicet homo non renuit ſubjici iis, quibus debet, ſed tantum in ſe intumeſcit ac gloriatur. Haec ex genere ſuo venialis eſt; quia non eſt gravis inordinatio, nec graviter repugnat caritati, quod homo plus juſto ſe efferat, agnoſcendo ſe omnia Deo debere.

Dixi, *ex genere ſuo*. Si enim elevatio iſthaec cum notabili aliorum contemtu fiat, complacendo in aliorum abjectione, eſt grave peccatum.

§.II.

§. II.
De Avaritia.

Q. I. *Quid ſit Avaritia?*

R. Avaritia *eſt inordinatus amor divitiarum.*

Q. II. *Num Avaritia ſit peccatum mortale?*

R. Cum diſtinct. Si conjuncta ſit cum injuſtitia rem alienam auferendi aut retinendi, vel cum duritia non ſubveniendi proximum in extrema vel gravi neceſſitate, eſt peccatum mortale ex genere ſuo: cum juſtitiam, aut caritatem, aut miſericordiam laedat; niſi imperfecta deliberatio, aut levitas materiae excuſet.

Si vero in amore erga divitias inordinato tantum conſiſtat, tunc eſt mortale, quando affectus adeo eſt inordinatus, ut ultimum finem ſuum in divitiis conſtituat; ſecus, eſt veniale. De Avaritia contra proximum vide dicenda in *Tract. de Caritate, & Juſtitia.*

§. III.
De Luxuria.

Q. I. *Quid ſit Luxuria?*

R. Luxuria *eſt inordinatus voluptatis venereae appetitus.*

Q. II. *Quale peccatum ſit Luxuria?*

R. Ex-

R. Extra matrimonium ex genere ſuo ſemper eſſe peccatum mortale: In matrimonio vero peccatum eſſe mortale, quando per ſe opponitur prolis generationi. Omnis autem alia actus conjugalis inordinatio peccatum veniale ut plurimum non excedit. Sed de his vide dicenda in *Tract. de Temperantia*, & *de Matrimonio*.

§. IV.
De Ira.

Ira generatim ſumta eſt *vindictae appetitus*, ac proinde aliquid indifferens: quia vindicta ut illicite, ſic licite appeti poteſt. Quin imo peccat qui juſte non iraſcitur. *Si ira non fuerit*, ajebat *Chryſoſtomus*, *nec doctrina proficit, nec judicia ſtant, nec crimina compeſcuntur. Itaque qui ex cauſſa non iraſcitur, peccat.* Juſtae irae omiſſionis reus fuit *Heli*, qui filiorum vitiis non iratus eſt, I. *Reg.* II.

Q. I. *Quid ſit Ira?*

R. Ira eſt *inordinatus vindictae appetitus*.

Q. II. *An*, & *quale peccatum ſit Ira?*

R. Cum diſtinct. Si concipiatur Ira ex *affectu vindictae*, quae a *D. Thoma Ira per vitium* dicitur, eſt peccatum mortale; cum caritati & juſtitiae opponatur: niſi excuſetur ob actus imperfectionem.

Si vero concipiatur ex *affectu juſtitiae*, quae

quae ab eod. Doctore dicitur *Ira per zelum*, eſt peccatum, quoties exceditur *in modo*, grave vel leve juxta circumſtantias.

Hinc qui ob delictum commiſſum in ſe vel in alios, malum alicui appetat publica auctoritate inferendum ob juſtitiam, & legum obſervationem, aut deliquentis correctionem, & publicam auctoritatem & exemplum, non peccat; cum iram concipiat ex affectu juſtitiae.

Contra peccat ſi nimis immoderate efferveſcat, vel majore quam mereatur, poenâ plecti petat: vel non ſervato ordine juſtitiae, vel ob finem privatum: vel principaliter in malum delinquentis. Quia licet ira ex affectu juſtitiae concipiatur, exceditur tamen in modo.

§. V.
De Gula.

Q. I. *Quid ſit Gula?*

R. Gula eſt *inordinatus edendi & bibendi appetitus*, ut ex *D. Thoma* 2. 2. *q.* 148. colligitur.

Dixi, *appetitus inordinatus*. Nam ut optime advertit *D. Thomas* loc. laud. *art.* 1. *Non quilibet appetitus edendi & bibendi pertinet ad gulam, ſed qui recedit ab ordine rationis*, quatenus *aliquis propter concupiſcentiam cibi delectabilis ſcienter excedat menſuram in edendo*. Appoſite *Auguſtinus lib.*

lib. 10. *Confeſſ. cap.* 31. *Omnia munda mundis, ſed malum eſſe homini qui per offenſionem manducat; & omnem creaturam bonam eſſe, nihilque abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur*.

Porro qualitas, & quantitas cibi & potus accommodata eſſe debet ſtatui, conditioni, facultati, infirmitati, perſonarum neceſſitati, loco, ac tempori. *De quantitate autem cibi & potus*, ait *S. Antoninus part.* 2. *tit.* 6. *cap.* 1. §. 5. *non poteſt dari una certa regula omnibus ſecundum eandem menſuram. Sed plus & minus exigitur ſecundum varietatem complexionum & fatigationum. Unus etiam & idem plus indiget uno tempore quam alio, ſecundum diſpoſitionem ſui corporis . . . . Tantum ergo poteſt & debet quis comedere & bibere, quantum credit ſe indigere ad ſuſtentationem & exſecutionem eorum, quae ſibi incumbit agenda, ita ut non uſque ad nauſeam ſumat, ſed cum aliquali adhuc appetitu finem faciat. Cum autem ex delectatione cibi vel potus plus ſumit, quam ſibi dictat conſcientia opportunum, tum peccat*. Paucis ſeſe expediens *Auguſtinus* loc. ſupra laud. ait alimenta ſumenda eſſe ſicut medicamenta.

Q. II. *Quale peccatum ſit Gula?*

Gula in duas ſpecies tribuitur, in *commeſſationem*, & *ebrietatem*. Illa in immoderata cibi, haec in nimia potus ſumtione conſiſtit.

R. Com-

R. Commeſſatio praeciſa ab ebrietate in multis caſibus eſt peccatum mortale.

Prob. I. Quia Apoſtolus *ad Gal.* V. *commeſſationes & ebrietates* recenſet in ea, quae *qui agunt*, *Regnum Dei non conſequentur*.

Prob. II. Quia reipſa multi ſunt caſus, in quibus Gula avertit a *fine ultimo*, ut ait *D. Thomas*, ideoque a gravi culpa excuſari non poteſt. Et 1. quidem ratione affectus graviter deordinati, ponendo ſuum ultimum finem in cibi & potus oblectationibus, ita ut venter pro Deo habeatur, juxta illud *ad Philipp.* III. *Quorum Deus venter eſt*. Idque locum habet, etiamſi ſolum interpetrative hoc fiat. Ut cum quis ex affectu gulae paratus ſit peccare potius mortaliter, puta furari, debita non ſolvere, familiam ſuam ad egeſtatem redigere, valetudini corporis ſui graviter nocere &c. quam moderato victu uti. 2. Si quis praevideat crapulam peccati E. G. adulterii cauſſam fore. 3. Qui ob ſolam voluptatem ad vomitum uſque ſe cibo & potu ingurgitat, & reipſa ad vomitum ſe provocat, ut iterum epulari poſſit. Hoc enim ſecluſo ſcandalo & ebrietate, gravem continet deordinationem. Quare qui ita ſe gerunt, brutis animantibus deteriores judicandi ſunt. 4. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas ſub mortali tenetur. 5. Demum ſi quis gulae cauſsâ eccleſiaſtica jejunia violet.

Quid ſi quis comedat & bibat etſi moderate ob ſolam voluptatem?

R. Ut minus venialiter peccare, cum medium in finem transmutet. Ciborum enim finis ſuſtentatio eſt vitae, ſapor vero medium, quo ſibi ſumtio facile redditur. Quaerere ergo per ſe & directe voluptatem in cibo, eſt naturae ordinem pervertere. Quod autem in favorem gulae docuerunt recentiores Caſuiſtae, damnavit *Innocentius* XI. ſeq. propoſitione num. 8. *Comedere & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem, non eſt peccatum, modo non obſit valetudini; quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.*

Extra caſus vero modo recenſitos gula non eſt, niſi peccatum veniale, ut docet *D. Thomas* loc. ſupra laud.

Q. III. *Quot modis exceſſus gulae committatur?*

R. Quinque modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquiſite. 3. Si plus juſto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquiſite praeparata. Recenſiti modi hoc verſu comprehenduntur: *Praepropere, laute, nimis, ardenter, ſtudioſe.*

Q. IV. *Quid ſit Ebrietas?*

R. Ebrietas eſt *potus ſumtio ad violentam uſque privationem uſus rationis.*

Ebrietas dicitur *privatio violenta*, ut diſtinguatur a privatione naturali uſus rationis, quae a ſomno inducitur.

Q. V.

Q. V. *Quale peccatum ſit Ebrietas?*

R. Cum *D. Thoma Lect.3. in cap.*XIII. *epiſt. ad Rom.* ebrietatem ex genere ſuo eſſe peccatum mortale: quando ſcilicet deditâ operâ inebriatur homo, cum vini delectationem rationis integritati praeferre videatur.

Quare non licet ſe inebriare ad evitandam mortem ab alio intentatam: Item ad pellendam infirmitatem: Alium item inebriare ad elicienda ſecreta, quae alter manifeſtare tenetur: Cuſtodem item inebriare, a quo injuſte in carcere detineris. Ratio eſt, quia ebrietas quovis modo intentata ac procurata, ſemper naturae rationali diſconvenit. Neque dicas ebrietatis malitiam in exceſſu voluptatis vini cauſsâ tantum conſiſtere. Quamvis enim voluptas in nimio potu non intendatur: ebrietas tamen per ſe peccatum eſt, ſicut & fornicatio.

Ut autem ebrietas ſit mortalis, ſufficit ut ſit voluntaria directe vel interpretative. Hinc peccant qui bibunt quantum poſſunt aut rogantur, nihil curantes, num ebrietas ſequatur, nec ne.

Ebrietas perfecta & conſummata cognoſcitur, 1. quando quis non novit diſcernere inter licitum & illicitum, vel non poteſt ſolita officia exſequi. 2. Quando quis poſtridie non meminit quid dixerit, egeritque, cum domum redierit. 3. Si ea fecit quae nunquam integra mente ſolet, ſi

prae-

praeter morem verba obſcena protulerit, domum turbarit, uxorem verberarit. Verum regula generalis, quâ quinam exceſſus ſit peccatum mortale, dignoſcatur, vix aſſignari poteſt; ideoque ab exceſſu magnopere quiſque ſibi cavere debet, ne periculo excedendi ſe exponat.

Porro mala in ebrietate culpabili commiſſa ſi praeviſa fuerint ut veroſimilter ſecutura, vel praevideri potuerint, imputantur ad culpam. Vide *D. Thomam* 1. 2. *q.* 77. *art.* 7.

§. VI.
De Invidia.

Q. I. *Quid ſit Invidia?*

R. Invidia eſt *triſtitia de alterius bono, prout eſt propriae excellentiae diminutivum.*

Q. II. *Num Invidia ex genere ſuo ſit peccatum mortale?*

R. Affir. Quia per ſe caritatem laedit, & *ad Gal.* V. inter peccata a Regno Dei excludentia numeratur. Poteſt tamen eſſe veniale ratione imperfectionis actus. Nam, ut recte advertit *D. Thomas* 2. 2. *q.* 36. *art.* 1. *In quolibet genere peccati mortalis inveniuntur aliqui imperfecti motus* ſeu ratione ſui, ſeu ratione materiae, *quae* ſolum *ſunt peccata venialia*. Ideo Invidia in quibuſdam caſibus non eſt, niſi peccatum veniale.

Q. III.

Q. III. *An omnis diſplicentia de bono alterius ſit Invidia?*

R. Neg. Invidia enim proprie committitur, cum quis de bono alterius triſtatur, quatenus ab illo in eo bono aequatur, vel ſuperatur, & ſic imminuitur propria excellentia, aut gloria.

Q. IV. *An omnis diſplicentia de bono alterius ſit peccatum, & quale?*

R. I. Si diſplicentia de bono alterius ex invidia vel odio oriatur, ex genere ſuo peccatum mortale eſt: cum hujuſmodi actus caritati opponatur.

II. Si ex timore proveniat, quod ſcilicet ex alterius poteſtate ſibi vel aliis damnum timetur, peccat, ſi motivum non ſit juſtum. E. G. Triſtatur quis de electione alterius in judicem, a quo utpote recto juſtam timet punitionem, peccat, cum non ſit juſtum motivum; ſecus, ſi ab eo indebitam timeret punitionem utpote non recto.

III. Si ex indignatione procedat, quod nimirum bonum ab indigno poſſideatur, peccat ſi hoc faciat ex querela divinae Providentiae, eam arguendo, quod peccatoribus temporalia bona largiatur, & bonos affligat: ſecus, ſi de humana juſtitia quereretur.

IV. Si ex aemulatione proficiſcatur, cum ſcilicet quis moeret, non quod bonum poſſideatur ab alio, ſed quod non poſſi-

poſſideatur etiam ab ipſo. Non peccat, ſi bonum eſt dolenti proportionatum: ſecus, ſi ſit illi improportionatum. Vide *D. Thomam* 2. 2. *q.* 36. *art.* 2.

§. VII.
De Acedia.

Q. I. *Quid ſit Acedia?*

R. Acedia eſt *de re ſpirituali faſtidium*. Ex genere ſuo eſt peccatum mortale, cum opponatur caritati. Nam ait *Angelicus* 2. 2. *q.* 35. *art.* 3. *Proprius affectus caritatis eſt gaudium de Deo: Acedia eſt triſtitia de bono ſpirituali, in quantum eſt bonum divinum.*

Q. II. *An ſemper mortaliter peccet qui bonum ſpirituale faſtidit?*

R. Cum diſtinct. Si faſtidium ſit de re praecepta, peccatum grave eſt, quoties materia eſt gravis: ſi vero ſit de re non praecepta, eſt peccatum grave, quoties adeſt contemtus etiam in materia levi.

Ratio eſt, quia quando violatur praeceptum, & contemtus abeſt, Acedia eſt contra caritatem, ſed indirecte: ideoque materiae parvitatem admittit. Quando vero adeſt contemtus utpote directe contra caritatem, parvitatem materiae non admittit.

Hinc qui ex taedio omittit Sacrum, jejunium die debito, peccat graviter, cum ſit

ſit materia gravis. Contra peccat leviter, ſi faſtidiat, impleatque vel non adimpleat in materia levi.

Qui faſtidit Miſſam die non debito, utpote aliquid inutile, peccat graviter; quia licet non ſit de re praecepta, adeſt tamen contemtus. Contra peccat venialiter qui talia reſpuit tanquam ſibi onerofa & incommoda; cum ſit de re non praecepta, & abſit contemtus.

TRACTATUS

DE FIDE, SPE, ET CARITATE.

VIrtutes Theologicae ita dictae, quod immediate circa Deum verſentur, tres ſunt, Fides, Spes, Caritas: quae baſis ſunt & fundamentum univerſae Religionis. Complectuntur enim principaliora chriſtiani hominis officia erga Deum praeſertim, ut obſervat *Auguſtinus Enchir. cap.* 121. eorumque cognitio ad pleniorem divinae legis intelligentiam ſternit viam. De ſingulis hiſce virtutibus in praeſenti tractatione agendum eſt.

PARS I.

PARS I,

De Fide.

A Fide auſpicamur, quippe quae humanae ſalutis initium eſt, fundamentum, & radix omnis juſtificationis, ut docet Tridentinum *ſeſſ.* XVIII. *cap.* 8. Atque hanc primam tractationis partem tribus capitibus abſolvemus: in quorum primo de Fidei natura, & diviſione; in altero de neceſſitate Fidei actus tum internos tum externos eliciendi; in tertio de vitiis virtuti Fidei oppoſitis agemus.

CAP. I.

De Fidei Natura, & Diviſione.

Fides communiter definitur, *Virtus theologica divinitus infuſa, qua veritatibus a Deo revelatis, & ab Eccleſia propoſitis firmiter aſſentimur*.

Explicatur definitio. Dicitur 1. *virtus*; quia ſubjectum perficit, tum elevando intellectum credentis ad cognitionem eorum, quae lumine naturae aſſequi nequit; tum voluntatem ad finem in quem tendere debet, dirigendo.

Dicitur 2. *theologica*; quia Deum habet pro objecto materiali ſaltem primario.

Dicitur 3. *divinitus infuſa*. Fides enim naturae viribus non comparatur, ſed a Deo gratiae auctore infunditur. Hae autem recenſitae definitionis particulae loco generis ſunt. In hoc enim convenit fides cum reliquis virtutibus theologicis.

Dicitur 4. *qua veritatibus a Deo revelatis firmiter aſſentimur*: quae quidem voces differentiam Fidei a Spe & Caritate produnt. Fides enim Deum reſpicit velut omnis veritatis fontem: ceterae vero ceu ſummum Bonum Deum intuentur.

5. Denique dicitur, *ab Eccleſia propoſitis*. Divina enim revelatio per Eccleſiae propoſitionem nobis conſtat.

Q. I. *Quodnam ſit objectum materiale Fidei, ſeu id quod credendum proponitur?*

R. Primario ipſum Deum eſſe, ſecundario cetera revelata. Deus enim omnium primum ſeſe hominibus credendum revelavit, cetera vero propter ſeipſum, ut obſervat *Angelicus* 2. 2. *q*. 1. *art*. 1.

Q. II. *Quodnam ſit Fidei objectum* formale quod, *ſeu perfectio illa, quam fides prout a ceteris theologicis virtutibus diſtincta a Deo attingit?*

R. Eſſentialem ipſam veritatem eſſe, ſeu Deum ipſum, prout eſt prima veritas. In

In hoc enim diſcrepat Fides a duabus aliis virtutibus theologicis, quae Deum attingunt, prout eſt ſummum Bonum.

Q. III. *Quodnam ſit Fidei objectum* formale quo, *ſeu medium, quo revelata credimus?*

R. Primam eſſe veritatem in dicendo, ſeu divinam revelationem. Fides enim, quae, Apoſtolo teſte, ex auditu concipitur, alio teſtimonio inniti nequit, niſi divino ſeu divina veritate, quae nec fallere, nec falli poteſt. Ergo medium quo revelata credimus, ſolum eſt divinum teſtimonium; adeoque ſola divina revelatio, ſeu prima veritas in dicendo eſt Fidei objectum *formale quo*.

Hinc collige, quam certus firmuſque ſit Fidei chriſtianae aſſenſus, qui uni divinae revelantis Veritatis innititur auctoritati.

Q. IV. *Undenam nobis conſtet divina revelatio, ſeu quânam viâ cognoſcamus, quae Deus omnibus credenda reſeravit?*

R. Eccleſiae propoſitione. Eccleſia enim organum eſt atque inſtrumentum, quo Deus hominibus ſuam patefecit voluntatem, ſuaque reſeravit arcana.

Hinc collige reſolvi Fidem in divinam revelationem, tanquam in ſuum verum atque unicum principium, ſeu rationem formalem, qua credimus: in aucto-

ritatem vero Eccleſiae, tanquam in conditionem, ſine qua nobis conſtare certo nequit, aliquem articulum eſſe revelatum; ac proinde in materiis fidei recurrendum eſſe ad Eccleſiae propoſitionem juxta tritum illud *Auguſtini: Evangelio non crederem, niſi me Eccleſiae Catholicae commoveret Auctoritas.*

Q. V. *Num myſteria Fidei ſint evidenter credibilia?*

R. Affir. Argumenta enim, quae Fidei articulos dignos qui credantur, evincunt, urgentia ſunt, & maxima.

Porro *credibilitatis motiva* ſeu argumenta, quae articulorum Fidei praeſeferunt credibilitatem, ſunt 1. Prophetiae: 2. Miracula, quae omnes ſuperant naturae vires, quaeque ad chriſtianam Religionem confirmandam Deus operatus eſt: 3. Admirabilis modus, quo chriſtiana doctrina propagata eſt: 4. Doctrinae ſanctitas: 5. Doctorum conſenſus: 6. Et Martyrum fortitudo.

Q. VI. *Quomodo dividatur Fides?*

R. Dividitur I. in *habitualem*, & *actualem*.

Habitualis eſt *virtus infuſa, quae nos permanenter habiles reddit ad actus Fidei eliciendos cum actualis gratiae auxilio.*

Fides vero actualis eſt *aſſenſus ſupernaturalis firmus & certus, omnem excludens dubitationem, datus rebus revelatis* pro-

propter Dei revelantis auctoritatem.

Porro Fidei actus vel exterius per verba, aut alia ſigna ſe prodit, & *Fides exterior* dicitur; vel interius in corde perficitur, ibique remanet, & *Fides interior* appellatur.

Dividitur II. in *explicitam*, & *implicitam*. Illa dicitur explicita, *qua articulus ſpecialis*, & *determinatus creditur*, puta Trinitas perſonarum. Ea vero appellatur implicita, *qua generatim omnibus a Deo revelatis*, & *ab Eccleſia propoſitis aſſentimur, nulla determinatione facta ad hunc, vel illum articulum in ſpecie, ſeu non cogitando de aliquo articulo in particulari*.

Dividitur III. in *formatam*, & *informem*, ſeu vivam, & mortuam. Fides formata & viva ea eſt, *quae gratiâ habituali, & caritate alitur, & fovetur*. Informis & mortua eſt, *quae gratiâ habituali, & caritate deſtituitur*. Illa in juſtis, haec in peccatoribus reperitur.

Nota. Cum in homine caritas, ſive amor Dei ſuper omnia deficit, non ideo Fidem neceſſario deficere definivit Tridentinum *ſeſſ.* VI. *can.* 28. his verbis: *Si quis dixerit, amiſſâ per peccatum gratiâ, ſimul & fidem ſemper amitti: aut fidem quae remanet, non eſſe veram fidem, licet viva non ſit: aut eum qui fidem ſine Caritate habet, non eſſe Chriſtianum; anathema ſit.*

 Er-

Error quem damnavit Concilium, revixit in ſeq. propoſitione proſcripta ab *Alexandro* VIII. *Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam Fides, & etiamſi videantur credere, non eſt fides divina, ſed humana.* Damnatam hanc propoſitionem ſic explicat eruditiſſimus *S. Auguſtini* diſcipulus *Leonardus Van-Roy Tract. de Fide cap.* 1. *q.* 7. *object.* 4. *reſp.* 2. *Deſinente in hominibus mortaliter peccantibus caritate juſtificante, fidem quoque tam habitualem, quam actualem perire.*

Porro deſtructâ per peccatum mortale caritate juſtificante, ſeu amore Dei ſuper omnia, fidem habitualem in homine permanere, & ex ea verum fidei actum, ſeu aſſenſum ſupernaturalem elici poſſe profitemur. Hoc ſenſu damnatae theſis ad S. Sedem accuſatores intellexiſſe, idem Theologus teſtatur.

Triplicem porro Fidei actum juxta triplicem ordinem, quo theologica Fides Deum ſpectat, diſtinguit *D. Thomas* 2. 2. *q.* 2. *art.* 2. nimirum *credere Deo, credere Deum, credere in Deum.* Credere Deo eſt Deo revelanti aſſentiri. Credere Deum eſt credere Deum eſſe. Credere in Deum eſt credendo tendere in Deum, tanquam in ultimum finem.

Hinc collige diſcrimen theologicam fidem inter, & fidem, qua Daemones etiam credere dicuntur, *Jacobi* II. 19. Haec enim

enim quaedam veritatis extorta convinctio eſt, omni dilectione Dei deſtituta: Illa vero voluntarius aſſenſus eſt, quo intellectus in primae Veritatis obſequium captivatur; ideoque ab Apoſtolo *ad Philipp.* II. 17. *ſacrificium & obſequium vocatur*: neque unquam ſejungitur a pio aliquo credulitatis affectu in primam veritatem. Et ſane 1. cum Fides ex Tridentino principium & radix ſit omnis juſtificationis, aliquem etiam in actu ſuo chriſtianae juſtificationis characterem habeat neceſſe eſt. Et quidem ex *Auguſtino* gratia ipſa, cujus effectus eſt Fides, proprie eſt inſpiratio dilectionis, initialis quidem, & in tenuiſſimo ſaltem gradu. 2. Pium credulitatis affectum initium fidei dixit Arauſicana Synodus II. 3. Idem docuit Concilium Tridentinum *ſeſſ.* V. *cap.* 6. *Diſponuntur autem ad juſtitiam, dum excitati divina gratia & adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera eſſe quae divinitus revelata ſunt*. Atqui liberum voluntatis motum alicujus dilectionis initium eſſe patet. 4. Neque intellectus revelatis aſſentitur niſi ex imperio voluntatis, juxta *D. Thomam* 2. 2. *q.* 2. *art.* 9. in C. Neque imperat voluntas, niſi aliquo affectu boni moveatur ad imperandum aliquo dilectionis initio. 5. Virtus theologica in Deum fertur ut finem; nec enim alius actui finis praeſtitui poteſt,

 niſi

niſi Deus ipſe. Atqui ſine aliquo affectu, aliquo amore non fertur voluntas in Deum. Ita *Steyartius Lovanienſis* contra Novatores.

CAP. II.

De Actus Fidei Neceſſitate.

Nota I. IN rebus ad ſalutem neceſſariis duplicem diſtinguunt Theologi neceſſitatem, *medii* unam, alteram *praecepti*.

Neceſſarium dicitur neceſſitate medii, ſine quo ſalus obtineri nequit, etiamſi illius omiſſio ſit innoxia. Nuncupatur vero neceſſarium neceſſitate praecepti, quod ita imperatum eſt, ut ſine eo finis obtineri nequeat, niſi rationabilis cauſſa excuſet.

Jam vero quod neceſſarium eſt neceſſitate medii, neceſſarium eſt etiam neceſſitate praecepti: ſed non contra.

Neceſſitas autem praecepti adultos duntaxat ligat, quia ſolum in actibus humanis locum habet. Neceſſitas medii parvulos quoque adſtringit, & in rebus quae actus non ſunt, obtinet locum: ut liquet ex baptiſmate, & habitu gratiae, ſine quibus ſalus haberi nequit.

Nota II. De Fide habituali in praeſen-

ſenti ne verbum quidem faciam. Nulli enim dubium, quin Fidei habitus neceſſitate medii ad ſalutem ſit neceſſarius: cum ſine ſanctificante gratia haberi aeterna ſalus nequeat, neque haec ſine Fidei habitu infundatur. Heic vero de Fide Actuali quaeſtio eſt reſpectu adultorum duntaxat, cum infantes, licet nullius virtutis actus compotes, per baptiſmum compotes fiant ſalutis.

Nota III. Haec Fides actualis, de qua nobis eſt ſermo, alia *interna* eſt, quae in aſſenſu veritatibus a Deo revelatis praeſtito conſiſtit: alia *externa*, quae in externa Fidei conſiſtit confeſſione, ore, vel opere, vel alio ſenſibili ſigno manifeſtata. De utriuſque actus neceſſitate hîc agendum eſt.

Sectio I.
De Interioris Actus Fidei Neceſſitate.

Nota. De interiore Fidei actu tria hîc expendemus, neceſſitatem ſcilicet, objectum, & tempus, quo obligatio urget illum eliciendi.

§ I.
De Interioris Fidei Actus Neceſſitate.

Prop. Unica.

Adultis omnibus ratione praeditis neceſſarius eſt neceſſitate tum medii, tum praecepti interior Fidei actus ad ſalutem.

M 6 Prob.

Prob. 1. pars. Nullus adultus ratione praeditus, ſalutem conſequitur ſine propria cooperatione. Salus enim aeterna tanquam merces, & corona laboris a ſupremo judice confertur. Sed divinae gratiae cooperandi principium pro aeternae ſalutis confecutione eſt Fides. *Nam ſine Fide impoſſibile eſt placere Deo*, ad Hebr. XI. Ergo neceſſaria eſt neceſſitate medii cuique adulto actualis fides, ut poſſit ſuae aeternae ſaluti cooperari.

Prob. 2. pars. Exſtat in Scriptura Fidei praeceptum ſpeciale: *Credite Evangelio*, *Marci* I. & *cap. ult. Qui non crediderit, condemnabitur*. Atqui non pro habitibus, ſed pro actibus praecepta dantur. Ergo Fides quae in Scriptura imperatur, actualis ſit oportet. Merito igitur *Innocentius* XI. audaciam repreſſit eorum, qui tollere de medio mandatum iſtud tentarunt, cum damnavit hanc propoſitionem: *Fides non cenſetur cadere ſub praeceptum ſpeciale, & ſecundum ſe.*

§. II.

De Objecto Fidei, ſeu de rebus explicite credendis.

Prop. I.

Quocunque tempore adultis omnibus neceſſaria ſemper fuit explicita Fides Dei auctoris ſupernaturalis, & remuneratoris, ſeu vitae

vitae aeternae largitoris neceſſitate medii ad ſalutem.

Prob. Ex Apoſtolo *ad Hebr.* XI. *Sine Fide impoſſibile eſt placere Deo: Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.* Eo loci Apoſtolus loquitur de fide, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, quaeque ſpectat Deum non ſimpliciter, ſed ut remuneratorem. Sed Fides ſupernaturalis ex divina revelatione procedens, Deum ſpectat ut aeternae vitae auctorem & remuneratorem. Ergo ea fides explicita quocunque tempore neceſſaria ſemper fuit adultis neceſſitate medii ad ſalutem.

Hinc proſcripta theſis ab *Innocentio* XI. quae ſic ſe habet: *Nonniſi Fides unius Dei neceſſaria videtur neceſſitate medii, non autem explicita remuneratoris.*

Collige, Fidem neceſſariam ad ſalutem ſupernaturalem eſſe tum ex parte principii, gratiae ſcilicet intellectum illuſtrantis, & voluntatem adjuvantis; tum ex parte objecti, nempe Dei auctoris bonorum caeleſtium.

Prop. II.

Poſt Adae peccatum adultis omnibus actualis Chriſti Redemtoris Fides neceſſaria ſemper fuit, & eſt neceſſitate medii ad ſalutem: diverſimode tamen pro ratione temporum, implicite ſcilicet ſaltem ſub lege Moſis, & naturae; explicite vero ſub lege Evangelica. Prob.

Prob. Homo pro ratione ſtatus in quo verſatur, ſalutis viam noſſe debet. Sed Chriſtus ſolus via eſt quae ducit ad vitam, ut ipſe teſtatur *Joan.* XIV. *Ego ſum via, veritas, & vita: nemo venit ad Patrem, niſi per me*. Ergo Chriſtum homo noſſe debet, ut poſſit ad ſalutem aeternam pervenire; diverſimode tamen pro ratione ſtatus, nempe explicite poſt ſufficientem Evangelii promulgationem, implicite ſaltem ſub lege Moſis, & naturae.

Noſtram aſſertionem aperte tradit *Angelicus* 2. 2. *q.* 2. *art.* 7. *Myſterium Incarnationis aliqualiter oportuit omni tempore eſſe creditum apud omnes, diverſimode tamen ſecundum diverſitatem temporum, & perſonarum.*

Hinc idem S. Doctor ibid. docet, ante Chriſti adventum in lege ſive naturae, ſive ſcripta, exceptis quibuſdam qui majores ſapienteſque dicebantur, qui fidem Chriſti explicitam habuerunt, reliquos ſive Iudaeos, ſive Ethnicos ſalutem aeternam conſequi potuiſſe fide Chriſti tantum implicita. Quia Fides haec ſufficienter promulgata non erat, ſed ſub figurarum typorumque cortice Chriſti latebat Incarnatio. Sublato vero figurarum velamine per Evangelium expreſſam Incarnationis fidem requiri. Cum enim perfectior ſit ſtatus gratiae, perfectiorem quoque Chriſti notitiam requirit. *Poſt tempus au-*

autem gratiae revelatae, ait eod. loco *Angelicus*, *tam majores*, *quam minores tenentur habere fidem explicitam de myſteriis Chriſti*.

Prop. III.

A promulgatione Evangelii non ſolum Incarnationis, *ſed & Trinitatis explicita Fides adultis omnibus neceſſaria eſt neceſſitate medii ad aeternam ſalutem aſſequendam*.

Prob. I. Quia explicita Incarnationis Fides ex probatis neceſſaria eſt neceſſitate medii. Haec autem haberi nequit ſine explicita Trinitatis Fide. Ergo &c. Ita ratiocinatur *D. Thomas* 2. 2. *q.* 2. *art.* 8. *In Myſterio Incarnationis hoc continetur*, *quod Filius Dei carnem aſſumſerit*, *quod per gratiam Spiritus Sancti mundum renovaverit*, *quod de Spiritu Sancto conceptus fuerit* .... *& ideo etiam poſt tempus gratiae divulgatae tenentur omnes ad explicite credendum myſteriam Trinitatis*.

Prob. II. Quia myſterium Trinitatis primarium eſt noſtrae Fidei objectum, in ejuſque expreſſa invocatione baptizamur. Ergo explicite eſt credendum.

Hinc colliges I. nunquam contingere poſſe, ut poſt ſufficientem Evangelii promulgationem quiſquam juſtificetur, & ſalutem aſſequatur abſque expreſſa Chriſti, & Trinitatis Fide. Quod ſi eveniat, ut aliquis notitiam habeat Dei auctoris, & finis

finis ſupernaturalis abſque expreſſa Chriſti, & Trinitatis fide, per hoc non ſalvabitur. Nam ſi Chriſti notitia deſit, culpa hominis id provenit. Niſi enim homo divinae miſericordiae obicem poſuiſſet, Deus inſtructorem mitteret, a quo myſterium Chriſti edoceretur. Ita *D. Thomas in* III. *diſt.*25. *q.* 2. *art.* 2. *quaeſtiun.* 2.

Colliges II. rudes, & quoſvis alios obtuſi & hebetis ingenii, ſemper ac ſint rationis compotes, teneri ad expreſſam Trinitatis, & Incarnationis notitiam. Hi enim qui rudes, & hebetes dicuntur, ſatis in humanis rebus habent ingenium, ut alios decipiant, & ſe decipi non patiantur. Quidni ergo cum Dei auxilio id praeſtent, quod ſolis naturae viribus, vel diaboli ope quotidie exſequuntur?

Idem dicendum, ſervata proportione, de mutis, ac ſurdis, qui per imagines & ſigna rudem aliquam myſteriorum noſtrorum notitiam haurire poſſunt. Ita non ignobiles quidam Theologi. Poteſtas enim Fidei veritates percipiendi non ex ſolis humani ingenii viribus repetenda eſt, ſed ex ſupremi praeſertim Numinis clementia, quae omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat.

Quod ſi quis adeo debili ingenio ſit, ut quantumcunque nitatur, Fidei myſteria percipere nequeat, laudati Theologi docent, iſtum ſe habere, quantum ad hoc, ſicut

ſicut parvulum, qui ſine ullo fidei actu ſalvatur.

Colliges III. Ignoranti myſteria Incarnationis, & Trinitatis negandam eſſe abſolutionem ſacramentalem; cum ad Poenitentiae ſacramentum incapax ſit, atque ineptus. Ideoque ſi quae factae ſint Confeſſiones cum hac ignorantia, repetantur oportet. Atque ex hoc evincitur, quam merito propoſitio haec ab *Innocentio* XI. damnata ſit: *Abſolutionis capax eſt homo, quantumvis laboret ignorantiâ myſteriorum Fidei, & etiamſi per negligentiam etiam culpabilem neſciat myſteria Sanctiſſimae Trinitatis, & Incarnationis.*

Q. *Ut quis explicitam Trinitatis, & Incarnationis Fidem habere dicatur, an veritatum omnium, quae ad ea myſteria attinent, notitia requiratur?*

R. Neg. Sed ſatis eſt, ut explicitam habeat trium Perſonarum diſtinctarum Fidem, credatque ſecundam Perſonam, filium nempe Dei, hominem factum, mortuum, & a mortuis ſurrexiſſe, atque in Caelum aſcendiſſe, ut genus redimeret humanum.

Nota, Adultos neceſſitate medii teneri implicite credere omnia Fidei dogmata, nimirum vera eſſe quae a Deo revelata, & promiſſa ſunt, quaeque per Eccleſiam credenda proponuntur, ex Trid. *ſeſſ.* VI. *cap.* 5. Auctoritas enim Dei revelantis exigit,

git, ut ſaltem implicite credantur quae ipſe dignatus eſt hominibus manifeſtare.

Prop. IV.

Adulti omnes ratione praediti divini praecepti neceſſitate adſtringuntur ſcire, & credere explicite ſequentia haec principaliora Fidei capita.

I. Ea omnia, quae neceſſaria ſunt neceſſitate medii.

II. Omnes articulos, qui in Symbolo continentur quod ad ſubſtantiam.

III. Sacramenta, quae neceſſitate medii ſunt neceſſaria, vel aliquando recipienda ſunt.

IV. His addenda eſt fides, & cognitio mandatorum Dei, nec non Dominicae Orationis, ejuſque neceſſitatis.

Prob. 1. pars. Quo jure aliquid eſt ad ſalutem neceſſarium neceſſitate medii, eodem jure eſt neceſſitate praecepti: cum quiſque teneatur ex lege Dei, & caritate ſui ſalutem aeternam, ac proinde media ad eam aſſequendam neceſſaria procurare, ſi in ſua ſint poteſtate.

Prob. 2. pars. Praecepto divino tenentur adulti Evangelio credere. *Credite Evangelio*, dicitur *Marci* I. Sed praecipua Evangelii capita continentur in Symbolo. Ergo ſaltem haec principaliora fidei capita, ſeu Symboli articulos adulti omnes ad cognoſcendum, & credendum divino praecepto adſtringuntur. Unde ab Eccleſiae exor-

exordio Catechumeni ad baptiſmum non admittebantur, niſi prius Symbolum intelligerent, & recitarent.

Q. *Quid ſit Symboli articulos quod ad ſubſtantiam credere?*

R. Fideles quod ad ſubſtantiam callere Symboli articulos, quando de iisdem interrogati reſpondent, & imperfecto ſaltem modo myſteria percipiunt, quae vocibus exprimunt. Hinc neque quod ad ſubſtantiam Symbolum tenet ille, qui idiomate latino quod prorſus ignorat, veluti pſittacus, ſuae memoriae illud conſignat.

Prob. 3. pars. Exſtat praeceptum divinum recurrendi ad Sacramenta, quae ſunt media a Chriſto Domino ad ſalutem aſſequendam inſtituta. Ergo exſtat praeceptum divinum comparandi eorum notitiam, & fidem. Nam ſine praevia eorum cognitione, & fide, vel nullus, vel inutilis eſſet ad Sacramenta recurſus. Verum cum Sacramenta non omnia ſingulis neceſſaria ſint, ſequitur aequalem non eſſe in omnibus eorum addiſcendi obligationem.

Prob. 4. pars. Jure naturali, & divino tenemur ad Decalogi obſervantiam. Ergo eodem jure ad eorum cognitionem tenemur, cum ſine hac cognitione praecepta obſervari nequeant.

Prob. 5. pars. Praeter orandi praeceptum toties in Scriptura repetitum, adeſt orandi forma a Chriſto praeſcripta, *Oratio*
ſci-

ſcilicet *Dominica*, *Matth.* I. *Sic ergo vos orabitis* &c. Ergo ſaltem quod ad ſubſtantiam tenemur eam ſcire, ejusque neceſſitatem, & efficaciam credere.

Prop. V.

Ex praecepto Eccleſiae conſuetudine obfirmato tenentur fideles memoriter ſcire Symbolum Apoſtolorum, Decalogum, Orationem Dominicam, modum formandae crucis, ſalutationem Angelicam.

Prob. ex cura, qua Eccleſia a fidelibus exigit, ut haec addiſcantur. Hoc patet ex variis Conciliis, & praeſertim ex *Can.* 105. *diſt.* 4. *de Conſecrat.* ex Concilio Moguntino tempore *Caroli Magni* celebrato, ex Concilio Forojulienſi celebrato ſub eod. *Carolo Magno*, & *Pipino*, ex quibus haec colligit, & praecipit *S. Carolus Borrhomaeus Actorum Eccleſiae Mediolanenſis part.* 4. *Ut qui Articulos omnes Symboli Apoſtolorum non tenet, inſuper & praecepta Dei, Sanctaeque Matris Eccleſiae univerſa, quae ſub mortali obligant: Item Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam non abſolvatur, quin primo quoque tempore in addiſcendis operam ſe daturum promiſerit. Quod ſi de hac obligatione poenitens alias monitus pro ſui ingenii captu neglexerit addiſcere, non prius abſolvatur, quam huic obligationi aliqua ex parte fecerit ſatis.* Eadem fere ſtatuit *Benedictus* XIV. *in Conſtitutione*, Etſi minime.

Ex

Ex dictis colliges I. praeceptum, quo urgentur fideles ad res Fidei ſciendas, eſſe divinum ex ipſa virtute Fidei fluens. Ipſa enim virtus Fidei obligat ad credendum, & cognoſcendum, quod univerſaliter Deus ſuis creaturis dignatus eſt proponere, & revelare; quod autem Deus jubet, divinum eſt: Praeceptum vero memoriae eaſdem res fidei conſignandi Eccleſiaſticum eſſe, quia pluribus in Conciliis hoc jubet Eccleſia. Atque hinc eſt, ut Theologi quidam praeceptum hoc Fidei veritates addiſcendi divinum vocent quod ad ſubſtantiam; Eccleſiaſticum, quod ad determinationem, ut ſcilicet memoriae mandentur eo ordine, quo Fidei articuli, & divina praecepta digeſta ſunt.

Colliges II. peccare mortaliter 1. eos, qui recenſita chriſtianae doctrinae capita culpabiliter ignorant, vel addiſcere negligunt. 2. Parentes, dominos, Parochos, qui ſuos filios, ſubditos, oves ſibi commiſſas per ſe, vel per alios de iis non erudiunt. 3. Confeſſarios, qui poenitentes de fidei rudimentis interrogare negligunt, quando probabiliter judicant eos ignorare, quae ſub gravi ſcire tenentur.

Q. *Num fideles omnes eâdem myſteriorum fidei notitiâ inſtructi ſint oporteat?*

R. Neg. Cum enim eadem non ſit fidei menſura omnibus fidelibus communis, ut docet Apoſtolus *ad Rom.* XII. non

omnes

omnes eandem omnino explicitam rerum fidei notitiam habere adſtringuntur: legeſis *D. Thomam* 2. 2. *q.* 10. *art.* 6. Hinc Laici omnes ad eandem articulorum fidem tenentur, quam ſupra explicuimus. Clerici omnes vi ſui ſtatus ad majorem explicatioremque notitiam, & fidem tenentur, quam laici; cum hos illi inſtruere, & illuminare debeant. Porro Eccleſiaſticorum alii minore, alii majore cognitione, prout eorum miniſteria, & dignitates ferunt, imbuti ſint neceſſum eſt.

§. III.
De tempore, quo praeceptum urget actum Fidei eliciendi.

Q. I. *Num praeceptum actum Fidei eliciendi ſpeciale ſit, h. e. ab aliis diſtinctum?*

R. Affir. Hujus enim praecepti velut ab aliis diſtincti Scriptura non ſemel meminit. *Eccleſiaſtici* II. *Qui timetis Deum, credite illi*. Unde proſcripta eſt ab *Innocentio* XI. haec propoſitio: *Fides non cenſetur cadere ſub praeceptum ſpeciale, & ſecundum ſe*. Et ab *Alexandro* VII. haec alia: *Homo nullo unquam tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Caritatis ex vi praeceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Q. II. *Quandonam urgeat divinum Fidei praeceptum?*

R. Sae-

R. Saepius in vita tum *per ſe*, tum *per accidens*.

Nota. Per ſe, i. e. quatenus eſt ſpeciale praeceptum: Per accidens, i. e. cum urget aliud praeceptum, ad quod ſervandum fidei exercitium eſt neceſſarium, Ut cum actus alterius virtutis eliciendi ſunt, ſpei ſcilicet, caritatis, poenitentiae &c. quae fidem ſupponunt. Non enim in Deum ſperare, vel eundem diligere vales, niſi in eum credas.

Prob. 1. pars, Scriptura teſte: *Juſtus ex fide vivit*. Quemadmodum igitur ut vita corporalis conſiſtat, frequenti nutrimento indiget; ſic proportione ſervata, ad vitam chriſtianam conſervandam, & augendam frequentes fidei actus requiruntur.

Prob. 2. pars. Saepius in vita tenemur varia Dei, & Eccleſiae praecepta ſervare, quae ſine praevio actu fidei, ut par eſt, impleri non poſſunt. Variae item ſunt in humana converſatione tentationes, quibus, niſi fortes in fide, reſiſtere non valemus. Sed hoc eſt per accidens fidem exercere. Ergo per accidens ſaepius in vita tenemur ad fidei exercitium.

Hinc violati praecepti reus evadit, qui fidem exercere negligit, & quidem graviter, ſi gravis; leviter, ſi levis ſit ejus negligentia.

Q. III. *An dentur aliqui ſpeciales caſus, quibus praeceptum fidei obligat ad ſui exercitium?* R. Affir.

R. Affir. Et I. quidem *per ſe* obligat in primo inſtanti uſus rationis. Tunc enim homo tenetur ſeſe in Deum convertere, illumque fide, ſpe, & caritate colere. Hinc pueri inter fideles educati actum fidei interiorem elicere tenentur, cum primum illis rationis lumen affulget, & fides eis ſufficienter proponitur, i. e. per Eccleſiae miniſtros ſive Parochos, ſive parentes fides explicatur. Illud tamen obſervandum eſt, non raro pueros excuſari, ſi praeceptum hoc ſtatim non impleant, quippe quibus interdum fidei myſteria non proponantur, ſtatim ac uſum rationis aſſecuti ſunt.

II. Adſtringit infideles adultos, quibus catholica fides ſufficienter eſt propoſita. Sine enim gravi ſupremae Veritatis injuria omitti, vel ſuſpendi nequit aſſenſus veritatibus fidei ſufficienter propoſitis, ut a Deo revelatis.

Porro Fides ſufficienter infidelibus propoſita dicenda eſt, quando ii rationes, miracula, aliaque credibilitatis ſigna audiunt, ac vident.

III. In quolibet probabili mortis periculo. Juſtus enim ſicut ex fide vivere, ita ex fide mori debet.

IV. Quando urget gravis in fidem tentatio, quae ſuperari nequit, niſi per actum contrarium. Cum enim fidei praeceptum diſſenſum omnem, & dubitationem circa myſteria revelata prohibeat, prae-

praecipit quoque ſuipſius exercitium tanquam medium neceſſarium ad ſui defenſionem. Quod ſi homines tentationibus vexati anxii ſint & pavidi, peropportunum eis fore tentationes contemnere, & alio mentem convertere, concors eſt Theologorum ſententia.

V. Cum quis in haereſim lapſus eſt, per contrarium fidei actum injuriam primae Veritati illatam reſarcire debet.

VI. Quando fidei exterior facienda profeſſio eſt.

Per accidens quoque multi occurrunt caſus, in quibus fidei exercitium eſt neceſſarium, & 1. cum ad juſtificationem nos praeparamus; quia ſine fide actuali explicita nulli unquam juſtificatio contingit, ait Tridentium *ſeſſ.* V. *cap.* 7.

2. Quando ad Sacramenta accedimus. 3. Cum praecipua anni feſta occurrunt: ut ſunt Chriſti Nativitas, Reſurrectio, Pentecoſtes &c. quia illa ad Dei cultum praecipue ſunt inſtituta. Atqui ex *D. Auguſtino Fide*, *Spe*, *&* *Caritate* Deus eſt colendus. Ergo &c. 4. Quando urget tentatio contra alias a fide virtutes, & fidei exercitium, medium ad victoriam aſſequendam neceſſarium reputatur.

Nota, ut huic obligationi repetendi fidem per accidens fiat ſatis, opus non eſſe, ut actu formali & expreſſo quis dicat: *credo Deum eſſe, quem nunc oro, in quem*

ſpero, *quem diligo* &c. ſed ſatis eſſe, ut implicite & virtualiter, h. e. virtute fidei toties exercitae, Deum precetur, amet, atque in eundem ſperet.

Nota, proſcriptas a Rom. Pontificibus ſequentes propoſitiones, quae tempus ſpectant, quo fidei actus edendi ſunt.

Ab *Innocentio* XI. proſcripta fuit haec propoſitio: *Satis eſt actum fidei ſemel in vita elicere*. Huic conſonat & altera ab eodem Pontifice damnata circa Trinitatis, & Incarnationis myſteria, de quibus ſtatuit: *ſufficit illa myſteria ſemel crediḋiſſe.*

Et Tertia ab Eodem damnata: *Probabile eſt, ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis per ſe obligare praeceptum Caritatis erga Deum*. Quae quidem propoſitio etſi de caritatis actu eliciendo loquatur; ex ea tamen eruitur, fidei praecepti pariter tranſgreſſorem eſſe, qui ultra quinquennium illud differt.

Sectio II.
De Externa Fidei Confeſſione.

Nota I. Externa Fidei confeſſio *eſt internae Fidei manifeſtatio ſigno aliquo exteriore, ſuapte natura, vel vi communis acceptionis & intelligentiae id ſignificante*. Fides itaque exterius manifeſtari poteſt verbis conceptis, ſignis, nutibus, geſtibus, actionibuſque ex ſpeciali inſtitutione, aut com-

communi acceptione fidem exprimentibus.

Nota II. Datur praeceptum externae Fidei confeſſionis, quod duplex eſt, *Divinum*, & *Eccleſiaſticum*. Divinum duplex itidem eſt, *affirmativum*, & *negativum*. Affirmativum exteriorem confeſſionem jubet, & omiſſione violatur, & *pro ſemper* non obligat. Negativum vero exteriorem Fidei negationem vetat, & *pro ſemper* obligat, actuque poſitivo frangitur. Itaque de hoc triplici praecepto agendum, 1. ſcilicet de praecepto divino affirmativo Fidei exterius confitendae. 2. De praecepto affirmante Eccleſiaſtico Fidei exterius profitendae. 3. De praecepto Fidei negativo.

§. I.
De Praecepto divino affirmativo Fidei exterius confitendae.

Certum eſt apud omnes dari hoc divinum praeceptum, ut colligitur ex Scriptura. *Ad Rom.* X. 9. *Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Fides*, ajebat *Auguſtinus lib. de Fide & Symb. officium a nobis exigit & cordis, & linguae*. Quod autem in controverſiam adducitur eſt tempus, quo praeceptum hoc obligat; ad cujus ſolutionem ſit

Prop.

Praeceptum divinum fidem exterius confi-

ſitendi non ſemper obligat, ſed duplici in caſu: quando honor Dei debitus, & utilitas proximo impendenda ſubtrahuntur. Ita *D. Thomas 2. 2. q. 3. art. 2.*

Prob. 1. pars. Quia praeceptum affirmativum non obligat *ſemper*, & *pro ſemper*, ut docet idem S. Doctor: alias adſtringeret ſemper ad publicum fidei exercitium, quod nemo dixerit.

Prob. 2. pars. In hoc duplici caſu omiſſio externae confeſſionis fidei injuriam Deo, damnum proximo infert. Ergo honor Deo debitus, caritas proximo impendenda ad externam fidei confeſſionem adſtringit.

Q. I. *Quinam ſint caſus, in quibus per omiſſionem confeſſionis fidei honor Deo debitus ſubtrahi cenſeatur?*

R. I. Id poſſe contingere, quando quis a publica poteſtate, ſeu judice de fide interrogatus, tacet. Nam hoc caſu fidem clare & aperte non confiteri, eſt Chriſtum erubeſcere, quod certe in Dei contemtum, & fidei detrimentum vergit. Quapropter is poenam meretur, quam Chriſtus ſilentibus comminatur, *Lucae* IX. his verbis: *Qui me erubuerit, & meos ſermones; hunc Filius hominis erubeſcet.* Merito igitur damnata fuit ab *Innocentio* XI. ſequens propoſitio: *Si a poteſtate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei glorioſum, conſulo; tacere, ut peccaminoſum per ſe non damno.*

Quod

Quod ſi interrogatio in odium Fidei a perſona privata fiat, communiter Theologi docent fidelem regulariter loquendo poſſe vel tacere, vel interrogationem eludere dicendo, E. G. *Quid tua refert, an ſim chriſtianus, nec ne?*

Dixi, *regulariter loquendo*. Si enim interrogatio de Fide a privata perſona proveniens, ſit in ea circumſtantia, ut ſilentium in fidei detrimentum vergat; tunc aperta fronte Fides profitenda eſt.

R. II. Quando ab infidelibus Fides catholica deſpicitur, puta ſacras imagines conterendo, templa profanando, aliiſque injuriis fidem afficiendo; tenetur catholicus ſua publica confeſſione, quoad fieri poteſt, injuriam Deo, & ſacris imaginibus irrogatam propulſare: ſecus, ſi prudenter judicet oppoſitionem ſuam magis obfuturam, quam profuturam.

Q. II. *Quibus in caſibus omiſsâ fidei profeſſione, ſalus proximi in diſcrimen adduci cenſeatur?*

R. Id poſſe contingere, 1. quando proximo periculum adeſt a fide deficiendi, vel in ea vacillandi, niſi externa fidei profeſſione confirmetur. 2. Quando ex publica fidei confeſſione Infidelium converſio prudenter ſperatur. In his, ſimilibuſque caſibus, in quibus honor Dei, & proximi ſalus periclitatur, praeceptum fidei obligat ad externam confeſſionem etiam cum periculo vitae.

 Q.III.

Q. III. *Utrum perſecutionis tempore liceat fugâ declinare fidei confeſſionem?*

R. Id licere, ſi nullum fidei detrimentum, vel ſcandalum in aliis oriatur. Prob. ex Evangelio, *Matth.* XVI. *Cum vos perſequentur in civitate iſta, fugite in aliam.* Idque confirmatur exemplo ipſius Chriſti, ejuſque Apoſtolorum, qui Perſecutorum ſaevitiam quandoque fugâ declinaverunt, quodque fecerunt Martyres, & Confeſſores non pauci, ut *Cyprianus*, *Athanaſius*, *Sylveſter*, *Polycarpus*, aliique. Nam qui extra caſum divini honoris, vel utilitatis proximi tyrannum fugit, fidem non negat, ſed quodammodo eam profitetur; non enim fugeret, ſi fidem non retineret.

Contra, Fuga iſthaec illicita eſt ei, cujus praeſentia cenſetur valde neceſſaria ad Religionem promovendam, imbecilleſque confirmandos. Hic enim ex caritate, vel etiam ex debito juſtitiae, ſi ſit Paſtor, tenetur non aufugere etiam cum vitae diſcrimine.

Item Paſtori non licet fugere, quando oves gravi ſpiritualis ſubſidii neceſſitate premuntur. E. G. Si deſint Sacerdotes, qui tantum onus ſupplere velint, ex officio tenetur Paſtor ſuis ovibus aſſiſtere etiam cum periculo vitae.

Contra vero Paſtores occultare ſe licite poſſunt, ſi cognoſcatur eorum occultatio ad tempus fieri populo utilior: pro-

providendo tamen eis ſubſidia neceſſaria vel per ſe occulte, vel per alium; nam caritas tunc fugam poſtulat.

§. II.
De Praecepto Eccleſiaſtico Fidem exterius confitendi.

Prop.
Eccleſiaſtico jure plures in dignitate conſtituti tenentur Fidei profeſſionem palam edere.

Prob. Enumeratione eorum, qui ex Tridentino praeſertim tenentur palam edere fidei profeſſionem cum juramento Rom. Eccleſiae obediendi. Et I. tenentur proviſi de beneficio curato, idque intra duos menſes a die adeptae poſſeſſionis coram Epiſcopo, aut ejus Vicario generali, vel Officiali. Tridentinum *ſeſſ.* XXIV. *cap.*12. *de Refor.*

II. Proviſi de Canonicatu, vel dignite in Cathedrali Eccleſia; idque nón ſolum coram Epiſcopo, vel ejus Vicario, ſed etiam in Capitulo, addita poena nullitatis fructuum. Trid. ibid.

III. Primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi in prima Synodo Provinciali, ita ut qui renuit, Rom. Pontifici ſit denunciandus. Trid. *ſeſſ.* XIV. *cap.* 2. *de Refom*

IV. *Pius* IV. in ſuo quodam Motu Proprio, cujus initium eſt, *Injunctum nobis*,

bis, hanc legem palam edendi fidei profeſſionem ad omnes Ordinum Regularium, & militarium Praelatos extendit.

V. *S. Pius* V. in ſua Conſtit. quae incipit, *In Sacroſancta*, fuſius hanc obligationem extendit ad omnes promovendos in Doctores, Magiſtros, Regentes, Concionatores, addità latae ſententiae excommunicatione, & privatione omnium beneficiorum in eos, qui alios promovent ad eum gradum ſine praevia fidei profeſſione.

Declaravit denique Sacra Congregatio, praefatam conſtitutionem omnes comprehendere Magiſtros Grammaticae, Arithmeticae, & aliarum artium, tametſi publice has artes non exerceant.

Porro ſuper hac Eccleſiaſtica conſtitutione de Fidei profeſſione palam facienda a recenſitis perſonis haec potiſſimum a Theologis quaeri ſolent.

1. An ſub gravi obliget. 2. An fieri poſſit per procuratorem. 3. An poena fructus non faciendi ſuos Beneficiariis impoſita, non edentibus intra bimeſtre Fidei profeſſionem, obliget ante judicis ſententiam.

Ad I. R. Affir. Idque colligitur tum ex ſublimi fine ſervandae Fidei, tum ex graviſſimis poenis in tranſgreſſores latis.

Ad II. R. Neg. Idque patet tum ex ſacrae Congregationis Cardinalium declaratione, tum quia Fidei profeſſio eſt actio per-

perſonalis, quae per alium fieri nequit.

Ad III. R. Affir. Quia Tridentini lex fructus non faciendi ſuos a Beneficiario non edente intra bimeſtre Fidei profeſſionem, poenalis proprie non eſt, ſed irritans, inhabilem reddendo Beneficiarium ad fructus retinendos. Vide *Salmanticenſes Tract.* 22. *cap.* 2. *punct.* 7. *num.*82.

§. III.
De Praecepto negativo Fidei, quo prohibetur negare Fidei articulos.

Prop.

Datur praeceptum negativum Fidei, quod obligat ſemper, & pro ſemper ad non negandam exterius fidem.

Prob. I. Ex Scriptura. *Matth.* X. Chriſtus damnationis poenam minatur fidem coram hominibus negantibus. *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Sed fidem negare coram hominibus eſt exterius negare fidem, licet in corde retineatur. Ergo &c.

Prob. II. Fidei negatio eſt quid intrinſece malum. Ergo nullo caſu eſt licita. Prob. Antecedens. Fidei negatio vel eſt interna ſimul & externa, ſeu dum fides exterius negatur, etiam corde reſpuitur: vel eſt ſolum externa, ſive dum ore vi tormentorum fides negatur, interius tamen in corde retinetur. Si primum, infi-

delitatis peccatum eſt, ſuapte natura malum: ſi ſecundum, mendacium committitur, quod pariter ex genere ſuo malum eſt. Ergo nullo unquam caſu licitum eſt fidem negare, etiam morte acerbiſſima imminente, etſi vera Chriſti fides in corde retineatur. Ita Catholici omnes contra *Priſcillianiſtas*, alioſque Haereticos.

Q. *Quibus potiſſimum modis cenſeatur Fides ſaltem implicite negari?*

R. Fides negari poteſt vel expreſſe, cum aliquis Chriſtum, aut aliquam fidei veritatem aperte neget: vel tacite, cum aliquis ex circumſtantiis in quibus loquitur, vel operatur, fidem negare cenſeatur, ſive hoc fiat verbo, ſive ſigno, ſive facto.

Hinc I. Fidem negare cenſetur qui intuitu fidei interrogatus, negaret ſe chriſtianum eſſe: item ſe eſſe Papiſtam, Pontificium, Romanenſem, cum haec idem valeant, ac nomen catholici, quaeque in ſpretum catholicae Eccleſiae ab Haereticis ſint inducta. Secus, ſi quis ſolum negaret certum vitae genus, vel officium in Religione chriſtiana contentum. Ut ſi quis negaret ſe eſſe Clericum, Sacerdotem, Religioſum; cum hoc non ſit negare fidem, ſed munus quoddam profeſſionis fidei, ſine quo etiam ſtat integra fides. Item ſicut negare non licet eſſe chriſtianum; ita non licet dicere, ſe eſſe Lutheranum, Calviniſtam, Turcam. Nam idem

idem eſt dicere, ſe eſſe Lutheranum, ac negare ſe eſſe chriſtianum catholicum.

Hinc II. Fidem negat qui actiones exercet, etſi ſimulate, quae ſuapte natura, vel ex lege, vel ex communi uſu ad exteriorem falſae Religionis profeſſionem ordinantur. Unde nec vitandae mortis cauſsâ adolere thus Idolo licet, aut eidem genua flectere, aliaque ſimilia Religionis ſigna exhibere. Hoc conſtat ex veteri Eccleſia, in qua ſimulatio haec pro graviſſimo peccato habita eſt: adeo ut Rei abnegatae fidei habiti ſint Chriſtiani quidam tertii ſeculi, dicti *Libellatici*, qui ne fidei cauſſa torquerentur, aut ad magiſtratus traherentur, pecuniâ a Magiſtratibus obtinebant Libellum, in quo dicebatur, Libelli poſſeſſores Idolis ſacrificaſſe, atque Imperatorum edictis paruiſſe, nec proinde eſſe amplius fidei cauſsâ moleſtandos.

Duo hîc opponuntur, *Naaman Syrus*, qui ad veram fidem converſus licentiam ab *Eliſaeo* obtinuit, ut cum ſuo Rege genua flecteret idolo *Remmon*, IV. *Regum* V. 2. Factum Regis *Jehu*, qui ſimulavit, ſe velle ſacrificium offerre *Baal*, quod approbaſſe Deum, legitur IV. *Regum* X.

R. ad I. *Naamanum* ab *Eliſaeo* licentiam petiiſſe praeſtandi domino ſuo politicum famulatum in templo, quemadmodum in aliis locis.

R. ad II. Non laudari factum *Jehu* quod ad omnes circumſtantias, & nominatim quod ad illam ſimulationem, ſed tantum quod ad zelum, quo cultum Baal deſtruxit. Ita poſt *Auguſtinum D. Thomas* 2. 2. *q.* 111. *art.* 1. *ad* 2.

Hinc III. In Haereticorum ritibus caerimoniiſque non licet communicare, E. G. coenam haereticam ſumere, pſalmos cum ipſis canere; nam hoc eſſet haereſim facto profiteri, ac veram fidem virtualiter negare. Verum illorum nuptiis, funeribuſque amicitiae cauſſa intereſſe, haud illicitum eſt; dummodo nulla ſit in ritibus caerimoniiſque, quae Religionem redolent, communicatio.

Similiter licitum eſt, Haereticorum templa ingredi, dummodo abſit ſcandalum, perverſionis periculum, & impietatis communicatio. Hujuſmodi enim ingreſſus, ſi honeſta adſit cauſſa, ex communi uſu proteſtatio Religionis non cenſetur.

Deficientibus catholicis miniſtris, & extrema urgente neceſſitate, licitum eſt ab Haereticis ſacramenta recipere, quae per eoſdem recte, & valide adminiſtrantur: neque iſthaec ſacramentorum receptio in his circumſtantiis eſſet tacita haereſis approbatio, ſed potius verae Religionis profeſſio, in cujus cultum inſtituta ſunt ſacramenta.

Hinc IV. non licet uti veſtibus per ſe inſtitutis ad falſae ſectae proteſtationem.

Ha-

Harum enim veſtium uſus eſſet falſae ſectae profeſſio, & verae fidei tacita abnegatio: ſecus dicendum de veſtibus, quae ſunt inſignia nationis, & patriae.

Quae hactenus diximus tum de praecepto affirmativo exterius confitendae fidei, cum de negativo non negandi fidem neque verbo, neque facto, intellige non ſolum de articulis fidei, ſeu de veritatibus, quae ſpeculativae vocari ſolent; verum etiam de veritatibus practicis, ſeu de doctrina morum. Nam integrum Evangelium publice fateri vi profeſſionis noſtrae adſtringimur: Evangelium enim tum fidei, tum morum praecepta continet. Hinc chriſtianae profeſſionis violatores ſunt, qui data occaſione coram mundanis hominibus, mandata Dei confiteri erubeſcunt: hi profecto Chriſtum erubeſcunt, ſi non ut auctorem fidei, certe ut morum praeceptorem.

CAP. III.

De Vitiis virtuti Fidei oppoſitis.

Nota I. Fidei opponitur Infidelitas, eaque generatim eſt triplex, *negativa*, *privativa*, & *poſitiva* ſeu *contraria*.

In-

Infidelitas negativa eſt mera fidei carentia in eo, cui fides annunciata nullo modo eſt, aut ſaltem ſufficienter praedicata non eſt. Infidelitas privativa eſt fidei carentia in eo, qui aut fidei myſteria non vult audire, aut ſufficienter ſibi propoſitis aſſenſum praeſtare recuſat, cum debet: quamquam nec reipſa poſitive diſſentiat, nec errorem directe contrarium propugnet. Infidelitas contraria & poſitiva eſt fidei carentia in eo, qui fidei ſibi ſufficienter propoſitae reſiſtit, negando quidquam ad fidem pertinens, aut errorem fidei contrarium defendendo. Vide *D. Thomam* 2. 2. *q.* 10. *art.* 1.

Nota II. Infidelitas culpabilis dividitur in *Paganiſmum*, *Judaiſmum*, & *Haereſim*. Paganiſmus eſt infidelitas, qua totaliter rejicitur fides nondum ſuſcepta. Ad Paganiſmum reducuntur *Atheiſmus*, & *Maumetiſmus*. Judaiſmus eſt infidelitas eorum, qui Vetus tantum Teſtamentum admittunt, Novum rejicientes; Meſſiamque venturum exſpectant, revera advenisse negantes. Haereſis eſt infidelitas, qua Novi Teſtamenti doctrina non ex toto, ſed ex parte rejicitur. Ad Haereſim *Apoſtaſia* reducitur, quae differt in eo, quod Haereſis tantum ex parte, Apoſtaſia vero ex toto ſit fidei contraria.

Q. I. *An Infidelitas pure negativa ſit peccatum?*

R. Neg.

R. Neg. Conſtat I. ex Scriptura. *Joan.* XV. *Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo*, ſcilicet infidelitatis.

II. Conſtat ex hac damnata propoſitione: *Infidelitas pure negativa in his, in quibus Chriſtus non eſt praedicatus, peccatum eſt*. Ratio eſt, quia infidelitas negativa non eſt voluntaria neque in ſe, neque in alio: non in ſe, quia non eſt cognita; non in alio, quia nihil faciunt infideles illi, unde poſſint cognoſcere ſequi infidelitatem. Ergo nullo modo eſt imputabilis ad culpam. *Infidelitas*, ait *D. Thomas* 2. 2. *q.* 10. *art.* 1. *in illis, qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, ſed magis poenae, quia talis ignorantia divinorum ex peccato primi parentis conſecuta eſt: qui autem ſic ſunt infideles, damnantur quidem propter alia peccata, quae ſine fide remitti non poſſunt, non autem damnantur propter infidelitatis peccatum*.

Q. II. *Utrum Infidelitas privativa poſſit a gravi peccato excuſari?*

R. Neg. Prob. I. ex Scriptura. *Joan.* III. *Qui non credit, jam judicatus eſt*. Ratio eſt, quia a gravi peccato excuſari nequit qui voluntarie medium neceſſarium ad ſalutem, & a Deo praeceptum omittit.

Prob. II. Quia peccatur contra re-

ve-

verentiam debitam primae Veritati graviter exigenti aſſenſum veritatibus ſufficienter propoſitis.

Hinc graviter peccat Infidelis, qui Religionem non amplectitur catholicam, quam ejus ſecta judicat probabiliorem. Si enim omnibus in rebus gravioris momenti quae veroſimiliora videntur, ſequi teneamur, quanto magis ad id adſtringimur in rebus ad aeternam ſalutem aſſequendam neceſſariis? Reſolutionem noſtram confirmat *Innocentius* XI. damnans ſequentem propoſitionem: *Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili*. Quod ſi Infidelis aeque probabilem exiſtimet ſuam ſectam, ac fidem catholicam; tunc inquirere de hujus veritate debet, legendo, interrogando, audiendo, ac praeſertim orando. Deus enim praeſto eſt iis, qui ſincero corde ad eum confugiunt, ut veritatem reperiant. Unde Infidelis poſitus in aequali probabilitate de vera, ac falſa Religione, etſi non peccet, veram fidem non amplectendo; peccat tamen, ſi media ad veritatem aſſequendam neceſſaria omittat.

Q. III. *Num Paganiſmus, Judaiſmus, & Haereſis ſint peccata ſpecie diverſa?*

R. Affir. Ita communiter *Thomiſtae*. Etſi enim ad virtutem fidei opponantur, utpote quae conveniunt in eadem oppoſitione cum fide; ſunt tamen ſpecie diverſa,

qua-

quatenus repugnant virtuti Religionis, cùm ſingulae ſectae habeant caerimonias, & ritus proprios malitiam ſpecie diverſam continentes: E. G. Paganiſmus Idololatriam, Judaiſmus circumciſionem.

Q. IV. *Num Eccleſia poteſtatem habeat infideles non baptizatos cogendi ad fidem ſuſpiciendam?*

R. Neg. Eccleſia enim directe nequit cogere infideles non baptizatos ad fidem amplectendam, ſive hi ſubjecti ſint Principibus chriſtianis, ſive non.

Prob. 1. pars. Nemo juſte quempiam cogere poteſt, niſi auctoritate in eundem potiatur. Sed Eccleſia nullam juriſdictionem habet in eos, qui fidem adhuc non ſuſceperunt, ajente Apoſtolo *I. ad Cor.* V. *Quid mihi de iis, qui foris ſunt, judicare?* Ergo &c. Eccleſiam enim per baptiſmi januam ingredimur, & ejus poteſtati ſubjicimur. Tridentinum *ſeſſ.* XIV. *cap.* 2.

Prob. 2. pars. Chriſtiani Principes poteſtatem vi adigendi infideles ſubditos ad veram Religionem ſuſpiciendam non habent a jure naturae, quae ad ſupernaturalem ordinem non pertingit, qualis eſt fidei, & baptiſmi ſuſceptio; neque a jure divino, cum nullibi habeatur, Deum Principibus ejuſmodi poteſtatem contuliſſe. Praeterea fidei, ac baptiſmi ſuſceptio debet eſſe voluntaria, ac libera, alioquin eſſet ficta, & ſacrilega. Hinc Eccleſia nunquam ea coa-

ctio-

ctione uſa eſt; quin imo in *can.* 2. Concilii Toletani expreſſe praecipit, ne Judaeis ad credendum vis inferatur.

Dixi 1. *directe*. Nam 1. Eccleſia per Principes chriſtianos poteſt cogere infideles ſubditos, ut Idololatriae cultum relinquant. 2. Eos adigere ad audiendam fidei doctrinam: quod conſtat auctoritate Rom. Pontificum, qui ex *Gregorio* XIII. cogunt Judaeos Romae commorantes ad audiendum verbum Dei ſingulis hebdomadis. 3. Poteſt compeſcere infideles ſive ſubditos, ſive non ſubditos, qui Evangelicae fidei praedicationem impediunt. Ita communiter cum *D. Thoma* 2. 2. *q.*10. *art.* 2.

Dixi 2. *Infideles non baptizatos*. Infideles enim baptizati ſive Haeretici, ſive Apoſtatae, cum ſint ſubditi Eccleſiae, poſſunt ab ea cogi ad fidem ſuſcipiendam, & ad ſervandas leges Eccleſiaſticas; quamvis baptizati ſint in infantia, vel in adulta aetate ex metu compulſi.

Q. V. *An liceat communicare cum Infidelibus?*

R. Duplicem communicationem ſolere diſtingui: Prima *religioſa* eſt, quae in operibus ad Religionem pertinentibus conſiſtit, quaeque jure naturali, & divino eſt vetita, ut docet Apoſtolus II. *ad Cor.*VI. *Quae ſocietas luci ad tenebras? Aut quae pars fidelis cum infideli? Quis autem conſenſus templo Dei cum idolis?* Hinc contra fidem peccat qui

qui communicat in ritibus, ſacrificiis, orationibus, aliisque Religionis exercitiis.

Altera *civilis* & *politica*, quae ad commercium, & humanam pertinet ſocietatem, quaeque prohibita non eſt, ſecluſo periculo ſubverſionis, & ſcandali. *Si quis vocat vos infidelium*, *& vultis ire*, *omne quod vobis apponitur*, *manducate*, ait Apoſtolus I. *ad Cor.* X. Sunt tamen aliqui caſus, in quibus Eccleſiae decreto vetita eſt chriſtianis cum infidelibus communicatio. Vide Decretum in *Can.* Nullus, *Can.* Judaei, *Can.* Omnis *cauſſ.* 28. *q.* 1. & Titulum *de Judaeis*, *& Saracenis*.

His praelibatis de Infidelitate praeſertim eorum, qui fidei chriſtianae nondum ſuſceptae adverſantur; gradum faciam ad eorum Infidelitatem, qui chriſtiana fide ſuſcepta, eam in totum, vel in partem negant, Haereſim ſcilicet & Apoſtaſiam.

§. I.
De Haereſis Natura, *& Diviſione*.

Haereſis graeca vox eſt, & dicitur ab *eligendo*, ſicut ſecta a ſectando, ut inquit *Iſidorus lib.* 8. *Etymolog.* Nomina iſthaec nullam mali ſpeciem olim praeſeferebant, ut colligitur *Actor.* XXIV. Nunc in malam partem a Doctoribus uſurpantur, ſignificantque Erroris electionem, defenſionemque pertinacem. Itaque ſub hac acceptione Hae-

Haereſis communiter definitur: *Error intellectus voluntarius, & pertinax contra aliquam veritatem fidei catholicae in eo, qui fidem recepit.*

Explicatur definitio. Dicitur 1. *Error intellectus.* Nam ſicut fidei aſſenſus eſt in intellectu, ita aſſenſus falſus fidei contrarius pariter in intellectu reſidet.

Dicitur 2. *voluntarius.* Nam ſine voluntate peccatum nullum eſt; & ſicut aſſenſus fidei pendet a pio voluntatis affectu, ſic a malitia voluntatis peccatum haereſis ortum ducit.

Dicitur 3. *pertinax:* quae vox obſtinatam deliberationem in errore ſignificat. Qui enim deliberate errat, corrigi paratus, Haereticus non eſt.

Dicitur 4. *in eo, qui fidem recepit.* Hae ultimae particulae ſubjectum haereſis produnt. Nam qui fidem Chriſti non ſuſcepit, adverſus fidem errat utique: ſed error iſte aut Paganum, aut Judaeum conſtituit, non vero Haereticum.

Jam vero ad haereſim conſtituendam tria requiruntur; error ſcilicet in intellectu, pertinacia in voluntate, & fidei profeſſio in ſubjecto.

I. Requiritur *error in intellectu*, ſeu judicium contra fidem erroneum, i. e. directe oppoſitum alicui veritati a Deo revelatae, & ut tali ſufficienter propoſitae. Hinc qui exterius tantum fidem negaret abſque

abſque judicio interno fidei contrario, non eſſet haereticus, neque poenas in haereticos latas incurreret; quamvis graviſſime peccaret, & in foro exteriore praeſumeretur Haereticus, & ut talis puniretur. Prudenter enim praeſumitur factis animum reſpondere.

II. Requiritur *pertinacia in voluntate*, ſine qua judicium erroneum contra fidem etiam culpabile, non eſt haereſis, juxta illud *Auguſtini ep.* 43. *Qui ſententiam ſuam, quamvis falſam atque perverſam, nulla pertinaci animoſitate defendunt.... parati corrigi cum invenerint veritatem, nequaquam ſunt inter Haereticos computandi.*

Pertinacia haec conſiſtit in eo, quod etiamſi aliquis ſciat, & advertat aliquid fide certum teneri ab Eccleſia catholica, oppoſitum tamen deliberate retinet, ac tuetur. Hic enim praeponit judicium ſuum judicio Eccleſiae, in quo ſtat pertinacia. Ita communiter ex *Auguſtino lib.* 1. *de Bapt. Nondum illum Haereticum dico, niſi manifeſtatâ ſibi doctrinâ, catholicae fidei reſiſtere maluerit, & illud quod tenebat, elegerit.*

III. Requiritur *fidei profeſſio in ſubjecto*. Ita *Auguſtinus*, qui *lib.* 18. *de Civit. cap.* 15. Haereticos vocat, *qui ſub vocabulo chriſtiano, doctrinae reſiſtunt chriſtianae*. Diſputatur autem, an ad conſtituendum haereticum formalem requiratur baptiſ-

ptiſmus. Certum eſt requiri, ut aliquis in foro Eccleſiae, & ad poenas haereſis ſubeundas haereticus conſtituatur.

Q. I. *An error ex ignorantia culpabili contra aliquem fidei articulum procedens, ad Haereſis culpam contrahendam ſufficiat?*

R. Neg. Quia deeſt pertinacia neceſſaria ad haereſim conſtituendam. Qui enim errat licet ex ignorantia craſſa & ſupina, imo juxta aliquos etiam affectata, modo non ſit in auctoritatis Eccleſiae contemtum, pertinax non eſt. Quia caret ſcientia, qua quis advertat, ſe catholicae Eccleſiae auctoritati reſiſtere, dum aliquam veritatem revelatam negat: ac proinde is quidem peccaret graviter contra fidem, ſeu contra praeceptum fidei de adhibenda ſufficienti diligentia ad cognoſcendas fidei veritates, licet non eſſet Haereticus.

Q. II. *Utrum dubius in fide cenſendus ſit Haereticus?*

R. I. Qui poſitive dubitat de rebus fidei ſufficienter propoſitis, eſt formaliter haereticus. Ita communiter ex *cap.* 1. *de Haereticis*, ubi expreſſe dicitur: *Dubius in fide eſt infidelis*. Ratio eſt, 1. quia dubitatio fidei certitudinem corrumpit. 2. Quia ſic dubitans, Eccleſiam judicat non eſſe regulam fidei infallibilem, ſeu veritatibus quae ab illa proponuntur de fide credendae, forte ſubeſſe falſum: quod eſt fidei contrarium, atque adeo aperta Haereſis.

R. II.

R. II. Etiam negative dubitans, ſeu qui deliberate aſſenſum ſuſpendit, pondere difficultatum preſſus, quae in fidei articulis inſurgunt, Haereticus eſt: cum hujuſmodi dubium poſitivo aequivaleat. Qui enim non audet aſſenſum ſibi imperare, judicat difficultatum momenta contra fidem eſſe tanti ponderis, ut faciant rem dubiam, ac proinde de fidei veritate poſitive dubitat. Secus vero dicendum de eo, qui intellectum abſtrahit a rerum fidei contemplatione, ut ſe periculo pertinaciter dubitandi ſubducat.

Q. III. *Num per peccatum Haereſis habitus fidei amittatur?*

R. Affir. Quia Haereſis directe opponitur objecto formali fidei, divinae nempe revelationi. Hinc Haereticus in uno tantum articulo fidei, etſi reliquos credat, eos non credit fide divina, ſed humana. Non enim divinae nititur auctoritati ſecundum ſe, & ut proponitur ab Eccleſia, ſed prout ſedet ſuo intellectui, atque adeo ſibi potius credit. Ita *D. Thomas* 2. 2. *q.* 6. *art.* 3.

Q. IV. *Quotuplex ſit Haereſis?*

R. Haereſis dividitur in *formalem*, & *materialem*. Haereſis formalis ea ipſa eſt, quam ſupra deſcripſimus. Haereſis materialis eſt, cum quis aliquid contra fidem credit, aut profert, ignorans illud ad fidem pertinere. Haereſis quoque materialis eſt,

eſt, cum quis propoſitionem aliquam fidei contrariam exterius pronuntiat, abſque tamen aſſenſu interno.

Haereſis formalis tribuitur in *mentalem* ſeu pure internam, & in *externam* ſimul & *internam*. Mentalis eſt, quae nullo exteriore ſigno ſe prodit: Interna ſimul & externa ea eſt, quae non in ſola mente ſiſtit, ſed ſigno aliquo exteriore palam fit. Rurſus haereſis formalis externa dividitur in eam quae dicitur *manifeſta per ſe*, quae etiam *publica* dici ſolet, eſtque cum coram pluribus videntibus, & audientibus profertur: & in eam quae dicitur *occulta per accidens*, eaque eſt, quae licet ſigno aliquo exteriore per ſe apto ad eam patefaciendam manifeſtetur; hoc tamen evenit, nemine vidente, aut audiente.

Q. V. *Quid ſit Apoſtaſia, & an ſpecie differat ab haereſi?*

R. I. Apoſtaſia eſt *receſſus hominis baptizati a tota fide*. Ita *D. Thomas* 2.2. *q.* 12. *art.* 1. Hinc collige diſcrimen inter Haereticum, & Apoſtatam. Ille non in toto, ſed in parte Evangelium denegat; Hic univerſae chriſtianae legi nuntium remittit. Atque haec vera eſt, & potiſſima Apoſtaſia. Dicuntur etiam Apoſtatae, qui a ſacro ordine, vel a Religione, quam profeſſi ſunt, retrocedunt; ſed de his alibi.

R. II. Specie Apoſtaſia ab haereſi non differt, ſed ſolum circumſtantiam quandam ini-

iniquitatis aggravantem habet, ut loquitur *Angelicus* 2. 2. *q.* 12. *art.* 1. ad 3. Utraque enim opponitur fidei jam ſuſceptae, haec ex parte, illa ex toto. Verum ſi ſpectetur ſecta, ad quam deflectit Apoſtata, recedendo a vera Religione, illius infidelitatis ſpeciem contrahit, ad quam accedit: Ut ſi ad Judaismum, reus erit Judaicae Infidelitatis; ſi ad Paganismum, Paganicae ſuperſtitionis culpam contrahit.

§. II.
De Eccleſiae Poenis in Haereticos, & Apoſtatas a fide.

Q. I. *Utrum Haeretici ſint tolerandi?*

R. Cum *D. Thoma* 2. 2. *q.* 11. *art.* 3. *Circa Haereticos duo eſſe conſideranda, unum quidem ex parte ipſorum, aliud vero ex parte Eccleſiae. Ex parte quidem ipſorum eſt peccatum, per quod meruerunt non ſolum ab Eccleſia per excommunicationem ſeparari, ſed etiam per mortem a mundo excludi....*

Ex parte autem Eccleſiae eſt miſericordia ad errantium converſionem. Et ideo non ſtatim condemnat, ſed poſt primam & ſecundam correptionem, ut Apoſtolus docet: poſtmodum vero, ſi adhuc pertinax inveniatur, Eccleſia de ejus converſione non ſperans, aliorum ſaluti providet, eum ab

Eccleſia ſeparando per excommunicationis ſententiam.

Q. II. *Quaenam ſint Haereticorum Poenae?*

R. Duo eſſe poenarum genera in haereticos conſtituta: Primum ſpiritualium, alterum corporalium. De corporalibus ad nos non pertinet inquirere: poenae autem ſpirituales ſunt.

Prima *Excommunicatio Major*, quae in toto Titulo *de Haereticis* decernitur adverſus *haereticos univerſos, quibuscunque nominibus cenſeantur*.

Secunda eſt *jurisdictionis ſpiritualis Privatio*. Verum haec poena incurritur non tantum ratione ipſiuſmet haereſeos, ſed ratione excommunicationis eidem adnexae. Quare haereticus a ſua jurisdictione non excidit; niſi ſit nominatim denunciatus.

Tertia poena eſt *Irregularitas*, de qua vide dicenda in *Tract. de Irregularit.*

Quarta eſt *Privatio dignitatum, beneficiorum*, atque ad ea in poſterum obtinenda *Inhabilitas*. Circa hanc inhabilitatem quia cum haereticus excommunicatus ſit & irregularis, collatio beneficii eidem facta, pleno jure irrita eſt, & expreſſe irrita declaratur in jure *cap. 2. de Haereticis in 6.* De beneficiis ante legitime obtentis vide dicta in *Tract. de Leg.*

Quinta eſt *Privatio ſepulturae eccleſiaſticae*, ut colligitur ex *cap.* Quicunque *de Hae-*

Haereticis in 6. Qui notos haereticos ſepultura donant, excommunicationi obnoxii ſunt.

Sexta eſt *Infamia*.

Excommunicationi pariter ſubjacent haereticorum credentes, fautores, receptatores, & defenſores, *cap. 9.* §. credentes *de Haereticis*.

TRACTATUS

DE FIDE, SPE, ET CARITATE.

PARS ALTERA.

De Spe.

DE Spe Theologica in hac altera tractationis parte breviter diſputaturi ſumus, in qua pro more praetermiſſis Scholaſticis quaeſtionibus, quae ad mores imbuendos minime conducunt, duobus capitibus rem totam abſolvemus. In primo agetur de Spei natura, objecto, & ſubjecto; In altero de praecepto Spei, & vitiis oppoſitis.

CAP. I.

C A P. I.

De Spei Natura, *Objecto*, & *Subjecto*.

Q. I. **Q**Uid ſit Spes Theologica?
R. *Eſt virtus ſupernaturalis, qua certa cum fiducia aeternam beatitudinem Dei auxilio comparandam exſpectamus*.

Explicatur definitio. Spes dicitur 1. *virtus*. Quia inclinat ac movet animum ad actum bonum, quod proprium eſt cujuſlibet virtutis. Spes enim animum inducit ad exſpectandam aeternam beatitudinem. Dicitur 2. *ſupernaturalis*. Quia Spes chriſtiana vel accipitur pro habitu, & immediate a Deo infunditur; vel pro actu, & virtute divinae gratiae elicitur. Dicitur 3. *aeternam beatitudinem*: hae particulae Spem a ceteris virtutibus theologicis diſtinguunt. Fides enim Deum attingit, prout eſt prima veritas: Caritas, prout eſt ſummum bonum: Spes vero, prout eſt noſtra beatitudo. Spes ergo Deum immediate reſpicit, cum virtus ſit theologica: reſpicit vero ipſum Deum ſub ratione aeternae beatitudinis, prout eſt peculiaris virtus a fide &

caritate diſtincta. Ultimo adducuntur hae particulae, *auxilio Dei comparandam*. Quia actus, quibus aeterna beatitudo exſpectatur, divinae gratiae auxiliis elici debent.

Spes, ſicut & fides, in *actualem*, & *habitualem* dividitur. Actualis eſt actus, quo creatura rationalis certa cum fiducia aeternam beatitudinem exſpectat. Habitualis eſt permanens voluntatis ad Dei poſſeſſionem inclinatio.

Dividitur praeterea in *formatam*, quae in Juſtis conjuncta cum caritate reperitur, quaeque virtutum omnium forma ſeu perfectio eſt; & in *informem*, quae reperitur in peccatoribus caritate deſtituta. Spes enim non deſtruitur, niſi per peccatum deſperationis: ſicut fides non extinguitur, niſi per peccatum infidelitatis. Porro Spes etiam a caritate ſejuncta non deſinit eſſe vera virtus, ac ſupernaturale Dei donum, ut patet ex Tridentino *ſeſſ.* VI. *cap.* 6. ubi de peccatoribus dicitur, quod ad *conſiderandam Dei miſericordiam ſe convertendo, in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore.*

Q. II. *Quodnam ſit Spei Objectum?*

R. Spei, ſicut cujuſque virtutis, duplex eſt Objectum, *materiale* unum, *formale* alterum. Hinc

Aſſero I. *Objectum materiale Spei adaequatum, prout primarium, & ſecundarium complectitur, eſt ipſe Deus, & omnia media,*

dia, quae ad illum conducunt.

Prob. 1. pars. Quia Deus eſt id, quod primo & per ſe a Spe exſpectatur: cum Deus ipſe ſit futura merces bonorum operum, quam per Spem exſpectamus juxta illud *Geneſeos* XV. *Ego ero merces tua magna nimis.*

Prob. 2. pars. Quia media, quae ad acquiſitionem aeternae beatitudinis movent ac conducunt, ſecundario, & in ordine ad finem a Spe expetunur. Ergo ſunt ſecundarium illius objectum. Hinc objectum materiale ſecundarium Spei ſunt auxilia divina, bona opera, gratiarum vi parta. Item bona temporalia, quatenus per bonum uſum ex gratia Dei ad ſalutem adducere poſſunt. Uno verbo, omnia quae in Oratione Dominica continentur.

Aſſero II. *Objectum* formale quod *Spei bonitas eſt divina ſive in ſe ſumta, ſive prout eſt creaturae rationalis beatitudo; modo tanquam absens, & poſſidenda conſideretur.*

Prob. Objectum *formale quod* Spei eſt ratio illa, ſub qua Spes divinam attingit bonitatem. Spes enim cum ſit virtus theologica, cujus ſubjectum eſt voluntas, nequit reſpicere niſi divinam bonitatem. Sed Spes divinam reſpicit bonitatem ſub utrâque ratione, ſcilicet prout eſt bonum in ſe, & prout eſt bonum nobis conveniens. Ergo divina bonitas ſub utrâque ratione eſt

objectum *formale quod* Spei. Minor prob. Nam in terris cum fiducia exſpectamus quod in Caelis poſſidebimus. Sed in Caelis ſub utroque reſpectu divinam bonitatem poſſidebimus: In Caelis enim ſummo Bono fruemur, cujus poſſeſſione perfecte beati erimus. Ergo ſub utrâque ratione Spes divinam attingit bonitatem.

Dixi, *modo tanquam abſens, & poſſidenda conſideretur*. Nam Spes eſſentialiter reſpicit objectum futurum. Quare abſentiam objecti ſperati eſſentialiter ſupponit.

Hinc colliges diſcrimen Spem inter, & Caritatem. Caritas enim abſtrahit a praeſentia objecti abſolute dilecti: Spes contra eſſentialiter ſupponit bonitatem, & abſentiam objecti ſperati, quod praeciſe ut poſſidendum reſpicit. Et licet hae virtutes ſint inter ſe diſtinctae, ajente Apoſtolo I. *ad Cor.* XIII. *Nunc autem manent Fides, Spes, & Caritas, tria haec: major autem horum eſt Caritas:* differentia tamen iſthaec repetenda potius eſt ex diverſo modo, quo Spes, & Caritas idem objectum proſequuntur, divinam nempe bonitatem, quam ex diverſitate objecti.

Nota, ex *D. Thoma* 1. 2. *q.* 40. *art.* 5. quatuor conditiones in Spei objecto eſſe attendendas. *Prima, quod ſit bonum... Secunda, ut ſit futurum: non enim Spes eſt de praeſenti jam habito... Tertia requiritur, quod ſit aliquid arduum cum diffi-* *cul-*

cultate adipiſcibile . . . Quarta , quod illud arduum ſit poſſibile adipiſci .

Aſſero III. *Objeƈtum* formale quo *eſt promiſſio divina .*

Prob. Objeƈtum *formale quo* alicujus virtutis dicitur medium illud , ſeu ratio illa , qua virtus ſuum attingit objeƈtum . Sed divina promiſſio eſt medium , quo Spes ſuum attingit objeƈtum . Ergo &c. Spes enim cum fiducia aeternam exſpeƈtat beatitudinem , quam Deus uſque in finem perſeveraturis in juſtitia promiſit . Ergo divina promiſſio eſt medium , quo Spes attingit ſuum objeƈtum *formale quod* , ſeu aeternam beatitudinem .

Hinc colliges I. reſolvi Spem in divinam promiſſionem , tanquam in motivum, cui proxime & immediate innititur : contra reſolvi in omnipotentiam Dei auxiliatricem remote , & tanquam in conditionem . Nam ut Deus ſuas exſequi magnificas promiſſiones poſſit , omnipotens ſit neceſſe eſt .

Colliges II. ex parte Dei Spem eſſe certam , cum motiva quibus remote nititur, ſint certa & firma : Ut ſunt divina miſericordia , omnipotentia , fidelitas in promiſſis per Chriſti merita faƈtis . Hinc Spem vocat Apoſtolus *ad Hebr.* VI. *Ancoram animae tutam ac firmam* , ad quam quaſi a fluƈtibus humanarum viciſſitudinum delati confugimus . Ex parte vero noſtri eſſe incertam , cum certi non ſimus de noſtra

cooperatione, & perſeverantia ad ſalutem neceſſaria: *Neſcit homo, utrum amore, an odio dignus ſit: ſed omnia in futurum reſervantur incerta*, *Eccleſiaſtae* IX. Hinc Scripturae Sanctae nos admonent, cum timore & tremore ſalutem noſtram peragere: & appoſite *Gregorius Magnus lib.* 29. *Moral. cap.* 9. ſcribit: *Debet profecto non ſolum in Spe eſſe ſecuritas, ſed etiam timor in converſatione; ut & illa certantes foveat, & ipſe torpentes pungat.*

Q. III. *Quodnam ſit Spei Subjectum?*

R. Spei Subjectum creaturas eſſe, in quibus Spes reperitur. Hinc pro diverſo ſtatu, in quo creaturae illae exſiſtunt, quaeri poteſt, utrum in iis Spes reperiatur.

Aſſero I. *In Beatis Spes Theologica non reperitur.*

Prob. Deeſt in patria objectum Spei, quod eſt bonum arduum, & futurum. Ergo &c. Beati enim jam Deum poſſident, ac proinde beatitudo eſt ab illis poſſeſſa, atque intime praeſens. Actus vero, quibus Beati proprii corporis gloriam exſpectant, non ſunt actus Spei, ut docet *Angelicus* 2. 2. *q.* 17. *art.* 2. *ad* 4. *Cum Spes ſit virtus theologica, habens Deum pro objecto; principale objectum Spei eſt gloria animae, quae in fruitione divina conſiſtit, non autem gloria corporis.* Item actus, quibus Beati aliis ſperant beatitudinem, non ſunt habitus Spei, ſed caritatis, ut ait ibid. *Angelicus ad* 3.

Aſſe-

Aſſero II. *In Damnatis non eſt Spes.*

Prob. Damnati de ſua aeterna poena ſunt certi. Ergo beatitudinem neque ut poſſibilem, neque ut futuram concipere valent.

Aſſero III. *In animabus Purgatorii Spes Theologica reperitur.*

Prob. Purgatorii animabus adhuc abſens eſt beatitudo futura & ardua, quae Spei objectum conſtituit. Ergo &c. Neque obtinendae beatitudinis ſecuritas Spei impedit exercitium. Beatitudo enim ab illis non obtinetur, niſi poſt ſeveram atrocemque expiationem, ac poenarum ſolutionem.

Aſſero IV. *In haereticis Spes chriſtiana non eſt.*

Prob. In haereticis fides theologica non reperitur, ſicut ſupra oſtenſum eſt. Ergo nec in eiſdem reperitur chriſtiana Spes. Fides enim, cum ſit Spei fundamentum, ſubmoto fundamento, corruat Spes cui ſuperſtruitur, neceſſe eſt.

Aſſero V. *Spes chriſtiana reperitur in impio fideli, h. e. in catholico, qui in ſtatu peccati mortalis jacet.*

Prob. Quia peccatum non impedit, quominus catholicus peccator concipere aeternam ſalutem valeat vi auxilii divini poſſibilem, & futuram.

Aſſero VI. *Spes Theologica, quod ad actum, & habitum in Juſtis viatoribus reperitur, quantacunque caritate praediti ſupponantur.*

 Prob.

Prob. Spes conſiſtit in efficaci deſiderio & exſpectatione cum fiducia Deum poſſidendi, ut eſt ſummum Bonum ſive in ſe, ſive nobis conveniens. Sed hujuſmodi deſiderium, & exſpectatio quod ad actum, & habitum in Juſtis omnibus viatoribus etiam perfectiſſimis reperitur. Ergo &c.

Prob. Minor. Juſtis omnibus etiam perfectiſſimis Deus diligendus proponitur ſub utroque reſpectu, prout ſcilicet eſt bonum in ſe, & prout eſt bonum nobis conveniens. Ergo in Juſtis omnibus etiam perfectiſſimis Spes Theologica reperitur. Antecedens demonſtrabitur in *Tract. de Carit.*

Prob. Conſeq. Amor ex conſenſu Patrum, & Scholae eſſentialiter ad unionem tendit, & quo major & intenſior eſt amor, eo majora & intenſiora ſunt deſideria unionis, amantis ſcilicet, & ejus quod amatur. Sed Spes ex dictis eſt deſiderium efficax, & exſpectatio Deum poſſidendi. Ergo ſi in Juſtis caritas erga Deum reperitur, ſive ut eſt bonum in ſe, ſive bonum nobis conveniens, Spes ſub utroque reſpectu reperiatur neceſſe eſt.

Confirmatur inſuper aſſertio exemplis Sanctorum. Et ſane actus Spei locum habuerunt in *Moſe*, *Davide*, *Paulo* &c. qui certe inter ſanctas, ſublimeſque animas numerari debent. Ergo & in ceteris Juſtis etiam perfectiſſimis Spes reperitur. Prob. Antecedens. *Moſes*, *Da-*

vid,

vid, *Paulus* aeternae felicitatis deſiderio, & obtinendae beatitudinis amore ardebant. De *Moſe* quidem haec habentur *ad Hebr.* XI. 26. *Majores divitias exiſtimans theſauro Aegyptiorum, improperium Chriſti; aſpiciebat enim in remunerationem. David* haec ſcribit de ſemetipſo *Pſal.* 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas propter retributionem*. Et *D. Paulus* continuo anhelabat juſtitiae coronam, bravium, atque aeternam civitatem aſſequi: *Non habemus hic* (ſcribit *ad Hebr.* XIII.) *civitatem permanentem, ſed futuram inquirimus*. Ergo actus Spei, prout dicunt deſiderium, & exſpectationem cum fiducia Deum poſſidendi, ut eſt beatitudo noſtra, corona noſtra, merces noſtra, gaudium & laetitia noſtra, reperiuntur etiam in perfectiſſimis.

Ex dictis colliges, erronea & commentitia eſſe haec duo *Quietiſtarum* principia, aſſerentium, 1. puritati, ac perfectioni divini amoris officere noſtrae felicitatis deſiderium, & aeternae mercedis exſpectationem. 2. Sublimes, ac puriores animas indifferentes eſſe tum ad aeterna ſupplicia, tum ad felicitatem beatam. Quae duo fundamenta divinae Providentiae ordinem pervertunt: truncum, & ſtatuam inſenſibilem efficiunt animam: induſtriam, vigilantiam, bona opera, merita hominis de medio tollunt. Merito igitur *Innocentius* XII. falſam & commentitiam divini amoris ideam a *Quie-*

a *Quietiſtis* aſſertam damnavit, proſcriptis XXIII. propoſitionibus decerptis ex libro Archiepiſcopi Cameracenſis *Franciſci de Salignac* de Doctrina Sanctorum, quarum prima ſic ſe habet: *Datur ſtatus habitualis amoris Dei, qui eſt caritas pura, & ſine ulla admixtione motivi proprii intereſſe: neque timor poenarum, neque deſiderium remunerationis habent amplius in eo partem: non amatur amplius Deus propter meritum, neque perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.* Non derogat ergo chriſtianae perfectionis rationi deſiderium noſtrae felicitatis, & aeternae beatitudinis cum fiducia exſpectatio; neque chriſtiano licet indifferentem eſſe ad aeternam ſalutem, & ad res quae in eam referuntur. *Sancta indifferentia chriſtiana*, ajebat *Boſſuetius* in opuſculo, cui titulus: *Quietismus Redivivus ſect.* 7. *eventus hujus vitae* (excepto peccato) *ſolatiorum, atque ariditatum ſpiritualium diſpenſationem ſpectat.*

CAP. II.

CAP. II.

De Praecepto Spei, & Vitiis ei oppoſitis.

Q. I. NUm *detur praeceptum ſpeciale Spei?*

R. Affir. Conſtat ex variis Scripturae locis, in quibus lex divina Spei exercitium jubet imperatque. *Sperate in Domino omnis congregatio populi*, *Pſal.* LXI. *Sperate in eam quae offertur vobis, gratiam*, *Petri* I. Adde damnatam propoſitionem ab *Alexandro* VII. *Homo nullo unquam vitae ſuae tempore tenetur elicere actus Fidei, Spei, & Caritatis ex vi praeceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Inſuper actus Spei Theologicae, ſicut & actus Fidei, adultis omnibus neceſſarius eſt neceſſitate medii ad ſalutem. *Spe enim ſalvi facti ſumus*, dicitur *ad Rom.* VIII. De hac medii, & praecepti neceſſitate vide dicta in *Tract. de Fide*.

Q. II. *Ad quid obliget Spei praeceptum?*

R. Spei praeceptum imperat ad eliciendos actus Spei, aliosque connexos, & ad amplectenda omnia media ad beatitudinem con-

conſequendam neceſſaria: prohibet vero praeſumtionem, deſperationem, & incuriam ſalutis.

Q. III. *Quo tempore urgeat hujus praecepti obſervatio?*

R. cum diſtinct. Prout eſt negativum, obligat ſemper ad non deſperandum, ad non praeſumendum de aeterna ſalute: prout eſt affirmativum, obligat aliquando *per ſe*, aliquando *per accidens*.

Praeceptum Spei per ſe obligat, 1. initio uſus rationis. 2. Quoties urget gravis tentatio contra Spem. 3. Saepius in decurſu vitae. 4. Inſtante mortis periculo.

Obligat vero per accidens, 1. quando urget exercitium aliarum virtutum, quae ſine praevio actu Spei exerceri nequeunt. 2. Quando actus Spei opportunus judicatur ad repellendas graves tentationes, irae ſcilicet, cupiditatis &c.

Q. IV. *Quaenam ſint peccata Spei oppoſita?*

R. Duo eſſe virtuti Spei praecipue contraria vitia, *praeſumtionem* ſcilicet, & *deſperationem*: Illa per *exceſſum*, haec per *defectum*. Porro Deſperatio *eſt animi dejectio, qua quis beatitudinem proſequi refugit ex apprehenſione difficultatis, vel impoſſibilitatis illam conſequendi*. E. G. Apprehendit aliquis, ſe capacem amplius non eſſe obtinendae Beatitudinis ob criminum multitudinem, cordiſque duritiem; vel quia ju-

judicat adeo difficilem eſſe mandatorum Dei obſervantiam, & peccati fugam, ut & haec vitare, & illa implere poſſe omnino deſperet.

Praeſumtio *eſt inordinata confidentia obtinendi a Deo gratiam, & gloriam, ceteraque dona ſupernaturalia aliter, quam ipſe ſtatuit obtinenda*. Quod duobus modis contingere poteſt, 1. cum quis inordinate innititur propriae virtuti, & viribus; ut propriis viribus & per opera naturalia gloriam obtinere praeſumat, ut ſomniarunt *Pelagiani*. 2. Cum quis inordinate nititur potentiae, & miſericordiae Dei, puta ſperando beatitudinem aeternam ſine propriis meritis, ut *Calviniſtae*. Item ſi perſeverare in peccato ſtatuat uſque ad finem vitae, ſperans ſe in eo articulo facile veniam obtenturum.

Q. V. *An haec peccata ſint ſemper cum haereſi conjuncta?*

R. Neg. Sed ſolum, quando conjunguntur cum intellectus errore, ut accidit in praeſumtione *Pelagianorum*, & *Calviniſtarum*. Secus, ſi ex cordis corruptione peccator deſperet, vel praeſumat; quia conveniens ſibi exiſtimat deſperare, vel praeſumere, ut liberius peccet.

Q. VI. *Utrum praeſumtio, & deſperatio ex genere ſuo ſint peccata gravia?*

R. Affir. Quia virtuti theologicae opponuntur, & ſunt graviter Deo injurioſa.

Iſta

Iſta duo occidunt animas, aut deſperatio, aut perverſa Spes, ait *Auguſtinus de Verbis Evangelii ſerm.* 87. Hinc 1. graviter peccant qui ex diffidentia divinae bonitatis vellent numquam fuiſſe, vel annihilari. 2. Qui ſperant ſe absque poenitentia veniam peccatorum conſecuturos. 3. Qui deliberate cupiunt perpetuo in hac vita manere, & magis amare bona creata, quam Dei poſſeſſionem. 4. Qui Spe miſericordiae Dei vel in peccatis perſeverant, vel poſtquam lapſi ſunt in unum peccatum, multa alia committunt, eo quod aeque facile ſit obtinere veniam multorum, quam unius.

TRA-

TRACTATUS DE FIDE, SPE, ET CARITATE.

PARS III.

De Caritate.

ULtimam hujus tractationis partem Caritas occupat, quae aliarum virtutum finis eſt & meta. Ceterarum enim virtutum exercitia ad Caritatem ordinantur, quae eſt praecepti finis, ut dicitur I. *ad Tim.* I. Et ſane Caritas vinculum illud eſt, quo homo Deo unitur, quae unio totius ſpiritualis vitae finis eſt & meta. Itaque de hac maxima virtute agentes, expendemus 1. naturam, & objectum. 2. Neceſſitatem. 3. Ordinem. 4. Actus. 5. Demum vitia ei oppoſita. In his inutiles quaeſtiones, quae mentem torquent, miſſas faciemus: ſed ea tantum argumenta tractabimus, quae veram & ſanctam divini amoris artem edocent.

CAP. I.

C A P. I.

De Caritatis Natura, & Objecto.

CAritatis natura in illius definitione continetur: *Caritas eſt Virtus Theologica divinitus infuſa, qua Deus propter ſe, & proximus propter Deum diligitur.*

Singulas exponamus hujus definitionis particulas. Dicitur 1. *Virtus*, quia ad bonum inclinat. Dicitur 2. *Theologica*, quia Deum immediate reſpicit, & quidem perfectiſſime. Nam fides credit, ſpes inquirit, ſed Caritas quaſi tenet, & nunquam excidit, quia Caritas viae manet etiam in patria. Recte ergo colligit Apoſtolus II. *ad Cor.* XIII. omnium virtutum majorem eſſe Caritatem. 3. *Divinitus infuſa*; quia Caritas Theologica ſupernaturalis eſt, quae a ſolo Deo animabus noſtris infunditur, ajente Apoſtolo *ad Rom.* V. *Caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis*. 4. *Qua Deus propter ſe diligitur.* Quia Caritas ultimo terminatur ad Deum: Spes contra etiam diligit Deum ſuper omnia, ſed in Deo non ſiſtit, cum Deum ſibi propitium deſideret. 5. Demum dicitur, *proximus propter Deum*: In hac particula *proximus* primo nos, deinceps

ceps omnes creaturae rationales aeternae gloriae capaces intelliguntur, ſed cum debito ordine; ita ut omnis dilectio noſtra in nos & proximum referatur in Deum, tanquam in finem ultimum.

Caritas dividitur in *habitualem*, & *actualem*. Habitualis eſt dilectio permanenter animae inhaerens, donec per mortale peccatum expellatur: Actualis vero eſt actus, quo animus in Deum fertur.

Caritas actualis dividitur in *perfectam*, qua Deus non ſolum ſuper omnia, ſed etiam intenſe diligitur; ſive eſt illa, quae multos habet intenſionis gradus: & in *imperfectam*, qua Deus vel non ſuper omnia, vel ſi ſuper omnia, in gradu tamen valde remiſſo diligitur.

Agimus nunc de Objecto Caritatis, ſive de rebus, quae a nobis amore Caritatis amandae ſunt: A Scholaſticis pro more dividitur in objectum materiale *primarium*, & *ſecundarium*, in formale *quod*, & *quo*, unde ſit

Prop. I.

Primarium Caritatis Objectum eſt Deus, ſecundarium nos ipſi, & proximus.

Prob. 1. pars. Deus eſt, quem primo & principaliter Caritas reſpicit, & in quo terminatur, cum in Deum omnia referre debeamus. *Diliges Dominum Deum tuum . . . hoc eſt primum, & maximum mandatum*, ait Chriſtus *Matth.* XXII.
Er-

Ergo Deus eſt objectum Caritatis primarium.

Prob. 2. & 3. pars. Objectum ſecundarium alicujus virtutis eſt quod virtus ſecundario reſpicit, & in ordine ad finem principalem. Sed Caritas ſecundario reſpicit nos, & proximum in ordine ad Deum. Ergo &c. *Secundum autem ſimile eſt huic, diliges proximum tuum ſicut teipſum*, ſequitur Chriſtus ibid. Ubi nota, quod hoc Scripturae loco etſi expreſſe non loquatur de dilectione erga nos ipſos; implicite tamen dilectio noſtri imperatur. Nam qui proximum diligere jubetur ſicut ſeipſum, implicite tenetur ſeipſum diligere. Ita *Auguſtinus de Doct. Chriſt. cap.26.*

Proximi nomine jam diximus hîc intelligi omnes creaturas rationales beatitudinis capaces. Quare ſecundarium Caritatis objectum erit omnis creatura rationalis, cui beatitudinem, aliaque bona ſupernaturalia ad ipſam conducentia velle poſſumus. Et 1. eſt omnis homo viator ſive fidelis ſive infidelis, ſive juſtus ſive peccator, quia his omnibus beatitudinem, & media ad ipſam conſequendam, puta fidem, vel poenitentiam velle debemus. 2. Omnis homo comprehenſor. 3. Eâdem de cauſſa ſancti Angeli, de quorum aeterna beatitudine gaudere debemus, & *a quibus tanta nobis miſericordiae impenduntur officia, quanta multis divinarum Scripturarum lo-*

cis

cis animadvertere facile eſt, ait *Auguſtinus lib.* 1. *de Doct. Chriſt. cap.* 20. 4. Chriſtus ut homo, qui ut talis capax eſt, & particeps ſuae beatitudinis. 5. Creaturae ſtatu, & natura inferiores non ingrediuntur objectum ſecundarium Caritatis, cum beatitudinis capaces non ſint: poſſunt tamen aliquo modo diligi, quatenus in Dei gloriam referuntur. Vide *D. Thomam* 2. 2. *q.* 25. *art.* 9.

Prop. II.

Deus ut eſt in ſe bonus ac perfectus, eſt primarium ac praecipuum, imo etiam ſpecificum Caritatis objectum.

Prob. Objectum ſpecificum ac primarium, ſeu, ut Schola loquitur, objectum *formale quod* alicujus virtutis eſt perfectio illa, quam virtus primario in objecto attingit. Atqui Caritas primario Deum reſpicit, prout eſt in ſe bonus, ac perfectus. Nam Caritas cum ſit voluntatis actus, non poteſt Deum reſpicere, niſi ſub ratione boni, & quidem principaliter prout eſt in ſe bonus ac perfectus. Ergo &c. Ita *D. Thomas* 2. 2. *q.* 23. *art.* 3. *ad* 2. *Caritate diligitur Deus propter ſeipſum. Unde ſola ratio diligendi attenditur principaliter a Caritate, ſcilicet divina bonitas, quae eſt ejus ſubſtantia ſecundum Pſal.* 105. Confitemini Domino, quoniam bonus: *aliae autem rationes ad diligendum inducentes, vel debitum dilectionis facientes*,

tes, ſunt ſecundariae, & conſequentes ex prima. Quaenam vero ſint hae ſecundariae rationes, quae ex S. Doctore ad Deum diligendum inducunt, accipe in ſequenti propoſitione.

Prop. III.

Deus ut benevolus, ac beneficus, non minus eſt verum, ac neceſſarium, licet ſecundarium motivum Caritatis: ſive divina bonitas, prout eſt bonum nobis conveniens, eſt objectum formale quod *Caritatis, licet ſecundarium.*

Prob. I. Ex praecepto Caritatis in Scripturis expreſſo Deum diligere jubemur, ut eſt Dominus, ut eſt Deus noſter. Item ut ipſe conglutinatus eſt nobis, ut bene ſit nobis. *Deut.* VI. 3. & 5. *Audi Iſrael... ut bene ſit tibi... Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. & X. 15. *Patribus tuis conglutinatus eſt Dominus*. Sed Deum diligere non abſolute, ſed ut eſt Dominus, ut Deus noſter, ut bene ſit nobis, quia conglutinatus eſt nobis, eſt illum diligere ſub ratione boni nobis communicativi, nempe quia benevolus ac beneficus, amator generis humani, ac bonorum omnium largitor. Ergo ex ipſo Caritatis praecepto in Scripturis expreſſo ratio proxima diligendi Deum, ſi non ſola, certe ut vera, eſt ejus benevolentia, ac beneficentia.

Confirmatur idem argumentum. Bene-

nevolentia, ac beneficentia Dei erga genus humanum reddunt Deum ſumme amabilem. Nam quo magis Deum benevolum, ac beneficum agnoſcimus, eo magis agnoſcimus bonum. Ergo benevolentia, ac beneficentia ſunt motiva proxima Deum diligendi.

Prob. II. Amare Deum ſub ratione amantis eſt illum diligere ſub ratione boni nobis communicativi. Sed Scriptura hanc rationem diligendi Deum nobis proponit, ſi non ut ſolam, & primam, certe ut veram: *Diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos*, I. *Joan.* IV. 19. Ergo &c.

Prob. III. Chriſtus Dominus vera caritate eſt per ſe proxime diligendus, ut hominum amator, ac Redemtor. *Caritas Chriſti urget nos: aeſtimantes hoc, quoniam ſi unus pro omnibus mortuus eſt .... Chriſtus: ut & qui vivunt, jam non ſibi vivant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt; & reſurrexit*, II. *ad Cor.* V. 14. & 15. Sed diligere Chriſtum ut hominum amatorem, ac Redemtorem eſt amare Deum benevolum, ac beneficum. Nam ſub Deo benevolo, ac benefico intelligendus venit Chriſtus Dominus hominum Salvator ac Redemtor.

Prob. IV. Ex Patribus, quorum adduco unum *Bernardum* in arte amandi Deum peritiſſimum, qui libro *de dilig. Deo*, *cap.*

1. *num.* 1. & *cap.* 7. *num.* 17. has duas recenſitas cauſſas amandi Deum commemorat, dum quaerit, quo merito ſuo, quo commodo noſtro Deus propter ſeipſum diligatur. Verba Sancti ſunt: *Ob duplicem ergo cauſſam Deum dixerim propter ſeipſum diligendum, ſive quia nihil juſtius, ſive quia nihil fructuoſius diligi poteſt. Ad primum pertinet, quo ſuo merito: ad ſecundum, quo noſtro commodo diligatur.*

Prob. V. Demum auctoritate *D. Thomae*, qui 1. 2. *q.* 65. *art.* 3. *ad* 1. docet, bonum divinum, quatenus eſt objectum beatitudinis, a Caritate ſpectari, inquiens: *Caritas non eſt quilibet amor Dei, ſed amor Dei quo diligitur, ut beatitudinis objectum.* & 2. 2. *q.* 26. *art.* 13. *ad* 3. docet, quod ſi per impoſſibile Deus non eſſet totum hominis bonum, id eſt hominum beatitudo, non eſſet illis ratio diligendi. En verba S. Doctoris ita inferentis: *Quod unicuique erit Deus tota ratio diligendi, eo quod Deus eſt totum hominis bonum. Dato enim per impoſſibile, quod Deus non eſſet totum hominis bonum, non eſſet ei ratio diligendi.*

Conſentit *Angelico* Magiſtro *Scotus*, alioqui non ſolitus conſentire, qui in *Reportatis Pariſienſibus diſt.* 27. *q. unic.* haec habet: *In Deo prima ratio diligibilitatis eſt honeſtas ſua: ſecunda ratio praecedens actum, quia amavit nos creando.* Idem docet *S. Bonaventura*, *Sylvius*, *Eſtius*, aliique

Scho-

Scholae facile Principes : adeo ut noſtra de gemino Caritatis motivo , Dei nempe perfectiſſimi , ac ſe communicantis , totius Theologici ordinis ſententia eſſe videatur, ut teſtatur *Boſſuetius* in opuſculo , cui titulus : *Schola in Tuto q. 4. art. 8. num. 94.*

Itaque totius argumentationis ſumma huc recidit, nimirum

Ratio diligendi eſt bonum : non enim amatur niſi bonum , niſi ſub ratione boni. Appetitus ipſe voluntatis eſt appetitus boni : exiret extra ſphaeram , ſi aliud appeteret.

At bonum & abſolutum & relativum: abſolutum eſt perfectum in ſe : relativum eſt perficiens alios. Sed 1. relativum fundatur in abſoluto : non enim perficere poteſt alios niſi perfectum : nec perficere nec beatificare niſi perfectione ſui , habitudine ſui ipſius.

2. Abſolutum includitur in relativo , & viciſſim : adeo ut unum non excludat aliud , immo nec praeſcindat niſi penes implicitum & explicitum. Sic Deus bonus, perfectus, beatus in ſe includit implicite rationem boni, perfecti, beati nobis : & reciproce : perfectus, bonus, beatificus nobis includit rationem perfecti, boni , beatifici in ſe : nec enim nos beatificare poſſet niſi perfectus & bonus in ſe, & niſi perfectione ipſa , bonitate ipſa ſui nobis teſtata & communicata.

Hinc 1. ratio, radix , principium di-

ligendi Deum eſt bonitas abſoluta. 2. Quae in prima radicem agit, eſt bonitas relativa: praeſcindi haec poſſunt penes implicitum & explicitum, non penes excludens & excluſum: ordinari poſſunt, ſeparari a caritate non poſſunt.

Recentiores quidam Summiſtae Deum ut beneficum ab objecto formali Caritatis excludunt. En ipſorum momenta. I. Si ſtaret utrumque Caritatis incentivum, nempe Dei boni in ſe, ac nobis communicantis, nullum eſſet ſpecificum ſpem inter, & Caritatem diſcrimen. II. Caritas non eſſet amplius amor ille gratuitus, qui Deum pro objecto haberet propter ſe dilectum, adeo ut adhuc diligeretur, ſi adhuc non eſſet ſummum hominis bonum; ſed eſſet mercenaria aeque ac ſpes. III. Diligere Deum propter beneficia non eſt actus verae caritatis, ſed gratitudinis. Ex his concludit *Nicolaus Mazzotta Moral. Theolog. Tract. 2. diſp. 1. quaeſt. 1. q. 4. Quod quamvis amor Dei ut creatoris, ut benefactoris, ut Redemtoris, ut glorificatoris ſit ſupernaturalis, & ſanctus; tamen non ſufficit ad obſervantiam hujus praecepti, nempe Caritatis; quia non eſt proprie dilectio Dei, & actus Caritatis, ſed potius actus gratitudinis, Religionis.*

Ad I. R. cum *D. Thoma*, qui 2. 2. *q.* 23 *art. 6. ad* 3. tribus verbis hanc ſolvit objectionem, inquiens: *Idem bonum*

eſt

eſt objectum Caritatis, & Spei: ſed Caritas importat unionem ad illud bonum; Spes autem diſtantiam quamdam ab eo: & inde eſt, quod Caritas non reſpicit illud bonum ut arduum, ſicut Spes. Quod enim jam unitum eſt, non habet rationem ardui. Non ergo ex diverſitate objecti, ſed ex diverſo modo tendendi in idem objectum repetit S. Doctor ſpecificum ſpem inter, & Caritatem diſcrimen.

Hinc colliges I. cur Spes ab eodem S. Doctore 2. 2. *q.* 17. *art.* 8. vocetur imperfecta, amor imperfectus: Caritas contra appelletur amor perfectus; quamvis utraque tendat in idem Beatitudinis objectum. Quia illa, nempe Spes, tendit in aliquid abſens, & adeptu arduum, quod eſt imperfectum: haec, nempe Caritas, tendit in aliquid praeſens, atque conjunctum, in quo perfectio eſt.

Hinc colliges II. Cur Caritas, & non Spes ſit per ſe juſtificans: quia Caritas eſt per ſe uniens, amicos nos faciens Deo, quod procul abeſt a Spe.

Ad II. R. cum *S. Bonaventura* in III. *diſt.* 26. & 27. *art.* 2. *ad* 4. non eſſe inconveniens dicere, *quod motus Caritatis poſſit eſſe mercenarius, ſi dicatur mercenarius ex intuitu mercedis aeternae, & increatae... quia maxima Caritas maxime deſiderat uniri Deo, & habere Deum.* Ad id vero, quod in objectione dicebatur, Deum

adhuc eſſe diligendum, ſi adhuc non eſſet ſummum hominis Bonum, reponimus quod ſupra laudavimus ex *D. Thoma*, quod *dato per impoſſibile, quod Deus non eſſet totum hominis bonum, non eſſet ei ratio diligendi*.

Ex his collige, quomodo intelligendae ſint quaedam Sanctorum impoſſibiles ſuppoſitiones, in quibus Sancti videntur pro gloria Dei deſiderio ſalutis renunciaſſe, ut eſt illud *Moſis Exodi* XXXII. 31. & 32. *Aut dimitte ei hanc noxam... aut dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti*: & illud *Pauli ad Rom.* III. 9. *Optabam anathema eſſe pro fratribus meis*: niſi quod pii exceſſus, & piae hyperbolae ſint ex vehementia affectus. *Audi ſanctam inſaniam*, ait *Guilielmus S. Theodorici Abbas Bernardo* ſuppar *de dignit. & nat. amor.* Sive excedimus Deo. *Vis adhuc audire inſaniam?* Sin autem dele me de libro vitae. *Vis aliam? ipſum audi Apoſtolum*: optabam anathema eſſe &c.

Ad III. R. cum *Suareſio*, qui de Fide, Spe, & Caritate *Tract.* 3. *diſp.* 1. *ſect.* 2. *num.* 3. *ad* 2. ait, *hunc actum* (amandi Deum propter beneficia nobis collata) *regulariter eſſe imperatum a gratitudine; tamen eſt elicitive a Caritate*. En a *Caritate*, idque elicitive: ſubdit: *Cum Deus perfecte amatur, propter beneficium potius amatur, quia nos amat: hoc autem Carita-*

tatis eſt, & amicitiae: neque actus hujus ratio objectiva eſt extra divinam bonitatem. Nam amor quo Deus nos amat, ipſe Deus eſt, & ſumma quaedam perfectio ejus: item ipſe nos amat, quia bonus eſt. Unde quia amatur, eo quod amat, amatur etiam, quia bonus eſt.

Atque haec ſufficiant, ut intelligatur, Deum ut in ſe optimum, ac beatiſſimum, ſpecificum eſſe objectum, ſine quo Caritas nec eſſe, nec intelligi, aut cogitari poſſit: Deum vero ut benevolum, ac beneficum, motivum eſſe ſecundarium, & in primario ſaltem virtute comprehenſum.

Q. I. *Quodnam ſit objectum* formale quo *Caritatis, ſive ratio illa, ſub qua Caritas divinam attingit bonitatem?*

R. Eſt ipſa Divina bonitas. In circulum enim reſolvitur Caritas. Amamus ergo Deum ſumme bonum, quia eſt ſumme bonus.

Q. II. *Quaenam ſint Caritatis praerogativae?*

R. Innumerae ſunt, quas modo deſcribere non vacat, ſed quaſdam adumbrare omittendum non eſt.

Prima itaque Caritatis praerogativa eſt amicitia Deum inter & hominem, Chriſto atteſtante: *Vos amici mei eſtis*. Et iterum: *Dico autem vobis amicis meis*. Et iterum de *Abraham*: *Et amicus Dei appellatus eſt*: & toto Veteri, Novoque Teſta-

mento paſſim. Quare amor Caritatis vocatur proprie amor amicitiae, quippe quo Deus amatur ut amicus. Et ſane jura omnia, quae amicitia ſibi vindicat, Caritas poſſidet, mutuam ſcilicet benevolentiam, bonorumque communicationem. Caritas enim eſt amor benevolentiae, quo Deum nos amamus; & viciſſim ille infinito nos ſuo amore proſequitur: *Ego diligentes me, diligo, Proverb.* VIII. Cor noſtrum in ſacrificium illi litamus, ipſe vero infinita ſua bona nobis communicat.

Secunda Caritatis praerogativa eſt valor, quem ceteris operibus tribuit. Nam reliquarum virtutum opera de condigno gloriae aeternae meritoria non ſunt, niſi ex Caritate tanquam ex radice dependeant: *Nihil viriditatis*, ajebat *Gregorius Magnus hom. 7. in Evang. habet ramus boni operis, niſi manſerit in radice dilectionis.* Quod intellige non ſolum de Caritate habituali, verum etiam de aliquo actualis Caritatis influxu, quo ceterarum virtutum actus in Deum tanquam finem ultimum ſupernaturalem actu, vel virtute referantur. *Meritum vitae aeternae*, ait *D. Thomas* 1. 2. *q.* 114. *art.* 4. *primo pertinet ad Caritatem, ad alias autem virtutes ſecundario, ſecundum quod earum actus a Caritate imperantur.* Hinc Chriſtus Dominus aeternae vitae mercedem bonis operibus promiſit, non quibuſcunque, ſed ſi fiant

fiant propter *nomen ejus*, *Matth.* XIX. *Nam coronam vitae aeternae promiſit Deus* non quibuſcunque, *ſed diligentibus ſe*, *Jacobi* I.

CAP. II.

De Caritatis Praecepto.

DUo ſunt Caritatis praecepta: primum & maximum, quo diligimus Deum; alterum quo amamus proximum. De utroque igitur diſtinctis ſectionibus nunc agendum eſt.

Sectio I.
De Praecepto Deum diligendi.

Tria hîc nobis ſunt expendenda, 1. an detur ſpeciale praeceptum diligendi Deum actu interno. 2. An hic actus ſit neceſſarius ad ſalutem. 3. Quibus temporibus potiſſimum urgeat hoc divinum mandatum diligendi Deum.

§. I.
De Exſiſtentia hujus ſpecialis praecepti Deum actu interno diligendi.

Nota. Recentiores quidam Theologi,

etſi divinum hoc praeceptum amandi Deum aperta fronte negare non ſint auſi: variis tamen diſtinctiunculis illud de medio tollere conati ſunt. Autumarunt enim hoc divinum mandatum non praecipere formalem, explicitumque amoris actum, ſed duntaxat praeceptorum divinae legis obſervationem. Hinc docuerunt, fideles maximum hoc potiſſimumque mandatum implere, ſi cetera divinae legis praecepta ſervaverint: neque ullam eſſe eliciendi actus Caritatis obligationem per ſe, & vi virtutis Caritatis, ſed tantum per accidens, quando ſcilicet actus Caritatis medium reputatur ad alia implenda praecepta neceſſarium.

Prop. unica.

Datur ſpeciale praeceptum per ſe obligans ad actum explicitum amoris Caritatis, qua Deum ſuper omnia diligimus.

Prob. Ex illo *Deuter.* VI. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua* &c. Quod praeceptum *Matth.* XXI. dicitur *primum* & *maximum*. His poſitis, ſic arguitur. Illud praeceptum erit ſpeciale, & per ſe obligans ad ſui exercitium, quod primo, & maxime praecipitur. Atqui ita in Scriptura praeceptum Caritatis exprimitur. Ergo &c.

Praeterea ſi praeceptum dilectionis non eſſet ſpeciale, ſed generale, & in aliis

aliis praeceptis imbibitum, ejus toties in Scripturis repetita promulgatio inanis & otioſa eſſet. Ergo ne dicamus, Deum legislatorem ſapientiſſimum nihil agendum praecipere in mandato tam diſerte deſcripto, tam frequenter inculcato; dicendum eſt, mandatum hoc ſpeciale eſſe & peculiare, jubens per ſe actum amoris.

Dices: Illud praeceptum non eſt ſpeciale, quod per obſervationem aliorum mandatorum impletur. Sed ſic ſe habet praeceptum dilectionis, dicente Chriſto *Joan.* XIV. *Qui habet mandata mea, & ſervat ea, ille eſt, qui me diligit*. Ergo &c. Adde *Bernardum*, qui *ſerm* 10. *in Cantica* duplicem amorem diſtinguens, *effectivum* unum, qui in operibus exterioribus, ſeu in aliorum praeceptorum adimpletione reperitur; *affectivum* alterum, qui in corde latet: docet primum, non alterum in Scriptura imperari.

R. Ad I. Verba Chriſti intelligenda ſunt, non quod praeceptum dilectionis impleatur per ſolam externam aliorum praeceptorum obſervationem; ſed quod dilectio ſit cauſſa, quae movet, & impellit noſtram voluntatem ad totius legis obſervantiam. *Si quis diligit me*, ait Chriſtus eod. loc. *ſermonem meum ſervabit .... qui non diligit me, ſermones meos non ſervat*.

R. Ad II. & dico, amorem effectivum a *Bernardo* aſſertum non eſſe Caritatem il-

lam externam ab adverſariis propugnatam, ſed Caritatem internam quidem, quae per reliquorum praeceptorum obſervantiam manifeſtatur. *Probatio* enim *dilectionis*, ait *Gregorius Magnus*, *exhibitio eſt operis*: amorem vero affectivum eſſe quandam interiorem ſuavitatem, qua Deus in Caelis Beatos ſemper inebriat, & in terris nonnunquam quaſdam animas maxime pias conſolatur.

§. II.
De Interioris Actus Caritatis Neceſſitate.

Nota. Qui negarunt ſpeciale praeceptum Caritatis per ſe obligans ad actum amoris, conſequenter negarunt ullam eſſe obligationem per ſe eliciendi hunc actum interiorem, & explicitum, ejuſque omiſſionem eſſe graviter peccaminoſam. Contra quos

Prop. unica.

Interior Caritatis actus adultis neceſſarius eſt ad ſalutem neceſſitate tum medii, tum praecepti.

Prob. 1. pars. Ille actus erit neceſſarius neceſſitate medii ad ſalutem, qui non modo utilis, ſed etiam ſimpliciter neceſſarius ad eam conſequendam in Scripturis aſſeritur. Sed talis aſſeritur in Scriptura actus explicitus & interior Caritatis. Ergo &c. Prob. minor *Lucae* X. ubi quidam le-

legis peritus a Chriſto quaeſivit, quid neceſſarium eſſet ad aeternam ſalutem conſequendam, dicens: *Magiſter, quid faciendo vitam aeternam poſſidebo*. Legis perito reſpondit Chriſtus: *In lege quid ſcriptum eſt?...... ille reſpondens dixit: diliges Dominum Deum tuum*: cui Chriſtus: *Recte reſpondiſti; hoc fac, & vives*. Hic tria notanda ſunt.

1. Eo loci quaeri medium ad ſalutem comparandam non modo utile, verum etiam ſimpliciter neceſſarium. 2. Ex lege perſpicue declarari medium hoc, dilectionem Dei eſſe ſuper omnia. 3. Directe aſſeri, hanc dilectionem actualem eſſe oportere. Nam ea Chriſti verba, *Hoc fac, & vives*, non otioſum habitum, ſed formalem explicitumque actum indicant. Ergo actualis Dei dilectio ſuper omnia a Chriſto ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem aſſeritur.

Prob. 2. pars 1. ex dictis in §. antecedenti. 2. Ex hoc generali principio, dari nimirum praecepta de actibus, non vero de habitibus. Ergo praeceptum Caritatis in Scripturis expreſſum, de actu, non vero de habitu Caritatis intelligendum eſt. 3. Quod eſt neceſſarium neceſſitate medii, neceſſarium quoque eſt neceſſitate praecepti. Quisque enim ex lege generali, & Caritate ſibi debita medium a Deo ad ſalutem neceſſario inſtitutum tenetur ſuſcipere. Hinc me-

merito ut haeretica proſcripta fuit ab *Alexandro* VIII. haec propoſitio: *Sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. Hinc homo non tenetur amare neque in principio, neque in decurſu vitae ſuae mortalis.*

Hinc collige, interioris actus Caritatis omiſſionem adeo gravem eſſe, ut ſi quis omnia alia praecepta ſervaverit, illudque omiſerit, poenis aeternis addicendus eſſet.

§. III.
De Tempore, quo potiſſimum urget divinum mandatum ſuper omnia diligendi Deum.

Nota. Hactenus oſtendimus contra nonnullos juniores Theologos Divinum mandatum diligendi Deum ſuper omnia praeceptum eſſe ſpeciale, actumque explicitum per ſe jubere: nunc vero ad examen revocandum tempus eſt, quo potiſſimum amoris actus praecipitur.

Quidam recentiores Caſuiſtae eo Laxitatis devenerunt, ut docuerint, Caritatis praeceptum per ſe, & directe nullo tempore obligare, eo quod ſit indeterminatum: aliquando vero obligare indirecte, & per accidens; quando ſcilicet tenemur juſtificari, neque ulla adeſt via, qua juſtificari poſſimus. E. G. Cui Poenitentiae Sacramentum non eſt in promtu, neque alia

alia via eſt qua ſe juſtificet, niſi actum eliciat Contritionis, quae actum aliquem amoris Dei ſuper omnia dilecti involvit.

Alii putarunt huic obligationi fieri ſatis, ſi homo raro, vel ſemel in vita aliquem dilectionis actum erga Deum eliciat.

Alii tandem pro vario eorum ingenio varia tempora ad Caritatis exercitium praeſcripſerunt.

Innocentius XI. has tres ſequentes propoſitiones, quae Caritatis neceſſitatem, & obſervantiam impetunt, damnavit.

1. *An peccet mortaliter qui actum dilectionis ſemel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.*

2. *Probabile eſt ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis per ſe obligare praeceptum Caritatis erga Deum.*

3. *Tunc ſolum obligat, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, qua juſtificari poſſimus.*

Quid vero ſentiendum de frequentandae divinae Caritatis debito, ſequenti propoſitione aperiemus.

Prop. unica.

Speciale Caritatis praeceptum per ſe in decurſu vitae tam ſaepe obligat ad ſui exercitium, ut Caritas actu, vel virtute reliquas animet actiones.

Prob. I. ex verbis, quibus Deus *Deut.* VI. dilectionis mandatum exprimit: *Diliges*

ges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo .... eruntque verba haec, quae ego praecipio tibi hodie in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis de his ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, & dormiens, atque conſurgens: & ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque, & movebuntur inter oculos tuos, ſcribeſque ea in limine, atque oſtiis domus tuae. Ex quibus ſic conficitur argumentum: Ex laudato *Deuter.* loco praeceptum dilectionis ſemper, & ubique prae oculis habendum. Ergo ſemper, & ubique urget ejus obſervantia, ſi non actu, ſaltem virtute. Quorſum enim haec adeo clara, & emphatica expreſſio, *meditaberis de his ſedens .... ambulans ... dormiens .... conſurgens*, niſi perennem amorem juberet? Nam etſi alia praecepta interruptionem patiantur, huic tamen non ſubjicitur Caritatis praeceptum, cujus perennem durationem nihil impedire valet: ſemper enim diligere valemus.

Prob. II. Ex ipſo dilectionis mandato Deum diligere tenemur toto corde, tota mente, totis viribus. Nulla ergo vitae noſtrae pars a dilectione Dei ſaltem virtuali vacare debet: ſed omnia in Deum ſunt referenda, a quo habemus haec, quae conferimus. Ita poſt *Auguſtinum S. Thomas* 1. 2. *q.* 100. *art.* 10. *ad* 2.

Praeterea Caritas eſt aliorum praecepto-

ptorum finis. *Finis praecepti eſt Caritas*, ait Apoſtolus I. *ad Tim.* I. Ergo frequenter repetenda, ut facilius alia praecepta exſecutioni mandentur. Interruptâ enim nimium finis intentione, exſecutio mediorum ceſſet oportet.

Q. I. *Num ſint & alia temporum intervalla, in quibus praeceptum Caritatis tum per ſe, tum per accidens urgeat ad ſuos actus repetendos?*

R. Affir. Et 1. per ſe obligat in primo uſus rationis inſtanti. Ita *S. Thomas* 1. 2. *q.* 89. *art.* 6. quem ſequitur univerſa Schola *Thomiſtica*. Item in probabili vitae periculo. Non ſolum enim vitae initio, ſed & in fine ſpeciali ratione tenetur homo ſe convertere in Deum, ſuum ultimum finem: quae converſio recte fieri nequit, niſi per actum Caritatis.

Item quando graviter tentatur homo odio habendi Deum. Item cum juſtificari debet maxime extra Sacramentum. Amor enim Dei, & odium peccati certam efficit poenitentiam. Item cum Deus blaſphemiis impetitur, exemplo *Davidis* dicentis: *Tabeſcere me fecit zelus meus, quia obliti ſunt verba tua inimici mei.*

Ne autem de obligatione Caritatis actus ſaepe repetendi ſcrupulus aliquem ſtimulet ac pungat, advertat is, bene moratos Chriſtianos hoc dilectionis mandatum facillime implere, cum per varia pietatis exer-

exercitia quae obeunt, Caritas in eorum cordibus excitetur, etiam ipſis non advertentibus. Non enim conſiſtit Caritatis actus in illo verborum ſonitu, *diligo te Domine:* ſed in quodam animi pondere, ſeu voluntatis motu in rem amatam, ut docet *Auguſtinus:* qui pluries in ſuis operibus Caritatem vocat *motum animi ad fruendum Deo propter ipſum, & ſe, atque proximo propter Deum.* Quod animi pondus, ſive voluntatis motus ſuam vim in piis exſerit hominibus, quamvis ipſi non advertant. *Quid ſunt pietatis exercitia*, ait doctiſſimus quidam nuperus Theologus, *ex tali impulſu exercita, niſi variae quas amor induit formas?*

Verum nota, hanc noſtram doctrinam longe diſtare a *Caſuiſtarum* amore virtuali & implicito, in obſervatione reliquorum mandatorum imbibito. Hi enim docent, ut vidimus, Caritatis praecepto ſatis fieri per ſervilem praeceptorum obſervationem factam ex timore, vel alio honeſto fine abſque aliquo Caritatis impulſu. Nos contra aſſerimus mandato dilectionis fieri ſatis per exercitium reliquorum mandatorum ſuſceptum ex impulſu Caritatis, ſeu potius per ipſam Caritatem, quae in variis pietatis operibus ſe exercet.

Q. II. *Utrum ex Caritatis praecepto adſtringamur noſtras omnes actiones in Deum referre?*

R. Affir.

R. Affir. Prob. I. Ex praecepto Caritatis Deus totum cor, totam animam noſtram ſibi ſacrificari vult. Ergo potiore jure omnes ejusdem actiones, & opera ſibi vindicat. Qui enim vult ſolum, eàdem voluntate ſibi fructus ſoli aſſerit. Hinc peroptime *D. Thomas* 1. 2. *q.* 100. *art.* 10. *ad* 11. ex praecepto Caritatis colligit hanc obligationem dirigendi omnia noſtra opera in Deum, inquiens: *Sub praecepto Caritatis continetur, ut diligatur Deus ex toto corde: ad quod pertinet, ut omnia referantur in Deum: & ideo praeceptum Caritatis implere homo non poteſt, niſi etiam omnia referantur in Deum.*

Prob. II. ex illo Apoſtoli I. *ad Cor.* X. *Sive ergo manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite:* Et iterum XIV. *Omnia veſtra in Caritate fiant.* His Apoſtoli verbis contineri verum praeceptum, Patrum, & Theologorum ſententia eſt. Inſtar omnium ſit *D. Thomas* qui in ep. *ad Coloſſ.* III. ait: *Quidam dicunt, quod hoc eſt conſilium, ſed hoc non eſt verum.*

Q. III. *Ut obligationi omnia noſtra opera in Deum dirigendi fiat ſatis, num homini ſufficiat habitualiter ſe ſuasque actiones in Deum referre?*

R. Neg. Sed rigoroſe requiritur, ut actu vel virtute ſe ſuasque actiones ad Deum ſuum ultimum finem dirigat. Ita gravio-

viores Theologi, praefertim *Auguſtini* diſcipuli, & ſolidiores *Thomiſtae*.

Prob. Ex praecepto Caritatis tenemur noſtras omnes actiones in Deum referre. Sed ex praecepto Caritatis tenemur ad perennem & continuum amorem in ſenſu ſuperius explicato. Ergo ad perennem & continuam relationem actionum noſtrarum in Deum, ſi non actu, ſaltem virtute tenemur. Ita aperte colligitur ex *Angelico q. 2. de Carit. art. 2. ad 11. Dicendum, quod omnia actu referre in Deum, non eſt poſſibile in hac vita, ſicut non eſt poſſibile, quod ſemper de Deo cogitetur; hoc enim pertinet ad perfectionem patriae: ſed quod omnia virtute referantur in Deum, hoc pertinet ad perfectionem Caritatis, ad quam omnes tenentur*. Explicat vero virtualem hanc relationem exemplo medici, *qui dum colligit herbas, actu intendit conficere potionem, nihil fortaſſis cogitans de ſanitate: virtualiter tamen intendit ſanitatem, propter quam potionem dat. Sic igitur cum aliquis ſeipſum ordinat in Deum, ſicut in finem, in omnibus quae propter ſeipſum facit, manet virtute intentio ultimi finis, qui eſt Deus. Unde in omnibus mereri poteſt, ſi caritatem habeat. Hoc igitur modo praecepit Apoſtolus, quod omnia in Dei gloriam referantur*. Et apertius in reſponſ. ad III. *Aliud eſt habitualiter referre in Deum, & aliud virtualiter. Habitualiter enim refert*

in

in Deum etiam qui nihil agit, nec aliud actualiter intendit, ut dormiens. Sed virtualiter aliquid referre in Deum eſt agentis propter finem ordinantis in Deum. Unde habitualiter referre in Deum non cadit ſub praecepto; ſed virtualiter referre in Deum cadit ſub praecepto Caritatis.

Dices 1. Actualem hanc vel virtualem noſtrarum actionum in Deum relationem poſſibilem non eſſe ob humanae naturae corruptionem, quae ſemper actu de Deo cogitare non valet. 2. Cum hoc praeceptum omnia in Deum dirigendi ſit affirmativum, non poſſe ſemper obligare; cum ex communiſſima doctrina praecepta affirmativa non obligent ſemper & ad ſemper. 3. *S. Thomam* pluribus in locis, & praeſertim 1. 2. *q.* 8. *art.* 1. aſſerere, huic obligationi fieri ſatis per habitualem actionum noſtrarum in Deum relationem.

Ad I. R. Actu ſemper referre omnia in Deum impoſſibile eſſe ob naturae fragilitatem, concedo; virtualiter vero, nego. Ita *D. Thomas* loco ſuperius laud. Quomodo vero virtualis haec relatio intelligatur, etiam ex Eod. audivimus, adducto exemplo medici medicinam praeparantis, ut aegroto recuperet ſanitatem, licet actu de ſanitate non cogitet. Sed majoris intelligentiae gratia,

Virtualiter referre omnia deliberate in Deum is dicitur, qui ex formali Caritatis actu

actu veluti impulſus operatur. Quemadmodum enim rota, licet otietur manus, quae motum illi impreſſit, movetur, & currit; ita formalis Caritatis actus adeo movet, diſponit, ac dirigit hominis voluntatem, ut eo elapſo, voluntas etiam tendat in finem ultimum ex relicta primi actus impreſſione, qui virtute perdurat, & in ſubſequentes actiones influit. Non exigitur ergo ad virtualem relationem noſtrorum operum in Deum, ut homo actu & ſemper de Deo cogitet, vel quovis temporis momento ſuam repetat intentionem omnia in Deum referendi: ſed ſufficit, ut intentio iſthaec moraliter non abrumpatur.

Q. *Quamdiu ille primus actus, quo homo ſe ſuaque in Deum dirigit, perduret in impreſſione relicta in voluntate, ceterisque actionibus?*

R. Vim, & impreſſionem illius primi actus durare, donec moraliter non interrumpatur. Haec autem moralis interruptio facile accidere poteſt ob humanae naturae corruptionem, & paſſionum tumultum, niſi intentio omnia in Deum dirigendi aliorum directionis actuum formalium repetitione foveatur, & inſtauretur. Hinc poſt *S. Bonaventuram*, & Cardinalem *Bellarminum* monet veri nominis Theologus *Eſtius* in I. *ad Cor.* X. ut, ne deficiat haec debita virtualis intentio in actionibus noſtris quotidianis, frequenter actu renovetur.

Ad

Ad II. R. I. Ultro fatemur, praecepta affirmativa regulariter loquendo non obligare ſemper, ſed determinato tempore. Aperte vero negamus, hanc perpetuam obligationem in eis non eſſe, quando vel eam imponunt, vel aliquod negativum praeceptum ſaltem implicite continent. Hujuſmodi eſt affirmativum praeceptum diligendi Deum ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus. Ex quo mandato fluit obligatio, ait *Auguſtinus de Doctr. Chriſt. lib. 1. cap. 22. ut omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, a quo habes ea ipſa quae confers. Cum autem ait toto corde, tota anima, tota mente, nullam vitae noſtrae partem reliquit, quae vacare debet.*

II. Affirmativum dilectionis praeceptum implicite continet hoc aliud negativum, ne in aliquo actu creaturis amore inhaereamus, hoc eſt, ne creaturis fruamur. Quare in hoc mandato, *diliges Dominum Deum tuum* &c. continetur hoc aliud negativum: ne ſiſtas ultimate in aliqua creatura, eamque ſi diligas, amorem illius in Dei dilectionem referto; ac proinde negativum praeceptum non apponendi finem ultimum in creaturis, implicite urget dirigendi ſemper in Deum noſtras deliberatas actiones.

Ad III. R. apud *D. Thomam*, τὸ *habitualiter* aliquando ſumi pro *virtualiter*: ut

ut clare patet ex his, quae S. Doctor diſputat de intentione requiſita in miniſtro Sacramentorum, ubi accipit *habitualiter* pro *virtualiter*.

Nota, hanc noſtram ſententiam de neceſſitate noſtras omnes deliberatas actiones in Deum actu vel virtute dirigendi, immane quantum diſcrepare a doctrina propoſitionum per *S. Pium* V. & *Innocentium* damnatarum. Aſſerebatur enim in hiſce proſcriptis theſibus, omnia noſtra opera in Deum eſſe referenda ex motivo ejus Caritatis, quae vel ipſamet eſſet, vel ſecum haberet gratiam ſanctificantem. Nos vero aſſerimus neceſſitatem Caritatis non habitualis, ſed actualis ad omne opus moraliter ex omnibus circumſtantiis bonum: nec omnia opera aut infidelium aut peccatorum eſſe peccata. Multa enim ſunt infidelium ex objecto & fine proximo bona, E. G. miſericordia in pauperes, reverentia in parentes &c. licet in hiſce operibus in Deum ultimum finem directio deſit: quod vitio potius agenti, quam operi vertendum eſt.

Praeterea affirmamus, non omnia peccatorum opera eſſe peccata, cum impius etiam in ſtatu peccati manens, informes Fidei, Spei, & Caritatis actus elicere poſſit.

Juſtus denique in ſtatu juſtitiae multa valet agere venialiter mala, ſi ex concupiſcentiae motu operetur, ſi in operationibus ſecundum ſpeciem indifferentibus finem de-

debitum ſibi non proponat.

Q. IV. *Utrum vi praecepti Caritatis Deus diligendus ſit ſuper omnia non ſolum appretiative, ſed etiam intenſive?*

R. Triplex diſtinguitur amor: *appretiativus*, qui eſt amor praelationis, cum ſcilicet objectum amatum ceteris praeferimus: *intenſivus*, qui objecti amati praelationi addit conatus, & fervoris gradus: *tener* & *ſenſibilis*, qui ſenſibilem quandam teneritudinem, fervorem ſenſus ipſos demulcentem, ac commoventem praeſefert. His poſitis,

Aſſero I. *Amor Deo debitus ſit appretiative ſummus; ita ut Deum rebus omnibus praeferamus, parati potius mala omnia perferre, bonaque amittere, quam Deum offendere.*

Prob. Ex Caritatis praecepto Deum diligere tenemur ex toto corde, ex tota anima. Sed ſi amor Deo debitus non eſſet appretiative ſummus, i. e. ſi Deus rebus omnibus non praeferretur, non diligeretur ex toto corde, ex tota anima. Ergo &c. Deus enim ex toto corde non diligitur, quando aliqua res aut magis, aut aeque, ac Deus diligitur; tunc enim diviſus eſt cordis affectus. Hinc Chriſtus *Lucae* XIV. ajebat: *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſ-*

ſe diſcipulus. Inſuper infinita divinae bonitatis excellentia exigit, ut Deum creaturis omnibus in amore praeferamus: nec ſine gravi divinae bonitatis injuria ac contemtu amorem creaturae poſſumus amori ei debito praeferre, aut aequare. *Minus te amat*, ajebat *Auguſtinus lib.* 10. *Confeſſ. cap.* 19. Deum alloquens, *qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat.*

Aſſero II. *Amor, quo divinum implemus mandatum, ſit fervens, & intenſus; ita ut Deum iis omnibus anteponamus, quae nobis cariſſima ſunt, & ſummopere delectabilia.*

Prob. Certum eſt apud omnes, amorem quo divinum implemus mandatum, appretiative ſummum eſſe debere: Ergo & intenſive. Prob. Conſeq. Amor appretiativus in praelatione Dei ſuper omnes creaturas conſiſtit. Sed haec praelatio haberi nequit ſine intenſione & fervore ipſius amoris: nam magnus requiritur conatus, fortiſque animi intenſio, ut Deum rebus omnibus quae nobis cariſſima, & delectabilia ſunt, praeferamus. Ergo nequit amor eſſe appretiativus, niſi ſit ſimul fervens, & intenſus. Praeterea recta ratio poſtulat, ut objectum quod omnibus anteponimus, majore cum fervore, & intenſione diligamus. Hinc homines nobis propinquiores, ac meliores intenſiore affectu diligimus. Ergo Deus, qui eſt optimus, & nobis propinquior,

quior, ferventiore affectu erit diligendus. Ita graviores Theologi, praeſertim *Dominicus Bannez*, *Petrus Soto*, qui *lib. de inſtit. Sacerdotum de Sacr. Poenit. lect.* 15. haec habet: *Diſtinctio illa appretiationis ab intenſione nova eſt, nihil aliud habens quam nomina; niſi quod interim illâ perſuaſione ingeneratur hominibus ſecuritas quaedam, & tepiditas: quod valde timendum eſt.*

Dices: quinam gradus, & menſura fervoris & intenſionis neceſſarius eſt, ut Caritatis praeceptum impleatur?

R. Ad ſubſtantiam praecepti ſervandam requiritur, ut fervor & intenſio tanta ſit, ut faciat Deum creaturis omnibus anteponere, omnia praecepta ſervare, & omnem Dei offenſam vitare. Ad perfectionem vero Caritatis ſufficit, ut homo totis viribus ſuam in Deum Caritatem augere conetur, ab eoque cum Eccleſia petat, *da nobis Fidei, Spei, & Caritatis augmentum: & ut mereamur aſſequi quod promittis, fac nos amare quod praecipis.*

Affero III. *Amor tener & ſenſibilis ſub praecepto Caritatis non cadit.*

Prob. Teneritudo ac fervor ſenſibilis, cujuſmodi eſt ille, qui ſenſus ipſos commovet ac demulcet, eſt Caritati accidentalis. Ergo ſub praecepto Caritatis non cadit. Prob. Antecedens. Poteſt quis ſine hac teneritudine ac ſenſibili fervore firmius & effi-

efficacius Deo inhaerere, quam alii creaturae. Quod patet in iis, qui tenerius, ac ferventius videntur amare amicos ac parentes, quam Deum ipſum: factâ tamen comparatione Deum inter, & amicum, ſine ulla haeſitatione Deum amico ac parenti anteponerent. Hoc autem proficiſcitur ex eo, quod quae ſunt propinquiora noſtris ſenſibus, tenerius ac ferventius amare ſolemus: objectis vero ſpiritualibus magis appretiative atque efficacius inhaerere. Ergo ſine ſenſibili amore valet quis firmius atque efficacius Deum amare, quam ullam creaturam; quod ſufficit ad ſervandum praeceptum Caritatis. Praeterea major aut minor teneritudo ſaepe naſcitur ex temperamento hominis amantis, ac proinde accidentalis eſſe debet praecepto, quod omnes omnino homines reſpicit.

Q. V. *Num ex praecepto Caritatis ad ipſius Caritatis augmentum conari teneamur?*

R. Affir. Prob. Ex II. *Petri* III. omnes omnino fideles ad gratiae profectum tenentur; ait enim: *Creſcite in gratia, & in cognitione Domini noſtri, & Salvatoris Jeſu Chriſti*. Atqui non proficitur in gratia, niſi Caritas augeatur. Ergo &c. Quid enim eſt gratia, niſi Caritas Dei, quae per Spiritum Sanctum in cordibus noſtris diffunditur?

Prob. Inſuper ex *Auguſtino*. Caritatis aug-

augmentum diminutio eſt cupiditatis : ait enim S. Doctor *lib. 3. de Doct. Chriſt. cap. 10. Quanto magis deſtruitur regnum cupiditatis, tanto regnum Caritatis augetur*. Sed ad mortem uſque tenemur fortiter cupiditatis diminutionem procurare. Ergo ad mortem uſque fortiter procurandum eſt nobis Caritatis augmentum.

Nota I. Caritatis profectus per iteratum, & continuum ipſius Caritatis exercitium habetur : media vero quibus profectus iſte comparatur, exercitia ſunt virtutum, quibus juſti bonis operibus abundantes in juſtitia & Caritate creſcunt. Vide Tridentinum *ſeſſ.* VI. *cap.* 10. quod inſcribitur *De acceptae juſtificationis incremento*.

Nota II. Caritatis praecepti finis unio totalis eſt hominis cum Deo, quae perfecta fiet in patria, quando Deus erit omnia in omnibus. Hinc Caritatis praeceptum plene & perfecte implebitur in patria, in via vero impletur, ſed imperfecte : quia nimirum in hac vita ad finem, quem Deus in hoc ferendo mandato ſibi propoſuit, non pervenitur. Ita *D. Thomas* 2. 2. *q.* 44. *art. 6.*

Nota III. Caritatis viae triplicem diſtinguit gradum poſt *Auguſtinum Angelicus* 2. 2. *q.* 24. *art. 9. incipientis* ſcilicet, *proficientis*, *&* *perfectae*.

Caritas incipiens peccata omnia infe-

ctatur, concupiſcentias coërcet, omnia divini amoris impedimenta removet, praecepta implet.

Caritas proficiens tota in pietatis ſtudium, ac virtutum exercitia incumbit.

Perfecta demum Caritas uni Deo principaliter adhaeret, eoque fruitur: cumque ad eam venerit perfectionem, cum Apoſtolo dicit: *Mihi vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum: cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.*

Verum ex hoc ne inferas, ſolam Caritatem perfectam nos Deo unire. Unit enim nos Deo non ſolum Caritas perfecta, verum etiam incipiens, & proficiens, & quidem áureo vinculo, ſed inferioris notae. Ceterum quae ex *Angelico* deſcripſimus, munia ſunt & officia principaliora cujuſque Caritatis gradus. Unde vero Caritatem ardere in nobis, arguere debeamus, aſſignat *S. Gregorius hom.* 30. *in Evang.* dicens: *Ad vosmetipſos introrſus redite, ſi Deum vere ametis, exquirite: neque tamen ſibi aliquis credat, quid ſibi animus ſine operis atteſtatione reſponderit: de Dilectione conditoris lingua, mens, & vita requiratur.*

Sectio II.
De Praecepto Proximum diligendi.

Prop.
Exſtat ſpeciale praeceptum Proximum diligendi non ſolum actu externo, verum etiam interno, & amore benevolentiae.

Prob. *Matth.* XV. haec habentur: *Secundum autem mandatum ſimile eſt huic; diliges proximum tuum ſicut teipſum.* & *Joan.* X. Chriſtus ait: *Hoc eſt praeceptum meum, ut diligatis invicem.* Ex quibus ſic conficitur argumentum: Eodem modo tenemur, proportione ſervata, diligere Deum, ac proximum: ſimilitudo enim utriusque praecepti id perſpicue probat. Atqui Deum tenemur diligere non ſolum actu externo, verum etiam interno: Ergo & proximum.

Inſuper probatur: Dilectio eſt voluntatis affectio, qua perſonae amatae bonum volumus. Sed verba, quibus hoc divinum mandatum conſtat, dilectionem exprimunt, & imperant. Ergo ut huic praecepto fiat ſatis, actu tum externo, tum interno benevolentiae proximum diligere tenemur, amore nimirum quo ei bonum velimus, quatenus ei bonum eſt. Opinio negans dari peculiare mandatum actibus internis proximum diligendi, ab *Innocentio* XI. in ſequentibus propoſitionibus proſcripta fuit. 1. *Non tenemur diligere proximum actu interno & formali.*

2. *Praecepto proximum diligendi ſatisfacere poſſumus per ſolos actus externos.*

Datur itaque praeceptum divinum, quo proximum diligere adſtringimur amore ſupernaturali, & Caritatis. Hujus autem debitae dilectionis erga proximum tres praeſcribit conditiones *D. Thomas* 2. 2. *q.* 44. *art.* 7. ut ſcilicet ſit *ſancta*, *juſta*, & *vera*.

Prima conditio: Ut dilectio proximi ſit ſancta, requiritur, ut diligamus proximum propter Deum, h. e. quia ad Deum pertinet, ut imago ejus, ut capax dilectionis, & poſſeſſionis ejus, ut ab ipſo creatus, redemtus, &c. ita ut Deum in ipſo amemus. *Ille enim*, ait *Auguſtinus ſerm.* 37. *veraciter amat amicum, qui Deum amat in amico, aut quia eſt in illo, aut ut ſit in illo.*

Hinc I. Amor ille naturalis, quo quis proximum diligit, prout eſt ei ſimilis in natura, cognatus, vicinus &c. licet ſit actus bonus & honeſtus, non eſt tamen actus Caritatis a divino mandato imperatus. *Si quis quemlibet amat*, ait *Gregorius Magnus hom.* 38. *in Evang. ſed propter Deum non amat, Caritatem non habet.*

Hinc II. Motivum formale Caritatis erga proximum eſt ipſa divina bonitas, quae ſicut movet ad amorem Dei propter ſeipſum, movet quoque ad amorem proximi propter Deum.

Hinc

Hinc III. Ejuſdem ſpeciei eſt actus Caritatis, quo diligimus Deum, ac proximum; nam idem Caritatis habitus, qui inclinat ad amorem Dei, movet ad dilectionem proximi propter Deum. De utroque hoc dilectionis praecepto, Dei ſcilicet, & proximi, ait *Auguſtinus in ep. ad Gal. num.* 45. *Unum ſine altero teneri non poteſt*. Vide *D. Thomam* 2. 2. *q.* 25. *art.* 1.

Secunda conditio: Ut Dilectio proximi ſit juſta, neceſſum eſt, ut *aliquis non condeſcendat proximo in aliquo malo, ſed ſolum in bonis. Sicut & ſuae voluntati ſatisfacere debet homo ſolum in bonis*, *D. Thomas* ibid. *q.* 44.

Tertia: Ut dilectio proximi ſit vera, requiritur, *ut non diligat aliquis proximum propter propriam utilitatem, vel delectationem.... alioqui non vere diligit proximum, ſed ſeipſum*. *D. Thomas* ibid.

En fraternae dilectionis characteres, & praerogativae, ut ſancte, juſte, & vere diligamus proximum: *Non ſicut ſe diligunt qui corrumpunt, nec ſicut ſe diligunt homines, quoniam homines ſunt: ſed ſicut ſe diligunt, quoniam Dii ſunt, & filii Altiſſimi, ut ſint filii ejus, unici fratres, ea dilectione invicem diligentes, qua ipſe dilexit eos*. Ita *Auguſtinus Tract.* 65. *in Joan.*

Q. I. *Utrum actus, quo proximum diligere jubemur, debeat eſſe diſtinctus ab*

actu amoris, quo Deum diligimus?

R. Affir. Prob. Dilectionis duo ſunt praecepta diſtincta, quorum alterum Dei, alterum proximi amorem jubet. Duobus ergo diſtinctis actibus duo haec praecepta implenda ſunt. Falſa itaque eſt opinio quorundam Recentiorum, quos laudat, & ſequitur *Palaus Tract.* VI, *diſp.* 1. *part.* 1. *num.* 3. aſſerentium, non teneri nos proximum diligere actu *interno* & *formali*, ſed tantum *virtuali*, in amore Dei formali contento: quae opinio ab hac damnata propoſitione non multum abludere videtur: *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali*. Huic enim damnatae theſi propoſitio contradictoria erit, teneri nos proximum diligere actu interno, & formali, non vero virtuali contento in formali amore Dei.

Q. II. *Num per ſe hoc praeceptum ad proximi dilectionem obliget?*

R. Affir. & quidem ſaepius. Praecepta enim divina per ſe, & abſolute obligant: Ergo & praeceptum diligendi proximum. Hinc rejicienda opinio *Thomae Milante*, aliorumque putantium hoc divinum mandatum non obligare, niſi in caſu neceſſitatis, exercendi ſcilicet miſericordiam, aut vitandi odium, vel periculum vindictae. Ceterum putant ſatis eſſe, ut homo ſit diſpoſitus ad proximi dilectionem.

Hanc

Hanc opinionem dixi *falſam* eſſe. Si enim ſermo ſit de proximo in *communi*, tunc praeciſâ quacunque neceſſitatis circumſtantia, tenemur eum diligere actu formali, & per ſe. Ratio eſt, quia ſicut ex primo dilectionis mandato Deum per ſe, & extra neceſſitatis caſum diligere tenemur; ita ex ſecundo mandato, quod eſt ſimile huic, proximum diligere adſtringimur per ſe, & praeciſa quacunque neceſſitate. Si vero ſermo ſit de proximo in *particulari*, tunc neceſſitate inſtante urget obligatio illi exterius ſuccurrendi, eumque interius amandi. Utrum vero amor, quo proximus diligendus eſt in neceſſitate, per ſe, aut per accidens vocari debeat, de voce, non vero de re quaeſtio eſt.

Q. III. *Num praeceptum, quo per ſe proximum in communi amore interno, & formali proſequi jubemur, obliget frequenter?*

R. Affir. Prob. Scripturae Sanctae continuam nobis Caritatem, qua mutuo diligamur, praecipiunt. *Vigilate... mutuam in vobiſmet ipſis continuam Caritatem habentes*. I. *Petri* IV. Ergo tam frequenter Caritas proximi repetenda eſt, ut continua, & moraliter non interrupta dici poſſit. Hinc rejicienda Recentiorum opinamenta contendentium ſufficere, ut interior Caritatis actus erga proximum eli-

ciatur duntaxat in caſibus neceſſitatis, vel infra quinquennium hoc mandatum per ſe non urgeat.

Inſuper hoc praeceptum obligat per accidens, 1. quando actus amoris ad gravem odii tentationem propulſandam neceſſarius reputatur. 2. Quando adſtringimur proximum gravi neceſſitate ſpirituali, vel corporali preſſum ſublevare. 3. Quando gravis injuria in bonis vel famae, vel animae, vel corporis proximo infertur, ob quam graviſſime turbatur, & affligitur. 4. Quando proximus in extrema neceſſitate poſitus, noſtro eget conſilio, aut auxilio ſpirituali vel temporali.

§. I.
De Inimicorum Dilectione.

Inimicorum nomine intelligimus eos, qui nos, aut noſtros oderunt, aut aliqua affecerunt injuria.

Prop.

Ex praecepto Caritatis erga proximum tenemur inimicos non ſolum non odiſſe, odio ſcilicet proprie dicto ſeu inimicitiae, ſed etiam poſitive diligere.

Prob. *Matth.* V. Chriſtus Dominus conceptis verbis inimicorum non tantum prohibet odium, ſed poſitive dilectionem jubet: *Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros.* Ergo non tantum non odiſſe,

ſe, ſed poſitive diligere tenemur. Inimici enim ſunt veri proximi, ejuſdem gratiae, & gloriae capaces. Ergo poſitive diligendi, non quia inimici, ſed quia proximi.

Praeceptum hoc non tantum eſt poſitivum, ſed naturale. Quod patet 1. ex illo generali principio: *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*. Ergo ſi tu non vis odio haberi ab inimico, nec tu debes odio illum habere. 2. Sublatâ hac adeo neceſſariâ inimicorum dilectione, humana ſocietas conſiſtere nequit. Nam poſito quod homines impune, ac licite poſſent ſe odio habere, ac privatas expetere vindictas, in nihilum genus humanum abiret, cum undique concives, parentes, ficti amici ſanguinem effunderent, ac vitam eriperent. 3. Ethnicorum ſapientes virtutis loco ſemper habuerunt injuriarum veniam, ut videri poteſt apud *Ciceronem in Orat. pro Ligario*. *Socrates* ex inſtituto profligavit vulgarem ſententiam: *amicis bene faciendum, male inimicis*.

Dices: Judaeis olim fuit non modo licitum, ſed & imperatum inimicorum odium: *Audiſtis*, ait Chriſtus *Matth.* V. *quia dictum eſt antiquis: diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum*. Ergo ſi aliquando non modo permiſſum, ſed & imperatum inimicorum odium, de lege naturae non eſt.

R. *In veteri lege etiam homines tenebantur*

tur ad dilectionem inimicorum, ſicut patet per auctoritatem. Unde quod dicitur, odio habebis inimicum tuum, *non eſt ex lege ſumtum, quia nuſquam hoc in littera invenitur: ſed additum eſt ex prava interpretatione Judaeorum, qui ex eo, quod praecipiebatur dilectio proximi, concludeant, quod inimici erant odiendi.* Ita *S. Thomas in* III. *diſt.* 51. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 2.

Q. I. *Utrum ex praecepto Caritatis inimicum in particulari diligere adſtringamur: an vero ſufficiat ab amore univerſali, quo proximum diligimus, illum non excludere?*

R. Ad ſervandam ſubſtantiam praecepti ſufficit diligere inimicum amore univerſali, quo diligimus proximum propter Deum, dummodo parati ſimus illum in particulari diligere, i. e. hunc numero determinatum hominem diligere peculiari amoris actu, ſi neceſſitas occurrerit. Ita *D. Thomas* 2. 2. *q.* 25. *art.* 8.

Prob. Ex praecepto Caritatis non tenemur aliquem determinatum hominem peculiari amoris actu diligere, niſi adſit aliqua peculiaris ratio. Ergo eo minus inimicum peculiaris dilectionis actu diligere adſtringimur, niſi in diſpoſitione, & urgente neceſſitate; quando ſcilicet peculiaris amoris actus neceſſarius reputatur ad propulſandam gravem odii tentationem, vel periculum tum vindictae, tum rixa-

rixarum : imo tenemur etiam ad beneficentiam, ſi ad vitandum ſcandalum, vel quodcunque odii ſignum reputetur neceſſaria. Extra hos caſus inimicum in particulari diligere, illique benefacere ex *D. Thoma* non eſt de neceſſitate, ſed ſolum pertinet ad Caritatis perfectionem.

Hinc contra Caritatis praeceptum peccàt qui malum vult inimico, ut malum eſt : Item qui de ejus malo gaudet, aut de ejus bono triſtatur. Licitum tamen eſt ſpeculative loquendo velle ex amore juſtitiae, ut inimicus puniatur, vel in aliorum exemplum, vel ut ipſe corrigatur. Item licitum eſt contra inimicum inſtituere actionem tum civilem, tum criminalem; modo id non fiat ex motivo odii, vindictae, aut alio pravo fine : civilem quidem, ut damna illata compenſentur; criminalem vero, ex motivo juſtitiae, ne delicta cum Reip. damno remaneant impunita.

Dixi, *ſpeculative loquendo*, quia practice non eſt id facile admittendum. Nam ſub juſtitiae fuco ſaepe latitat vindictae appetitus. Legeſis *D. Thomam* 2. 2. *q.* 108. *art.* 1.

Q. II. *Quaenam benevolentiae ſigna ſint inimicis exhibenda?*

Nota. Benevolentiae ſigna duplicis ſunt generis : Alia ſunt generalia & communia, quae omnibus exhibentur : puta quae Chri-

Chriſtiano debentur a quovis Chriſtiano, concivi a concive, cognato a cognato. Alia ſunt ſpecialia, quae peculiarem amorem indicant: puta ſecretorum communicatio, familiaria colloquia, crebrae viſitationes, mutua convivia, atque id genus ſimilia.

R. Ex praecepto Caritatis adſtringimur inimicis generalia benevolentiae ſigna exhibere, ſecus ſpecialia; niſi aliunde ratio obligationis accedat. Ita *D. Thomas* 2. 2. *q.* 25. *art.* 9.

Prob. 1. pars. Excludere inimicum a communibus benevolentiae ſignis eſſet injuriam vindicare, quod privato non licet, juxta illud *Levit.* XIX. *Non quaeres ultionem, & non eris memor injuriae civium tuorum*, Ergo &c.

Hinc non licet inimicos excludere a communibus orationibus, eleemoſynis, reſponſione ad interrogata, mercium expoſitarum venditione: cum haec ſint communia benevolentiae ſigna, ideoque horum omiſſio per ſe loquendo eſt grave peccatum; quia eſt vindicta privato illicita, & ſignum odii, ac proinde Caritati adverſa & quidem graviter.

Dixi, *per ſe loquendo*. Nam ſi adſit cauſſa rationabilis, tunc erit nullum, vel leve peccatum. E. G. Si quis renuat inimicum ſalutare, alloqui &c. vel ob delicti punitionem, ut ſuperior, pater, judex, qui

qui auctoritate vindicandi injuriam pollent: vel ob aliquod enorme delictum in ſignum deteſtationis, & abominationis, tunc nullum erit peccatum haec officiorum excluſio, quia reputatur juſta delicti deteſtatio.

Item horum ſignorum ſuſpenſionem poſſunt a gravi peccato excuſare inadvertentia, parvitas materiae, vel morae. E. G. Si parvo temporis intervallo haec officia ſuſpendas, non quod in inſtanti licitum ſit odium; ſed quod turbatus animus aptus non ſit ad ea officia exhibenda: Item juſti doloris ſignificatio ob perceptam injuriam. Demum non ſtatim gravis peccati damnanda eſt haec ſignorum omiſſio, ſed circumſtantiae expendendae ſunt, praeſertim animus interior, & ſcandalum, quod oritur ex ea negatione. Nam aliquando non odii cauſsâ haec officia omittuntur, ſed verecundia quadam, timore, & animi vilitate.

Prob. 2. pars. Ad haec ſpecialia benevolentiae officia non tenemur ſemper, & pro omni tempore, ſed neceſſitate urgente, juxta illud *Proverb.* XXV. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum.... & Dominus reddet tibi*. Ergo niſi aliunde ratio obligationis accedat, ad ſpecialia amoris officia erga inimicos non tenemur.

Hinc per ſe loquendo non teneris inimicum ſalutare, aut alloqui, aut aliter in familiaritatem admittere; quia haec ſunt ſpecialia amoris ſigna.

Di-

Dixi, *per ſe loquendo*. Nam ſi aliunde ratio obligationis accedat, ſpecialia dilectionis officia inimicis praeſtare tenemur: puta ratio vitandi ſcandalum, vel lucrandi Deo & ſibi inimicum, ſaltem ſine gravi incommodo, vel demum illum gravi neceſſitate ſpirituali vel temporali preſſum ſublevandi. In his enim circumſtantiis peculiaria officia negare, eſſet exterior odii declaratio, & cauſſa ſcandali, ac proinde grave peccatum contra Caritatem.

Inimico veniam petenti tenemur non ſolum offenſam ex animo condonare, ſeu odium deponere (quod ſemper eſt neceſſarium) ſed etiam reconciliationis ſigna exterius exhibere. Excipe, niſi ſit ſuperior, pater, qui quandoque poſſunt erga ſubditos, filios, benevolentiae ſigna differre non ex odio, ſed juſtae correctionis cauſſa. Demum qui alterum injuſte laeſit, juſtitiae titulo tenetur prior aperire viam ad reconciliationem. Verum ſi altercatio injurioſa praeceſſerit inter patrem & filium, inter ſuperiorem & ſubditum, non exigitur, ut ſuperiores a ſubditis veniam poſtulent, juxta *Auguſtini reg. Ne, dum nimium ſervetur humilitas, regendi frangatur auctoritas:* ſed contra filii, ſubditi ſemper praevenire debent in venia petenda.

CAP. III.

CAP. III.

De Ordine Caritatis.

ORdo ab *Auguſtino lib. 19. de Civ. Dei cap.* 13. definitur: *Eſt parium, diſpariumque rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio*. Ordinem ergo in Caritate ſervabit amator, ſi cuique diligibili ſuum tribuat locum, i. e. ſi objecta diligenda pro eorum dignitate & gradu ſuum in corde habeant locum. Uno verbo dicam: ordo in Caritate ſervabitur, ſi unumquodque diligibile ametur ſecundum menſuram bonitatis ſuae. Quod autem hic ordo in Caritate ſit ſervandus, patet ex eo, quod objecta diligenda non ſunt aequalis bonitatis, & amabilitatis. Ergo ordo ſervandus eſt in eorum dilectione: aliter non ſervaretur proportio dilectionis ad diligibile. Hunc vero neceſſarium Caritatis ordinem in praeſenti exponemus relate ad triplex Caritatis objectum, nempe Deum, nos ipſos, & proximum. Hinc

Aſſero I. *Deus eſt magis diligendus, quam proximus.*

Prob. Amicitia Caritatis fundatur in communicatione beatitudinis. Sed Deus eſt beatitudinis cauſſa. Ergo magis eſt diligendus

dus Deus, a quo beatitudo derivatur in omnes, quam proximus, qui beatitudinem ab eo ſimul nobiſcum participat. Ita *Angelicus* 2. 2. *q.* 26. *art.* 2.

Aſſero II. *Homo ex Caritate magis diligere Deum debet, quam ſeipſum.*

Prob. Unaquaeque pars magis amat bonum totius, quam particulare bonum proprium. Sed Deus eſt bonum commune, quia beatitudo eſt in Deo, ſicut in communi, & primo omnium principio, qui beatitudinem participare poſſunt. Ergo ex Caritate homo magis diligere debet Deum, qui eſt bonum commune, quam ſeipſum. *Angelicus* ibid. *art.* 3. Brevius: Deus eſt rerum omnium principium, & finis ſumme bonus & perfectus. Ergo ſuper omnia diligendus.

Aſſero III. *Quisque abſolute & ſimpliciter tenetur ſeipſum diligere magis, quam proximum.*

Prob. In Scriptura dilectio ſui proponitur ut regula & exemplar amoris proximi: *Diliges proximum tuum, ſicut teipſum, Matth.* XXII. 39. Sed *exemplar*, ſubdit *Angelicus* ibid. *art.* 4. *potius eſt, quam exemplatum.* Ergo homo ex Caritate tenetur ſeipſum diligere magis, quam proximum.

Nota. Ordo in Caritate ſervandus duplex eſt, alter in perſonis, alter in bonis. In perſonis homo tenetur primo diligere Deum, 2. ſeipſum, 3. proximum, ut jam de-

demonſtratum eſt. In bonis 1. ſpiritualia ſeu ſupernaturalia, nempe gloria, beatitudo, gratia, merita primum locum occupant. 2. Bona naturalia, quae corpus ſpectant, ut vita, integritas membrorum, ſanitas. 3. Bona exteriora, ut honor, fama, divitiae. Tandem commune bonum antecellere bonum privatum debet. His praenotatis,

Reſolves I. debere quemque ſe magis diligere in bonis ſpiritualibus, quam proximum. Nam nobis potius, quam aliis divinae gratiae, & amicitiae bonum deſiderare, & velle debemus: alioqui magis alios, quam noſmetipſos diligeremus.

Hinc 1. non licet nobis ne leve quidem peccatum committere, ut proximum a peccato liberemus, juxta illud Chriſti: *Quid prodeſt homini, ſi mundum univerſum lucretur, animae vero ſuae detrimentum patiatur?* 2. Non licet quidem proximo peccandi periculo ſe exponere, ut ſaluti proximorum conſulatur; quia voluntarie ſe objicere proximo peccandi periculo peccatum eſt, juxta illud: *Qui amat periculum, peribit in illo*. 3. Licitum non eſt velle proprium ſpirituale detrimentum, quod licet culpam non includat, minuit tamen Caritatem, & impedit meriti augmentum; quia tale detrimentum non eſt per ſe amabile, nec ad aliorum ſalutem ordinari poteſt, ut notat *Suareſius*. Licet tamen aliquando omit-

omittere, aut differre quaedam opera ſpiritualia ob proximorum ſpiritualem ſalutem; quia talis omiſſio, vel dilatio ob ejuſmodi finem eſt actus Caritatis, qui conducit ad ipſius Caritatis augmentum. Item poteſt aliquis interdum velle carere gratiis, quae *gratis datae* vocantur, cum id ad proximi ſalutem conducat. Lege *Sylvium* 2. 2. *q.* 26. *art.* 4. *concluſ.* 4. Non licet vero velle carere beatitudine in perpetuum, ob proximorum ſalutem aeternam; quia Caritatis ordo poſtulat, ut noſtram ſalutem aeternam ſaluti proximorum praeferamus. Licitum tamen eſt velle ad tempus dilationem beatitudinis ob proximi ſalutem: quod patet exemplo Apoſtoli *ad Philipp.* I. *Coartor e duobus, deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto... permanere autem in carne neceſſarium propter vos.*

Reſolves II. teneri hominem in ſpiritualibus magis diligere proximum, quam ſeipſum in corporalibus. Prob. Ex praecepto Caritatis tenetur quiſque diligere proximum ſicut ſeipſum, & ſicut Chriſtus dilexit nos. Sed quilibet tenetur ſe magis diligere in ſpiritualibus, quam in corporalibus; quemadmodum Chriſtus dilexit nos, tradendo morti vitam ſuam temporalem pro noſtra aeterna ſalute. Ergo & nos debemus magis diligere proximum in ſpiritualibus, quam nos ipſos in corporalibus.

Non-

Nonnulla autem hîc ſunt praemittenda, ut ex poſito principio caſus particulares recte reſolvantur.

Proximi neceſſitas triplex eſt, *extrema*, *gravis*, & *communis*.

Extrema ſpiritualis neceſſitas ea eſt, in qua homini, niſi hîc & nunc adjuvetur, ſalus aeterna vel eſt abſolute impoſſibilis, vel tantae difficultatis, ut moraliter loquendo cenſeatur obtentu difficilis. Sint exempla: moritur infans inter peſte infectos derelictus ſine baptismate, niſi tu cum tuae vitae periculo ſacris illum abluas undis. Adultus mortalis peccati reus, & eliciendae contritionis ignarus, damnatur, niſi te mortis periculo objicias, ut illum inſtruas.

Gravis neceſſitas eſt ea, a qua liberare ſe quidem valet homo, ſed nonniſi cum magna difficultate. Sit exemplum: peccator habituatus, qui copia Confeſſarii laborat, etſi per contritionem in Dei gratiam redire poſſit, rationabiliter tamen judicatur in peccato moriturus, niſi ei aliquis poenitentiae viam aperiat.

Communis neceſſitas ea eſt, in qua ſine gravi difficultate abſque alterius ope immunis evadere quis poteſt. Sit exemplum: qui in communibus peccandi periculis reperiuntur, in communi neceſſitate conſiderantur. His poſitis,

Reſolves I. teneri quemque in extrema

ma ſpirituali neceſſitate proximi ei ſuccurrere cum vitae, bonorumque temporalium jactura. Nam ſicut Chriſtus *animam ſuam poſuit pro nobis : & nos debemus pro fratribus animas ponere*, I. *Joan.* III. 16. Succinit *Auguſtinus lib. de Mendacio: Temporalem vitam pro aeterna vita proximi non dubitabit chriſtianus amittere*. Hinc teneris cum vitae periculo infantem moriturum baptizare. Item ſi ſcias adultum exſiſtentem in peccato mortali in ſomno occidendum, teneris ei cum periculo vitae ſubvenire. Item ſi prudenter judices peccatorem moriturum ſine ſufficienti contritione ex defectu inſtructionis, etiam juxta multos cum vitae diſpendio ei ſuccurrendum eſt: qui licet inſtructus abſolute loquendo poſſit elicere actum perfectae contritionis, difficillime tamen ſalvabitur abſque Confeſſione. Quia ubi ſalus proximi tantopere periclitatur, neceſſitas cenſeri debet extrema. Haec ſunt intelligenda in circumſtantiis, in quibus adeſt qui poſſit, & velit ea in neceſſitate proximo ſuccurrere, & prudenter judicantur opera noſtra illi profutura. Quia ad opus prorſus inutile nemo tenetur cum gravi proprio damno.

II. Reſolves, ſi ſpiritualis proximi neceſſitas gravis tantum ſit, non adſtringi nos cum vitae periculo eidem ſuccurrere; niſi ad id teneamur ratione officii, & neceſſitas ſit publica.

Prob.

Prob. 1. pars. Quia Caritas non exigit, ut cum vitae periculo ſuccurram ei, qui a neceſſitate qua premitur, liberare ſe valet, & cujus ſpecialem curam ex officio non ſuſcepi. Hinc non teneor cum eo periculo peccatores retrahere, nec ad Indos convertendos navigare, cum ſint alii, qui eorum converſioni inſudare poſſint, & alias fructus ſit valde incertus.

Prob. 2. pars. Qui curam aliorum ſuſceperunt, proximo ſubvenire artius tenentur, quam ceteri omnes. Sed omnes titulo Caritatis cum vitae diſpendio tenentur ſuccurrere extremae proximorum neceſſitati. Ergo qui ex officio praeſunt, tenentur cum eo periculo etiam gravi ſuorum neceſſitati ſubvenire, & quidem titulo juſtitiae. Hinc Parochus tempore peſtis non poteſt ſuum officium dimittere, ſed ſuo populo cum vitae periculo tenetur miniſtrare Sacramenta neceſſitatis medii, nempe Baptiſmum, & Poenitentiam. Utrum id poſſit per alios idoneos Sacerdotes, inſpiciendae ſunt circumſtantiae, ſed de hoc alias.

Prob. 3. pars. 1. Quia gravis neceſſitas communitatis ſemper conjuncta eſt cum extrema aliquorum privatorum, qui niſi adjuventur, probabiliter peribunt. 2. Quia damnum grave commune praeferendum eſt vitae privatae. Ergo &c. Hinc tempore peſtis adſtringuntur Sacerdotes cum periculo vi-

vitae, deficientibus aliis, moribundos abſolvere. In tanta enim morientium multitudine non deficiunt qui extrema neceſſitate laborant, vel quia ſunt adeo rudes, ut neſciant actum contritionis elicere, vel quia ſunt peccatores habituati, quorum ſalus aeterna ſummopere periclitatur, niſi adjuventur.

Demum ex caritate ſuccurrere proximo tenemur gravi animae neceſſitate laboranti, non ſolum cum id levi corporali damno praeſtare poſſumus, ſed etiam cum aliquo noſtro gravi damno corporali: quippe grave detrimentum ſpirituale prae levi, vel etiam gravi damno corporali ſuperioris ordinis eſt, ideoque praeferendum.

III. Reſolves, proximo in communi ſpirituali neceſſitate conſtituto neminem teneri ſuccurrere cum periculo vitae, imo nec cum gravi bonorum temporalium detrimento: teneri tamen, ſi poſſit ſine ſuo damno, vel cum exiguo. Ita *Sylvius*.

Prob. 1. pars. Communis neceſſitas abſolute loquendo non eſt propria neceſſitas, cum quis in ea poſitus ſine gravi difficultate abſque alterius ope immunis evadere poſſit.

Prob. 2. pars. *Mandavit Deus unicuique de proximo ſuo*, *Eccli* XVII. Ergo opitulari proximo tenemur, ſaltem cum id facile poſſumus, ſine ullo ſcilicet noſtro, aut gravi damno.

IV. Reſolves, in quacunque neceſſitate

te

te corporali aequali hominem communiter loquendo, ſibi primum, deinde proximo conſulere debere. Prob. Propinquior eſt homo ſibi ipſe prae omnibus aliis. Ergo in aequali neceſſitate communiter loquendo ſibi ipſe magis, quam alteri ſuccurrere debet. Alioquin diligeret proximum pluſquam ſeipſum contra regulam Caritatis. Unde *Auguſtinus lib. de mendacio cap. 6.* ajebat: *Si quis pro alterius temporali vita ipſam ſuam temporalem perdat, non eſt jam diligere illum ſicut ſeipſum, ſed plus diligere, quam ſeipſum, quod ſane doctrinae regulam excedit.*

Dixi; *communiter loquendo*. Nam 1. pro Reip. & Principis conſervatione non modo licet, ſed praeceptum urget, periculo mortis propriam objicere vitam, & bona exponere. Hinc milites in loco deſtinato cum vitae periculo conſiſtere tenentur. 2. Ex motivo Chriſtianae virtutis licet pro alterius vita propriam exponere. Ita communiter cum *D. Thoma* in III. *diſt.* 29. *art.* 5. *ad* 3. Nam tunc ratio movens non eſt alterius vitae praeſervatio, quae vitae noſtrae praeferri non debet, ſed amor virtutis, & honeſtatis. Unde in hiſce circumſtantiis homo non plus diligit amicum, quam ſeipſum; ſed plus diligit in ſe bonum virtutis, quam bonum corporale, ut ratiocinatur S. Doctor loco laud. Hinc peſte infectis ſuccurrere licet non mo-

modo ſpiritualia, verum etiam temporalia miniſtrando cum vitae periculo. Huc pertinere videtur illud Chriſti *Joan.* XV. 13. *Majorem Caritatem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis:* Item ad exhibendum chriſtianae gratitudinis argumentum licet exponere vitam propriam, ut ſervetur vita patris, domini, intimi amici, inſignis benefactoris.

Q. *Quis Caritatis ordo ſervandus ſit inter proximos?*

R. I. Certum eſt oportere magis unum proximorum, quam alium diligere. Ita *D. Thomas* 2. 2. *q.* 26. *art.* 6. *Cum principium dilectionis ſit Deus, aut ipſe diligens, neceſſe eſt, quod ſecundum propinquitatem majorem ad alterum iſtorum principiorum major ſit dilectionis affectus.* Ille ergo proximus, qui alteri horum principiorum, nempe Deo, aut tibi propinquior eſt, ceteris paribus, praeferendus eſt.

Hinc 1. meliores, & ſanctiores magis diligendi ſunt actu complacentiae: quia ſunt propinquiores praecipuo Caritatis objecto, quod eſt Deus, ac proinde ſecundum ſe ſunt amabiliores. Sic E. G. magis diligendus eſt vir ſanctus, quam parens improbus. Ita *D. Thomas* 2. 2. *q.* 26. *art.* 7. in C.

2. Qui ſunt nobis propinquiores magis diligendi ſunt, quam meliores extranei ea dilectione, qua alteri optamus bonum

num nondum poſſeſſum cum beneficentia. *D. Thomas* ibid. Ratio eſt, quia cum Caritas perficiat naturam, haec ad amandum magis eos, qui ſunt nobis propinquiores, inclinat. Hi ergo magis a nobis diligendi ſunt, & juvandi, quam extranei. *Si quis ſuorum, & maxime domeſticorum curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior*, ait Apoſtolus I. *ad Tim.* V.

R. II. Si neceſſitas proximorum eſt inaequalis, indigentiores praeferendi ſunt etiam propinquioribus longe minus indigentibus. Prob. Quia Caritas non urget, ut ſubveniatur aliis, niſi ſint in aliqua neceſſitate. Ergo ubi major eſt neceſſitas, ibi major obligatio ſubveniendi. *In aliquo caſu eſt magis ſubveniendum extraneo, puta ſi ſit in extrema neceſſitate, quam etiam patri non tantam neceſſitatem patienti. D. Thomas* ibid. *q.* 11. *art.* 3. Item extraneus gravi neceſſitate ſpirituali laborans, praeferendus eſt conſanguineo, corporalem neceſſitatem patienti.

R. III. Si neceſſitas eſt aequalis, ceteris paribus, nobis propinquiores praeferendi ſunt aliis: *Cum omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſimum conſulendum eſt, qui conſtrictius tibi junguntur. Auguſtinus lib.* 1. *de Doct. Chriſt. cap.* 28.

Hinc in pari neceſſitate praeferendi ſunt quod ad bona temporalia & ſpiritua-

lia aliis licet melioribus 1. conſanguinei, & inter ipſos conſanguineos qui ſunt magis conjuncti. 2. Affinibus praeferendi ſunt conſanguinei, amici inimicis, benefactores non benefactoribus, concives extraneis. 3. Demum Religio, & patria etiam patris ſaluti anteponenda ſunt.

Hinc in extrema neceſſitate pater, & mater praeferendi ſunt ceteris omnibus, etiam filiis, & uxori: Haec quippe conjunctio prima eſt, naturalis, immobilis, & in ipſa natura fundata. Major eſt ergo omnibus ſupervenientibus conjunctionibus. Ergo ceteris praeferendi ſunt. Pater praeferendus eſt matri, cum ſit nobilius principium. In neceſſitate vero gravi potius providendum eſt uxori, & filiis, quam parentibus, cum bonum familiarum id poſtulet. Hinc *D. Thomas* 2. 2. *q.* 26. *art.*9. *ad* 1. ait: *Filiis magis debetur cura proviſionis*. Uxor praeferenda eſt filiis, cum ſit una caro cum marito, & principium liberorum. Filii praeferendi ſunt ceteris omnibus, quia ſunt conjunctiores, cum a ſubſtantia patris procedant. Conjuncti in ſecundo gradu praeferendi ſunt minus conjunctis.

Hinc in naufragio, vel alio mortis periculo praeferendus eſt 1. pater, 2. mater, 3. uxor, 4. filii, 5. fratres: ſi nequeat omnibus ſubveniri. Porro obligatio ſervandi hunc praelationis ordinem ex genere

nere ſuo eſt gravis, quia naſcitur ex praecepto Caritatis, quod obligat ſub gravi, ejuſque materia ac finis gravis eſt.

AUCTARIUM.

Ut tum proprius Fidei, Spei, & Caritatis character, tum ipſarum diſcrimen, quo ſecum differunt, uno veluti obtutu inſpiciatur: quae hîc atque illic interſperſa ſuperius diſſeruimus, ita preſſe concludi licet.

Triplici ex capite petitur Fidei diſcrimen a Spe & Caritate. Et 1. quidem ex parte actus. Fides enim includit complacentiam & ſubjectionem in Deum: Spes deſiderium erga Deum: Caritas requietem, fruitionem, unionem cum Deo. 2. Ex parte objecti formalis. Fides enim in Deum fertur ut primam Veritatem: Spes ut in beatitudinem futuram: Caritas in beatitudinem praeſentem ſaltem inchoate. 3. Ex parte termini. Fides enim ſuper omnia credibilia: Spes ſuper omnia deſiderabilia: Caritas ſuper omnia amabilia tranſcendit in Deum. Virtutes theologicae non alium habent, niſi Deum ut ultimum finem, & proinde includunt affectionem aliquam in ultimum finem, ſed ſub diverſo actu, diverſa ratione, diverſo termino.

CAP. IV.

De Actibus Caritatis.

CAritatis actus principalis eſt dilectio, ex eâque tanquam effectus, alii actus ſequuntur, quidam interni, ſcilicet gaudium, pax animi, & miſericordia: quidam vero externi, beneficentia nempe, eleemoſyna, & correctio fraterna. De his duobus poſtremis, qui magis praxim reſpiciunt, ſequentibus ſectionibus fuſius agemus.

Sectio I.
De Eleemoſyna.

Eleemoſyna miſericordiae partus eſt, quae abſolute ſpectata, ſic definiri poteſt: *Voluntas alienae miſeriae ſublevandae*. Sub hac ratione accepta, Deo, & hominibus miſericordia convenit. Miſericordia, quae hominum propria eſt, ſic communiter definitur: *Virtus, quae nos ex compaſſione ad alienam miſeriam ſublevandam inclinat*. Hinc *D. Thomas* colligit 1. proprium miſericordiae objectum eſſe malum alterius: nam nemo erga ſeipſum proprie miſericors eſt, ſed erga alterum. 2. Malum quod eſt miſeri-

ſericordiae objectum, aliquo modo involuntarium ſit neceſſe eſt: nam malum omnino voluntarium, ac liberum dignum miſericordia non reputatur. Ultimo dicitur *ex compaſſione*; nam ait *Auguſtinus de moribus Eccl. cap. 26. Quis neſciat ex eo appellatam eſſe miſericordiam, quod miſerum cor faciat condolentis ſuper alieno malo?* Miſericordiae exercitium requirit, quod alienum malum ut proprium concipiatur: quod fit, ait *Angelicus 2. 2. q. 30. art. 2. in C.* vel per unionem amoris. *Quia enim amans reputat amicum tanquam ſeipſum, malum ipſius reputat tanquam ſuum malum: & ideo dolet de malo amici, ſicut de ſuo.... Hinc Apoſtolus dicit ad Rom.* XII. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. *Vel per unionem realem, utpote cum malum aliquorum propinquum eſt, ut ab eis ad nos tranſeat. Et ideo Philoſophus dicit in* II. *Rhetor. quod homines miſerentur ſuper illos, qui ſunt eis conjuncti, & ſimiles; quia per hoc fit eis aeſtimatio, quod ipſi etiam poſſint ſimilia pati*. Quare infirmi, imbecilles, egentes propenſiores in miſericordiam eſſe ſolent propter naturae imbecillitatem, & defectus, quibus obnoxii ſunt. Contra felices, divites, eo quod a miſeriis immunes ſunt, nimium a miſericordia alieni exſiſtunt. *Angelicus* ibid.

Porro Miſericordia duplex eſt, altera *corporalis*, *ſpiritualis* altera. Illa corporis,

haec animae defectibus ſuccurrit. Utriuſque autem actus ſeu formae ſeptem numerantur. Ad primum genus pertinent alere eſurientes, ſitientes potare, nudos operire, peregrinos domicilio excipere, inviſere infirmos, captivos redimere, & mortuos ſepelire. quae hic verſiculus complectitur:

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Ad alterum genus attinent pro peccatoribus orare, remittere injurias, delinquentes corripere, docere ignorantes, imprudentes conſulere, conſolari aflictos, & alienam infirmitatem tolerare: quae hoc altero verſiculo exhibentur:

Conſule, carpe, doce, ſolare, remitte, fer, ora.

Jam vero Eleemoſyna preſſius accepta, eſt *auxilium, quod datur indigenti ex compaſſione propter Deum*. Hinc *D. Thomas* ibid. *q.* 32. *art.* 1. docet eleemoſynam actum eſſe a miſericordia elicitum, a Caritate vero imperatum.

§. I.
De Praecepto Eleemoſynae.

Prop.

Jure naturali, & divino praecipitur Eleemoſyna.

Prob. quod ad jus divinum. Chriſtus aeter-

aeternae poenae illos damnat, qui Eleemoſynas pauperibus dare negligunt: *Ite in ignem aeternum: eſurivi enim, & non dediſtis mihi manducare, Matth.* XXV. Sed nemo damnatur propter omiſſionem operis, quod lege praecipiente imperatum non ſit. Praeceptum ergo Eleemoſynae fateamur neceſſe eſt. Innumera autem ſunt Patrum teſtimonia, quibus hoc divinum praeceptum adſtruitur: ſed ſufficit in medium adducere illud *Ambroſii: Paſce fame morientem: ſi non paviſti, occidiſti.*

Prob. quod ad praeceptum naturale. Si non exſtaret naturale Eleemoſynae praeceptum, improvidus pauperum pater eſſet Deus. Atqui hoc de Deo dici nequit; quia nihil eorum quae edidit in lucem, negligit, aut oblivifcitur. Ergo exſtat praeceptum Eleemoſynae, quo neceſſariis ad vitam deſtitutis providetur. Inſuper naturale lumen dictat, amandum eſſe proximum. Ergo & in neceſſitate ei ſuccurrendum: nam dilectionis praeceptum jubet non ſolum velle bonum proximo amore affectivo, verum etiam efficiente & operante.

§. II.

De Tempore, quo urget Eleemoſynae praeceptum.

Nota I. Praeceptum Eleemoſynae eroR 6 gan-

gandae utpote affirmativum, non ſemper urget, ſed tantum tempore egeſtatis. Hinc Theologi triplicem neceſſitatis gradum diſtinguunt, *extremae* ſcilicet, *gravis*, & *communis*. Extrema eſt, cum pauper in proximo ſeu probabili vitae periculo verſatur. Ad hanc neceſſitatem attinet periculum perpetui carceris, mutilationis, & incurabilis morbi. Neceſſitas gravis, quando grave damnum homini imminet in vita, honore, fama, ſtatu, aut re domeſtica. Communis eſt, qua premuntur pauperes oſtiatim victitando: hi enim etſi neceſſaria ad vitam petere videantur, cum tamen ab omnibus petant, & a multis accipiant, cenſentur non in gravi, ſed in communi eſſe neceſſitate.

Nota II. Tria pariter diſtinguuntur bonorum genera, quae huic triplici neceſſitati opponuntur. Nam alia ſunt neceſſaria vitae, nempe illa, ſine quibus vita noſtra, & illorum, quorum cura nobis incumbit, ſuſtentari nequit. Alia ſunt neceſſaria ſtatui, quatenus ſine ejuſmodi bonis homo nequit vivere convenienter ſuo ſtatui: & haec iterum ſunt duplicis generis; quaedam enim ſunt neceſſaria ad ſtatum ſimpliciter, quaedam ad ſtatus decentiam. Alia demum non ſunt neceſſaria, ſed ſuperflua vel vitae, vel ſtatui, vel utrique. His praenotatis,

Prop. I.

Prop. I.

Nemo tenetur etiam extreme indigenti ſuccurrere ex bonis ſibi ad vitam neceſſariis, niſi forte indigens perſona ſit bono communi neceſſaria.

Prob. Vitae propriae aliena praeferri non debet. Sed in pari neceſſitate ordo Caritatis poſtulat, ut quiſque ſemetipſum diligat magis, quam proximum. Ergo &c. *Niſi perſona ſit bono communi neceſſaria.* Nam bonum publicum privato anteponendum eſt. Vide dicta ſuperius de ordine Caritatis.

Prop. II.

Proximo in extrema neceſſitate conſtituto tenemur ſuccurrere non ſolum ex ſuperfluis ſtatui, verum etiam ex neceſſariis ad ſtatus decentiam.

Prob. Caritas poſtulat, ut magis proximi vitam amemus, quam ſtatus noſtri decentiam. Quare cum vita proximi ſit majus bonum, praeferenda eſt huic decentiae ſtatus decremento, ſeu noſtrae vitae commoditatibus. Immo multorum ſententia eſt, extreme indigenti opem ferendam eſſe ex bonis quodammodo ad integritatem ſtatus neceſſariis; quia juxta ordinem Caritatis vita praeferenda eſt cuidam ſtatus integritati. Verum communiter certum apud omnes videtur, divites non teneri cum graviſſimo ſtatus detrimento extreme indigentibus ſubvenire. Nam prae-

ce-

ceptum Eleemoſynae non obligat cum proprii ſtatus amiſſione. Hinc abſolute loquendo nemo tenetur ex nobili plebejum, ex divite mendicum fieri, ut extreme indigenti ſuccurrat. Item dives non tenetur quantivis pretii medicamina ſibi comparare, medicos longe diſſitos advocare, opulentaſque divitias inſumere, ut extremo morbo laborantibus ſuccurrat. Si enim pro vita propria ſervanda quiſque extraordinaria remedia adhibere non tenetur, multo minus pro vita aliena.

Prop. III.

Pauperibus in gravi neceſſitate conſtitutis ſubveniendum eſt non modo de bonis ſtatui ſuperfluis, verum etiam ex neceſſariis ad aliqualem ſtatus decentiam.

Prob. 1. pars. Ex Chriſti ſententia *Matth.* XXV. non pauci divites damnantur ob neglectam eleemoſynam: *Eſurivi, & non dediſtis mihi manducare: ſitivi, & non dediſtis mihi bibere.* Atqui ſi praeceptum eleemoſynam erogandi ad ſolam neceſſitatem extremam reſtringeretur, rari admodum eſſent divites, qui ex omiſſione hujus praecepti damnarentur, cum rarus ſit extremae neceſſitatis caſus. Ergo &c.

Prob. 2. pars. I. *Joan.* VII. *Qui habuerit ſubſtantiam hujus mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo Caritas Dei manet in illo?* unde ſic: Ex *Joanne* ſignum

ſignum violatae Caritatis eſt eleemoſynae negatio ne dum ex ſuperfluis, verum etiam ex ſubſtantia hujus mundi pauperi ſimpliciter indigenti. Sed eleemoſyna quae pauperi ſimpliciter indigenti eroganda erit abſolute ex ſubſtantia, profecto ad aliqualem ſtatus decentiam pertinet. Ergo in gravi proximi neceſſitate ei ſuccurrendum eſt ex bonis etiam neceſſariis ad aliqualem ſtatus decentiam.

Praeterea homo ex Caritate proximum diligere tenetur, ſicut ſeipſum. Atqui nolle proximum a gravi malo liberare cum aliquo ſuo incommodo, non eſt diligere illum, ſicut ſeipſum. Ergo &c.

Hinc in quibuſdam eventibus, nimirum urgente annonae penuria, divites ut pauperes qui cum fame luctant, ſublevent, ſub gravi reſtringere tenentur impenſas, quas alioquin ad ſui ſtatus decorem facere ſolent: nimirum minuere numerum ſervorum, convivia, veſtium luxum, ludos, ludrica &c. Verum haec aliqualis decentiae ſtatus diminutio juxta prudens dictamen facienda eſt. Nam ſunt quaedam adeo neceſſaria ad ſtatus decentiam, ut iis nemo carere adſtringatur, niſi ut extreme indigenti ſubveniat. Ad regulas ergo chriſtianae prudentiae res iſthaec metienda eſt.

Prop. IV.

Gravis eſt obligatio eleemoſynam impertiendi de ſuperfluis vitae, & ſtatui etiam

in

in communi pauperum neceſſitate.

Prob. I. Chriſtus damnationem divitibus minatur, quod non paverint eſurientes, quod non potaverint ſitientes, quod nudos non veſtierint. Sed haec conveniunt pauperibus in communi neceſſitate conſtitutis; nam eſuries, ſitis, nuditas communibus pauperibus convenit. Ergo &c.

Prob. II. Apoſtolus I. *ad Tim.* VI. divitibus praecipit, ut facile tribuant, communicent, eleemoſynis theſaurizent ſibi aeternae vitae divitias. Sed praeceptum facile tribuendi, ideſt erogandi frequenter eleemoſynas, indicat neceſſitatem non ſolum extremam vel gravem quae raro accidit, ſed etiam communem egeſtatem quae obvia eſt. Ergo &c. Adde Patres, qui divitibus extrema damnationis pericula minantur, eo quod in pauperes ſuperflua effundere negligant, nullâ ſive extremae, ſive gravis neceſſitatis factâ mentione.

Praeterea probatur ratione. Quî enim fieri poteſt, ut dives pauperem diligat, ſicut ſeipſum, ſi proximi egeſtatem ne ſuis quidem ſuperfluis velit ſublevare?

Dices cum *Antonino Diana tom. 4. Tract. 7. reſol.* 12. & 13. ſi ſuperflua diſtribuenda eſſent, nemo poſſet ad altiorem ſtatum aſcendere: quod tanquam abſurdum omnes rejiciunt. Praeterea ſequeretur, licitum pauperibus eſſe divitum ſuperflua ſurripere.

R. Ad

R. Ad I. licitum eſſe aſcenſum ad altiorem ſtatum ſuperioris ordinis, dummodo ſine pauperum detrimento fiat. Status enim mutatio divinae Providentiae conſentanea eſt, & Reip. expediens, cum cives potentes, & divites Reip. ſint nervi & oſſa. In his tamen altioribus gradibus aſſequendis chriſtiana moderatione opus eſt, ne cum Laxonibus dicamus, quod damnavit *Innocentius* XI. propoſitione 65. *Vix in ſecularibus invenies, etiam in Regibus, ſuperfluum ſtatui, & ita vix aliquis tenetur ad eleemoſynam, quando tenetur tantum ex ſuperfluo ſtatui.*

Hinc ſolidiores Theologi quatuor conditiones requirunt, ut licite quis poſſit altiorem ſtatum appetere. 1. Ut aſcenſus ſit probabilis: 2. Ut non ſit cupiditatis affectus. 3. Ut communis pauperum indigentia non negligatur. 4. Ut in caſu gravis pauperum indigentiae renuncietur aſcenſui, ne renuncietur eleemoſynae.

R. Ad II. peccare pauperes, ſi divitibus ſuperflua ſurripiant in communi, vel gravi neceſſitate: quod patet ex damnata propoſitione ab *Innocentio* XI. *Permiſſum eſt furari non ſolum in extrema, ſed etiam in gravi neceſſitate.* In extrema autem egeſtate permiſſum eſt aliena ſurripere, cum eo caſu omnia fiant communia, ſaltem quod ad uſum. In gravi vero, vel communi paupertate id vetitum, & quidem jure

jure naturae, ne innumeris furtis pateret aditus cum magno Reip. detrimento.

Hinc graviter peccant divites, qui ex ſuperfluis nolunt vel nullatenus, vel ſufficienter ſuccurrere pauperibus etiam communiter indigentibus. Neque excuſantur ex eo, quod conſilium inierint poſt ſuam mortem bonorum partem pauperibus relinquendi. Nam eleemoſynae praeceptum urget in vita, & dum pauper miſeriam patitur.

Q. I. *Quaenam Eleemoſynae quantitas in communes pauperes eroganda ſit?*

R. Omnia ſuperflua diſtribuenda Chriſtus jubet. Sed haec ſuperflua cum nullo certo concludantur orbe, certae ac praeciſae menſurae non ſubjacent. Hinc Theologi hac de re varie ſenſerunt; aliqui enim decimam, alii quinquageſimam partem redituum aſſignant. *D. Thomas a Villanova concione* II. *de S. Martino* hanc regulam tradit, nimirum ſi dives ad arbitrium boni viri certam pecuniae portionem juxta ſuos reditus quotannis pauperibus erogandam aſſignet. Eccleſiaſtici vero tenentur erogare de reditibus beneficiorum quidquid eorum ſuſtentationi ſupereſt. Praeterea Praelati, Parochi ſuorum ſubditorum neceſſitates corporales & ſpirituales tenentur inquirere, cum illorum curam ex officio gerere debeant, & erga illos parentum vicibus fungantur. Vide Tridentinum *ſeſſ.*XXIII. *cap.*

1. Alii

1. Alii vero non tenentur inquirere. *Non tenetur homo per mundum quaerere indigentes quibus ſubveniat, ſed eis qui ſibi occurrunt* (vel quos aliunde novit) *miſericordiae opus impendat : D. Thomas 2. 2. q. 71. art. 1.*

Q. II. *Num dives ſatisfaciat eleemoſynae praecepto, ſi indigentibus rem mutuo tribuat?*

R. Cum diſtinct. Si pauper nuſquam habeat bona, nec certam ac proximam ſpem ut conſequi poſſit, eleemoſynae praecepto non fit ſatis per mutuum, venditionem creditâ pecuniâ, aut alium oneroſum contractum : quia in hiſce circumſtantiis urget praeceptum eleemoſynae, eſtque a praecepto mutuandi diſtinctum.

Si vero pauper alibi habeat bona, aut certam ac proximam ſpem percipiendi ex fundo, agro, propria induſtria &c. tunc eleemoſynae praecepto fit ſatis mutuo, ac venditione &c. Quia proximus hîc & nunc non eſt abſolute pauper, cum indigeat ſolum in hac temporis circumſtantia, cui ſufficienter mutuo ſuccurritur. Hinc eleemoſynae penſum abſolvitur, ſi agricolae nunc egenti, sed uberrimam meſſem expectanti mutuum detur.

§. III.

§. III.

De Bonis, quibus Eleemoſyna fieri debeat.

Q. I. *Num liceat erogare eleemoſynam ex bonis alienis?*

R. Regulariter loquendo non licere. Prob. Quia unicuique praeceptum eſt eleemoſynam dare de bonis propriis. *Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam*, dicitur *Tobiae* I. Hinc eleemoſyna fieri nequit ex bonis furto, rapina, uſura, ſeu injuſtitia comparatis: ejusmodi enim bona veris dominis quibus ſurrepta fuere, ſunt reſtituenda.

Dixi, *regulariter loquendo*. Quia, extrema proximi neceſſitate urgente, licet aliena tollere, ſi propria non ſuppetant, ut extreme indigenti ſubveniatur.

Q. II. *Num fieri poſſit eleemoſyna ex illicite comparatis, quae tamen juſte detinentur?*

R. Affir. Quamvis enim haec bona iniquitate ſint parta, injuſte tamen data non fuerunt. Ergo nec injuſta eorum detentio; ac proinde licita de his ſit eleemoſyna. Ita *D. Thomas* 2. 2. *q.* 32. *art.* 7. *Quod enim mulier meretricium exerceat, turpiter agit, & contra legem Dei: unde quod ſic illicite acquiſitum eſt, retineri poteſt, & de eo eleemoſyna fieri.*

§.IV.

§. IV.
De His, qui Eleemoſynam erogare poſſunt, ac tenentur.

Q. I. *Quinam poſſint, ac debeant Eleemoſynam erogare?*

R. Omnes, qui rerum ſuarum dominio, & libera adminiſtratione potiuntur. Nemo enim donare poteſt quod ſuum non eſt, vel cujus alienatio vetita eſt. Secus vero illi, qui tali dominio carent, niſi domini conſenſus expreſſus, aut tacitus accedat.

Hinc, excepta extrema neceſſitate, famuli, & famulae non poſſunt de rebus dominorum eleemoſynam facere, ſine eorum conſenſu expreſſo, vel tacito, vel prudenter praeſumto: poſſunt vero ex his, quae ſunt in propriam ſuſtentationem collata, partem aliquam adimere, & in pauperes diſtribuere; dummodo virium extenuatione non reddantur inutiles ad debitum penſum ſolvendum. Idem dicendum de filiisfamilias; nam quae ſunt filiifamilias, ſunt patris, ait *D. Thomas*.

Excipiuntur aliqui caſus. I. Filiusfamilias ſi habeat bona caſtrenſia, nempe quae militando comparaverit; vel quaſi-caſtrenſia, quae ſcilicet ex officio publico, vel beneficio acquiſierit: de his pro arbitrio eleemoſynas erogare poteſt, eo quod pleno

pleno horum dominio, & adminiſtratione potiatur.

II. Poſſunt filiifamilias ex bonis parentum ſibi traditis ad honeſtam recreationem, alioſque uſus honeſtos aliquid adimere, & in eleemoſynas diſtribuere. Similiter dum parentum negotia agunt, dum foris ſtudiis incumbunt, poſſunt moderatas, ſuaeque conditioni congruas eleemoſynas facere; cum rationabiliter praeſumatur tacitus parentum conſenſus.

III. Uxores per ſe loquendo non poſſunt de fructibus dotalibus, & de bonis communibus, ſcilicet de his quae tum marito, tum uxori communia ſunt, extraordinarias eleemoſynas facere ſine conſenſu mariti, ad quem pertinet eorum bonorum adminiſtratio: poſſunt tamen etiam marito invito vulgares & modicas facere eleemoſynas eo modo, quo ſolent aliae feminae ejuſdem conditionis & fortunae, quia id cenſetur ad honeſtam ejus ſuſtentationem pertinere. Licitum tamen eſt uxori in pauperes erogare, etiam invito marito, bona, quae per contractum matrimonialem ſpecialiter ſibi reſervavit, aut quae labore extraordinario, & indebito lucrata eſt; quia horum bonorum uxores abſoluto pollent dominio, niſi obſtet Regionis conſuetudo.

IV. Monaſteriorum Praelati tenentur & valent de ſuperfluis eleemoſynas facere;

quia

quia hoc pertinet ad rectam adminiſtrationem Religioſae familiae. Item Monachus, qui a Praelato habet adminiſtrationem aliquam ſibi commiſſam, poteſt conſuetas facere eleemoſynas, quas Regula, vel conſuetudo permittit. Item qui poſſidet beneficium Monaſterio non incorporatum. Ceterum Monachi privati non poſſunt eleemoſynas erogare, niſi de expreſſa, vel praeſumta ſuperioris licentia.

Q. II. *Quibus potiſſimum pauperibus Eleemoſyna eroganda ſit?*

R. Ceteris paribus, facienda eſt potius propinquioribus, quam extraneis, juxta dicta ſuperius de ordine Caritatis. Iterum pauperum albo accenſendi ſunt Religioſi vere indigentes, qui virtutis amore, Deoque ferventius inſerviendi deſiderio, omnia dimiſerunt.

Sectio II.
De Correctione Fraterna.

Q. I. *Quid, & quotuplex ſit Fraterna Correctio?*

R. Cum *D. Thoma* 2. 2. *q.* 33. *art.* 1. eſt ſpiritualis eleemoſyna, ac proinde actus miſericordiae a Caritate dimanans, qua quis ſecreta admonitione malum proximi, quatenus illi noxium eſt, removere ſtudet. Hinc correctio duplex eſt: altera *fraterna*; quam deſcripſi; altera *judicialis*,

quae

quae peccatum proximi reſpicit, quatenus eſt aliis noxium, praeſertim bono communi, & ordinatur potius ad delinquentis punitionem, quam ad ejus emendationem eſtque actus juſtitiae vindicativae, cujus eſt conſervare rectitudinem juſtitiae unius ad alterum. Ad eam exercendam requiritur jurisdictio in corripiente, & forma judicialis. Additur tertia inter eas media, quae dicitur *correctio paterna*, qua ſcilicet ſuperior cum auctoritate corripit delinquentem, ut ad bonam frugem ſe recipiat, ſed abſque forma judicii.

Q. II. *Num exſtet praeceptum Correctionis Fraternae?*

R. Affir. Prob. *Matth.* XVIII. 15. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum. In te*, i. e. coram te, te ſciente. Praeceptum hoc divinum eſt, quia a Deo latum in Scripturis: eſt etiam naturale, utpote in illo naturae principio inſitum: *Quod tibi vis fieri, alteri feceris*. Hinc ſequentia adnotetis volo, nimirum

Praeceptum hoc omnes adſtringere 1. tam fideles, quam infideles. 2. Ejus obligationem ex genere ſuo gravem eſſe, cujus transgreſſio abſolute mortalem culpam inducit; niſi inadvertentia, vel parvitas rei excuſet. 3. Praeceptum hoc, ut negativum, obligare *pro ſemper*: quare nunquam licet aut verbis, aut quocunque modo proximum approbare, cum peccat; puta cum detrahit,

hit, impudice loquitur &c. ut affirmativum non obligare *ſemper*, quemadmodum cetera praecepta, quae affirmativa appellantur.

Q. III. *Quaenam requirantur conditiones, ut praeceptum Fraternae Correctionis obliget?*

R. Ad quatuor potiſſimum has conditiones revocari. I. Eſt gravis peccati notitia. II. Ut ſpes probabilis emendationis habeatur. III. Ut ſit perſonae, & temporis opportunitas. IV. Ut commode praeſtari poſſit.

Et Prima quidem *gravis eſt peccati notitia*, h. e. notitia moraliter certa:, nec ſufficit dubia, vel leviter probabilis, alioqui correctio vel monitio eſſet temeraria. Secus vero dicendum de ſuperiore, qui tenetur inquirere: cum ſuorum ſubditorum malis etiam dubiis ex officio debeat occurrere.

Altera autem conditio eſt, *ut probabilis emendationis ſpes habeatur*, cum emendatio finis intrinſecus ſit fraternae correctionis, quo ceſſante, ceu inutilis deſinit obligare. Excipe, niſi tacendo malum approbare videaris: tunc honor Dei, & proximi Caritas urget ad correctionem, licet haud ſperetur fructus. Verum haec *ſtricte* non erit correctio fraterna, ſed alius actus Deo, & alteri proximo debitus.

Tertia vero, ut ſit *perſonae, & temporis opportunitas:* perſonae quidem op-

 por-

portunitas, ſi ſcilicet non adſit perſona magis idonea, quae poſſit, ac velit corrigere: temporis vero opportunitas, cum nimirum expenſis circumſtantiis, alio tempore utilior proximo futura exiſtimatur.

Quarta denique, ut *commode praeſtari poſſit*. Nemo enim cum ſuo gravi incommodo ad correctionem tenetur, extremâ neceſſitate exceptâ.

Q. IV. *Quodnam peccatum ſit Fraternae Correctionis materia?*

R. Quodvis peccatum mortale non emendatum eſt fraternae correctionis materia, utpote malum graviſſimum. Secundum aliquos etiam peccatum veniale per ſe loquendo fraternae correctionis praecepto ſubeſt, ſed ſub veniali obligatione, niſi ſubſit proximum periculum ex veniali ſequi mortale, vel grave ſcandalum, vel magnum damnum Ordini Religioſo; quia in hiſce circumſtantiis tenemur ſub gravi.

Dixi, *per ſe loquendo*: ſaepe enim nulla eſt obligatio correctionis reſpectu venialis, cum ſit magis obfutura, quam profutura, praeſertim ſecularibus.

Q. V. *Num dubius de Correctionis eventu, adſtringaris illam omittere?*

R. Si aeque de profectu, ac nocumento timeas, omittenda correctio eſt. Si autem dubites de profectu, nihil vero times de nocumento, fungi officio tuo debes. Nocumenti nomine novum peccatum in-

intellige, non vero maerorem, ac turbationem delinquentis.

Q. VI. *Num peccata ex ignorantia commiſſa vi praecepti corripienda ſint?*

R. Convenit inter omnes, correctionis praeceptum urgere in hiſce circumſtantiis: 1. ſi ignorantia culpabilis ſit. 2. Si ex ignorantia etiam invincibili fructus ſperetur. 3. Quando agitur de medio neceſſario ad ſalutem, etiamſi proximus de illo invincibili ignorantia laboret.

Q. VII. *An ſit aliquis ordo in Correctione Fraterna ſervandus?*

R. Affir. Hic ordo praeſcribitur *Matth.* XVIII. *Si peccaverit .... corripe inter te, & ipſum ſolum ... ſi te non audierit, adhibe tecum unum, vel duos .... Quod ſi te non audierit, dic Eccleſiae.* Ubi nota ex communi Theologorum ſententia, hunc ordinem eſſe a Chriſto ſub praecepto praeſcriptum, quem, exceptis quibuſdam caſibus, non licet omittere.

Hinc ſequentes excipiuntur caſus, quibus peccatum proximi, non praemiſſa monitione, ſtatim deferendum eſt ſuperiori. 1. Quando peccatum proximi ita eſt publicum, ut per denunciationem immediate Praelato factam, infamari non cenſeatur. 2. Quando peccatum licet occultum in damnum cedit Communitatis, ut proditio patriae &ç. 3. Quando monitio tua, vel aliorum inferiorum non profutura judicatur.

Ex dictis colliges 1. graviter peccare, qui ex levi incommodo, vel ex timore, ne proximus offendatur, omittit correctionem profuturam. 2. Qui ſine juſta cauſſa ordinem non ſervat a Chriſto praeſcriptum. 3. Qui corripit, vel denunciat non ex Caritate, ſed odio, ut proximus confundatur, vel deprimatur. Haec intellige, cum agitur de re gravi.

C A P. V.

De Vitiis Caritati contrariis.

VItia, quae ſpecialiter Caritati adverſantur, haec numerantur: odium, ſcandalum, acedia, invidia, diſcordia, contentio, ſchiſma, rixa, ſeditio, bellum, & duellum. De quibuſdam pauca dicemus.

§. I.
De Odio.

Q. I. *Quid, & quotuplex ſit Odium?*

R. Odium eſt actus mentis objectum averſantis: duplex eſt, unum dicitur odium *inimicitiae* ſeu perſonae, quo alicui perſonae quae nobis diſplicet, malum volumus, quatenus ipſi malum eſt. Alterum *abominationis* ſeu qualitatis, quo perſonae adverſa-

ſamur non ſecundum ſe, ſed ſecundum qualitatem aliquam in ea repertam, quatenus ea vel nobis vel alteri repugnat.

Q. II. *Quale peccatum ſit Odium Dei?*

R. Quodcunque Dei odium eſt graviſſimum peccatum. Nam 1. odium inimicitiae directe & formaliter avertit a Deo, & directe opponitur Caritati. 2. Odium abominationis eſt graviter Deo injurioſum; quia in Deo nulla malitia, vel defectus cadere poteſt, ita ut abominatione atque odio dignus ſit.

Q. III. *Quale peccatum ſit Odium proximi?*

R. I. Odium inimicitiae peccatum eſt mortale ex genere ſuo, quippe *Omnis, qui odit fratrem ſuum, homicida eſt*, I. *Joan.* III. Fieri autem veniale poteſt materiae parvitate, aut imperfecta deliberatione. Aliud eſt de odio Dei, quod materiae parvitate fieri veniale nequit: nam quodcunque malum, licet leviſſimum, quod Deo optamus, eſt ei graviter injurioſum.

R. II. Odium abominationis erga proximum, ſi ſine juſta cauſſa concipiatur, caritati repugnat, & eſt peccatum grave, vel leve pro gravitate, vel levitate materiae: ſi vero concipiatur non ex odio perſonae, ſed ex vitiorum averſione, tunc ſi cum debito caritatis ordine fiat, culpa vacat, & laudabile eſt, juxta illud *Pſal.* 38. *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam? Perfecto*

odio oderam illos: quae verba ſic exponit *Auguſtinus: Perfecto odio odiſſe, ut nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas.*

Hinc I. illicitum eſt optare, vel imprecari malum proximo, quatenus ejus malum eſt, vel dolere de ejus bono, quatenus ejus bonum eſt; quia ſunt actus caritati repugnantes, ideoque ex genere ſuo graves, niſi levitas materiae, vel imperfecta advertentia excuſet. Item non licet de malo proximi gaudere, licet de illo gaudeas*, non ut malum ipſius eſt, ſed praeciſe propter bonum ſive tuum, vel aliorum: cum hujuſmodi actus repugnent debito ordini caritatis, quo tenemur bonum proximi majus, & altioris ordinis praeferre noſtro minori, & inferioris ordinis. Hinc damnatae propoſitiones ab *Innocentio* XI. *Si cum debita moderatione facias, potes abſque peccato mortali de vita alicujus triſtari, vel de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & deſiderare, non quidem ex diſplicentia perſonae, ſed ob aliquod temporale emolumentum.* Ceteras vide in Conſtitutione ejuſdem Pontificis.

II. Licitum eſt gaudere de alicujus infirmitate, aliàve temporali aerumna, ut ad meliorem frugem redigatur, & peccare deſinat; quia ordo Caritatis praefert ſpirituale bonum temporali. Licitum eſt optare in bello juſto hoſtium excidium ob bonum

num Reip., cum bonum communitatis tuae bono alterius communitatis praeferre debeas: Item malefactori debitam poenam a judice infligendam eo fine, ut injuriae, & alia mala de medio auferantur, reorum vindicta, & punitione. Vide *D. Thomam in* III. *diſt.* 30. *art.* 1. *ad* 4.

Q. IV. *Utrum mala, quae proximo exoptantur, ſint in Confeſſione aperienda?*

R. Affir. Quia actus interiores diverſam ſpeciem accipiunt ab objectis ſpecie diverſis. Hinc in Confeſſione teneris mali ſpeciem, quam proximo exoptaſti, aperire: mortem E. G. vel temporaneam vel aeternam, divitiarum, aut famae jacturam. Quia hujuſmodi interiores actus licet conveniant in generali ratione odii, quo imperantur; habent tamen diverſas a diverſis objectis difformitates. Ita multi contra multos. Idem dic de perſonis, quas odio habuiſti: teneris dicere in Confeſſione, utrum odiſti parentes, uxorem, filios, fratres, ſuperiores &c.

Q. V. *Num grave peccatum ſit proximo maledicere?*

R. Affir. ſi cum animo deliberato grave malum quis proximo imprecetur: ut cum quis in haec verba prorumpit: *Diabolus te rapiat, utinam mortuus ſis:* quia eſt actus odii imperatus: unde *ſecundum ſe repugnat Caritati, qua diligimus proximum, volentes bonum ipſius, & ita ſecundum ſuum*

genus eſt peccatum mortale, & tanto gravius, quanto perſonam cui maledicimus, magis amare, & revereri tenemur. Ita *D. Thomas* 2. 2. *q.* 76. *art.* 3. Duo ergo ſpectanda, ut gravitas maledictionis deprehendatur: malum grave, quod ſibi, vel proximo quiſque imprecatur, & animi deliberata aſſenſio. Quare ſemper ac quiſque ſerio ac deliberate malum grave ſibi, vel proximo imprecatur, a peccato gravi non excuſatur, etſi praeterita paſſione, ab animo quieſcente ſoleant dicere qui talia fantur, ſe nolle evenire malum, quod in ſatis deliberata ira ſunt imprecati; nam ſatis eſt ad peccatum, ut irae deliberato animo aſſentiaris. Poteſt etiam eſſe grave, quamvis ore tenus haec mala impreceris.

1. Ratione contumeliae, ut ſi perſona cui maledicis, ſingulari veneratione digna ſit. 2. Ratione ſcandali, ut faciunt parentes, qui ſuo exemplo filios edocent, ſibi vel aliis grave malum imprecari. *A gravi tamen peccato excuſatur qui ex levi motu, vel ex ludo, aut ſubreptione aliqua talia verba profert, quia peccata verborum maxime ex affectu penſantur.* *D. Thomas* ibid.

De Maledictionibus contra creaturas irrationales haec ſcribit idem S. Doctor 2. 2. *q.* 76. *art.* 3. *Maledicere autem rebus irrationabilibus, in quantum ſunt creaturae Dei, eſt peccatum blaſphemiae: maledicere autem eis ſecundum ſe conſideratis, eſt otioſum,*

ſum, & vanum, & per conſequens illicitum.

§. II.
De Scandalo.

Q. I. *Quid ſit Scandalum?*

R. Scandalum ex *D. Thoma*, *eſt dictum, vel factum minus rectum, praebens alteri occaſionem ruinae ſpiritualis.*

Dicitur 1. *dictum, vel factum*, ut indicetur actio externa, qua ſola alii ad peccandum irritari poſſunt, ſive id fiat dictis, ſive factis. Item ſub nomine dicti, vel facti venit omiſſio dicti, factive; nam qui omittit agere, vel loqui quod debet, aliis eſt ſcandalo.

Dicitur 2. *minus rectum*. Quia Scandalum oritur non ſolum ex actione per ſe mala, ut ſermo obſcenus, ſed ex ea etiam, quae ſpeciem & apparentiam mali habet. Sic ſcandalo eſt Clericus qui apud ſe mulierem populo ſuſpectam detinet, licet abſit omne peccatum, & peccandi periculum; cum ejus factum ſpeciem mali habeat.

Dicitur 3. *praebens occaſionem ruinae.* Quia ad rationem ſcandali neceſſe non eſt, ut ruina proximi actu ſequatur: ſed ſat eſt, ut eidem occaſio ruinae praebeatur.

Q. II. *Quotuplex ſit Scandalum?*

R. I. Scandalum duplex eſt, *activum*, & *paſſivum*. Activum eſt quod jam defi-

nivimus: Paſſivum eſt ipſa ruina illius qui peccat, occaſione accepta ex alieno dicto, vel facto.

II. Scandalum activum, quod proprie ſcandalum eſt, dividitur in *formale* ſeu directum, & *interpretativum* ſeu indirectum. Scandalum directum eſt dictum, vel factum, quo quis expreſſe intendit proximum ad peccatum inducere: ut cum quis puellam ſollicitat ad crimen, ſive hoc intendatur in genere moris, ut nimirum perſona ſollicitata Deum offendat, & animam perdat, quod rarum eſt, & diabolicum; ſive, ut vulgo fit, intendatur ſolum propter utilitatem & delectationem propriam, vel alterius.

Scandalum indirectum eſt illud, quo licet quis non intendat expreſſe inducere proximum ad peccatum, nonnulla tamen dicit, aut facit, quae ſunt aliis occaſio peccandi.

III. Scandalum paſſivum eſt ipſa ruina proximi, eſtque duplex, *datum*, & *acceptum*. Datum eſt, quod oritur ex activo jam deſcripto. Acceptum ſeu pure paſſivum, eſt quod quis accipit ex dicto, vel facto alterius: quod tamen ex parte ſui non cenſetur moraliter illi praebere occaſionem ruinae.

Subdividitur acceptum in Scandalum *puſillorum*, quod oritur ex infirmitate, & ignorantia ejus qui ſcandalizatur; & in aliud,

aliud, quod oritur ex pura malitia, & dicitur *phariſaicum*, quia Phariſaei hoc modo & doctrina, & factis Chriſti ſcandalizabantur. His praenotatis,

§. III.
De Scandalo Activo.

Q. *Num Scandalum ſit peccatum, & quale?*

R. Scandalum activum ex genere ſuo eſt peccatum grave, continens duplicem malitiam, neceſſario in Confeſſione exprimendam: unam contra Caritatem proximi, alteram contra eam virtutem, cui repugnat peccatum, ad quod inducit.

Prob. 1. pars. *Matth.* XVIII. Chriſtus graviſſimam minitatur poenam Scandalum praebentibus: *Qui autem ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris.* Sed grave ſupplicium gravem culpam deſignat. Ergo &c.

Prob. 2. pars. Ex lege Caritatis tenemur proximum a peccato revocare. Ergo contra Caritatem peccat qui ſuo verbo, vel facto proximum ad illud inducit.

Prob. 3. pars. Ad contrahendam malitiam ſpecialem contra aliquam virtutem ſufficit, ut libere ponatur actus illi contrarius. Nam ſingulae virtutes non ſolum

obligant ad eliciendos actus ipſis conformes, verum etiam prohibent actus ipſis contrarios. Sed qui dicto, vel facto inducit aliquem ad peccandum, ponit actum, etſi non in ſe, ſaltem in alio contrarium virtuti, cui opponitur peccatum, ad quod inducit. Ergo &c.

Dices: Hoc verum eſt de Scandalo directo & formali, non vero de Scandalo indirecto & interpretativo. Nam I. Scandalum indirectum non eſt ſpeciale peccatum contra caritatem. Ratio eſt, quia ut quis committat peccatum ſpecialiter diſtinctum, requiritur, ut habeat ſpecialem finem contra virtutem oppoſitam. Sed qui ſuo exemplo movet aliquem ad peccatum, non habet hunc ſpecialem finem contra Caritatem. Ergo ejus peccatum non eſt ſpeciale contra Caritatem. Ita *Sanchez*, *Bonacina*, aliique.

II. Etſi peccet contra Caritatem, non peccat vero contra eam virtutem, quam laedendi ſuo exemplo fuit occaſio. Ratio eſt, quia reliquae virtutes non obligant ſaltem graviter, ut impediamus in aliis vitia oppoſita, ſed tantum, ne poſitive intendamus proximum inducere ad eas offendendas. Ergo ſcandalum indirectum vel non eſt ſpeciale peccatum contra Caritatem, vel ſaltem contra eam virtutem, contra quam pravo exemplo proximus inducitur. Ita *Delugo*, *Tamburrinus*, aliique Recentiores.

Ad I. R. Ut quis reus exſiſtat alicujus violatae virtutis, neceſſarium non eſſe, ut expreſſe, ac directe eam laedere intendat: ſed ſufficit, ut libere ponat actionem illi contrariam. Ut patet in eo, qui inimicum in Eccleſia occidens, etiamſi expreſſe violare Religionem non intendat, facto tamen eam laedit, nec ſolum violatae juſtitiae, verum etiam violatae Religionis reus exſiſtit. Ita pariter qui ſuo exemplo aliquem ad peccatum inducit, etſi expreſſe violare non intendat Caritatem, & virtutem illam, cui opponitur peccatum, ad quod ſuo exemplo inducit; tamen utriuſque virtutis erit violator: quia licet non expreſſa intentione, facto tamen ipſo libere poſito eas laedit.

Ad II. R. Quamlibet virtutem non ſolum contrarios prohibere actus, verum etiam prohibere, ne alteri occaſio detur inductiva eam laedendi. Ratio eſt, quia occaſio licet per ſe in actum non influat; eſt tamen cauſſa moralis, ut proximus peccet. Dicitur *cauſſa moralis*, quae in ſubſtantia aequivalet cauſſae directe ad peccatum inductivae, cum ſine ea proximus non peccaret.

Ex quo non ſequitur, eum qui ſuo pravo exemplo alterum ad furandum, ad fornicandum impellit, ad reſtitutionem damni quod inde ſequitur, adſtringi. Quippe ii ſolum reſtitutionis lege devinciuntur, qui

qui ſunt cauſſa moralis, ut alii aut furentur, aut fornicentur, aut damnum quodcunque temporale proximo inferant. Porro qui exemplo duntaxat alios pelliciunt, occaſio, non cauſſa moralis ſunt damni illati. Ita *Salmanticenſes Tract.* 21. *cap.* 8. *punct.* 5. §. 1. *num.* 57. quos laudat & ſequitur *Concina lib.* 1. *in Decal. diſp.* 9. *cap.* 3. *num.* 5. Sed vide quae dicemus in *Tract. de Reſtit. cap.* 4.

Dixi, *Scandalum activum eſſe peccatum grave ex genere ſuo*; quia poteſt eſſe veniale, ſi detur ſolum occaſio culpae venialis.

Ex dictis reſolves I. peccare mortaliter contra caritatem & caſtitatem, qui componunt, vel agunt comoedias obſcenas, ſcribunt libros amatorios, cantilenas turpes. 2. Qui imagines, aut ſtatuas obſcenas effingunt, aut palam exponunt. Lege *Auguſtinum lib.* 1. *Confeſs. cap.* 16. 3. Mulieres quae nudo pectore incedunt. 4. Quae ſine juſta cauſſa alicui ſe conſpiciendam praebet, a quo putat ſe male concupitum iri, licet id faciat ex mera vanitate, & ſine animo illius amorem excitandi: cum haec omnia notabiliter ad libidinem provocent.

Item mortaliter peccant qui alios etiam jocculariter fatigando, eosdem ad blaſphemias, graves contumelias, aut imprecationes inducunt.

Reſolves II. peccantem coram iis, quos nec

nec praevidet, nec praevidere poteſt, exemplo ſuo eſſe ad peccatum alliciendos, puta qui blaſphemat coram Religioſis, reum quidem eſſe blaſphemiae, non vero ſcandali. Quia peccatum coram aliis commiſſum, tunc ſolum ſcandali habet malitiam, quando adeſt probabile periculum, ne ii, coram quibus committitur, inde trahantur ad peccatum. Hinc illud *Hieronymi* in *Matth.* XVIII. *Perfecti Scandala non recipiunt*: imo ex conſpectu praevaricantium ad deteſtationem peccati, & ad Dei amorem inflammantur. Contra Scandali reus eſt qui praevidet, vel praevidere poteſt illum qui actionem ſuam videt, expoſitum eſſe peccandi periculo, licet de facto non peccet. Quare dari poteſt Scandalum activum ſine paſſivo, ſicut in Phariſaeis paſſivum ſine activo.

Reſolves III. Opus indifferens, vel veniale ſaepe tranſire in mortale ratione ſcandali, cum periculum ſit, ne infirmi, & imperiti inde ſumant mortaliter peccandi occaſionem. Hinc Apoſtolus I. *ad Cor.* VIII. reprehendit fideles plene inſtructos, qui carnes Idolo immolatas comedebant coram infirmis falſo putantibus id eſſe illicitum: qui inde praeter intentionem comedentium induci poterant ad eas contra conſcientiam erroneam comedendas.

Reſolves IV. in Confeſſione aperiendum eſſe numerum eorum, quibus ſcanda-

dalum datur; non ſecus ac numerum hominum uno ictu occiſorum. Quia, ut alibi dictum eſt, numerus multiplicat peccatum.

§. IV.
De Scandalo Paſſivo.

Q. I. *Num Scandalum Paſſivum permitti poſſit?*

R. cum diſtinct. Si Scandalum datum ſit, nunquam licet: ſi vero ſit acceptum, ſubdiſtinguo: ſi proveniat ex malitia, licet; ſi vero non ex malitia, ſed ex infirmitate naſcatur, licet, quoties citra grave incommodum tollere illud non poſſumus.

Prob. 1. pars. Scandalum paſſivum, quod dicitur datum, oritur ex opere illicito. Ergo ſicut hoc nunquam licet permitti, ita nec Scandalum quod ex eo oritur.

Hinc mulier ab ornatu inhoneſto tenetur ſe abſtinere: quia Scandalum quod in aliis ſequitur, eſt datum; utpote proveniens ex opere illicito.

Prob. 2. pars. Scandalum, quod ex malitia oritur, alteri praejudicare non debet, ſed ipſi accipienti imputandum. Ergo licet illud permittere. Nam ſi ejus haberetur ratio, omnia perturbarentur. Hinc ad evitandum ſcandalum phariſaicum nulla bona

bona ſeu temporalia, ſeu ſpiritualia ſunt dimittenda. Quia Scandalum phariſaicum, utpote ex malitia ortum, non debet alteri praejudicare. *S. Thomas* 2. 2. *q.* 43. *art.* 8.

Prob. 3. pars. Scandalum acceptum oritur ex opere licito. Ergo non teneor illud tollere, ſi grave incommodum mihi inde ſequatur.

Dixi, *citra grave incommodum*. Nam ex lege Caritatis impedire peccatum proximi teneor, quando facile poſſum.

Ex hac tertia parte innumera magni momenti corollaria erui poſſent: ſed e pluribus haec feligam.

I. Ad evitandum Scandalum paſſivum nunquam agere licet, quod lege naturali prohibetur; quia nemo, ne alius peccet, peccare debet. Item nunquam propter Scandalum dimittenda ſunt opera, quae neceſſaria omnino ſunt ad ſalutem: quia ordo Caritatis poſtulat, ut homo ſalutem ſuam ſpiritualem magis diligat, quam alterius. *S. Thomas* 2. 2. *q.* 45. *art.* 7.

II. Opera ſpiritualia, quae ſub conſilio cadunt, ad vitandum Scandalum infirmorum & ignorantium, aut occultanda, aut differenda ſunt, donec reddita ratione, ſcandalum ceſſet. Hinc filius aliquando tenetur ad breve tempus abſtinere ab ineundo Religionis, aut Clericatus ſtatu, cum inde futurum ſit, ut ejus parentes graviter turbentur, & peccent jurando, malum imprecando. Di-

Dixi, *donec reddita ratione &c.* Nam ſi poſt redditam rationem hujuſmodi Scandalum duret, jam videtur ex malitia eſſe, atque ita *propter ipſum non ſunt hujuſmodi ſpiritualia bona dimittenda. S. Thomas 2. 2. q. 43. art. 7.*

III. Praecepta affirmativa ſive ſint naturalis, ſive poſitivi juris, ad vitandum ſcandalum puſillorum interdum ſunt praetermittenda, cum caritati deſerviant. Hinc correctio fraterna praetermittenda, cum proximus creditur inde pejor futurus. Mulier praevidens ſe ab homine impudice amandam, ſi ad Sacrum eo die feſto pergat, illud omittere tenetur ſemel, aut iterum; quia ordo Caritatis exigit, ut eligatur minus malum, ut majus vitetur.

Dixi, *ſemel, aut iterum*. Nam longo tempore a Sacro abeſſe grave foret damnum ſpirituale, quod mulier non tenetur ſubire ad impediendam ruinam alterius; qui licet ex infirmitate, cadit tamen voluntarie.

IV. Licet hero ex induſtria relinquere clavem in arca, ut famulus furans deprehendatur, ut corrigatur; tunc enim rationabiliter permittitur furtum unum, ut plura vitentur. Non licet tamen talia ultro ponere, aut pericula objicere, quia hoc eſſet poſitive ad peccatum concurrere, & alteri praebere occaſionem peccandi.

Q. II.

Q. II. *Num peccet peccato Scandali, qui determinato ad majus peccatum patrandum ſuadet, ut minus committat?*

R. Affir. Ita multi. Quia per ſe malum eſt inducere aliquem ad quodcunque peccatum. Ergo nullo caſu eſt licitum. Volentem tamen committere peccata inaequalia, licet a graviore deterrere, tacendo de alio minus gravi; quia hoc eſt duntaxat ſuadere omiſſionem gravioris.

§. V.
De Cooperatione ad peccatum.

Dicitur quis cooperari peccato alterius, quando illi exhibet aut materiam, aut objectum, aut facultates peccandi. Dupliciter poteſt quis cooperari peccato alieno vel *formaliter*, vel *materialiter*.

Formaliter quis cooperatur peccato alterius, quando *directe* aut *indirecte* intendit peccatum proximi cum ſua operatione conjungendum. Materialiter dicitur quis cooperari, quando praebet duntaxat materiam de ſe indifferentem, qua alius ex ſua malitia abutitur ad peccandum, quod ille vel non praevidet, vel ſi praevideat, nullo tamen pacto cenſetur intendere.

Q. I. *Num liceat cooperari peccato alieno?*

R. Cum diſtinct. Si cooperatio eſt formalis, eſt ſemper illicita; ſi eſt materialis,

lis, illicita eſt, quoties fit ſine juſta cauſſa.

Prob: 1. pars. Qui formaliter cooperatur peccato alterius, ad peccatum illius proxime concurrit. Ergo cenſetur illud velle, & ei conſentire, quod ſemper eſt illicitum.

Prob. 2. pars. Cooperatio materialis ſe habet remote ad peccatum alterius. Ergo non cenſetur illud velle, ſed tantum permittere, ſi adſit juſta cauſſa illud permittendi.

Dixi, *ſi adſit juſta cauſſa*. Nam quiſque tenetur impedire malum proximi, ſaltem quando poteſt ſine ſuo gravi incommodo. Ergo & a fortiori tenetur ei non ſuppeditare vel materiam, vel objectum, vel facultates peccandi.

Q. II. *Quaenam conditiones requirantur, ut licite quis poſſit cooperari materialiter peccato alterius, quod praevidet?*

R. Tres eſſentialiter requiruntur. 1. Ut ſua operatio ſit per ſe bona, vel ſaltem indifferens. 2. Ne fiat ex prava intentione hominem inducendi, vel adjuvandi in actione peccati. 3. Ut adſit cauſſa juſta & proportionata eam ponendi.

Ratio eſt, quia poſitis hiſce conditionibus, non cenſeris proxime cooperari peccato alieno, ſed ſolum illud permittere ex juſta cauſſa, ob quam non teneris illud impedire.

Dixi 1. *ut operatio ſit per ſe bona, vel*

vel ſaltem indifferens; ita ut cauſſa principalis bene, aut male eà uti poſſit. Quod ſi male utatur, hoc provenit ex ſola agentis malitia.

Hinc ſtante juſta cauſſa licet petere mutuum ab uſurario, juramentum ab ethnico, Sacramentum a miniſtro indigno, quin eorum malitiae cooperetur. Quia ejuſmodi actiones ſancte praeſtari poſſunt, & ſola miniſtrorum iniquitate malitiam contrahunt. Secus, *ſi operatio tua ſit intrinſecus mala*, tunc nunquam licet eam ponere, nec etiam metu mortis. Nam quod intrinſecus malum eſt, nulla valet ratione honeſtari.

Heic autem notandum, actiones intrinſece malas non ſolum eas eſſe dicendas, quae naturâ ſuâ ſunt malae; ut alicui peccatum ſuadere, vocare concubinam ut peccatum eat, & ſimilia: verum etiam eas, quae de ſe & ſecundum eſſe phyſicum ſunt indifferentes, quoties hîc & nunc ſunt proxime ad peccatum ordinatae; ut ſcalam tenere, humeris aſcendentem ſuſtentare, ut hoſtem occidat. Quod patet ex propoſitione 51. ab *Innocentio* XI. damnata: *Famulus, qui ſubmiſſis humeris ſcienter adjuvat herum ſuum aſcendere per feneſtras ad ſtuprandam virginem, & multoties eidem ſubſervit deferendo ſcalam, aperiendo januam, aut quid ſimile cooperando, non peccat mortaliter, ſi id facit metu notabilis*

lis

lis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aſpiciatur, ne domo expellatur.

Dixi 2. *ne fiat ex prava intentione hominem inducendi, vel adjuvandi in actione peccati.* Cauſſa enim, quae ſaepe excuſat ab una, ab altera cooperatione ad peccatum proximi non excuſat.

Hinc eo gravior cauſſa requiritur, 1. quo gravius eſt peccatum, quod non impeditur. 2. Quo minus remote cooperatio tua peccatum attingit. 3. Quo probabilius eſt, te haud cooperante, alterum non peccaturum. 4. Quo minus juris habes ad eam actionem. 5. Denique quo magis peccatum tuum cum juſtitia pugnat, idque propter damnum tertii.

Hinc 1. major requiritur cauſſa, ut ab indigno miniſtro confirmationem petere poſſim, quam baptiſma, quod eſt magis neceſſarium. 2. Major requiritur cauſſa, ut vinum poſſint caupones vendere iis quos praevident inebriatum iri, quam cibos volentibus jejunium violare: cum ebrietas gravius peccatum ſit jejunii ſolutione.

§. VI.
De Bello.

Bellum Caritati opponi docet *D. Thomas* 2. 2. *q.* 37. quatenus pacem rumpit, quae proprius eſt Caritatis effectus. Et ſane

ne Deus nos creavit, non ut bella gereremus, nec populus populum laederet, ſed pacem coleret. Sed quoniam per alienas injurias non ſemper pacem colere poſſumus, bellum ad pacem obtinendam gerendum eſt: quemadmodum in corpore naturali membrorum integritas conſervanda eſt, niſi neceſſitas cogat ad membri putridi reſecationem. Itaque primo ab hominibus pax colenda, cum is ſit eorum ſtatus naturalis; at ſi pacem colere non licet, bellum gerendum eſt. Perperam igitur venditat *Hobbeſius*, bellum eſſe homini quam maxime naturale, perinde ac creatus ſit homo, ut hominem laederet.

Q. I. *Quid ſit Bellum?*

R. Status eſt Societatum liberarum de jure controverſo inter ſe vi certantium, certandique propoſitum retinentium.

Dicitur 1. *ſtatus*, non actus. Nam recte *Grotius de J. B. & P. lib.* 1. *cap.* 2. §. 1. obſervat, uſum invaluiſſe, ut non actus, ſed ſtatus Belli nomine veniat. Quare ſaepe actu inter ſe haud certant belligerantes, hyeme ſcilicet, & tamen manet bellum.

Dicitur 2. *Societatum liberarum*. Nam quae aliorum imperio ſubſunt, belli gerendi jure non gaudent, cum ſuum habeant judicem. Hinc deteſtanda bella civilia, bella privata, rebelliones ſeu bella imperantem inter & cives.

Di-

Dicitur 3. *de jure controverſo*. Eſt enim bellum modus litigandi in ſtatu naturali. Ergo longe barbarum eſt, bellum honoris & gloriae, aut latrociniorum, aut amplificandi territorii cauſſa gerere. Hinc Alexander totius orbis latro appellatus eſt.

Dicitur 4. *vi*. Nondum ergo eſt bellum, ubi tantum calamis digladiantur inter ſe Principes, vel Legati inter ſe diſputant.

Dicitur 5. *certandique propoſitum retinentium*. Pertinet haec clauſula ad tempus induciarum; ſaepe enim armorum vis ad tempus vel breve vel longum ſuſpenditur: ſed manet adhuc certandi propoſitum. Ita bellum definit *Pufendorfius de Offic. Hom. & Civ. lib.* 2. *cap.* 16. §. 1.

Jus belli nonniſi ſummis Imperantibus competit, adeoque horum eſt milites legere vel conducere, caſtra urbeſque munire, bellum decernere, milites etiam cum ſummo periculo hoſtibus opponere, leges de diſciplina militari ferre, & ſimilia: ſine quibus finis obtineri non poteſt, externa nimirum Reip. ſecuritas.

Q. II. *Quotuplex ſit Bellum?*

R. Duplex eſt: *defenſivum*, quo illata injuria depellitur; *offenſivum*, quo vindicatur jus per injuriam interverſum.

Q. III. *An licitum ſit Bellum tam defenſivum, quam offenſivum?*

R. Affir. Et de defenſivo quidem clarum

rum eſt, cum unicuique ex jure naturae vim vi repellere licitum ſit.

De offenſivo vero patet ex hoc, quod Principes ſummi, & Reſp. perfectae ac liberae, penes quos poteſtas ſolum eſt bellum indicendi, cum ſuperiore careant, a quo jus ſuum obtinere poſſint, nonniſi naturae acceptam referunt poteſtatem jus ſibi dicendi, partemque adverſam cogendi, ut ſibi faciat ſatis. Quod plerumque ſine bello fieri non poſſe, nemo non videt.

Porro juri naturae Scripturae etiam accedit auctoritas. Legimus enim in Veteris Teſtamenti libris, utriuſque generis bella, Deo auctore, ſuſcepta fuiſſe. Neque in Evangelio, per quod undique pax annuntiatur, bella juſta improbantur. Hinc nec Joannes Baptiſta venientes milites, nec Chriſtus ad ſe accedentem Centurionem juſſit nuntium militiae remittere. *Sciebat* (Joannes Baptiſta) *milites non eſſe homicidas, ſed miniſtros legis, & non ultores injuriarum ſuarum, ſed ſalutis publicae defenſores. S. Auguſtinus lib.* 22. *contra Fauſtum*.

Q. IV. *Quaenam ſint conditiones ad belli juſtitiam neceſſariae?*

R. *Tria requiruntur*, ait *D. Thomas* 2. 2. *q.* 40. *art.* 1. *Primo quidem auctoritas Principis, cujus mandato bellum eſt gerendum....*

Secundo requiritur cauſſa juſta, ut

ſcilicet illi qui impugnantur, propter aliquam culpam impugnationem mereantur.

Tertio requiritur, ut intentio bellantium ſit recta, qua ſcilicet intenditur, vel ut bonum promoveatur, vel ut malum vitetur.

Q. V. *Quaenam in ſpecie ſint cauſſae belli juſtificae?*

Heic in primis diſtinguendum inter cauſſas *juſtificas*, *politicas & praetextus*. Cauſſae juſtificae ſunt, quibus bellum dicitur juſtum. E. G. vim vi repellere. Politicae, quibus bellum Reip. utile judicatur. E. G. Cato decernebat Carthaginem delendam. Praetextus ſunt cauſſae juſtae, ſed revera falſae. E. G Lupus conquerebatur, ovem ſibi aquam turbidam reddidiſſe. *Puſendorſius lib.* 2. *cap.* 16. §. 2. De primi generis cauſſis hic ſolum loqui eſt animus.

R. Duae potiſſimum aſſignantur, defenſio ſcilicet, noſtrarumque rerum recuperatio. Has videtur indicaſſe *Auguſtinus lib. 6. q. in Joſue* X. ubi ſic loquitur: *Juſta bella definiri ſolent, quae ulciſcuntur injurias, ſi qua gens vel civitas, quae bello petenda eſt, vel vindicare neglexerit quod a ſuis improbe factum eſt, vel reddere quod per injuriam ablatum eſt*. Quapropter recte monet idem S. Doctor, in cauſſa etiam juſtiſſima bellum haud temere ſuſcipiendum eſſe, ob mala plurima, quae

illud comitantur, niſi ſumma nos ad hoc cogat neceſſitas: cum pacem habere debeat voluntas, bellum neceſſitas. Conferendus hîc *Grotius* ipſe, qui *lib.* 2. *de J. B. & P. cap.* 24. diligenter inculcat, non temere etiam ex juſtis cauſſis bellum ſuſcipiendum.

Q. VI. *An bellum utrinque juſtum eſſe poſſit?*

R. Id non poſſe ex rei natura, eo quod circa eandem actionem dari non poſſint jura contraria. Fieri tamen poſſe videtur, ut alter cauſſam juſtam habeat, alter injuſtam cauſſam ſe habere invincibiliter ignoret, ac proinde bellum *juſte* uterque gerat.

Q. VII. *Quî debeat conſtare de cauſſae juſtitia, ut bellum licite inferatur?*

R. Cauſſas belli oportet eſſe liquidas. Tunc enim jus eſt in armis, cum gravis urget neceſſitas redimendi quae certis rationibus Principibus debentur.

Quid ſi cauſſa ſit dubia?

R. Propoſitis utrinque argumentis, ad liquidum eam eſſe perducendam, omniaque media ut bellum impediatur, tentanda. Quo facto, is procul dubio jure arma corripit, qui juſtis propoſitis cauſſis, nihil aequi ab hoſte impetravit. *Heinec. de J. N. & G. lib.* 2. *cap.* 9. §. 200.

De militibus praeſertim ſubjectis Regi bellum inferenti, ſufficit ut ſibi non

conſtet de cauſſae injuſtitia. Eorum enim minime intereſt, ad trutinam Regis ſententiam revocare: alioqui univerſa imperandi regendique fundamenta ſubmoverentur.

Q. VIII. *Quaenam in bello juſto ſint licita?*

R. Generatim omnia, quae ad finem belli neceſſaria ſunt. Quando enim finis eſt licitus, etiam licita ſunt ad illum neceſſaria media: modo tamen non ſint intrinſece mala, quae nullo caſu ſunt licita.

Hinc regula illa, *hoſti in hoſtem in infinitum omnia licent*, recte intelligenda eſt. Non enim ſenſus eſt, licere omnia in infinitum quod ad qualitatem, ut nimirum poſſit quis adverſus hoſtem ſcelus omne impune patrare: neque ut in laedendo ſemper perſeveret; potius enim bellum geritur ut pax acquiratur, alias homo brutis ipſis eſſet deterior. At ſenſus eſt, aliquem vi uti poſſe in hoſtem, donec ille ad ſatisfactionem paratus ſit. Ratio eſt, quia qui bellum nobiſcum injuſtum gerit, hoſtili eſt animo, eumque retinet, quamdiu paratus non eſt ad ſatisfactionem. Ergo & laedi poteſt tamdiu, donec ſatisfaciat.

Jura gentium & belli ſarta tecta ſunt cuſtodienda: ut veneno non inficere puteos, aquas, ceteraque quae ad victum neceſſaria ſunt: Chriſtianos in ſervitutem non redigere, cum id penes eos conſuetudine re-

receptum non ſit: captam urbem in praedam non tradere niſi graviſſima neceſſitate urgente, propter multa ſcelera & mala, quae a militibus depraedantibus committi ſolent. Si neceſſitas ad id cogat, tenentur Duces diligentiſſime curare, ne ſcelera committantur. Innocentes, quales reputantur agricolae, infantes, feminae, Clerici, Monachi, qui arma non ſtringunt ad bellandum, occidere non licet, quamvis ſint partes Reip. hoſtilis. Quia nunquam licet directe occidere innocentes, licet vero indirecte & per accidens: Ut cum urbs expugnari, vel nocentes ſeu milites vinci nequeunt, niſi cum periculo & occiſione innocentum. Quare licet explodere tormentum bellicum in hoſtium turmam, cui permixti ſunt feminae, parvuli &c.

Q. IX. *Quaenam ſint obligationes Belli, Ducum, & Militum?*

R. Potiſſimum ſunt tres. Prima eſt fidelitas, & obedientia erga Principem, & militiae Praefectos. Contra quam, & quidem adverſus juſtitiam

Peccant belli Duces, 1. ſi militiae ſecreta revelent. 2. Si pauciores habeant milites, & ſtipendium pro pluribus accipiant. 3. Si militibus debitum ſtipendium non ſolvant, aut corruptam annonam ſubminiſtrent. 4. Si vi, fraude, dolo milites conſcribant.

Pariter peccant milites contra juſtitiam 1. ſi caſtra deſerant: quin immo de-

ſertores peccant quoque ob violatam militaris ſacramenti fidem. 2. Si ſtationem non ſervent, quam cum periculo vitae ſervare tenentur. 3. Si a militia ante condictum tempus ſub mendaci praetextu excedant. 4. Si duci obedire detrectent.

Altera obligatio eſt caritas, & manſuetudo erga populos, pro quibus militant. Contra hanc peccant militiae Officiales, qui per regiones tranſeuntes, pecunias a plurimis Pagis accipiunt, ne illic pernoctent aut morentur, alios ſubinde Pagos militum copiis plus juſto onerantes: Item ſi eos qui ſtipendia non merent, perinde ac milites ſint, in hoſpitium excipi curent. Peccant quoque milites, qui ruſticos vexant, eorum agros, & bona depopulantes: nec Ducum conniventia excuſantur, niſi ruſtici rei ſint, & juſta poena plecti mereantur.

Tertia denique obligatio fides eſt & juſtitia erga hoſtes. Hinc peccant Duces, & milites, qui fidem datam non ſervant, aut fraudulenter interpretantur. Item quando exigunt contributiones a Civitatibus hoſtilibus, quae, ſummâ pecuniariâ Principi vel Duci ſolutâ, exactionem omnem redemerunt. Cetera ex generalibus Juſtitiae principiis facile reſolvi poſſunt.

Q. X. *An Clericis & Religioſis liceat pugnare?*

R. *Ordinarie* non licet, cum nihil aliud

aliud repugnet eorum ſtatui, quam militia. Merito lege Eccleſiaſtica ſub graviſſimis poenis prohibentur Clerici propria manu pugnare. *Cauſſ.* 33. *q.* 8. & *cap.* Ex multa *de voto*.

Extraordinarie licet, puta ſi neceſſarium ſit ad defenſionem propriae vitae, patriae, religionis. Cetera diſcutiemus in *Tract. de Irregul.*

Q. XI. *An liceat pugnare die feſto?*

R. Affir. cum *D. Thoma* 2. 2. *q.* 40. *art.* 4. *ſi hoc neceſſitas expoſcat .... ſed neceſſitate ceſſante, non eſt licitum bellare diebus feſtis.*

Q. XII. *Quid ſint Repreſſaliae, & an ſint licitae?*

R. I. *Repreſſaliae* proprie vocantur civium manus injectiones, Principis auctoritate, in res alterius Reip. alias amicae, ob denegatam civi noſtro juſtitiam.

Dicitur 1. *Repreſſaliae*. Ita vocari coepit jus iſtud, ex quo invaluit: nec Latina Lingua vocabulum ſuppeditat, quod ejus indolem exprimat.

2. *Principis auctoritate*, ſive Repreſſaliis non utendum, niſi Principis juſſu. 1. Quia vis prohibita privatis. 2. Quia saepe ſunt belli praeludium. Ita communiter contra *Grotium* & *Bodinum*, qui exiſtimant jus hocce a pignorandi jure, quod omnibus competit, derivari.

3. *Civium manus injectiones &c.* quan-

do ſcilicet noſtri res exterorum intercipiunt.

4. *Alterius Reip. alias amicae*. Quia hoc jus locum ſemper habet, etiam in pace; modo nobis, noſtrisve jus denegetur.

5. *Ob denegatam civi noſtro juſtitiam:* hae particulae cauſſam produnt, cur Princeps hoc jure uti valeat. Si enim Principi injuriam ſibi, ſubditisve illatam, bello fas eſt vindicare: licebit quoque ob injuriam uni alterive civium illatam, manus in res alterius injicere.

R. II. Ex dictis patet, repreſſalias eſſe licitas, modo adſint requiſitae conditiones, ſcilicet 1. ut Principis laeſi auctoritate fiant. 2. Ut conſtet de illata injuria, & denegata juſtitia. 3. Ut non plus damni inferatur, quam juſta requirit ſatiſfactio. 4. Ut fiant in bonis ſubditorum. Hinc cives temporarii, tranſeuntes, ut ſunt mercatores exteri, qui ex parte laedente veniunt, repreſſaliis premi non poſſunt: item Legati, quorum res ac perſonae a vi immunes eſſe debent. 5. Demum ut fiant in perſonis, rebuſque ſacris. *Cap. un. de Injur.* in 6.

§. VII.
De Duello.

Q. I. *Quid ſit Duellum?*

R. Duellum eſt ſingularis pugna ex con-

condicto, i. e. deſignato loco ac tempore. Diſtinguitur a rixa, quae fit ſine loci ac temporis deſignatione.

Q. II. *Num Duellum ſit licitum?*

R. Neg. Et quidem omni jure, & ſub poenis quamplurimis prohibitum.

Prob. I. Duellum eſt illicitum jure naturae. Rectae enim rationi adverſatur, ut homo abſque legitima cauſſa mortis periculo ſponte ſe exponat, cum nemo ſit vitae membrorumque ſuorum dominus. Item cum recta ratione pugnat, alterius vitae mortem intentare.

Prob. II. Lege Divina Duellum eſſe prohibitum, non eſt ambigendi locus, ex illo generali vetito, *ne occidas*, a quo vix excipitur homicidium ex inculpata tutela.

Prob. III. Jure Canonico prohibentur Duella, ut videre eſt in Tridentino *ſeſſ.* XXV. *cap.* 19. In jure vero civili Romano nulla legitur conſtitutio, quae expreſſe Duella prohibeat, cum hae ſingulares dimicationes Veteribus fuerint ignotae; ideoque cujuſque Regni leges obſervandae ſunt. In Noſtro autem extant Pragmaticae duae, in quarum prima edita an. 1532. ad Duellum provocans capite plectitur, provocatus vero ſi recuſaverit, dedecoris nota non inuritur. Altera vero an. 1621. edita primam ratam habet atque confirmat: gravioreſque tum in provocantes, tum in acceptantes Duellum poenas decernit.

Excipiuntur aliqui caſus, quibus Duellum aſſeritur licitum.

I. Eſt, quando publica auctoritate ſingulare certamen indicitur, ut bellum minore cum damno abſolvatur. At hoc non eſt proprie Duellum, de quo loquimur, ad vindictam privatam comparatum: ſed bellum repraeſentativum, quale fuit ſingulare certamen Davidis & Goliath, Horatiorum & Curiatiorum apud *Livium*, Aeneae ac Turni apud *Virgilium*, aliaque. Adeatur *Grotius de J. B. & P. lib.* 3. *cap.* 20. §. 43. *Heineccius in praelect.* ad hunc *Grotii* locum, & *Puſendorfius de Off. Hom. & Civ. lib.* 1. *cap.* 5. §. 13.

II. Eſt, ſi judex ſingulari certamini duos ultimo ſupplicio juſte addictos hac lege exponat, ut vita fruatur qui e pugna ſoſpes evaſerit. Sed hic puniendi modus a multis non approbatur, utpote actio ſtolida & crudelis, quae gentilium mores imitatur, ut in ludis gladiatoribus. *Grotius* ibid. *lib.* 2. *cap.* 1. §. 15.

Q. III. *Num liceat Duellum ad vitandum periculum vitae, honoris, aut fortunarum?*

R. I. Quod attinet ad periculum vitae, defenſio privatis nulla, ubi non praeſentiſſimum periculum. In Duello vero provocatus poteſt magiſtratus auxilium implorare.

R. II. Honor nec defenditur, nec recu-

cuperatur vindictâ privatâ: quin imo cum honor ſit opinio de excellentia, haec augetur potius quam minuitur, quando quis in ferendis injuriis patientem ſe mirifice oſtendit. *Nec refert*, ait *Grotius* loco cit. §. 10. *ſi quidam corrupto judicio virtutem hanc in probrum confictis nominibus traducant. Perverſa enim illa judicia nec rem, nec rei aeſtimationem immutant. Nec Chriſtiani veteres hoc tantum viderunt, ſed & Philoſophi, qui dixerunt, puſilli eſſe animi contumeliam ferre non poſſe.*

R. III. Quamvis ſtatuatur licita eſſe rerum noſtrarum defenſio occiſiva, non eſt tamen admittenda niſi eo caſu, quando praeſentiſſimum adeſt periculum. Numquid magis liceat pro rebus tuendis, quam pro vita? Ceterum an liceat occidere bonorum fortunae invaſorem, diſcutietur in *Tract. de Reſtit. in particul.*

Q. IV. *Num liceat Duellum in ſtatu naturali?*

Status naturalis eſt hominum extra ſocietatem viventium: ab hoc ſtatu exulant humanae leges & magiſtratus, utpote hominum ab omni imperio & ſubjectione politica liberorum. At hi homines a lege naturali & divina non ſunt immunes. Contra ſtatus civilis eſt hominum in ſocietate viventium, qui imperio & politicae ſubjacent poteſtati.

R. Neg. Duellum enim prout a nobis

definitum eſt, rectae adverſatur rationi, ſponte ſcilicet mortis periculo vitam exponere ſuam, alienamque eripere pro honore & gloria. Verum licita eſt ſui rerumque ſuarum defenſio, licitum bellum, dummodo juſtum ſit, conditionibuſque in §. anteced. traditis communitum. Perperam igitur nuperus quidam Caſuiſta docuit, Duellum in ſtatu naturali licitum eſſe ad conſervandas cum honore divitias. Hanc vero duellandi licentiam pro ſtatu naturali idem Theologus extendit etiam ad ſtatum civilem, cum juſtitia a Magiſtratu aperte denegatur. At haec duo principia a *Benedicto* XIV. damnata ſunt.

Ex his colliges, non licere Duella indicere ad ſolam virium oſtentationem, aut ad ſpectaculum, quod apud Romanos factitatum legimus, aut ad vitandam ignaviae & puſillanimitatis notam, aut ad vindicandam injuriam acceptam, aut ad criminis purgationem: cum ſcilicet reo objectum crimen denegante, omnique alia probatione deficiente, is cum accuſatore manus conferere jubebatur; ita tamen ut qui victor exſiſtebat, abſolveretur, victuſque damnaretur. Duellum hoc tanquam vanum & ſuperſtitioſum damnatur in *cap.* Monomachia 11. *q.* 5.

De Duello damnatae propoſitiones a Rom. Sede, ſequentes ſunt:

Vir equeſtris ad Duellum provocatus, poteſt

eſt illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat. 2. damn. ab *Alexandro VII.*

Vir militaris qui niſi offerat, vel acceptet Duellum, tanquam formidoloſus, timidus, abjectus, & ad officia militaria ineptus haberetur; indeque officio, quo ſe ſuoſque ſuſtentat, privaretur; vel promotionis alias ſibi debitae, ac promeritae, ſpe perpetuo carere deberet, culpa & poena vacaret, ſive offerat, ſive acceptet Duellum.

Excuſari poſſunt etiam honoris tuendi, vel humanae vilipenſionis vitandae gratiâ, Duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo ſciunt pugnam non eſſe ſecuturam, utpote ab aliis impediendam.

Non incurrit eccleſiaſticas poenas contra Duellantes latas, Dux vel Officialis militiae, acceptans Duellum ex gravi metu amiſſionis famae, vel officii.

Licitum eſt in ſtatu hominis naturali acceptare & offerre Duellum ad ſalvandas cum honore fortunas, quando alio remedio eorum jactura propulſari nequit.

Aſſerta licentia pro ſtatu naturali, applicari etiam poteſt ſtatui civitatis male ordinatae, in qua nimirum vel negligentiâ, vel malitiâ Magiſtratus, juſtitia aperte denegatur.

Hae quinque propoſitiones damnatae fuerunt a *Benedicto* XIV. in ſua Conſtit. quae incipit, *Deteſtabilem*, edita die 13. Novem. an. 1752.

Q. V. *Quaenam poenae conſtitutae ſint*

ſint in provocantes, & acceptantes Duellum?

R. Poenae ipſo facto incurrendae (omiſſis aliis, quae ad Confeſſarios non pertinent) ſunt, *Excommunicatio* Papae reſervata contra Duellantes, complices, ac ſpectatores, qui de induſtria accedunt, & quodammodo animant pugnantes: & *Privatio* eccleſiaſticae ſepulturae decedentibus in Duello, etſi dederint ſigna poenitentiae, ut ſancitur in *Bulla* Deteſtabilem *Benedicti* XIV. Confer huc praeter Tridentini locum ſupra laud. *Bullam* Ad tollendum *Gregorii* XIII. & *Bullam* Illius vices *Clementis* VIII.

Nota, poenas haſce incurri ob Duellum ſtricte ſumtum, ſcilicet deſignato loco, tempore, & armis. Quapropter pugnae ex ſubitanea ira ortae, Duellum proprie non ſunt; etſi pugnantes ſeſe percutiant, vulneraque ſibi infligant. Hinc ſi quis ob actualem injuriam dicat inimico, te exſpecto foris, & alter accedat, ac pugnent: vel ſi duo ſciant ſe obviam ituros eo loci, & hora, & uterque accedat animo pugnandi, ibique pugnent, duellantium poenas non incurrunt, cum deſit loci ac temporis deſignatio.

F I N I S.

ELEN-

ELENCHUS

Capitum, Sectionum, Paragraphorum, Quaeſtionum, & Propoſitionum, quae in hoc primo Tomo continentur.

Tractatus de Conſcientia, & de Legibus.

Pars I. DE *Conſcientia.* Pag. 1
Cap. I. *De Conſcientia in communi.* ibid.
Cap. II. *De Conſcientia Recta, & Erronea.* 6
Prop. I. *Peccat qui Conſcientiae Rectae refragatur, aliquid boni ſub praecepto imperanti, vel aliquid mali prohibenti.* 7
Prop. II. *Non peccat qui agit ex conſcientia invincibiliter errante, imo peccat qui agit contra ipſam.* ibid.
Prop. III. *Qui habet Conſcientiam vincibiliter errantem, peccat, ſive contra eam agat, ſive non.* 9
Prop. IV. *Peccatum, quod contra Conſcientiam Erroneam admittitur, abſolute loquendo habet eam ſpeciem & gravitatem, quam quis ex errore judicat ineſſe*

ineſſe actioni, vel omiſſioni ſuae. ibid.
Q. I. *Quomodo deponenda ſit Conſcientia Erronea?* 11
Q. II. *An Confeſſarius teneatur monere poenitentem Conſcientiâ Erroneâ vincibiliter laborantem?* 12
Q. III. *Utrum Confeſſarius teneatur monere poenitentem, qui conſcientiâ invincibiliter erroneâ laborat?* 13
Appendix *De Conſcientia Perplexa*. 15
Cap. III. *De Conſcientia Dubia*. 17
Prop. I. *Peccat qui operatur cum conſcientia practice dubia de malitia actus, vel ejus omiſſionis*. 19
Prop. II. *Conſcientia practice dubia non recte deponitur, quando motiva pro utraque parte ſunt aeque probabilia, niſi partem tutiorem eligendo*. 20
Prop. III. *In probabilitate inaequali regulariter loquendo eligenda eſt pars, quae videtur probabilior vel tutior*. 22
Appendix *De Opinione Probabili*. 29
Prop. I. *In concurſu duarum opinionum aeque probabilium, quarum una faveat legi, liberati altera, eam amplecti debemus, quae tutior eſt, ideſt quae ſtat pro lege*. 35
Prop. II. *Licitum eſt amplecti opinionem multo probabiliorem ex gravibus momentis pro libertate, relictâ minus probabili tutiore pro lege*. 40
Prop. III. *Tenemur ſervare praeceptum, quan-*

quando opinio illud affirmans, eſt unice probabilis. 41
Prop. IV. *Extra concurſum licitum eſt ſequi opinionem libertati faventem, quando opinio eſt unice probabilis.* ibid.
Q. I. *An licitum ſit operari ſecundum opinionem alienam, quam tu reputas falſam?* 42
Q. II. *An Confeſſarius conformare ſe poſſit opinioni poenitentis, quam falſam credit, & minus probabilem?* ibid.
Q. III. *Quam Regulam ſequi debeant in defectu ſententiarum qui docent, ſcribunt, dantve conſilium?* 43
Cap. IV. *De Conſcientia Scrupuloſa.* 44
Q. *Num liceat agere contra Conſcientiam Scrupuloſam?* 45
Pars Altera. *De Legibus.* 47
Cap. I. *De Lege Dei Aeterna.* 50
Cap. II. *De Lege Naturali.* 52
§. I. *De Exſiſtentia, & Eſſentia Legis Naturalis.* ibid.
Prop. I. *Exſiſtit Lex Naturalis nobis a Deo impreſſa.* ibid.
Prop. II. *Lex Naturalis eſt rationis practicae in bonum commune ordinatio, menti noſtrae a Deo indita, eaque praecipiens aut vetans, quae lumine naturae cognoſci poſſunt.* 53
§. II. *De Praeceptis, quae in lege naturali continentur.* 56
Prop. *Non ſolum prima principia practica per*

per ſe nota, verum etiam concluſiones ex eis neceſſario depromtae, ſunt totidem juris naturae praecepta. 57

Q. *An omnes actus virtutum ad legem naturae pertineant?* 58

§. III. *De Mutatione, & Diſpenſatione legis naturae.* 59

Prop. *Lex Naturalis abſolute, & in ſe ipſa cujuſque variationis, & diſpenſationis expers eſt.* 60

Q. *Quomodo Rom. Pontifex diſpenſet 1. in actuali Epiſcoporum reſidentia in propriis Dioeceſibus: 2. in votis & juramentis: 3. in matrimonio rato & non conſummato: cum omnia ſint juris naturalis?* 64

§. IV. *De Ignoratia Juris Naturae.* ibid.

Prop. *Lex Naturalis invincibiliter ignorarari nequit quod ad praecepta univerſalia, neque quod ad alia, quae ex illis ſponte fluunt, ut ſunt praecepta Decalogi: poteſt vero quod ad praecepta quaedam particularia a primis principiis remota, atque cognitu difficillima.* 66

Appendix *De Jure Gentium.* 70

Q. I. *Quid ſit Jus Gentium?* ibid.

Q. II. *An Jus Gentium ſit praeceptivum?* 71

Cap. III. *De Lege Divina Poſitiva.* ibid.

§. I. *De Lege Veteri ſeu Moſaica.* 72

Q. I. *Quaenam ſit Lex Vetus ſeu* Moſaica?

ca? ibid.
Q. II. *Quot praeceptorum genera Lex Moſaica complecteretur?* ibid.
Q. III. *Quoſnam obligaverit Lex Vetus?* ibid.
Q. IV. *Quinam finis Veteris Legis fuerit?* 73
Q. V. *Utrum Lex Vetus ſit abrogata?* ib.
Q. VI. *Quando Lex Vetus fuerit abrogata?* 74
Q. VII. *An ſtatim ac Lex Vetus obligare deſiit, ejus obſervatio mortifera evaſerit: Num ſcilicet mortaliter peccaſſet qui quo tempore nondum omnino publicatum erat Evangelium, Legalia Moſaica obſervaſſet?* ibid.
Q. VIII. *Quo praeciſe tempore Legalia coeperint eſſe mortifera?* 75
§. II. *De Lege Evangelica.* 76
Q. I. *Quid ſit Lex Evangelica?* ibid.
Q. II. *Quotuplicis ſint generis praecepta a Chriſto tradita?* ibid.
Q. III. *An Chriſtus dici valeat novus Legislator, ejuſque praecepta verae legis habeant rationem?* 77
Q. IV. *In quo differat Lex Vetus a Nova?* 78
Cap. IV. *De Lege Humana ſecundum ſe.* 79
Prop. I. *In ſocietate civili ſupremae Poteſtates facultate legum condendarum praeditae ſunt, quae circa ea etiam*

quae jure divino praeſcripta non ſunt, conſcientiam obſtringunt . 80
Prop. II. *Adeſt quoque in Eccleſia divinitus tradita Canonum ferendorum facultas , qui Fidelium ſpirituale regimen reſpiciunt , eorumque Conſcientias ligant .* ibid.
Q. I. *Penes quas perſonas in civili ſocietate reſideat condendarum legum poteſtas?* 86
Q. II. *Quinam in Eccleſia valeant leges condere ?* 88
Q. III. *Num Declarationes Sacrae Congregationis Cardinalium vim legis habeant , ita ut non ſolum in caſu particulari definito , ſed & in aliis ſimilibus obligent ?* 91
Auctarium . Q. *Utrum Eccleſia infallibilis ſit in praecipiendo ?* 94
Cap. V. *De Humanae Legis Conditionibus .* 95
Q. I. *Quaenam ſint Humanae Legis Conditiones ?* ibid.
Q. II. *Qua ratione differat Lex a Praecepto ?* 97
Cap. VI. *De Humanae Legis Materia .* ib.
§. Unicus . *Utrum legibus humanis actus etiam interni poſſint praeſcribi .* 99
Prop. I. *Lex humana actus internos indirecte & concomitanter praecipere , aut prohibere poteſt .* 100
Prop. II. *Poteſt Legislator Eccleſiaſticus actus*

actus mere internos praecipere iis in caſibus, in quibus ad ſalutem aeternam id opportunum eſſe judicaverit. Ita multi. 101

Q. *Num violans legem humanam, peccet tantum contra obedientiam, an etiam contra eam virtutem, ex cujus motivo lex aliquid praecipit?* 103

Cap. VII. *De Quibuſdam aliis conditionibus requiſitis, ut lex humana obliget.* 105

§. I. *Utrum neceſſaria ſit Promulgatio, ut lex obliget?* ibid.

Q. *Ex quo tempore lex ſufficienter promulgata obligare incipiat?* 109

§. II. *An ut leges obligent, requiratur populi Acceptatio?* ibid.

Prop. Unica. *Lex humana juſte ac legitime promulgata, a populi Acceptatione & conſenſu non pendet.* ibid.

§. III. *De Humanae Legis Obligatione.* 110

Prop. I. *Lex humana graviter & ſub mortali ſubditos adſtringit, quoties ejus materia gravis ſit, & graviter praecepta.* ibid.

Prop. II. *Materia quae ſit omnino levis, nequit ſub gravi culpa a legislatore praeſcribi; neque ſi omni ex parte gravis ſit, ſub levi obligatione imperari aut prohiberi poteſt.* 112

Prop. III. *Lex humana communiter non obligat cum periculo vitae, aut gravis in-*

incommodi. 113
Cap. VIII. *De Humanae Legis Subjecto.* 115
Q. I. *Quaenam perſonae humanis legibus ſubjiciantur?* ibid.
Q. II. *An legislator ſuis legibus obligetur?* 117
Q. III. *An Clerici legibus civilibus parere teneantur?* 118
Q. IV. *An peregrini legibus ſui Territorii teneantur, manentes ubi illae non obligant?* 119
Q. V. *Num qui diſcedit a loco ubi eſt feſtum, ad locum ubi non eſt, teneatur ante diſceſſum Sacrum audire?* 121
Q. VI. *An peregrini teneantur legibus locorum, in quibus verſantur?* ibid.
Cap. IX. *De Modo, quo Leges ſeu Praecepta obſervanda ſunt.* 123
Q. I. *Quaenam intentio requiratur, ut praecepto ſatisfiat?* ibid.
Q. II. *Num intendi debeat finis legis, ut illi ſatisfiat?* 125
Q. III. *Num praecepto ſatisfaciat qui illius opus exſequitur ex fine vel circumſtantia mala?* ibid.
Q. IV. *An unico actu plura praecepta impleri poſſint?* 126
Q. V. *Num eodem tempore ſatisfieri poſſit diverſis praeceptis?* 127
Q. VI. *Quid ſi duo concurrant praecepta, quae ſimul ſervari nequeunt?* ibid.
Cap.

Cap. X. *De Lege Poenali , & Irritante.* 128
§. I. *De Lege Poenali.* ibid.
Q. I. *An teneatur judex poenas a lege taxatas reo applicare?* 131
Q. II. *Num lex poenalis obliget , ut ante judicis ſententiam poena ſubeatur?* ib.
Q. III. *Quomodo teneatur reus poenam ſubire poſt judicis ſententiam?* 134
Q. IV. *Num ignorantia excuſet a poena?* 135
Q. V. *Num invincibilis humanae legis ignorantia excuſet a poena, ſi haec ob malitiam , quam actus habet antecedenter ad legem humanam , impoſita ſit , quia ſcilicet naturali etiam lege prohibitus eſt?* 136
§. II. De *Lege Irritante.* 137
Q. I. *Num eo ipſo quod lex actum prohibet, illum irritare cenſeatur?* 138
Q. II. *Num lex irritans obliget in conſcientia?* 139
Q. III. *Quaenam impediant, ne lex actum ipſo facto irritans , ſuum ſortiatur effectum?* 140
Appendix *De Lege Tributorum.* 141
Q. I. *Num Princeps jus habeat tributa ac vectigalia imperandi?* 142
Q. II. *Num teneantur ſubditi in conſcientia tributa ſolvere?* 143
Cap. XI. *De Legis Abrogatione , Diſpenſatione , Interpretatione , & Privilegio.*

gio. 146
§. I. *De Legis Abrogatione*. ibid.
Q. I. *Num leges humanae revocari poſſint?* ibid.
Q. II. *Quinam abrogare legem poſſit?* ibid.
Q. III. *Quibus modis humana lex abrogari poſſit?* 147
Appendix *De Conſuetudine*. ibid.
Q. I. *Quid ſit Conſuetudo?* ibid.
Q. II. *Quotuplex ſit Conſuetudo?* 148
Q. III. *Quaenam conditiones ad veram conſuetudinem requirantur?* ibid.
Q. IV. *Num lex abrogari conſuetudine poſſit?* 150
Q. V. *An ceſſante fine legis, ceſſet quoque legis obligatio?* ibid.
§. II. *De Diſpenſatione*. 151
Q. I. *Quid ſit Diſpenſatio, & quis in lege humana diſpenſare valeat?* ibid.
Q. II. *Num poſſit legislator ſecum, quemadmodum cum aliis, diſpenſare?* 152
Q. III. *An, & quae cauſſa ad diſpenſandum requiratur?* ibid.
Q. IV. *An valeat diſpenſatio, ſi poſt diſpenſationem cauſſa ceſſet?* ibid.
Q. V. *Quandonam Diſpenſatio nulla ſit ex parte petitionis?* 154
§. III. *De Legis Interpretatione, & Epikiia*. 155
Q. I. *Quid, & quotuplex ſit legis Interpretatio?* ibid.
Q. II. *Quid ſit Epikiia, numque eâ uti li-*

licitum ſit, & quando? ibid.
§. IV. *De Privilegio.* 156
Q. *Quid, & quotuplex ſit Privilegium?* ib.

Tractatus de Peccatis. 258

Cap. I. *De Peccati Natura, Diviſione, Diſtinctione, & Gravitate.* 159
§. I. *De Peccati Natura, & diviſione.* ib.
Q. I. *Quomodo definiatur Peccatum?* ibid.
Q. II. *Quid ſit peccati macula?* 160
Q. III. *Quomodo peccatum dividatur?* 161
§. II. *De Peccati Diſtinctione.* 166
§.III. *De Peccatorum ſpecifica Diſtinctione.* ib.
Prop. I. *Specifica peccatorum Diſtinctio a diverſis non deſumitur praeceptis, ſi haec eandem numero rem, & ſub eodem motivo proximo praecipiant.* 167
Prop. II. *Specificae peccatorum diviſionis radix duplex eſt: prima eſt, ſi actus diverſis opponantur virtutibus: altera, ſi actus eidem virtuti opponantur, modo notabiliter diverſo.* 168
Appendix *De Peccatorum Circumſtantiis.* 171
Q. I. *Quid ſint peccatorum Circumſtantiae?* ibid.
Q. II. *Quotuplex ſit circumſtantia in genere?* ibid.
Q. III. *Quomodo circumſtantiae ſpeciem mutantes diſcerni poſſint?* 172
Q. IV. *Quot ſint circumſtantiae in particulari?* ibid.

§. IV. *De Numerica peccatorum Diſtinctione.* 174

Prop. Unica. *Numericae peccatorum diſtinctionis radix etiam duplex eſt: prima eſt, ſi idem actus entitative unus plura reſpiciat objecta totalia; tunc tot erunt numero diſtincta peccata, quot erunt objecta totalia violata. Secunda eſt, ſi actus ſint phyſice plures, tunc ſolum numero peccata multiplicantur, quando iidem actus moraliter interrumpuntur.* ibid.

Q. I. *Quandonam haec moralis interruptio accidat?* 176

Q. II. *An peccata, quae interius conſummantur, ut ſunt odia, haereſes, deſideria turpia, delectationes moroſae, moraliter interrumpantur per quamcunque ceſſationem etiam naturalem; ita ut tot ſint numero peccata, quot ſunt actus voluntatis in illa conſentientis?* ib.

Q. III. *Quomodo multiplicentur peccata, quae in actione externa perficiuntur, ut furtum, homicidium &c.?* 177

Q. IV. *An actus externi phyſice plures, ſi ad ejuſdem peccati conſummationem dirigantur, unum morale peccatum conſtituant?* 179

§. V. *De Peccatorum Gravitate.* 180

Cap. II. *De Conditionibus ad peccatum requiſitis.* 182

§. I. *De Advertentia ad peccatum neceſſa-*

a-

ſaria. ibid.
Prop. I. *Ad formaliter peccandum non requiritur actualis advertentia, neque dubium, vel ſcrupulus de operis malitia: ſed advertentia ſufficit virtualis in eo ſita, quod homo poſſit, ac debeat advertere*. 184
Prop. II. *Semiplena advertentia, qualis eſt in ſemidormiente, non ſufficit ad peccatum mortale, ſed advertentia plena requiritur, etiamſi materia gravis ſit*. 188
§. II. *De Conſenſu ad peccatum requiſito*. 190
Appendix *De Voluntario, & Libero*. 191
§. I. *De Voluntario*. ibid.
Q. I. *Quid ſit Voluntarium?* ibid.
Q. II. *Quotuplex ſit Voluntarium?* 192
Q. III. *Quaenam requirantur conditiones, ut effectus, qui ex aliqua cauſſa ſequitur, ſit voluntarius non ſolum phyſice, ſed etiam moraliter i. e. ad meritum, vel demeritum?* 193
Q. IV. *Quid ſit Spontaneum, & Liberum, & quî a Voluntario differant?* 194
Q. V. *Quid ſit Involuntarium?* 195
Q. VI. *Num involuntarium, coactum, neceſſarium, & violentum ſint unum & idem?* 196
§. II. *De Libero*. ibid.
Q. I. *Quotuplex ſit Libertas?* 197

Q. II. *Unde libertatis radix, & origo repetenda ſit?* 200
Cap. III. *De Cauſſis a peccato excuſantibus.* 201
§. I. *De Violentia.* ibid.
Prop. I. *Voluntas vim pati nequit in actibus a ſe elicitis, poteſt vero in actionibus imperatis, & ab aliis potentiis producendis.* 202
Prop. II. *Vis abſoluta & efficax, cui reſiſti non poteſt, involuntarium cauſſat, & a peccato excuſat.* 203
§. II. *De Metu.* 206
Prop. I. *Quae fiunt ex metu, ſunt voluntaria ſimpliciter, involuntaria autem ſecundum quid.* 207
Prop. II. *Immunes a peccato non ſunt qui ex metu etſi graviſſimo aliquid intrinſece malum perpetrant; licet ſint mitius puniendi, quia metus aliquid malitiae a peccato adimit.* 208
§. III. *De Concupiſcentia.* 210
Prop. I. *Concupiſcentia antecedens voluntarium auget, quatenus naturale; minuit vero, quatenus liberum eſt.* 211
Prop. II. *Concupiſcentia conſequens non minuit, ſed potius auget voluntarium, & culpam.* 213
§. IV. *De Ignorantia.* 214
Prop. I. *Ignorantia ſimpliciter antecedens cujuſcunque juris, etiam naturalis, voluntarium tollit, & a formali peccato excu-*

cuſat. 216
Prop. II. *Ignorantia concomitans actum ſimpliciter non voluntarium reddit; ideoque etſi a peccato ratione actus excuſet, tamen non excuſat ratione malae diſpoſitionis.* 218
Prop. III. *Ignorantia conſequens non affectata actum efficit voluntarium ſimpliciter, involuntarium ſecundum quid; ideoque a peccato formali non excuſat, licet aliquid malitiae adimat a culpa.* 220
Q. *Utrum ignorantia vincibilis ſit ſecundum ſe ſpeciale peccatum?* 222
Cap. IV. *De Peccato mortali, & veniali.* 224
Prop. *Dantur peccata mortalia, & dantur peccata venialia.* ibid.
Q. I. *Unde diſcrimen peccatum inter veniale, & mortale repetendum ſit?* 225
Q. II. *Quibus Regulis mortale peccatum a veniali poſſit diſcerni?* 227
Q. III. *Utrum peccatum mortale nonnunquam fieri poſſit veniale, & contra?* 228
Cap. V. *De Commiſſionis, & Omiſſionis Peccato.* 236
Prop. I. *Omiſſio culpabilis non datur, quin aliquis voluntatis actus praecedat, qui ejuſdem cauſſa ſit vel occaſio.* ibid.
Prop. II. *Omnis actus, qui culpabilis omiſſionis voluntaria cauſſa eſt vel occaſio, eſt peccatum ejuſdem malitiae, ac ipſius omiſſionis malitia: ſecus, ſi non ſit illius cauſſa vel occaſio.* 237
Prop. III. *Qui culpabiliter omiſſionis cauſſam po-*

ponit ; peccat non ſolum quando cauſſam ponit culpabilem , ſed etiam quando accidit omiſſio ; etſi non ſit ſui compos . 239
Q. I. *An peccata Commiſſionis , & Omiſſionis ſpecie differant inter ſe ?* 240
Q. II. *Num Commiſſionis peccatum gravius ſit peccato Omiſſionis ?* 241
Cap. VI. *De Peccatis mere Internis , quae ſcilicet interius perficiuntur abſque ullo opere externo .* ibid.
§. I. *De Deſiderio malo .* 242
Q. *Quandonam conditio malitiam ab objecto auferat ?* 244
§. II. *De Delectatione Moroſa .* ibid.
Q. I. *Num delectari liceat de actione hic & nunc vetita , ſeu quae fuit , vel erit aliquando licita ?* 246
Q. II. *An delectatio moroſa ſpeciem ſumat ab objecto , circa quod verſatur ?* 247
§. III. *De Gaudio ſeu Complacentia de malo opere patrato .* 248
§. IV. *De Reſiſtentia ad pravas cogitationes neceſſariâ , praeſertim in re turpi .* 249
Cap. VII. *De Septem Peccatis Capitalibus.* 253
§. I. *De Superbia .* ibid.
Q. I. *Quid ſit Superbia ?* ibid.
Q. II. *Num Superbia grave ſit peccatum ?* 254
Q. III. *Quot ſint Superbiae ſpecies ?* ibid.
§. II. *De Avaritia .* 255
Q. I. *Quid ſit Avaritia ?* ibid.
Q. II. *Num Avaritia ſit peccatum mortale ?* ib.
§. III. *De Luxuria .* ibid.

Q. I.

Q. I. *Quid ſit Luxuria?* ibid.
Q. II. *Quale peccatum ſit Luxuria?* ibid.
§. IV. *De Ira.* 256
Q. I. *Quid ſit Ira?* ibid.
Q. II. *An, & quale peccatum ſit Ira?* ibid.
§. V. *De Gula.* 257
Q. I. *Quid ſit Gula?* ibid.
Q. II. *Quale peccatum ſit Gula?* 258
Q. III. *Quot modis exceſſus gulae committatur?* 260
Q. IV. *Quid ſit Ebrietas?* ibid.
Q. V. *Quale peccatum ſit Ebrietas?* 261
§. VI. *De Invidia.* 262
Q. I. *Quid ſit Invidia?* ibid.
Q. II. *Num Invidia ex genere ſuo ſit peccatum mortale?* ibid.
Q. III. *An omnis diſplicentia de bono alterius ſit Invidia?* 263
Q. IV. *An omnis diſplicentia de bono alterius ſit peccatum, & quale?* ibid.
§. VII. *De Acedia.* 264
Q. I. *Quid ſit Acedia?* ibid.
Q. II. *An ſemper mortaliter peccet qui bonum ſpirituale faſtidit?* ibid.
Tractatus De Fide, Spe, & Caritate. 266
Pars I. *De Fide.* 267
Cap. I. *De Fidei Natura, & Diviſione.* ibid.
Q. I. *Quodnam ſit objectum materiale Fidei, ſeu id quod credendum proponitur?* 268
Q. II. *Quodnam ſit Fidei objectum* formale quod, *ſeu perfectio illa, quam fides prout a ceteris virtutibus theologicis di-*

 ſtin-

ſtincta a Deo attingit? ibid.
Q. III. *Quodnam ſit Fidei objectum* formale quo *ſeu medium, quo revelata credimus?* 269
Q. IV. *Undenam nobis conſtet divina revelatio, ſeu quânam viâ cognoſcamus, quae Deus omnibus credenda reſeravit?* ibid.
Q. V. *Num myſteria Fidei ſint evidenter credibilia?* 270
Q. VI. *Quomodo dividatur Fides?* ibid.
Cap. II. *De Actus Fidei Neceſſitate.* 274
Sectio I. *De Interioris Fidei Actus neceſſitate.* 275
§. I. *De Interioris Fidei Actus neceſſitate.* ibid.
Prop. unica. *Adultis omnibus ratione praeditis neceſſarius eſt neceſſitate tum medii, tum praecepti interior Fidei actus ad ſalutem.* ibid.
§. II. *De Objecto Fidei, ſeu de rebus explicite credendis.* 276
Prop. I. *Quocunque tempore adultis omnibus neceſſaria ſemper fuit explicita Fides Dei auctoris ſupernaturalis, & remuneratoris, ſeu vitae aeternae largitoris neceſſitate medii ad ſalutem.* ibid.
Prop. II. *Poſt Adae peccatum adultis omnibus actualis Chriſti Redemtoris Fides neceſſaria ſemper fuit, & eſt neceſſitate medii ad ſalutem: diverſimode tamen pro ratione temporum, implicite ſcilicet ſaltem pro lege Moſis, & naturae; explicite vero ſub lege Evangelica.* 277
Prop. III. *A promulgatione Evangelii non ſolum*

lum Incarnationis, ſed & Trinitatis explicita Fides adultis omnibus neceſſaria eſt neceſſitate medii ad aeternam ſalutem aſſequendam. 279

Q. *Ut quis explicitam Trinitatis, & Incarnationis Fidem habere dicatur, an veritatum omnium, quae ad ea myſteria attinent, notitia requiratur?* 281

Prop. IV. *Adulti omnes ratione praediti praecepti neceſſitate adſtringuntur ſcire, & credere explicite ſequentia haec principaliora Fidei capita.* 282

Q. *Quid ſit Symboli articulos quod ad ſubſtantiam credere?* 283

Prop. V. *Ex praecepto Eccleſiae conſuetudine obfirmato tenentur fideles memoriter ſcire Symbolum Apoſtolorum, Decalogum, Orationem Dominicam, modum formandae crucis, ſalutationem Angelicam.* 284

Q. *Num fideles omnes eâdem myſteriorum Fidei notitiâ inſtructi ſint oporteat?* 285

§. III. *De tempore, quo praeceptum urget actum Fidei eliciendi.* 286

Q. I. *Num praeceptum actum Fidei eliciendi ſpeciale ſit, h. e. ab aliis diſtinctum?* ibid.

Q. II. *Quandonam urgeat divinum Fidei praeceptum?* ibid.

Q. III. *An dentur aliqui ſpeciales caſus, quibus praeceptum Fidei obligat ad ſui exercitium?* 287

Sectio II. *De Externa Fidei confeſſione.* 290

§. I. *De Praecepto divino affirmativo Fidei exterius confitendae.* 291

Prop. *Praeceptum divinum Fidem exterius confidendi non ſemper obligat, ſed duplici in caſu: quando honor Dei debitus, & utilitas proximo impendenda ſubtrahuntur. Ita D. Thomas 2. 2. q. 3. art. 2.* ibid.

Q. I. *Quinam ſint caſus, in quibus per omiſſionem confeſſionis Fidei honor Deo debitus ſubtrahi cenſeatur?* 292

Q. II. *Quibus in caſibus omiſſâ Fidei profeſſione, ſalus proximi in diſcrimen adduci cenſeatur?* 293

Q. III. *Utrum perſecutionis tempore liceat fugâ declinare Fidei confeſſionem?* 294

§. II. *De Praecepto Eccleſiaſtico Fidem exterius confitendi.* 295

Prop. *Eccleſiaſtico jure plures in dignitate conſtituti tenentur Fidei profeſſionem palam edere.* ibid.

§. III. *De Praecepto negativo Fidei, quo prohibetur negare Fidei articulos.* 297

Prop. *Datur praeceptum negativum Fidei, quod obligat ſemper, & pro ſemper ad non negandam exterius Fidem.* ibid.

Q. *Quibus potiſſimum modis cenſeatur Fides ſaltem implicite negari?* 298

Cap. III. *De Vitiis virtuti Fidei oppoſitis.* 301

Q. I. *An Infidelitas pure negativa ſit peccatum?* 302

Q. II. *Utrum Infidelitas privativa poſſit a gravi peccato excuſari?* 303

Q. III. *Num Paganiſmus, Judaiſmus, & Haereſis ſint peccata ſpecie diverſa?* 304
Q. IV. *Num Eccleſia poteſtatem habeat infideles non baptizatos cogendi ad Fidem ſuſcipiendam?* 305
Q. V. *An liceat communicare cum Infidelibus?* 306
§. I. *De Haereſis Natura, & Diviſione.* 307
Q. I. *An error ex ignorantia culpabili contra aliquem Fidei articulum procedens, ad Haereſis culpam contrahendam ſufficiat?* 310
Q. II. *Utrum dubius in Fide cenſendus ſit Haereticus?* ibid.
Q. III. *Num per peccatum Haereſis habitus Fidei amittatur?* 311
Q. IV. *Quotuplex ſit Haereſis?* ibid.
Q. V. *Quid ſit Apoſtaſia, & an ſpecie differat ab haereſi?* 312
§. II. *De Eccleſiae Poenis in Haereticos, & Apoſtatas a fide.* 313
Q. I. *Utrum Haeretici ſint tolerandi?* ibid.
Q. II. *Quaenam ſint Haereticorum Poenae?* 314
Pars Altera. *De Spe.* 316
Cap. I. *De Spei Natura, Objecto, & Subjecto.* 317
Q. I. *Quid ſit Spes Theologica?* ibid.
Q. II. *Quodnam ſit Spei Objectum?* 318
Q. III. *Quodnam ſit Spei Subjectum?* 322
Cap. II. *De Praecepto Spei, & Vitiis ei oppoſitis.* 327
Q. I. *Num detur praeceptum ſpeciale Spei?* ib.
Q. II. *Ad quid obliget Spei praeceptum?* ibid.

Q. III. *Quo tempore urgeat hujus praecepti obſervatio?* 328
Q. IV. *Quaenam ſint peccata Spei oppoſita?* ib.
Q. V. *An haec peccata ſint ſemper cum haereſi conjuncta?* 229
Q. VI. *Utrum praeſumtio, & deſperatio ex genere ſuo ſint peccata gravia?* ibid.
Pars III. *De Caritate.* 331
Cap. I. *De Caritatis Natura, & Objecto.* 332
Prop. I. *Primarium Caritatis objectum eſt Deus, ſecundarium nos ipſi, & proximus.* 333
Prop. II. *Deus ut eſt in ſe bonus ac perfectus, eſt primarium ac praecipuum, imo etiam ſpecificum Caritatis objectum.* 335
Prop. III. *Deus ut benevolus, ac beneficus, non minus eſt verum, ac neceſſarium, licet ſecundarium motivum Caritatis: ſive divina bonitas, prout eſt bonum nobis conveniens, eſt objectum* formale quod *Caritatis, licet ſecundarium.* 336
Q. I *Quodnam ſit objectum* formale quo *Caritatis, ſive ratio illa, ſub qua Caritas divinam attingit bonitatem?* 343
Q. II. *Quaenam ſint Caritatis praerogativae?* ib.
Cap. II. *De Caritatis Praecepto.* 345
Sectio I. *De Praecepto Deum diligendi.* ibid.
§. I. *De Exſiſtentia hujus ſpecialis praecepti Deum actu interno diligendi.* ibid.
Prop. unica. *Datur ſpeciale praeceptum per ſe obligans ad actum explicitum amoris Caritatis, qua Deum ſuper omnia diligimus.* 346

§. II. *De Interioris actus Caritatis Neceſſitate.* 348
Prop. unica. *Interior Caritatis actus adultis neceſſarius eſt ad ſalutem neceſſitate tum medii, tum praecepti.* ibid.
§. III. *De Tempore, quo potiſſimum urget divinum mandatum ſuper omnia diligendi Deum.* 350
Prop. unica. *Speciale Caritatis praeceptum per ſe in decurſu vitae tam ſaepe obligat ad ſui exercitium, ut Caritas actu, vel virtute reliquas animet actiones.* 351
Q. I. *Num ſint & alia temporum intervalla, in quibus praeceptum Caritatis tum per ſe, tum per accidens urgeat ad ſuos actus repetendos?* 353
Q. II. *Utrum ex Caritatis praecepto adſtringamur noſtras omnes actiones in Deum referre?* 354
Q. III. *Ut obligationi omnia noſtra opera in Deum dirigendi fiat ſatis, num homini ſufficiat habitualiter ſe ſuaſque actiones in Deum referre?* 355
Q. IV. *Utrum vi praecepti Caritatis Deus diligendus ſit ſuper omnia non ſolum appretiative, ſed etiam intenſive?* 361
Q. V. *Num ex praecepto Caritatis ad ipſius Caritatis augmentum conari teneamur?* 364
Sectio II. *De Praecepto Proximum diligendi.* 367
Q. I. *Utrum actus, quo proximum diligere jubemur, debeat eſſe diſtinctus ab actu amoris, quo Deum diligimus?* 369

Q. II. *Num per ſe hoc praeceptum ad proximi dilectionem obliget?* 370
Q. III. *Num praeceptum, quo per ſe proximum in communi amore interno, & formali proſequi jubemur, obliget frequenter?* 371
§. I. *De Inimicorum Dilectione.* 372
Prop. *Ex praecepto Caritatis erga proximum tenemur inimicos non ſolum non odiſſe, odio ſcilicet proprie dicto ſeu inimicitiae, ſed etiam poſitive diligere.* ibid.
Q. I. *Utrum ex praecepto Caritatis inimicum in particulari diligere adſtringamur: an vero ſufficiat ab amore univerſali, quo proximum diligimus, illum non excludere?* 374
Q. II. *Quaenam benevolentiae ſigna ſint inimicis exhibenda?* 375
Cap. III. *De Ordine Caritatis.* 379
Q. *Quis Caritatis ordo ſervandus ſit inter proximos?* 388
Cap. IV. *De Actibus Caritatis.* 392
Sectio I. *De Eleemoſyna.* ibid.
§. I. *De Praecepto Eleemoſynae.* 394
Prop. *Jure naturali, & divino praecipitur Eleemoſyna.* ibid.
§. II. *De Tempore, quo urget Eleemoſynae praeceptum?* 395
Prop. I. *Nemo tenetur etiam extreme indigenti ſuccurrere ex bonis ſibi ad vitam neceſſariis, niſi forte indigens perſona ſit bono communi neceſſaria.* 397
Prop. II. *Proximo in extrema neceſſitate conſtituto tenemur ſuccurrere non ſolum ex* ſu-

ſuperfluis ſtatui, verum etiam ex neceſſariis ad ſtatus decentiam. ibid.

Prop. III. *Pauperibus in gravi neceſſitate conſtitutis ſubveniendum eſt non modo de bonis ſtatui ſuperfluis, verum etiam ex neceſſariis ad aliqualem ſtatus decentiam.* 398

Prop. IV. *Gravis eſt obligatio Eleemoſynam impertiendi de ſuperfluis vitae, & ſtatui etiam in communi pauperum neceſſitate.* 400

Q. I. *Quaenam Eleemoſynae quantitas in communes pauperes eroganda ſit?* 402

Q. II. *Num dives ſatisfaciat Eleemoſynae praecepto, ſi indigentibus rem mutuo tribuat?* 403

§. III. *De Bonis, quibus Eleemoſyna fieri debeat.* 404

Q. I. *Num liceat erogare Eleemoſynam ex bonis alienis?* ibid.

Q. II. *Num fieri poſſit Eleemoſyna ex illicite comparatis, quae tamen juſte detinentur?* ibid.

§. IV. *De His, qui Eleemoſynam erogare poſſunt, ac tenentur.* 405

Q. I. *Quinam poſſint, ac debeant Eleemoſynam erogare?* ibid.

Q. II. *Quibus potiſſimum pauperibus Eleemoſyna eroganda ſit?* 407

Sectio II. *De Correctione Fraterna.* ibid.

Q. I. *Quid, & quotuplex ſit Fraterna Correctio?* ibid.

Q. II. *Num exſtet praeceptum Correctionis Fraternae?* 408

Q. III. *Quaenam requirantur conditiones, ut praeceptum Fraternae Correctionis obliget?* 409
Q. IV. *Quodnam peccatum ſit Fraternae Correctionis materia?* 410
Q. V. *Num dubius de Correctionis eventu, adſtringaris illam omittere?* ibid.
Q. VI. *Num peccata ex ignorantia commiſſa vi praecepti corripienda ſint?* 411
Q. VII. *An ſit aliquis ordo in Correctione Fraterna ſervandus?* ibid.
Cap. V. *De Vitiis Caritati contrariis.* 412
§. I. *De Odio.* ibid.
Q. I. *Quid, & quotuplex ſit Odium?* ibid.
Q. II. *Quale peccatum ſit Odium Dei?* 413
Q. III. *Quale peccatum ſit Odium proximi?* ibid.
Q. IV. *Utrum mala, quae proximo exoptantur, ſint in Confeſſione aperienda?* 415
Q. V. *Num grave peccatum ſit proximo maledicere?* ibid.
§. II. *De Scandalo.* 417
Q. I. *Quid ſit Scandalum?* ibid.
Q. II. *Quotuplex ſit Scandalum?* ibid.
§. III. *De Scandalo Activo.* 419
Q. *Num Scandalum ſit peccatum, & quale?* ibid.
§. IV. *De Scandalo Paſſivo.* 424
Q. I. *Num Scandalum Paſſivum permitti poſſit?* ibid.
Q. II. *Num peccet peccato Scandali, qui determinato ad majus peccatum patrandum ſuadet, ut minus committat?* 427
§. V.

§. V. *De Cooperatione ad peccatum.* ibid.
Q. I. *Num liceat cooperari peccato alieno?* ibid.
Q. II. *Quaenam conditiones requirantur, ut licite quis poſſit cooperari materialiter peccato alterius, quod praevidet?* 428
§. VI. *De Bello.* 430
Q. I. *Quid ſit Bellum?* 431
Q. II. *Quotuplex ſit Bellum?* 432
Q. III. *An licitum ſit Bellum tam defenſivum, quam offenſivum?* ibid.
Q. IV. *Quaenam ſint conditiones ad belli juſtitiam neceſſariae?* 433
Q. V. *Quaenam in ſpecie ſint cauſſae belli juſtificae?* 434
Q. VI. *An bellum utrinque juſtum eſſe poſſit?* 435
Q. VII. *Qui debeat conſtare de cauſſae juſtitia, ut bellum licite inferatur?* ibid.
Q. VIII. *Quaenam in bello juſto ſint licita?* 436
Q. IX. *Quaenam ſint obligationes belli Ducum, & Militum?* 437
Q. X. *An Clericis, & Religioſis liceat pugnare?* 438
Q. XI. *An liceat pugnare die feſto?* 439
Q. XII. *Quid ſint Repreſſaliae, & an ſint licitae?* ibid.
§. VII. *De Duello.* 440
Q. I. *Quid ſit Duellum?* ibid.
Q. II. *Num Duellum ſit licitum?* 441
Q. III. *Num liceat Duellum ad vitandum periculum vitae, honoris, aut fortunarum?* 442

Q. IV.

Q. IV. *Num liceat Duellum in ſtatu naturali?* 443
Q. V. *Quaenam poenae conſtitutae ſint in provocantes, & acceptantes Duellum?* 445

F I N I S.

Mendorum Correctio.

pag. 21 lin. 31 *proponeret* l. *praeponeret*. p. 61 l. 11 praecipiat l. praecipit. p. 74 l. 3 poſſit l. poteſt. p. 118 l. 26. ſinguli l. ſingulae. p. 125 l. 9 praecepto l. praecepta. p. 128 l. 15 *De Lege Irritante* l. *De Lege Poenali*. p. 195 l. 15 vetitum l. volitum. p. 205. l. 4. Confeſſarius l. Confeſſariis. p. 218 l. 19 invincibiles l. invincibilia. p. 305 l. 24 ſuſpiciendam l. ſuſcipiendam. p. 315 l. 10 *art.* 9. l. *art.* 3. p. 410 l. 31 times l. timeas. p. 437 l. 19. *Belli, Ducum* l. *belli Ducum*. p. 440 l. 24 ut l. ne.

Illmus ac Rmus D.D. Franc. Can. Valle S.Th. M. ac Curiae Archiep. Exam. Synod. revideat, & in ſcriptis referat. Datum die 26. Aug. 1769.
F. X. EPISC. VENAFRANUS V. G.
JOSEPH SPARANUS CAN. DEP.

EMINENTISS. PRINCEPS.

Elementa iſthaec Theologiae practicae ad inſtitutionem Adoleſcentum tui Archiepiſcopalis Lycei ſuperioribus editis ceterarum facultatum elucubratiunculis peropportune accedunt, quibus morum praecepta ad Sacrae Scripturae, Patrumque doctrinam, Sacrorum Canonum, jurisque Caeſarei Sanctiones perquam appoſite, eleganterque traduntur: Praecipuum vero Auctoris Clariſſimi opus elucet, quod patrias leges noſtras, & mores quoquò ſe offerant juri communi vel augendo, vel derogando, vel immutando, ſapientiſſime adjecerit; quo fit, ut Adoleſcentes quid jure patrio, & moribus ſancitum ſit, unico veluti obtutu nanciſcantur. In hoc ſane ipſe prior facile vel unus omne tulit punctum; Typis dignum opus hocce ſentio, dum Auctoritas tua, quae ſupremum jus eſt, Praeſul Eminentiſſime, tum Auctori, tum operi condecorando accedat. Datum Neapoli XII. Calendas Novembres Anno Domini MDCCLXIX.

Tibi, optime Princeps
Obſequentiſſimus, Humillimuſque
F. C. Valle.

Attenta relatione Illmi ac Rmi Dom. Can. Reviſoris imprimatur. Datum die 31. Oct. 1769.
F. X. EPISC. VENAFRANUS V. G.
JOSEPH SPARANUS CAN. DEP.

Rmus U. J. D. D. Joſeph Can. Simioli in hac Reg. Studiorum Univerſitate Profeſſor Prim. revideat, & in ſcriptis referat. Datum Neapoli die 9. M. Septembris 1769.
NICOLAUS DE ROSA EP. PUT. C. M.

ILLme ac Rme PRÆSUL.

Elementa hæc Theologiæ practicæ ſive Ethices Chriſtianæ in compendium collata, apta methodo concinnata, clara & nitida oratione ſcripta perlegi: teſtorque auctorem facultatis hujuſce callentiſſimum, Religionis negotium, ut fas erat, abſolviſſe, jura Majeſtatis, ut par erat, veritum eſſe, nihil demum quod tyronibus perutile, quod doctioribus non injucundum foret, ut jus erat, omiſiſſe; typis excudi, ſi tibi placeat, Illme Praeſul, non prohibeo. Datum Neap. 14. Calendas Octobres 1769.

Humillimus atque addictiſſimus Famulus
Joſeph Can. Simioli S.Th. Lector Primarius.

Die 11. Menſis Octobris 1769. Neapoli.
Viſo reſcripto ſuæ R. Majeſtatis ſub die 27. proximi elapſi M.Sept.curr. An. ac relat. Rev. U.J.D.D.Joſeph Can. Simioli, de Commiſſione Rev. Reg.Cap.M. ordine præſ. R. Majeſtatis.

Regalis Camera S. Clarae providet, decernit, atque mandat, quod imprimatur cum inſerta forma praeſentis ſupplicis libelli, ac approbationis dicti Rev.Reviſoris. Verum in publicatione ſervetur Regia Pragm. Hoc ſuum.

GAETA SALOMONIUS

Vidit Fiſc. C.

Reg.
Carulli. Athanaſius.

